

168538

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MİMARLIK SÖYLEMİNİN OKUNMASI: PETER
EISENMAN METİNLERİ ÖRNEĞİ**

Y. Mimar Hikmet Selim ÖKEM

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 24. Haziran. 2005
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Harun Baturbaygil (YTÜ)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Zekiye Abalı (YTÜ)
Prof. Dr. Nigan Bayazıt (İTÜ)
Prof. Dr. Semra Aydınli (İTÜ)
Prof. Dr. Fatih Gorbon (MSGSÜ)

[Handwritten signatures and initials]
Prof. Dr. Baturbaygil
Prof. Dr. Zekiye Abalı
Prof. Dr. Nigan Bayazıt
Prof. Dr. Semra Aydınli
Prof. Dr. Fatih Gorbon

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÇİZELGE LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Alanına Genel Bakış	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı	6
1.2.1 Mimarlık Söylemi	6
1.2.2 Mimari Metinleri Okumak: Yorum ve Eleştiri	10
1.3 Araştırma Alanının Sınırlandırılması	22
2. GÖSTERGE ÜZERİNE	26
2.1 Gösterge ve Anlam	26
2.2 Göstergenin Tanımı ve Yapısı	29
2.3 Doğal ve Yapay Göstergeler	33
2.4 Belirtisel Gösterge	34
2.5 Görüntüsel Gösterge	34
2.6 Simgesel Gösterge	35
2.7 Anlamlandırma ve Anlambilimsel Bağlar	36
2.8 Mimaride Anlamsal Boyut: Michael Graves	37
2.9 Mimaride Dizimsel Boyut: Peter Eisenman	42
2.9.1 Dizimsel Yapı	43
2.9.2 Derin Yapı	44
2.10 Süreksizlik	45
2.11 Eklemlenme	46
2.12 Benzeşiklik, Benzeşmezlik, Zıtlık, Karşıtlık, Ayrışım	47
2.13 Anlamlandırma Türleri	52
2.14 Düz Anlam ve Yananlam	46
2.14.1 Yan Anlam Oluşturan İşlemler: Eğretileme	53
2.14.2 Yan Anlam Oluşturan İşlemler: Düzdeğişmece	56
2.15 Dilbilim'in Özgeçmişi	57
2.16 Dilbilimin Nesnesi ve Dilin Tanımlanması Üzerine	58
2.17 Dilbilimsel Yapı ve Dil Gerçeğindeki Yeri	61
3. YAZI ÜZERİNE	65
3.1 Dil Ütopyası, Yazarın Çelişkisi, Yazının Sıfır Derecesi	65
3.2 Doğal (Tanrısal) Yazı	66
3.3 Yazı ve Düşünce	68
3.3.1 Aşkın Gösterilen	68

	Sayfa
3.3.2 Yazıbilim	71
3.3.3 Oyun	74
3.3.3 İz, Ayrım, <i>Différance</i>	75
3.4 Yazınsal Bir Eleştiri Yöntemi	77
4. TEZİN YÖNTEMİ	81
4.1 Söylem Çözümlemesi Türleri	81
4.2 Strauss'un Söylenleri Okuma Yöntemi	82
4.3 Anlatıların Düzeyleri	84
4.4 Anlatıların Yapısal Çözümlemesi	85
4.4.1 Propp'un Rus Masallarını Çözümleme Yöntemi	86
4.4.2 Eyleyenler Modeli	92
4.4.3 Anlatı Eksenleri	93
4.4.4 Anlatısal Şema: Eyleyenler, Oyuncular, İşlevler	95
4.5 Greimas'ın Eyleyenler Modelinin Mimarlık Alanına Uyarlanması ve uygulanması: Peter Eisenman Metinlerinin Çözümlemesi	100
4.5.1 Mimari Metinlerin Anlatısalılığı Ve Eyleyenler Olarak Mimarlık Kavramları	100
4.5.2 Peter Eisenman Metinlerinde Eyleyenlerin Belirlenmesi ve Konumlandırılması	101
4.5.3 Verilerin Elde Edilmesi, Sınıflandırılması, Bilgiye Dönüştürülmesi ve Yöntemin Sınanması	104
5. PETER EISENMAN METİNLERİNİN EYLEYENLER MODELİ İLE ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	108
5.1 Örnek bir Eisenman Metninin Eyleyenler Modeliyle Çözümlemesi	108
5.2 Anlatısal Çözümlemeden Elde Edilen Verilerin Tartışılması	121
5.3 Eisenman Metinlerindeki Eyleyenler Arası ilişkilerin Tartışılması	134
6. MİMARLIK SÖYLEMİNİN OKUNMASI ÜZERİNE TARTIŞMALAR ...	139
6.1 Mimarlık Söyleminin Peter Eisenman Metinleri Üzerinden Okunması Bağlamında Sonuca Yönelik Olası Yaklaşımlar	139
6.1.1 Eisenman Metinlerinin Dizimsel Yapısının Tartışılması	139
6.1.2 Eisenman Metinlerinin Dizisel Yapısının Tartışılması	142
6.1.3 Eisenman Söyleminin İstek – Bildirişim ve Sınama Eksenlerinde Yer Alan Bağlılaşıklık İlişkileri	145
KAYNAKLAR	157
EKLER	164
Ek 1. Peter Eisenman Metinlerinin Eyleyenler Modeliyle Çözümlemesi	165
Ek 2. Kavram İndeksi	234
Ek 3. Kavramların eylensel işlevlere ve anlatı kesitlerine göre dağılımı	239
Ek 4. Kavramların Eylensel İşlevlere Göre Görülme Sıklıkları	251
Ek 5. Peter Eisenman Metinleri	215
Ek 6. Kavramların Eyleyen Ulaımlarına Dağılımı	261
Ek 7. Tezde Geçen Terimler Sözlüğü	265
ÖZGEÇMİŞ	276

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1	Anlamlandırma, iletişim ve bilgi arasındaki sarmal, sarkaçvari ilişki. 5
Şekil 1.2	Söylemsel Oluşumlar. 8
Şekil 1.3	Söylemsel Pratikler / Söylemsel İçerik. 9
Şekil 1.4	Mimari düşünce ve ifade biçimlerinin fiziksel bulunuş düzeyleri 13
Şekil 1.5	Metin olarak mimarlık düşüncesi. 14
Şekil 1.6	Anlatımsal modeller ve mimari uygulamalar olarak mimarlık düşüncesi. 15
Şekil 1.7	Dolaylı söylem – dil ilişkisi 20
Şekil 2.1	Anlamlandırma düzeyleri ve mimarideki ifade biçimleri 39
Şekil 2.2	Hanselmann Evi, Graves (Gandelsonas ve Morton, 1980) 41
Şekil 2.3	Ev II, Çizgi, Düzlem ve Hacim ilişkileri, Eisenman (Eisenman, 1999) 45
Şekil 2.4	Karmaşıklık, bütünlük ve zenginlik için ormandaki ağaçlar örneği (Rapoport, 1977) 48
Şekil 2.5	Karmaşıklık, ilgi ve hoşnutsuluk arasındaki ilişki (Rapoport, 1977) 49
Şekil 2.6	Fark edilebilir ayrışmalar (Rapoport, 1977) 50
Şekil 2.7	Madison Kilisesi, Wisconsin, F.L.Wright [2]. 54
Şekil 2.8	Yale Üniversitesi, Bieneke Kitaplığı, Skidmore Owings & Merrill [3]. 55
Şekil 2.9	Eero Saarinen, TWA Terminal Binası, New York [4]. 55
Şekil 2.10	Franklin Court tasarımı, Philadelphia, Venturi ve Rauch [5]. 56
Şekil 2.11	Dilbilimsel göstergenin yapısı (Saussure, 2000:11) 61
Şekil 2.12	Konuşma devresi (Saussure, 2000: 12) 62
Şekil 2.13	Dilbilimsel göstergenin ikili yapısı (Saussure 2000:67). 63
Şekil 4.1	İşlem tipleri (Schärfe, 2001) 91
Şekil 4.2	Greimas'ın Eyleyenler Modeli 95
Şekil 4.3	Eyleyen ve oyuncular arasındaki ilişki (Greimas, 1987:106) 97
Şekil 4.4	Anlatının dizgesel yapısı ve mantıksal gösterimi (Greimas, 1987:107). 97
Şekil 4.5	Anlamlandırmanın temel yapısı (Greimas, 1987:108). 98
Şekil 4.6	Anlamlandırmanın temel yapısı (Greimas, 1987:66) 99
Şekil 4.7	Eyleyensel modelin anlamlandırmanın temel yapısına uyarlanması ,100
Şekil 4.8	Mimarlık metninin, anlatı ve anlatı kesitleri ile açılımı 101
Şekil 5.1	Kavramların görülme sayılarının, frekanslarıyla (görülme sıklıklarıyla) olan ilişkileri 123
Şekil 5.2	Kavramların Az ile Çok kullanımı arasındaki ayrım 125
Şekil 5.3	Standartlar arasındaki fark 127
Şekil 5.4	Pozitif ve negatif anlam eksenlerindeki değerlerin standartlaştırılması 128
Şekil 5.5	Kavramların pozitif ve negatif anlam değerlerinin belirlenmesi 129
Şekil 5.6	Eisenman'ın söylemindeki kavramların sıralanışı 129
Şekil 5.7	Anlamlandırmanın Temel Yapısı ve Eylemsel Modelin bu yapıya uyarlanması 131

		Sayfa
Şekil 5.8	Eisenman metinleri evreninin tanımlanması ve metinsel çözümlemeye ilişkin değerler	133
Şekil 5.9	Eisenman söylemindeki “pozitif “ ve ”negatif” ulamlar içinde yer alan kavramların gözlemlenme sıklığındaki tersinir ilişki	134
Şekil 5.10	“B” başkalık kavramının eyleyensel işlevlere göre dağılımı	135
Şekil 6.1	Eisenman Söylemindeki Nesnelerin Bağlılaşıklığı	154
Şekil 6.2	Eisenman Metinlerindeki Kavramların Dizilişi	155

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1.1	Peter Eisenman Metinleri için seçim kriterleri ve nedenleri 24
Çizelge 1.2	Çözümleme için seçilen metinler 25
Çizelge 2.1	Mimari gösteren ve gösterilenleri (Jencks, 1980) 33
Çizelge 2.2	Barthes'ın sentagmatik ve sistematik bağlantıları için diğer yapısalci araştırmacıların kullandığı terimler (Barthes, 1977) 37
Çizelge 2.3	Çevremizde yer alan fark edilebilir ayrışimler. 51
Çizelge 4.1	Anlatı dizgesinin dikey okunması. 82
Çizelge 4.2	Oedipus Söyleninin Yapısal Analizi (Lévi-Strauss, 1963) 83
Çizelge 4.3	Propp'un Rus masallarında belirlediği kişilerin işlevleri 88
Çizelge 4.4	Anlatıdaki pozitif ve negatif ulamlar (Greimas, 1987:108) 99
Çizelge 4.5	Pozitif ve negatif ulamlara göre eyleyensel rollerin dağılımı 102
Çizelge 4.6	Kavramların eyleysel rollere dağılımını kolaylaştıracak sorular. 103
Çizelge 4.7	Kavram indeksinden bir bölüm 105
Çizelge 4.8	Peter Eisenman'ın söyleminde bir kavramın olumsuzlandığına işaret eden ifadeler 106
Çizelge 5.1	Örnek bir Eisenman metninin Eyleysel Model ile çözümlenmesi, Anlatı Kesiti 1/81 108
Çizelge 5.2	Anlatı Kesiti 2/81 109
Çizelge 5.3	Anlatı Kesiti 3/81 110
Çizelge 5.4	Anlatı Kesiti 4/81 111
Çizelge 5.5	Anlatı Kesiti 5/81 112
Çizelge 5.6	Anlatı Kesiti 6/81 113
Çizelge 5.7	Anlatı Kesiti 7/81 114
Çizelge 5.8	Anlatı Kesiti 8/81 115
Çizelge 5.9	Anlatı Kesiti 9/81 116
Çizelge 5.10	Anlatı Kesiti 10/81 117
Çizelge 5.11	Anlatı Kesiti 11/81 118
Çizelge 5.12	Anlatı Kesiti 12/81 119
Çizelge 5.13	Anlatı Kesiti 13/81 120
Çizelge 5.14	Kavramların Eyleysel Kategorilerde Görülme Sıklığı 121
Çizelge 5.15	Kavramların (terimlerin) görülme sayıları ve sıklıkları arasındaki ilişki 122
Çizelge 5.16	Sık kullanılan terimlerin, anlam eksenleri ve eyleyensel işlevlere göre dağılışı 126
Çizelge 5.17	Kavramların anlamsal değerleri 130
Çizelge 5.18	Pozitif ve Negatif ulamlar arasındaki bağlantı 132
Çizelge 5.19	Kavramların Eyleyen Ulamlarına Dağılımı 136
Çizelge 6.1	Eisenman Metinlerindeki Çağrışımsal Birimlerin (kavramların) Eyleyensel İşlevlerine Göre Dağılımı 144

ÖNSÖZ

Yapısalcılık, bizi çevreleyen olguların, olayların, şeylerin gerçekte ne olduğuna ya da neden öyle olduklarına değin tam bir bilgimiz olmasa da, bu olguların birbiriyle olan ilişkilerini tanımlayabileceğimizi, hangi ilişkiler ağı altında bir araya gelip anlamlı bir yapı oluşturduklarını anlayabileceğimizi öngören bir yöntemdir. Dünyayı kavramada yeni bir araç haline gelen bu yöntem, anlamlı yapıların nasıl oluştuğunu anlamayı vaat ederken, “Anlamlı düşünmeyi sağlayan şey nedir?” sorusuna da göndermede bulunmaktadır. Konuyla ilgilenenlerin soruya hep bir ağızdan verdikleri yanıt, bunun ‘dil’ olduğudur. Böylece, düşünsel ürünlerin hepsi koca bir dil ailesinin içinde görülmeye başlamıştır. Mimarlık da bu ailenin hatırı sayılır bir üyesidir ve iletişimsel bir dil olarak mimarlık kendini yeni bir araştırma alanının içinde bulmuştur.

Araştırmacılar, yapısalcılığın dilden yola çıkarak ileri sürdüğü görüşlerin, tüm kültür alanlarına uygulanabileceğini önermişlerdir. Bu önerme göstergebilim denen çok kapsamlı bir araştırma alanının doğmasını sağlamıştır. Başlama noktası olarak dilbilim, bu anlamda, göstergebilimin bir alt başlığı halini almıştır.

Yapısalcı dilbilim ile başlayan ve kültürel olguları anlamlandırmada göstergebilim ile devam eden serüvenin yeni bir dönemeci, dışlanan “yazı” üzerine düşünmekle başlamaktadır. Yazı, birincil iletişim nesnesi olarak dilin yalnızca temsiline yönelik üstlendiği işlevle her zaman ikincil planda kalmıştır. Anlamı taşıyan sözün, konuşma olarak bir araya gelişi, yazının dilin dışında tutulmasını adeta zorunlu kılmaktadır. Yazı üzerine düşünmek ve mimariyi (ve diğer kültür ürünlerini) okunacak nesneler olarak görmek, mimariyi söylem olarak incelemeyi ve algılamayı getirmiştir.

“Mimarlık Söylemini Okumak: Peter Eisenman Metinleri Örneği” başlıklı tez çalışması yukarıda özetlenmeye çalışılan araştırma alanlarıyla temas eden bir incelemenin sunumudur. “Mimarlık düşüncesini okumak olanaklı mıdır?” sorusu üzerine temellenen bir çalışmadır. Mimari düşüncenin görüngüsü olarak yapıli mimarlık ürünlerinin, bir iletişim nesnesi gibi görülmesi ve doğal/konuşulan dil gibi görülüp okunmaya / üretilmeye çalışılmasındaki kısıtlıklardan hareketle, araştırma alanını mimarlık üzerine yazılmış metinlere kaydırmaktadır. Yapısalcı anlatı çözümleme yöntemi olarak, dört yıl süresince (1958 – 1962) Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde dilbilim ve yazın dersleri veren; bu sürenin son iki yılında bu derslere İstanbul Edebiyat Fakültesi’nde yürüttüğü dersler de eklenen göstergebilimci A.J. Greimas’ın Eyleyenler Modeli’ne dayanarak yapılan, mimarlık yazın ürünlerinin çözümlemesidir. Eisenman metinleri örneği üzerinden yapılan bu çözümleme ile mimarlık düşüncesinin okunabilirliği tartışılmaktadır.

Teşekkür

Tüm yaşamım boyunca, bana olan güveni ve desteğini esirgemeyen, Annem, Nibras Ökem ve Babam Yavuz Ökem’e, öncelikli teşekkürlerimi sunarım. Kemal Ökem’e her zaman daha iyinin var olduğunu gösterdiği için teşekkür ederim. Bu çalışma, benim olduğu kadar onundur da... Güldem Ökem’e çalışmamı tamamlama yolunda umudun hep canlı kalmasını sağladığı için teşekkür ederim.

Pek çok ortak düşünceyi, işi, başarıyı birlikte kotardığım, mutlulukları, üzüntüleri, kimseden umulamayacak bir içtenlikle benimle paylaşan Ayşen Ciravoğu’na; bir süredir uzakta olmasına rağmen özgürce düşünme yolunda karşılıklı olarak birbirimizi biçimlendirdiğimizi düşündüğüm, uzaktahgını mektuplarıyla hiç hissettirmeme inceliğini gösteren değerli dostum Aslı Serbest’e; kendini ifade etmenin kolay, rahatlatıcı ve eğlenceli yönünü gösteren Tolga Öz’e öncelikli teşekkürlerimi sunmalıyım. Hep en yakınımıdaydılar.

Bunun yanında, ayrıcalıklı teşekkürlerimi sunmam gereken, bir süredir uzaklarda bulunan değerli arkadaşım Emine Çelik'tir. Araştırma konumla ilgili yaptığımız tüm tartışmaların ve kısa bir süre içinde geliştirmeyi başardığımız değerli arkadaşlığın adına...

Ayrıca, Pınar DeBalme'ye , Deniz Erinsel Önder'e, Kunter Manisalı'ya, sevgili Erhan Büyükkakıncı'ya, Lucy Morhayim'e, aileden bildiğim Hazar'lara ve katıksız iyi niyeti için kızları sevgili Deniz'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Değerli yol göstericim, danışmanım sayın Prof. Dr. Harun Batırbaygil'e ; soru sormayı ve ortaya koyduğum savı sınamayı gösteren Prof. Dr. A. Zekiye Abalı'ya, Bilgi Kuramı'ndan, Mimarlık Metinlerini Okumaya uzanan yolda verdiği özverili destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans'tan Doktora çalışmasına, yardımlarıyla mesleki yaşamımda önemli bir yer tutan sayın Prof. Dr. Nigân Bayazıt'a ayrıcalıklı bir teşekkür borcum bulunmaktadır. Kendisi çıkmazlara sürüklendiğim anlarda gösterdiği birkaç referans ile önümü görmemi sağlamış bir yol göstericidir.

Selim ÖKEM,

İstanbul, 2004

ÖZET

Mimarlık düşüncesi, mimarlık üzerine yazılan yazılar, binalar ve projeler aracılığıyla somut bir gerçekliğe kavuşmaktadır. İnsanın dil yetisi, düşünmenin merkezinde yer almakta, düşünmeyi ve dilsel göstergeler aracılığıyla düşüncelerin iletilmesini sağlamaktadır. Bu anlamda mimarlık nesnesini konuşulan dilmiş gibi okuma denemeleri gerçekleştirilmiştir. Ancak, mimarlık nesnesinin, dil kadar iyi eklemlenen bir gösterge sistemine sahip olmaması nedeniyle başarılı olunamamıştır. Mimarlık göstergesi, bu özelliği nedeniyle, daha çok eklemlenmiş bir yapı içeren ve mimarlık düşüncesinin belirtkeleri olan denemeler, proje raporları vb. ile desteklenmiştir. Bu çalışanın temel adlığı soru, mimarlık düşüncesinin okunabilirliğiyle ilgilidir ve mimarlık göstergeleri olarak, mimarlık üzerine yazılmış metinler üzerinden bu okumanın yapılabileceği savına dayanmaktadır.

Mimarlık söylemini okuma çabası doğrultusunda, göstergeler kuramı ve mimarlığın bu kuram içindeki konumu tartışılmıştır. Göstergeler sisteminin geçerliliğini sorgulayan kuramlar da bu tartışmaya dâhil edilmiştir. Bu tartışmalar, “okuma”nın tanımını yapmayı olanaklı kılmıştır. Ardından, okuma modelleri (anlatı çözümleme modelleri) araştırılmış, Greimas’ın Eyleyenler Modeli, seçilen metinlerin okunmasında kullanılmıştır. Mimar Peter Eisenman’ın, süreli yayınlarda çıkan denemeleri, çözümlenmek için, örnek olarak seçilmiştir. Eyleyenler modeli, bu metinlerin altında yatan anlamın odak noktasını oluşturan kavramsal karşıtlıkların belirlenmesinde, bir araç olarak kullanılmıştır. Söz konusu model, mimari metinlerdeki “yazar, mimarlık kuramlarında neyin eksik olduğunu düşünmektedir; bu eksikliğin giderilmesi için ne yapılmalıdır; bunu olanaklı kılacak ve engelleyecek şey nedir?” türünden sorulara yanıt aramaya da yardımcı olmaktadır. Sözü edilen kavramsal karşıtlıkların belirlenmesiyle, metin içinde belirginleşen mimarlık düşüncesinin eleştirisinin yapılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Anlatısal çözümleme, ayrım, eleştiri, karşıtlık, kavramsal karşıtlık, metin, mimari metin, mimari düşünce, mimarlık söylemi, okuma, yazı

ABSTRACT

The architectural thought is realized through the theoretical essays, buildings and projects. The lingual faculty of man is central to his thinking. Language is a vehicle of thoughts, making man able to think and convey his thoughts by lingual signs. Through the past few decades, the attempts to read architectural objects, the same way one can speak a language have not been quite successful, for the architectural object's not including an articulated sign system as the spoken language does. For this characteristic of the architectural sign, it is known to be accompanied by a well articulated sign system that constitute essays, project reports, etc. which are also referents of the architectural thought. The main question of this work is about whether architectural thought can be read. And it has been hypnotized that, it can be done through the texts written on architecture.

In the quest to read architectural discourse, the theory of signs and the position of architecture that resides in it have been discussed. The theory which is on the counter part of the possibility of a sign system has also been discussed. These discussions have made possible the definition of what reading is. Then, the reading models (narrative analysis models) have been examined and Greimas' actantial model has been used to read the chosen architectural texts. Architect Peter Eisenman's essays printed on periodicals have been chosen as samples for the analysis process. The actantial model provides a tool for determining the conceptual oppositions that seem to be central to the meaning that lies beneath those texts. This model also gives answers to the questions in an architectural text like "what the writer thinks is lacking in today's architectural theory; what should be achieved to overcome that absence; what should be aimed; what makes it possible and what restricts it". Once those conceptual oppositions are isolated, it has been concluded that it could be possible to criticize the architectural thought that is revealed in the text.

Keywords: Architectural discourse, architectural thought, conceptual opposition, critics, difference, narrative analysis, opposition, reading, text, architectural text, writing.

1. GİRİŞ

1.1 Araştırma Alanına Genel Bakış

“İnsan bir şeyi nasıl tasarlar?” sorusu, lineer olmayan bağıntılarla ifade edilebilecek bir kaos problemdir. Problemin çözümü başlangıç koşullarındaki değişikliklere çok duyarlıdır ve bilinmeyen sayısıyla eldeki bağıntıların sayısı, her zaman birbirine denk değildir. Tasarımın nasıl gerçekleştiği, bir tasarım düşüncesinin nasıl oluştuğu, gelişerek dışlaştığı ve olgular dünyasında nasıl varlık kazandığını sorgulamak, böylesi bir kaos problemini çözüme ulaştırmaya benzetilebilir. Çoğunlukla tek ve kesin bir çözüm yoktur, bağıntılardan bir kaçını çözülebilmekte ve sorunun olası çözümleri üzerine kestirimler geliştirmekten fazla bir yarar sağlamamakta; çözüme ulaştırılan bağıntılar, hesaba katılması gereken yeni bilinmeyen ve değişkenleri beraberinde getirmektedir.

Bu tezde, ortaya konulmaya çalışılan tasarım sorununa, “mimari tasarım sürecinde anlamlı düşünmeyi sağlayan şey nedir” sorusundan hareketle yaklaşılmaktadır. Mimarlık düşüncesi bir birikim olarak görülebilir. Türlü anlatım biçimlerinde (mimari çizim, mimari model, mimari açıklama raporu, mimari eleştiri olarak) ortaya çıkan ve varlık kazanan her düşünce, diğer tasarımcılar tarafından algılanmakta, yorumlanmakta ve anlatıma dönüşmüş yeni düşünceler olarak günümüz mimarlık düşüncesini beslemekte ve geliştirmektedir.

20. yy’ın başında dil üzerine yapılan çalışmalarla, yeni bir düşünce biçimi ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın da bir anlamda nesnesi olan bu düşünce biçimi yapısalcılık* adını almakta, yöntem açısından odağını düşüncenin kendisinden, anlamlı düşünmeyi sağlayan dile yöneltilmektedir.

* *Yapı, Structure*, Genel olarak, bir bütünü oluşturan çeşitli bölümlerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerden ve bütün içinde yerine getirdikleri işlevlerden doğan düzen; özel olarak, dilsel öğelerin oluşturduğu, eşsüremlî iç bağıntılardan ve öğelerin işlevlerinden kaynaklanan, özerk nitelikli bütün, dizge; kimi durumlarda da dizimsel düzlemdeki ilişkilerin oluşturduğu bütün; sözdizimsel düzen. Dili, aynı anda bir arada bulunan eşsüremlî öğelerin işlevleri bakımından incelemek gerektiğini ortaya koyan Saussure, evrim olgularına öncelik veren XIX. yüzyılın dil anlayışını kökünden sarsmıştır. Böylece dilin belli bir evresindeki iç geçerlilik önem kazanmış, bağıntılardan kurulu, değerini birbirinden alan dayanışık öğelerin yarattığı düzene ya da yapıya yönelik araştırmalar dilbilime egemen olmuştur. Yapı kavramı başka birçok bilim dalının da esin kaynağıdır.. (Vardar, 1998) *Yapısal, Structural*, 1. yapı niteliği taşıyan, yapı özelliği sunan. 2. Yapıyı ele alan, yapıları inceleyen. Yapısal incelemeler, eşsüremlî olgulara yönelişin ürünüdür (Vardar, 1998). *Yapısalcı, Structuralist*, Yapısalcılığa yana olan, yapısalcılığı benimseyen (Vardar, 1998). *Yapısalcılık, Structuralism*, Olguları bir bütünün öğeleri olarak ve bu bütün içindeki ilişkileri bakımından ele alan, yapı incelemelerine yönelen, dilbilimin yanı sıra, daha başka birçok insan biliminde önemli bir yer tutan çeşitli akımlara verilen ortak ad. XX. Yüzyıl, insan bilimlerinde yapısalcılık çağı sayılır. Kimilerinin salt bir yöntem olarak gördüğü yapısalcılığı, kimileri bir öğreti ya da değişik türden araştırmalarda gözlemlenen ortak bir eğilim olarak yorumlar. Yapısalcılığın kapsadığı akımların çeşitliliği karşısında, yapısalcılık yerine yapısalcılıklardan söz etmenin daha doğru olacağını savunanlar vardır. Çeşitli insan bilimlerinde (tarih, tarih felsefesi, ruhçözüm, yazınsal eleştiri, insanbilim) daha çok 1950 – 1960 yılları arasında büyük bir yayılma gösteren yapısalcılık, dilbilim dışında özellikle insanbilim alanında en ileri yöntemsel aşamasına ulaşmıştır. Yapısalcılık göstergebilim alanında da etkisini güçlü bir biçimde duyurmuş, değişik doğrultularda gelişen çeşitli akımların kalkış noktasını oluşturmuştur (Vardar, 1998).

Yapısalcılığın kendinden önceki düşünce biçimlerinden farkı, yöntemselliliğinin öne çıkması, hemen her anlamlı yapının analizinde kullanılabilmesidir. Yapısalcılığın ele alınışı konusunda, yanlısamamalara yol açabilecek önermeler bulunmaktadır. Örneğin yapısalcılık;

- moda olarak
- yöntem olarak
- ve ideoloji olarak ele alınabilmektedir. (Onart, 1973).

Kendinden önceki düşünce akımlarına benzemeksizin yapısalcılık, kendi sorununu sadece anlamlı yapıların araştırılması olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama, “Yapısalcı” sanat ve mimarlık ürünlerinden bahsetmenin olanaksızlığını beraberinde getirir. Yücel (1981), yapısalcılığa yönelik yanlış beklentileri, doçentlik tezinde şöyle dile getirmektedir:

“Post Modernizmin mimarlık kuramı alanındaki başlıca savunucularından Charles Jencks’in ‘2000 Yılıın Mimarlığı’ adlı yapıtında , ünlü bir prospektif tablosu vardır: Bu tablo, 1920’den 2000 yılının ötesine uzanan mimarlık akımlarını gösterir. 1973’te yayınlanmış kitabındaki bu tabloda Jencks 1990 -2000 yılları arasında yaygınlaşacağını düşündüğü “idealist” bir mimarlık akımının “göstergebilimci” (semiotic) akım olacağını öngörüyor. “Göstergebilimci” mimarlık ne demektir? Buraya kadar, 160 sayfa boyunca incelediğimiz düşüncelerden çıkan tek bir sonuç varsa, o da bir Göstergebilimci Mimarlığın olamayacağıdır. Bunun ilk nedeni göstergebilimin yönteminin DİL’e dayandığı; bu YAPISALCI yönteminse belki en başta gelen ereğinin ideolojiyi dışlamak, İZM’lerden uzak durmak olduğudur. İkinci nedense göstergebilimin bir BİLİM, üstelik matematik gibi maddeden arınmış bir bilim olduğudur. ... Dolayısıyla Jencks’in göstergebilimci mimari değişimi bilimsel olarak boşlukta duruyor...(Yücel,1981).”

Yukarıda da belirtildiği üzere, ideolojik bir niteliğe bürünmeden, saf bir bilimsel araştırma aracı ve yöntemi olarak yapısalcılık, modern matematikten edebiyat eleştirisine, sinemadan sibernetiğe kadar birçok alana uygulanmıştır.

Mimarlık, yüzyıllardır kuramsal çalışmalardan beslenmeyi sürdürmüştür. Aslında felsefe ve kuram hayatın, yaşananların içinden çıktığına göre; kuramı mimarlıktan ayırmak ya da kuram ve

mimarlığı iki farklı olguymuş gibi göstermemek gerekir. Mimarlık, içine aldığı ve kendisini çevreleyen tüm düşüncelerle birlikte bir bütündür. Ancak insan düşüncesinin çok garip olan bir özelliği, bu türden bilinçli hataları yapmayı kaçınılmaz kılmaktadır.

Agrest ve Gandelsonas (1996), kuram ve uygulama arsındaki ilişkiyi değerlendirirken, özellikle mimarlık kuramlarının, şimdi olduğu kadar beş yüz yılı aşan tarihi içinde, hep batı toplumlarının gereksinimlerine yanıt arayan bir kimlikle karşımıza çıktığını söylemektedir. Bu yolla mimarlık, değişen sosyal gereksinimlere yanıt vermek üzere düzenlenen, biçim değiştiren ve kuramsal çalışmalarla topluma özümsetilen bir nitelik kazanmaktadır. Kuramın mimari uygulama alanına sunduğu farklı olgular, toplumun temel yapısını ebedileştirmeye ve mimarlığın, batı toplumunda kendisini bir kurum olarak benimsetmesine hizmet etmektedir.

Mimarlık kuramı ve uygulaması arasında yapılan bu ayrım, uygulamayı kuramın ön koşulu, var olma şartı, olmazsa olmazı ya da önceleyeni olması gibi bir değerlendirmeye yol açmaktadır. Mimaride kuramsal çalışmaları, toplumsal değişimlere göre farklılaşan mimari uygulamaların kabullenilmesine zemin hazırlayan, kolaylaştıran hatta hızlandıran bir katalizör olarak göstermek, bütün olarak mimarlık etkinliği sürecine, dar ve tek yönlü bir bakış açısıyla bakmaktır. Bu süreçte kuramı ve uygulamayı, her ikisinin de birbirini beslediği, yarattığı ve yol açtığı unsurlar olarak görmenin daha gerçekçi bir bakış açısını temsil edeceği düşünülmektedir. Değindiği üzere, kuram ve uygulama arasındaki bu öncelik sıralaması, bilinçli bir hata örneğidir; çünkü burada anlatılmak istenen kurum olarak mimarlık mekanizmasının nasıl çalıştığı hakkında bir bilgi vermektir. Gerçekten de kuram olmadan mimarlık, yapı ustalığından belirgin bir farkla ayrılamayan mesleki bir faaliyet alanını tanımlamaya doğru gitmektedir.

Batı felsefesi, tözü, özdekten, özdeği tinden, tini ruhtan ayırırken ve varlığın özünü tarif etmeye çalışırken; doğu, varlığın özüne dair bilgiye tam olarak vâkıf olunamayacağı kavrayışına dayanan kendi düşünce sistemini geliştirmiştir. Şeylere dair edindiğimiz bilgiyi ayırıştırma, sınıflandırma çabası ile fiziksel bulunuşa, dolayısıyla görmeye ve mantıksal çıkarıma dayalı batı düşüncesi karşısında, varoluşun özünü basit bir şema ile özetleyen, herhangi iki temel karşıtlığın (varlık/yokluk, dişillik/erillik, mekan/kitle vb.) birbirinden ayrılmazlığını ve kendi içinde diğerinin bir özelliğini taşımasını, diğeri olmadan kendinin varolamayacağını özetleyen Uzakdoğu felsefesinin ya da varlığının açıklamasını, ‘ben tanrıyım, etrafımı çevreleyen her şey gibi onun görünen bir parçasıyım’ diyerek bulmaya çalışan ve bizi içine alan sonsuz çeşitliliği bir bütüne, teke indiren ve hiçliğe gönderen doğu düşüncesi arasında temel bir fark bulunmaktadır. Birini diğerine tercih etmenin, üstün hatta şu anda olduğu gibi karşıt

konumlandırmanın ne kadar doğru bir yaklaşım olduğu tartışmalıdır

Enformasyon kuramına göre, bilginin tekrar etme frekansı ile anlamın nitel ve nicel özellikleri arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Eco (2001), bu düşüncesini fizikteki entropi kavramı ve enformasyon kuramını birleştirerek tartışmaktadır:

“Bir iletinin anlaşılabilirliğini sağlayan düzen, o iletiyi aynı zamanda kesinlikle tahmin edilebilir yani epeyce sıradan bir hale getirir. Bir ileti ne kadar belirli bir düzen içindeyse ve anlaşılabilirse, o denli ön görülebilir olmaktadır. Son derece sınırlı olasılık ilkeleriyle düzenlenen yeni yıl kartları ya da baş sağlığı mesajları, çok açık anlamlıdır, ancak bilmediğimiz çok az yeni şey söylerler bize. ... söz gelişi eğer yeni yıl kartı bize SSCB politbüro'dan gelmiş olsaydı, olasılık dışı olması nedeniyle sevgili teyzemden gelen karttan daha yüksek enformasyon değeri olurdu.”

Bir iletide anlam ve enformasyon arasındaki bağıntı, kurumsallaşmış bir olasılıklar sistemiyle katışıksız bir düzensizlik arasındaki sarkaçvari salınma benzetilebilir. Enformasyon ve anlam(lama), birini ötekinden daha fazla isteyen bir insanın, daha az istediğinden fedakârlık yapmasını gerektiren karşılıklı bir kısıtlamaya tabidir (Eco, 2001).

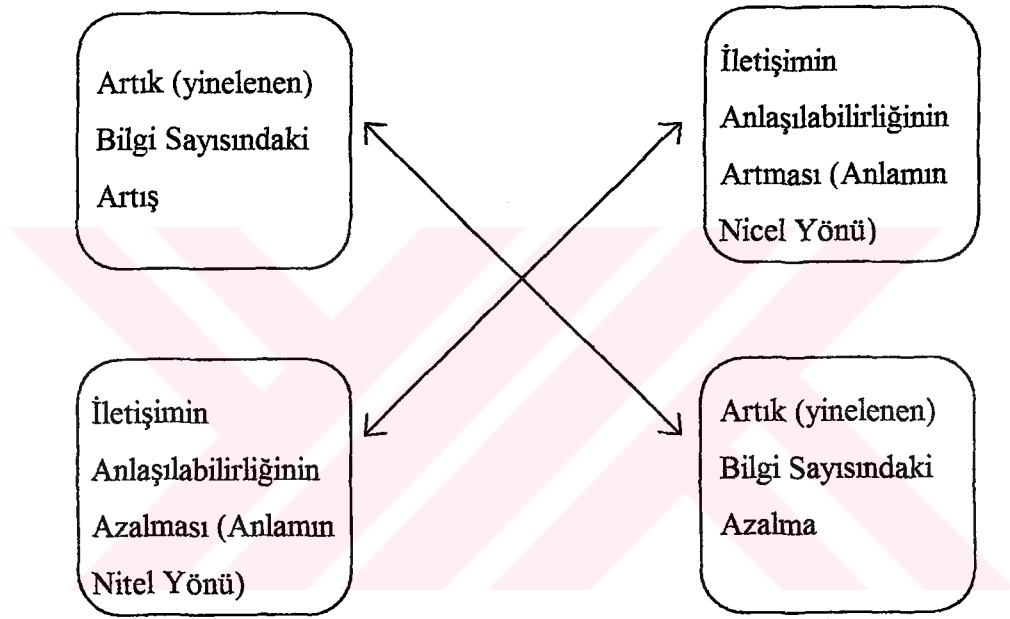
Enformasyon açısından entropisi çok yüksek bir ortamda, gerek görülmeyen enformasyon parçalarını iletiden ayırmak ve artık bilgilerin* sayısını çoğaltmak, iletide anlamı arttırmaktadır. Burada artık bilginin de ne olduğunu tanımlamak gerekmektedir. Artık bilgiyi en basit biçimde, ikiye katlanmış beyaz bir kağıt parçasının üzerindeki mürekkep lekeleriyle açıklamak mümkündür. Kâğıdın mürekkep lekeleri olan bölümü, hala beyaz olan yüzeyin üzerine gelecek biçimde katlanıp yeniden açıldığında eldeki lekeye belli bir düzen gelmiş olduğu görülür. Ögelerin simetrik yinelemesi en temel artık bilgi biçimidir ve oluşabilecek en sade formdur. Eco'nun deyimiyle enformasyon (tüm olasılıkların entropisi ve bir aradaki varlığı) iletinin kaynağının bir niteliğidir: başlangıçtaki bu eş olasılık süzgeçten geçirildiğinde, seçip ayıklama, dolayısıyla düzen, dolayısıyla da anlam vardır (Eco, 2001).

* **Artık bilgi**, *Redundancy*, Bildirişimi bulandırabilecek çeşitli gürültü etkenlerinden kaynaklanan aksaklıkları engellemek için, iletilen bilginin, değişik biçimde ya da olduğu gibi yinelenmesi. Dilsel bildiri en az çaba ilkesinin biçimlerle yetinmez, çünkü çoğu kez, gürültü diye adlandırılan çeşitli etkenler bilginin iletilmesini engeller. Bu nedenle, kimi dillere aktarılan bilgide, nicel bir artış olmadan artık bilgi oranı yüzde elliye varır (Vardar, 1998).

Böylelikle çalışma genel özellikleriyle ortaya konmuş olmakta; çalışmanın çerçevesi mimarlık düşüncesinin tanımlanması ve mimarlık düşüncesini anlamlı kılan şeyin ne olduğunun, bu anlamda mimarlık düşüncesini okumanın olanaklılığının tartışılması olarak çizilmektedir.

Araştırmanın sınırlılıklarından ilki, anlamın var olmasını sağlayan yapının içerdiği ikili karşıtlıkların, ve bu karşıtlıklar arasında sürekli olarak gerçekleştirilen seçme ve karşıt konumlandırma sürecinin özünde yer alan bilinçli hatalarla ile ilişkilidir.

Diğeri, tüm olasılıklar entropisi içerisindeki seçip ayıklama ve bir düzen oluşturma sürecinde tekrara doğru gidildikçe, bilgi (enformasyon) olasılığının, tekrardan uzaklaştıkça ise anlam olasılığının azalmasıdır. (Şekil 1.1).

Şekil 1.1 Anlamlandırma, iletişim, artık bilgi ve enformasyon arasındaki sarmal, sarkaçvari ilişki.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

1.2.1 Mimarlık Söylemi*

Hirst (1993), mimarlık düşüncesinin ifade edilişindeki yazılı ve yapıli biçim arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmektedir:

“Bilginin Arkeolojisi’nde Foucault, nesneler ulamı ile nesnelerle ilgilendirilmiş olan söylemler ulamı (sözcükler, açıklamalar, programlar, vb.) arasındaki sınırı ortadan kaldırmıştır. Bu, mimarlıkta binalar olarak tanınan nesneler ile onlara dair mimari kuramlar, programlar ve öğretileri birbirinden ayıran bir düşünceyi beraberinde getirir. Mimari ile mimarlık söylemi arasında bir ayırım ortaya koyar. Buna göre bina, söyleme dair tümcelerin etrafından aktığı bir nesne ya da söylem dışı bir olgudur. Foucault ise farklı bir ayırım ortaya koymaktadır: Söylem, -söylemsel oluşum* - tuğla ile sözcük arasındaki açık ayrımı reddeder, her ikisi de söylemin bir elemanı olabilirler. Burada tartışma konusu olabilecek iki husus vardır: İlki, söylemsel oluşum kavramının ne anlama geldiği ikincisi bunun mimarlığa nasıl uygulanabileceğidir.*

*Söylemsel oluşumlar, ifadelerdeki** düzenli örüntülerdir. Foucault, düşünce kavramını, bu kavramın öznenin usundaki konumunu ve düşüncenin yazardan yazara geçerken yarattığı etkilenimleri sorgulamaktadır. Söylemsel oluşumlar, her hangi bir yazara özgü ürünün ve insanlığa değgin öğretinin ötesine uzanmaktadır*

* *Söylem, Discourse*, 1. Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. 2. Sözce; bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. 3. Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce. Z.S. harisin tümceleri de öbür birimler gibi dağılımsal açıdan incelemeye başlamasıyla dilbilimin önünde yeni bir alan (söylem çözümlemesi) açılmıştır. Böylece tümcelerin birbirlerine eklenme kuralları araştırılmış, dağılımsal ölçütler dışında dönüşümsel ölçütler de incelemelere yön vermiştir. Söylem çözümlemesi, özellikle dile karşıt olarak ele alınan söz incelemelerinden kaynaklanan söylem çözümlemelerine ilişkin çalışmalar, günümüzde büyük çeşitlilik göstermektedir. Kimi araştırmacılar gösterilenleri (içeriği) incelerken, kimileri geniş bağlamlar içinde göstergeleri ele almaktadır. Özellikle konuşan bireyle ürettiği tümceler ya da sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle bir üretim ya da edim biçiminde algılanan sözceleme birbirinden ayrılmaktadır. Araştırmalarda dağılımsal dilbilimle, üretici – dönüşümsel dilbilgisinin yanı sıra, anlambilim ve göstergebilimden de büyük ölçüde yararlanılmaktadır. (Vardar, 1998).

* *ulam: kategori*; (Rifat, vd., 1988)

* *Söylemsel oluşum, Discursive Formation*, (Rifat, vd., 1988)

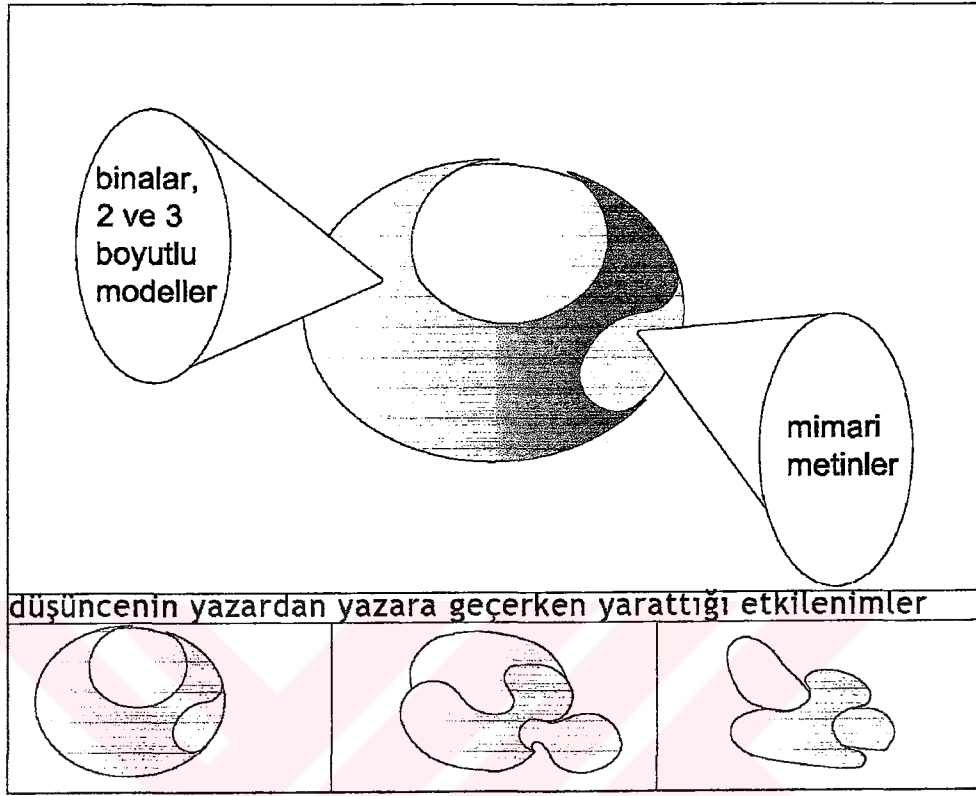
** *İfade, Statement*, (Rifat, vd., 1988)

Foucault'nun söylem kavramının temelinde ifadenin tanımı yer almaktadır. Söylem, düzenlenmiş biçimler ve ifadenin kapsam içine alınması/kapsam dışında tutulması olarak düşünülmektedir. Ifadenin tanımı, kendini tümceden ya da bir önermeden ayıracak şekilde ortaya konmaktadır. İfadeler dar anlamıyla dilbilimsel açıdan söylemsel değildirler. Tablo haline getirilmiş bir sunuş buna örnek olarak verilebilir. Tablolar sadece farklı söylemsel metinleri örnekleyen uygun görsel araçlar değil; aynı zamanda söylemsel bir oluşum içinde düzenin temel biçimidirler. 18. Yüzyılda Buffon ve Linnaeus'un doğa tarihi sınıflandırması canlı doğanın tümünü, coğrafyaya göre tablolar halinde ele almakta, tüm canlıların, bütünleşik bir tanımlama / sınıflandırmaya yerleştirildiği bir düzen olarak görmektedir. ... Aynı şekilde, binalar ya da yapı grupları ifadeler olarak görülebilmeli ve belirtilen biçimde söylemle ilişkilendirilebilmelidirler.

Foucault, ifade ve söylem kavramlarını düşünce alanına sıkışıp kalmaktan çıkartmıştır. ... Böylece gözlemlene ve gözlemlerin kayda geçirilmesi ifade olarak algılanabilmelidir. Bunun anlamı; gözlemlene, çizim ve sunumun söylemsel etkinlikler olarak görülebilmesi demektir."

Hirst'in, Foucault'nun düşünceleri üzerinden yaptığı açılımda, söylem terimi, ifade kavramı temel alınarak tanımlanmıştır. Ayrıca nesneler ulamı ve bu nesneler üzerine görüş ve düşüncelerin açıklandığı söylemler ulamının arasında bir ayrımın yapaylığına dikkat çekilmiştir. Ancak düzenli ifade biçimlerinin söylem olarak görülebileceği belirtilmiş; tablosal gösterimler, söylemsel oluşumlara (discursive formations) bir örnek olarak verilmiştir. Mimarlık nesnesi ve mimarlık üzerine söylenen sözler, bu tanıma göre söylemsel oluşumun bir parçası olarak görülmektedir. Söylemsel bir çalışmadan söz edebilmek için, ifadelerin düzenli biçimlerde ortaya konması gerekmektedir. Bu anlamda sadece yazı ve sözcüklere dayalı çalışmalar değil, gözlemlene, çizim ve sunuma dayalı çalışmalar da söylemsel aktivite olabilmektedir. Foucault'ya göre mimarlık söylemi söz konusu olduğunda, çizim, model, bina ve yazı arasında belirgin bir ayrım yoktur. Tüm bu söylemsel oluşumlar, mimarlık söylemini oluşturmak için bir araya gelmiş bir bütün olarak düşünülmekte, birbirine sürekli etki edip değiştirmekte ve birbirlerini dönüştürmektedir. Bir bütün içerisinde görülen bu söylemsel oluşumların

birbirlerine etki etme süreçleri içinde, bütünsel söylemi de değiştirmeleri söz konusudur (Şekil 1.2).

Şekil 1.2 Söylemsel Oluşumlar.

Mimari'nin "söylemsel pratikleri" nelerdir? Mimari söylemden, genelde mimari ile ilgili olan şeyler mi anlaşılmalıdır? Üç farklı yaklaşımı ortaya koymak mümkündür (Teyssot, 1977):

Birincisi, mimarlık bir uygulamadır. Söz konusu bu yaklaşım mimarinin, davranışsal örüntülere müdahalede bulunma, program ya da bir organigramın mekânsal yazımına, etkinliklerinin dağılımına, biçimlerin (gerek tekil bir bina örneğinde, gerekse mimari kompleksler ya da daha genel deyişle tipoloji anlamında) ortaya çıkışına gönderen, tasarımla ilgili yanıdır.

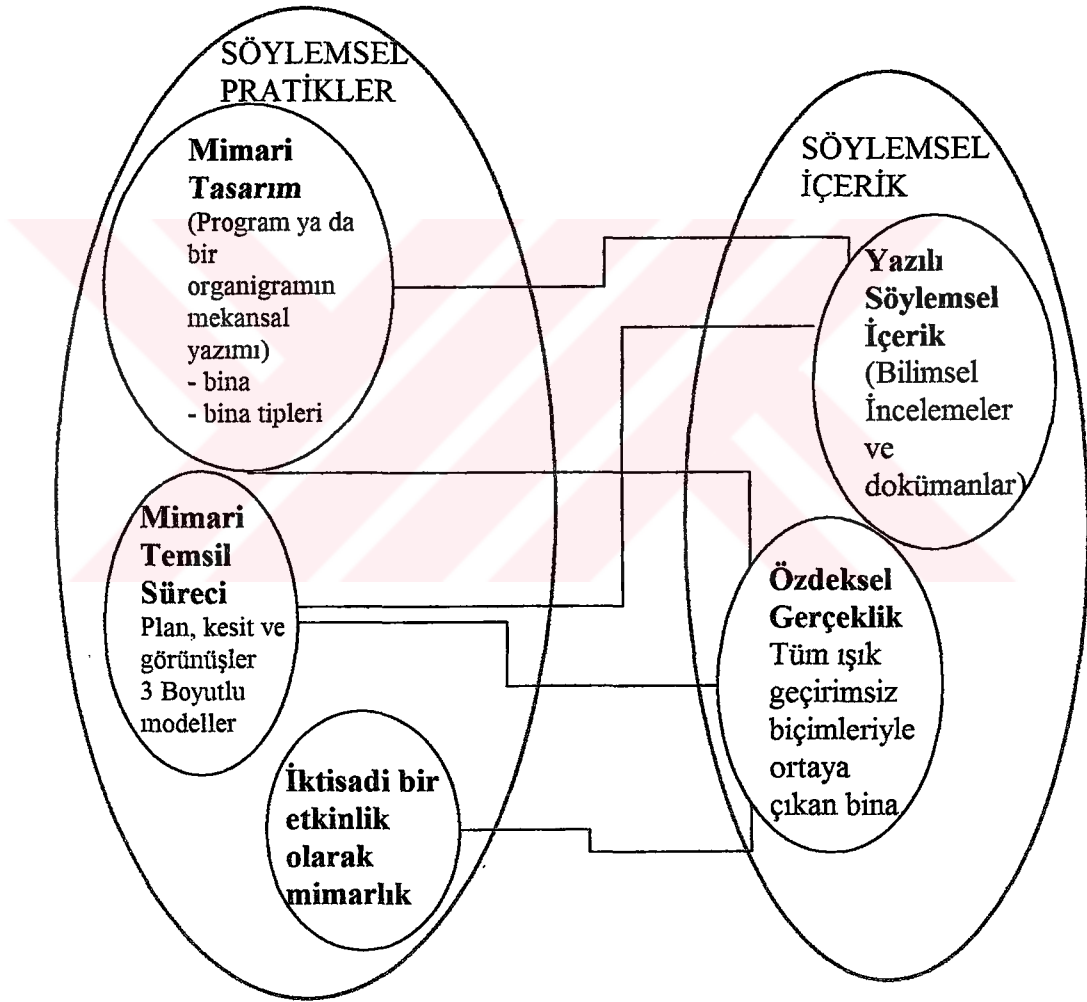
İkincisi, mimarlık, plan, kesit ve görünüş çizimleri ve 3 boyutlu modeller kurmayı içeren özdexsel* bir üretim biçimidir. Bu anlamda mimariyi, bilgikuramsal bir çözümlemeye

* **Özdek, Madde, Matter**, Dilimizde 'iç' anlamını dile getiren öz deyiminden ve öze değgin anlamını dile getirmek üzere türetilmiştir. Batı dilindeki karşılığı Hint-Avrupa dil grubunun 'ana' anlamını veren 'matr' kökünden türemiştir. Metafizik: Metafizik dünya görüşü, özdeği kitlesi olan, devimsiz ve eylemsiz, durgun ve değişmez, her uzay ve her zamanda aynı kalan bir töz olarak ele almış ve onun böyle olduğundan kuşkulandığı her zaman da onu yok saymıştır Diyalektik. Özdek, bilinçten bağımsız olarak varolan ve duyumlarla algılanarak bilinçte yansıyan tüm nesnel gerçekliği dile getiren felsefesal bir kavramdır (Hançerlioğlu, 1989).

oturtulabilecek bir temsil süreci olarak görmek de olasıdır.

Üçüncüsü, mimarlığın iktisadi bir etkinlik oluşudur (inşaat sanayisinin spekülâtif alan ile birlikteliği).

Yöntembilimsel açıdan, çözümlenecek olan mimari söylemin içeriğinin iki katmandan oluştuğu belirtilmelidir: Hammadde olarak bir yanda mimari ile genel olarak ilişkilendirilebilecek ve özel olarak da binalar ve mimari programlarla ilgisi kurulabilecek yazılı bir söylem (bilimsel incelemeler ve dokümanlar), diğer yanda temsili bir araç olarak tasarım ve ışık geçirimsiz tüm biçimleriyle ortaya çıkan bina, kısaca: Özdeksel (maddesel) gerçeklik (Teyssot, 1977)..

Şekil 1.3 Söylemsel Pratikler / Söylemsel İçerik.

Mimari söyleminin yapısını ortaya koymak sanıldığı kadar kolay değildir. Şekil 1.3'te görülebileceği üzere mimarlık söylemi patikleri, söylemin iki katmana ayrılan içeriğinden her ikisine birden göndermede bulunabilmektedir. Özdeksel içeriği açısından söylem, duyularla algılanabilen bölünebilen, ağırlığı olan nesnelere gönderir. Bunun yanında, yazılı söylemsel

içerik, mimarlık söyleminin bölünemeyen ve belli bir maddesel varlıktan çok, okuruna göre farklı içeriğe bürünen, öznele, geçiciye, hiçliğe göndermektedir. Bu anlamda söylemsel pratiklerin ilk kategorisinde yer alan bina ve bina tipleri, ilk bakışta yalnızca özdeksel bir gerçekliği ifade ediyor gibi gözükürken, mimari bir programın mekânsal yazımı içeriğiyle yazılı söylem de olmaktadır. Aynı şekilde mimari temsiller de hem özdekselliğe, hem de yazılı söyleme dâhil edilebilmektedir (Teyssot, 1977).

Söylemin Webster Dictionary'deki karşılığı; düzenli düşünme ve işlem yürütme yeteneği; düşüncelerin sözel alış veriş, belli bir konu üzerinde düşüncelerin resmi, düzenli ve genelde uzun biçimde ifadesi; bir konuyla ilgili konuşma veya yazı; tümceden daha uzun (sohbet ya da hikaye gibi) dilbilimsel birim olarak verilmektedir. Etimolojik olarak Latince 'discursus', tartışma, sohbet, konuşma ve 'discurrere', iki kişilik arabada gezinti, arabanın hareketi, hareket etme, koşma anlamlarını içeren ad ve yüklemlemlerle ilintilendirilmektedir [1].

1.2.2 Mimari Metinleri Okumak: Yorum ve Eleştiri

Mimarlık Düşüncesini Okumak Olanaklı mıdır? Mimarlık bir metin olarak algılanabilir, ancak bağlı olduğu bir çok uygulama alanı göz önünde bulundurulduğunda, metin olarak mimarinin sunduğu bilginin, mimarlık alanının genel bilgisi biçimine indirgenmesi olanaklı değildir. Yine de, araştırmanın sınırlarını belirlemek ve mimari söylemin belli bir anına bağlı kalmak şartıyla, belli "söylemsel pratikleri" tanımlamak olanaklıdır.

Mimarlık hakkındaki söylem, bu nedenle, "okuma" denen etkinliğe malzeme sunmaktadır. Söylemin ve söyleme özgü mantığın çözümlemesi, belli bir andaki tasarım sürecinin inşasına hizmet eden kavramsal araçların ve "söylemsel pratiklerin" belirleyici özelliklerini ortaya çıkartmaktır. Metnin sadece bir ifadeler toplamı olarak ele alınması ve yalnızca dilbilgisi ve sözdizimi açısından çözümlemesi yeterli değildir. 'Söylem' olarak metin, altında yatan mantığın ve anlamın ortaya çıkartılmasını beklemektedir. Çözümlemenin amacı söylemin göndermede bulunduğu evreni ortaya çıkartmak olmalıdır. Bu açıdan metin, hem kendini önceleyen hem de kendiyi eşzamanlı diğer metinlerle kurduğu ilişkiler nedeniyle, "diller arası" bir araç olarak tanımlanabilir. Metin, "üretmektir" ve söz konusu üreticiliği, bir üretim biçimi ve tekniği olarak cisimleştirmektedir. Metnin üretkenliği, diğer metinlerde söylenenlerin bir kesişimi ile tanımlanabilecek "metinler arası" ile olanaklıdır (Teyssot, 1977).

Mimarlık üzerine yazılmış yazılar insanların sahip oldukları değerler sistemi ve ilgi alanları hakkında gerçeği açığa vuran bilgiler vermektedir. Akademik kaynaklarla birlikte, toplumsal

yaşantıyı ilgilendiren metinlerin sistemli analiziyle, mimarlık alanındaki başka yollarla yakalanması zor olan sosyal tercihleri belirleyebilmek mümkündür. Tarihsel metinler bu teknikle çözümlendiği takdirde, erimi geçmişe dek uzanan bir analiz yapmak mümkündür. Ancak çok sayıdaki metnin üzerinde çalışmak, daha idare edilebilir bir biçime getirilmedikleri sürece zordur ve zaman alıcıdır (Bonta, 1996).

Edebiyat, değişen toplumsal değerlerin belirtkelerini, insanların konuşmalarından daha iyi sunmaktadır. Bunun nedeni, yazılı sözü araştırmanın, işleminden geçirmenin ve saklamanın daha kolay oluşu; başka bir nedeni de, yayıncılığın, tıpkı bina yapmakta olduğu gibi, sınırlayıcı ve seçici olmasındandır. Piramitlerin ya da ortaçağ katedrallerinin inşasının, çok büyük kaynaklar gerektirdiği bilinmektedir. Bu nedenden ötürü, önemsiz görünen binalar dahi, onları inşa edenlerin inanç sistemlerine ve iktidar yapılarına ışık tutmaktadır. Sözü edilen maliyetlerden ötürü, sadece belli sözceler basım aşamasına kadar ulaşmaktadır. İnşaat gibi yayıncılıkta da, yazınsal değeri sınırlı metinler söz konusu bile olsa, belli bir benimsenme düzeyine gereksinim duyulmaktadır.

Mimarının binalara yönelik kaydı, nesillerce akademisyenler tarafından incelenmiştir. Yayınsal kaydı ise, her ne kadar zengin ve dikkat çekici olsa da sistemli bir araştırmaya çok ender olarak konu olabilmıştır. Yayınlanmış kayıtların çözümlemesi, onu yalın bir biçimde okumaktan çok farklıdır ve yalın okuma, bir söylem çözümlemecisine göre ikincil önemdedir; hatta kimi durumlarda tamamen ihmal bile edilebilir. Okuma sırasında edinilen bilgi sıradan bir biçimde telaffuz edilir. Söylemsel bir çözümleme sırasında ise edinilen kavramlar, yazılı materyalden türemiş olsa da, dışsal biçimde ifade edilmemektedirler. *Macmillan Encyclopedia of Architects* (Plazeck, ed., 1982) ve *Penguin Dictionary of Architecture* (Fleming, ve diğerl., 1982) kaynaklarını inceleyen Stevens*, bu kaynaklarda değinilen mimarların ve ürünlerinin listesini çıkartmış; tasarladıkları binaların inşaata başlama tarihlerini kaydetmiştir. Sonuçta, kronolojik olarak mimarların sayısındaki artışla, referans alınan kitaplara girmeye hak kazanmış önemli binaların sayısındaki artışın, yaklaşık olarak üstel bir grafik çizdiğini gözlemlemiştir. Ardından, bu büyümlerdeki sapmaya odaklanmış, beklenenden daha çok mimar ve binaya işaret eden iki önemli tepe noktası tespit etmiştir. İlki, Rönesans ve Manyerist dönemle ilişkilendirilebilecek 1455'ten 1565'e kadar süren zaman sürecini, diğeri Modern Hareket ile

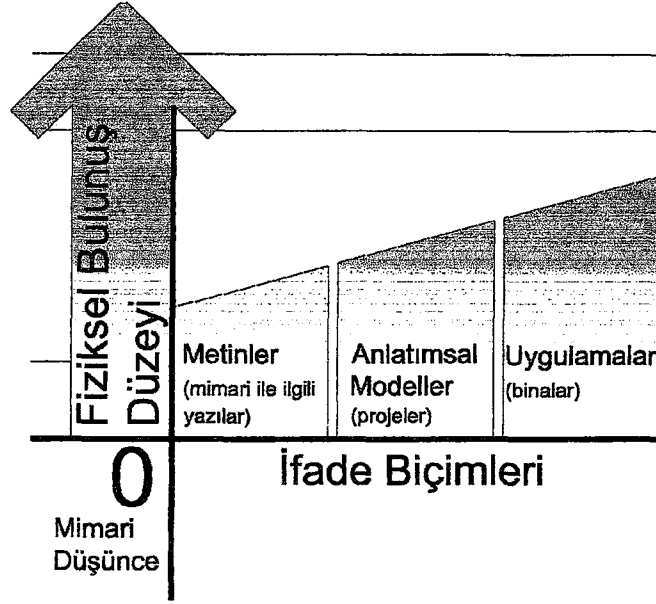
* Bonta'nın göndermede bulunduğu yüksek lisans çalışmasını yürüten araştırmacı: Stevens, Garry: Quantitative Studies in Art and Science. A Case Study from Architecture, University of New South Wales, Sydney, 1988

ilişkilendirilebilecek 1915-1925 arası olan dönemi içine almaktadır. Yazarlar, bu dönemleri içine alan ve ortalamanın üzerindeki mimari üretimi dile getirmiş olsalardı, bu bilgi yalın okuma ile okuyucularına ulaşabilirdi; ancak ulaşmamıştır. Söz konusu bu bilgi ancak metinlerin çözümlenmesi ile ortaya çıkabilmiştir (Bonta, 1996).

Araştırmanın kapsamını belirleyebilmek ve sınırlarını çizebilmek için bir kaç varsayımda bulunmak, mimarlık düşüncesine bir tanım getirmek gerekmektedir: Bu tanımı, “mimarlık düşüncesi nelerden oluşur?” sorusunda aramak mümkündür. Mimarlık düşüncesinin, mimarlık edimini anlatan, tasarım olgusunun hangi tutarlı ve sistematik düşünce yapılarından etkilenebileceğini sorgulayan kuramsal çalışmalarla, mimarlık ürünleri üzerine getirilen yorumları içeren metinler; inşa edilmiş binalar ve mimari tasarımları gösterimleyen, iki ve üç boyutlu anlatım modellerinden oluştuğu kabul edilebilir. Dolayısıyla, mimarlık düşüncesi:

- 1) Metinler (mimari ile ilgili yazılar),
- 2) Anlatımsal Modeller (projeler)
- 3) Uygulamalar (binalar)

olmak üzere üç biçimde ifadeye dönüşmektedir. Sözlük tanımından ve Hirst (1993)’in açıklamasından hareketle söylemin, belli bir düzenle bir araya gelmiş uzun ifadeler olduğu belirtilmiştir. Mimarlık söylemini de oluşturan bu anlatım biçimleri (ifadeler), fiziksel bir bulunuş içermeyen mimari düşüncenin gerçek dünyada, kendini gösterme yollarıdır. Düşünceler fiziksel bir bulunuş içermemelerinden ötürü, herhangi bir ortam aracılığıyla (görsel, işitsel, duyuşal) anlatıma dönüşmedikleri sürece, onları algılamak ve değerlendirmek söz konusu değildir. Mimarlık düşüncesi ve mimarlık söylemi arasındaki bu ilişki Şekil 1.4’te gösterilmiştir. Hiçbir bulunuş (mevcudiyet=presence) içermeyen ve bir ifade biçimi de olmayan mimari düşünce bir başlangıç noktası olarak ele alınmıştır. Mimari düşüncenin ifade biçimleri olan yazı, anlatımsal modeller ve mimari uygulamalar, fiziksel bulunuşlarına göre sıralanmışlardır. Mimari bir yapı, söz ve yazı arasındaki fark, mimari yapının fiziksel büyüklüğü gözden kaçmayacak derecede büyükken, sözün anlık ve çok kısa ömürlü bir büyüklük içermesi, yazının ise minimal bir fiziksel mevcudiyete sahip oluşudur (Evans, 1985).

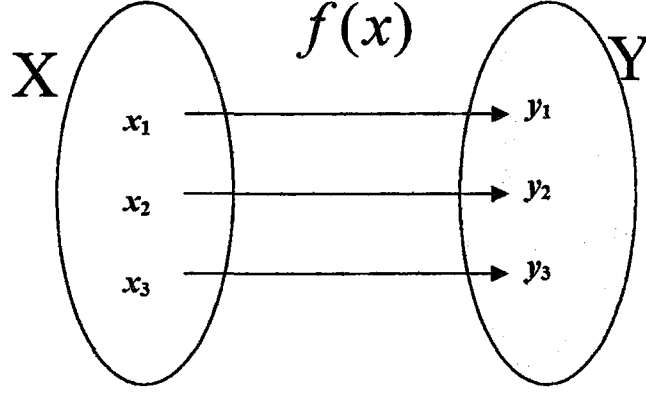

Şekil 1.4 Mimari düşünce ve ifade biçimlerinin fiziksel bulunuş düzeyleri

Göstergebilimsel çalışmalar, düşünce ürünlerini bir göstergeler ağı olarak görmekte ve hangi ilkelere dayanarak bir araya geldiklerini ve dizgeleştiklerini* araştırmaktadır. Göstergelerin oluşturduğu yapıdaki anlamının bu dizgelerde gizli olduğu düşünülür; öyleyse anlamı ortaya çıkartmak için bu dizgelerin parçalara ayrılması gerekmektedir. Konuşmak için kullandığımız dil, söz konusu göstergeler sistemi içerisinde en dizgisel olandır. Bu nedenle farklı göstergeler kullanılarak iletişen iki farklı dil arasında tercümeler yapmak söz konusudur. Ancak, tüm göstergelerin bir araya gelişi, konuşma dilinde olduğu kadar dizgesel olmayabilir; işte göstergebilimin arayışı, herhangi bir dizgede ilk bakışta bulunmadığı düşünülen, yinelenen bir araya gelişleri ortaya çıkartmaktır. Şekil 1.5, Metin olarak mimarlık düşüncesinin dizgeselliğini ifade etmektedir. Bir metindeki her ifadeye / gösterene (X) bire bir karşılık gelen bir kavram / düşünce (Y) bulunmaktadır.

* **Dizge**, *System*, Öğeleri ya da bölümleri çeşitli ilkeler uyarınca birbirine bağlı düzenli bütün. Dizisel düzeydeki ilişkilerden oluşan bütün (Vardar, 1998)

$$f(x) = \sum_{n=0}^x x_n$$

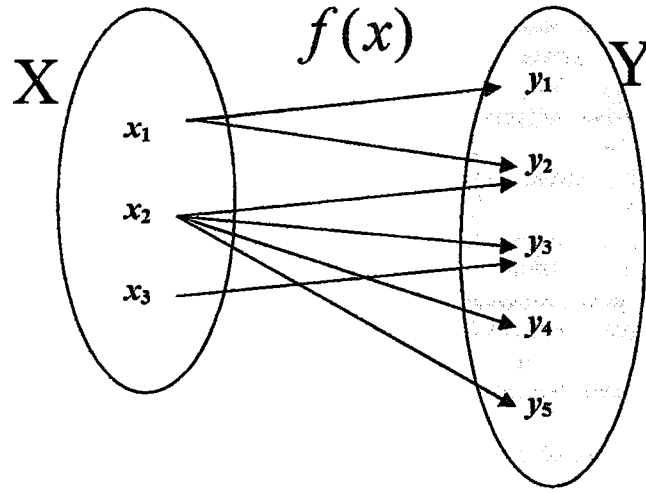

x 'e bağlı bir bir fonksiyon olarak düşünüldüğünde
metin olarak mimarlık düşüncesi,

$$f(x) = x_1 + x_2 + \dots + x_n \text{ olarak ifade edilebilir.}$$

Şekil 1.5 Metin olarak mimarlık düşüncesi.

Mimarlıktaki göstergelerin bir araya gelişi, anlam içeren parçaların, konuşma dilinde ve metinlerde olduğu kadar küçük ve belirli birimlerden oluşmaması, mimarlık düşüncesinin görüngüleri olarak anlatımsal modellerin ve mimari uygulamaların yorumlanışını güçleştirmektedir. Bu konuda geçmişte yapılmış oldukça kapsamlı çalışmalar bulunmaktadır. Ancak, dilde olduğu gibi mimarlık göstergeleri arasında kültürden, kültüre, hatta tasarımcıdan tasarımcıya değişen kullanım farklılıklarını ve biçimsel özellikleri, karşılıklı transformasyon işlemlerinden geçirmek, tercüme etmek ya da herkesçe kabul görececek bir yorum getirmek olası değildir. Mimarlık düşüncesinin yazılı biçimini okumak ise olası gözükmemektedir. Şekil 1.6 da, ifade edildiği gibi, ifadeler kümesi (X) ile kavramlar kümesi (Y) arasında birebir bir ilişki bulunmamaktadır.

Şekil 1.6 Anlatımsal modeller ve mimari uygulamalar olarak mimarlık düşüncesi.

Toplumsal iletişim aracı olarak konuşma dilinde olduğunun tersine, anlatımsal modeller ve uygulamalar olarak mimarlık ürününün iletişim açısından içerdiği güçlüklerle dikkat çekilmelidir. Broadbent (1996), mimarlık göstergelerini inceleyen araştırma alanını,

- Edimsel (uygulamaya dönük),
- Sözdizimsel
- ve Anlamsal

olmak üzere üçe ayırmaktadır.

Broadbent, edimsel yönüyle göstergeler sistemi olarak mimarlığa, binaların kullanıcılarını etkilemesi açısından bakmaktadır. Bu edimsel düzlemde mimarlık, genel olarak gösterge sistemleri içinde, en ilginç ve karmaşık olandır. Broadbent mimarlık nesnesini okumadaki güçlüğü açıklarken, sözlerin her defasında sadece bir duyuya etki ettiğini belirtir. Sadece sözcükler değil, bir sanat dalı olarak müzik de, diğer duyulardan çok, ağırlıklı olarak işitme duyusunu etkilemektedir. Oysa söz konusu mimarlık nesnesi olunca aynı anda birçok duyu bir arada etkilenmektedir.

Mimarlık göstergebilimcilerinin bir kısmı mimarlık nesnesini, mimarlık açısından anlam taşıyan diğer tüm yolları göz ardı ederek, sadece görsel bir olgu olarak okumaya çalışmışlardır. Broadbent, bunun dışında “mimarlık eğer anlam içeren bir olguysa, bildiriler nasıl gönderilip alınmaktadır” sorusundan hareketle, Claude Shannon tarafından geliştirilen enformasyon kanalı modelinin mimariye uygulanmış olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda, iletişim modelinde

olduğu gibi binalar da görsel, işitsel, termal vb. bildiriler ileten enformasyon kanallarıdır. Bir gözlemci iletilen ve duyu organlarınca duyumsanan bu bildirileri kendi deneyimlerine göre çözebilir. Fizyologlar, psikologlar, sistemli bir biçimde insan duyularını inceleyerek, binalara ait bildirilerin insanlar üzerindeki etkilerini belirlemeye çalışmışlar ve aydınlatma, sıcaklık, gürültü ve diğer yönlerden insan konforuna yönelik belli normlar önerebilmişlerdir.

Şu halde, metin olarak mimarlık düşüncesini okumanın, anlatımsal modeller ve uygulamalar olarak mimarlık düşüncesini okumaktan daha kolay olduğu söylenebilir. Fiziksel bulunuş düzeyi açısından mimarlık düşüncesine daha yakın oluşu (Şekil 1.4); dizgeselliği ve dizgeyi oluşturan her terimin (ifade birimlerinin / gösterenlerin), bire bir karşılık geldiği bir kavramın bulunması, bu önermenin en önemli dayanaklarını oluşturmaktadır.

Öte yandan metnin sadece yazılarla sınırlı ve sadece düşünceleri iletmeye yarayan bir araç olmadığına da işaret edilmektedir. Bu düşünceye göre, ister kitap, ister makale, ister film, resim ya da bina olsun metin, gecenin karanlığında dolaşan bir hırsız gibidir. Sinsi, görünmez, daima karmaşa içinde, etraftan bir şeyler yürütmektedir; üstelik de kendi muhitinden kendi tarihinden, kendi dışındaki kişilerden çaldıklarını, başka yerlerde elden çıkartır, dağıtır, satar. Metinler sadece bilgi ve doğrular gibi düşüncelerin dolaştığı iletkenler değil; aynı zamanda (toplumsal) bir katmandan ya da mekândan diğerine geçiş noktası ya da bağlantı kuran yollarıdır. Metin, bilgi ve gerçeklerin saklandığı bilişsel bir depolama alanı da değildir. Basitçe söylemek gerekirse metin, bir araç ya da çalgı aleti değildir. Öyle olduğunu düşünmek aşırı faydacılıktır ve metni gerekenin üzerinde, belli bir niyetin güdümüne girmiş, aşırı uysal ve bir özne için tasarlanmış konumuna getirmektedir. Oysaki metin patlayıcıdır, tehlikeli ve değişkendir. Kavramlar gibi metinler de yeni ile eskinin iç içe geçtiği unsurlar olup içsel uyum ve tutarlılıklarla, dışsal göndergelerin*; düz anlamlar ya da anlamların, eşiklerle oluşumların oluşturduğu karmaşık bir yapıdır. Kavramlar gibi metinler de yapıp edebilir, bir şeyler ortaya koyabilir, bağlantılar ve yeni ilişkiler oluşturabilirler (Grosz, 2001).

Yazı üzerine başlıklı 3. bölümde ele alınacağı gibi, (mimarlık ve kent tasarımında giderek artan bir uygulama alanına kavuşmuş) metni bir dokuma (tekstil) olarak gören ve kapalı ve dar bir

* Gönderge, Gönderilen , *Referent*, Bir göstergenin belirttiği gerçek ya da düşsel nesne ya da varlık; göndermede bulunduğu bağlam ya da durum. Gönderge, göstergenin içerdiği gösterilen ve gösteren ikilisinin birinci teriminden titizlikle ayrılmalıdır. Örneğin sabah yıldızı ve akşam yıldızı deyimleri ayrı gösterilenler (anlamlar) içermekle birlikte aynı göndergeyi (Venüs gezegenini) belirtirler (Vardar, 1998)

uzayı tanımlayan Derridagil metin modeli yerine, metnin küçük bombalar olarak okunduğu ve daha yaratıcı biçimde kullanılabileceğini öngören Deleuzegil metin modelinden bahsetmek mümkündür. Bu modelde, metinler patlayan bombalar gibi, onları yok etmeden, düşünceleri ve imgeleri farklı bağıntıların ve düzenlenişlerin üzerlerine saçıp dağıtmaktadır. Düşünsel olarak, beklenmedik yoğunluklara ulaşarak, başka nesnelerle bağlar kurup, mevcut entelektüel ve yararçı çatıkları sorunsallaştıran, onlara meydan okuyan ve onun ötesine geçen duyuşal ve kavramsal dönüşümler türetmektedir. Sonsuz bir doğruluk durumu yerine, her ne kadar nesiler boyunca okunsalar da, metinler geçiciliğe ve kısa dönemli etkilere sahiptirler. Etkili olmayı sürdürmeleri, yerleşikliği sarsmalarına ve yeni ilişkiler ortaya koymalarına bağlıdır. Dleuzegil terimlerle böyle bir metin ya da düşünce tümüyle hareketlidir ve ‘nomadik’ ya da rizomatik olarak adlandırılır* (Grosz, 2001).

Demek ki metinler birçok başka ifade biçimleriyle ilişkiye girmekte; onlardan bir şeyler alıp başka yerlere taşımaktadırlar. Mimari ifade biçimleri düşünüldüğünde, mimarlık metinleri de mimarlık uygulamalarından ve mimarlığın anlatımsal modellerinden aldıklarını, farklı bağlantılar ve düzenlenişlere dönüştürmektedir. Öyleyse, bu metinler, önceden de belirtildiği gibi (Teyssot, 1977), mimarlık alanının tüm bilgisini teşkil etmeseler de, mimarlık düşüncesinin dışsallaştığı tüm biçimlerden beslenmektedirler. Demek ki, söz konusu metinleri okumak, mimarlık düşüncesinin derinliklerine ulaşan bir çözümlemeye işaret etmektedir.

Modern düşüncenin baskın görüşü, doğa ve kültür ürünü; beden ve akıl; madde ve düşünce arasındaki ikili karşıtlığa dayanmaktadır. 20. yy.ın sonlarına doğru ise gerçekliğin çoklu katmanlarını birbirinden ayırmak olanaksız hale gelmiştir. Simüle edilmiş bir imge, gerçeklik algısını, her gün yaşanan türden fiziksel bir deneyimden daha çok etkileyebilmektedir. Bilişsel referanslarımız artık çok karmaşık hale gelmiş durumdadır ve sadece fiziksel dünyaya dair kişisel deneyimlerden oluşmamaktadır ve çoğu herhangi bir ortam aracılığıyla edinilmiş enformasyona dayanmaktadır. Gilles Deleuze ise, düşünce / madde ; akıl / beden arasındaki ayrımın tekrar gözden geçirilmesini önermektedir. Düşünce ya da niyetin, nesnenin kendisi kadar geçek olarak kavranabileceği bu önermede, düşünce duyulara etki edebilmekte ve madde düşünceyi taşıyabilmektedir. Örneğin artık, “tuğla sadece bir tuğladır” demek pek mümkün değildir. Tuğlanın şekli ve büyüklüğü, *titizlikle işleyen toplumsal, politik ve ekonomik bir çevre yapısı içerisinde yazılı bulunan* bir üretim sürecine karşılık gelmektedir. Aynı şekilde bir

* Nomadik: göçerlere özgü. Rizomatik : Kök benzeri, kök yapı

mimarın önerdiği mekan da, özdeksel bir mevcudiyetin ötesinde, belli niyetlerin, düşüncelerin ve enformasyonun organizasyonunu içermektedir. Özdeksel ve özdeksel olmayan katmanların birbiri üzerine katlanması, özdekselliğin bilinen sınırlarının ötesine geçmektedir. (Levrat, 1995).

Okumanın tanımını yapmak için yazının ne olduğu, dil olgusu ile ilişkisinin ne şekilde ele alındığını belirlemek gerekmektedir. Genel anlamda okumanın, yukarıda da belirtildiği biçimde, bir gösterge sisteminde, göstergelerin bir araya gelişlerindeki düzeni ortaya çıkartmak, sonra da bu düzeni anlam taşıyan birimlere ayırmakla ilgili olduğu söylenebilir. Göstergelerin bir araya gelişleri, göstergenin yapısı, mimari göstergenin ne olduğuna ve anlamın nasıl ortaya çıktığına dair kavramlar ve tanımlamalar 2. bölümün konusu olarak ele alınmıştır.

Okumak, yani okunacak bir şeylerin olması düşüncesi, bir metnin varlığına ve yazıya göndermede bulunmaktadır. Yazının ne olduğu, içerdiği kavramalar ve çağrışımlar 3. bölümde ayrıntılı bir biçimde verilmiştir. Yazı üzerine başlıklı bu bölüm ayrıca, göstergenin yapısı ve anlamın nasıl oluştuğu üzerine kurulu düşüncenin eleştirisi niteliğini de taşımaktadır.

Dili temsil eden yazı ile oluşturulmuş bir metnin okunması, sözcükler dizgesinin algı organları ile algılanması, karşılık geldikleri ses imgelerine dönüştürülerek söz konusu dizge üzerinde ilerlenmesidir. Ses imgelerinin hangi kavramları çağrıştırdığı, toplumun söz konusu dil sistemi içindeki uzlaşısına bağlıdır. Yazı dizgesindeki sözcüklerin ses imgesine dönüştürülerek tekrar edilmesi bir metnin düz okumasıdır. Ses imgesine dönüştürülen bu sözcükleri anlamlandırma söz konusu olduğunda ise gerekli kavramlar ve tartışmalar, 2. bölüm kapsamında detaylı olarak tartışılmıştır.

Okunan metin, yazarının niyetinden bağımsız olarak her okuyucu tarafından farklı yorumlanmaktadır. Çünkü metnin anlamsal bileşenleri her okuyucu için aynı kavramları çağrışırsa da, kişilerin bu kavramları oluşturan deneyimleri, anıları farklıdır. Demek ki, yazarın niyeti ne olursa olsun, metnin içerdiği anlam onu okuyan tarafından belirlenmektedir.

Metinlerin farklı yorumlanması ile ilgili hususunun yanında, metinleri düz okumadan farklı bir okuma yönteminin varlığına da dikkat çekilmiştir. Dilin dizgesel özelliği, onu zamana da bağlı kılmaktadır. Dilsel bir ifade oluşturmak gerektiğinde, bunu birbirini izleyen göstergelerin oluşturduğu dizgeye bağlı kalarak yapmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bu şekilde oluşturulan dilsel/yazınsal ifadeleri, tümceleri/metinleri, zamana bağlı doğrusallıklarından kurtararak okumak da olasıdır. Yatay, dizgeyi takip eden, zamana koşut okuma yönteminin karşısı olarak; dikey, zamanı bölen okuma yönteminde, anlamsal açıdan benzeş terimler bir araya gelmekte ve

dizgeye bağı kalınarak ortaya çıkarılamayacak anlam, bu yöntemle belirlenebilmektedir.

Anlamanın belirlenmesinde önemli noktalardan bir tanesi de ayırım* ve karşıtlık** kavramlarıdır. Göstergebilimsel açıdan anlamanın ortaya çıkması, biçim ve içerik açısından birbirinden farklı öğelerle olasıdır. İki terim eğer bir birinden farklı biçimlere sahip değillerse birbirinden farklı kavramları gösteremeyeceklerdir. Aynı şekilde birbirine yeterince karşıt olmayan iki kavram, aynı şeyleri çağrıştırıyor demektir ve anlam açısından özdeş olacaklardır. Özdeş kavramaları çağrıştıran göstergeler dizgesiyle, anlamlı bir yapı ortaya koymak olanaklı değildir.

Mimarlık metinlerinin okunması ile amaçlanan, anlam olgusunun temelinde yer alan bu tür kavramsal karşıtlıkların ve ayrışımaların saptanmasıdır. Ancak araştırmanın sonuca ulaşması açısından çıkmaz bir nokta bulunmaktadır: Amaçlanan karşıtlıkların saptanması ve bunlar üzerinde herhangi bir yorumda bulunulmaması, bu karşıtlıklardan kendilerini ifade etmelerini beklemeyi beraberinde getirmektedir. Saptanan karşıtlıkların üzerine bir yorumda bulunmak ve ne anlam ifade ettiklerine dair açıklamalar getirmek ise, okunması gereken yeni metinler ortaya koyacaktır. Bu da, 3. bölümde ‘Oyun’ kavramıyla anlatılmaya çalışıldığı gibi, sonu gelmeyen bir anlamlandırma sorununun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

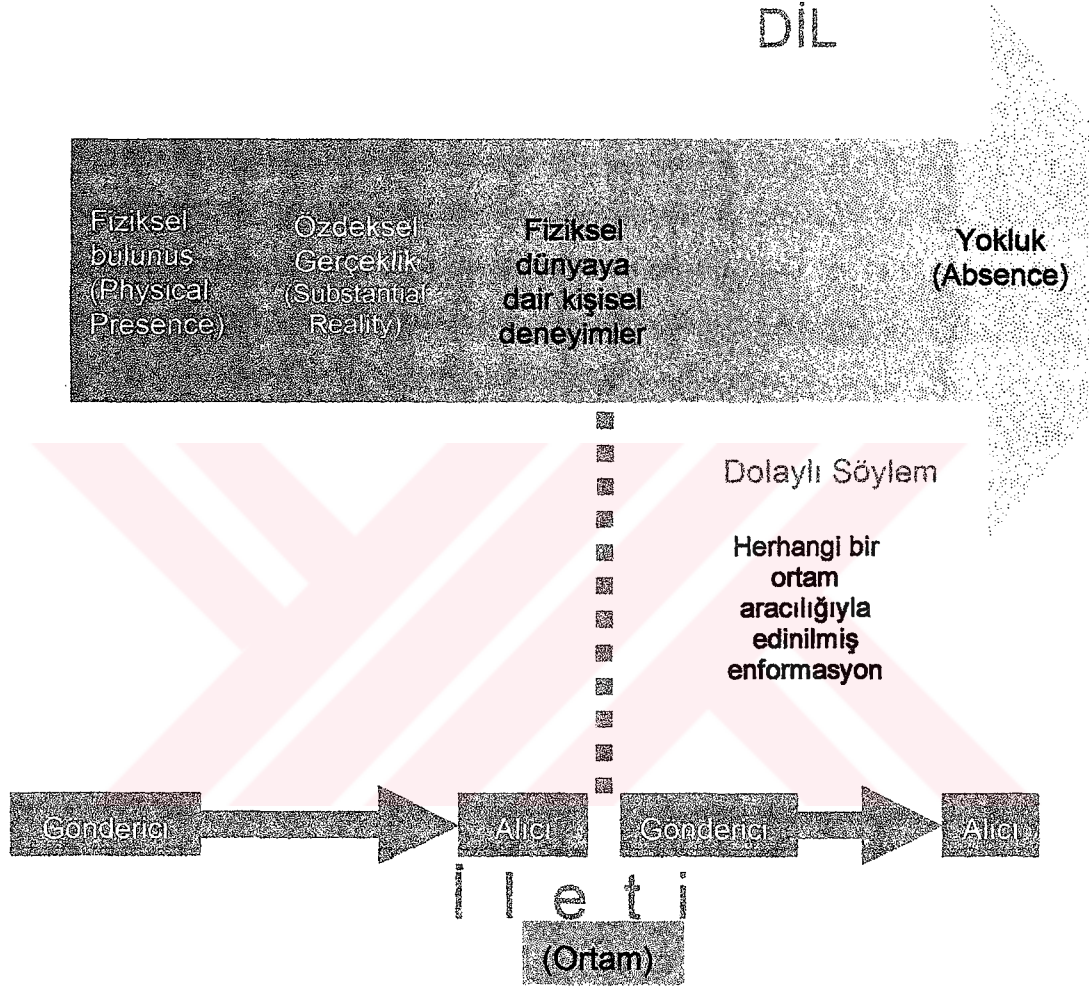
Deleuze ve Guattari (1988) “İlk” dil ya da dilin ilk tanımının, *dolaylı söylem* olduğunu ifade etmektedir. Tek bir tutkunun içinde birçok tutku, tek bir ses içinde, sesin bütün türleri bulunması durumu, tüm söylemleri dolaylı hale getirmektedir. Organik bir kodlama sisteminin olması, hatta betisel* unsurlar kullanmalarına karşın, arıların bir dilinin olduğunu söylemek zordur; çünkü arılar gördüklerini iletebilseler bile kendilerine iletileni iletememektedirler. Yiyecek kaynağını gören bir arı, kaynağı görmeyen arılara bu mesajı iletebilmekte ancak; kaynağı görmeyen arılar mesajı, görmeyen diğer arılara iletememektedir. Arılarla ilgili bu saptamaya bir dipnot koymak gerekir; arıların yiyecek kaynağını ikinci ağızdan aktarma yetenekleri konusunda doğrulayıcı bir araştırma yapılmamıştır. Ancak, Deleuze ve Guattari’nin işaret ettikleri önemli ve gözden kaçırılmaması gereken başka bir nokta bulunmaktadır. O da, iletişim biçimi olarak Dil’in işlerliğinin, var olan ve belli bir kaynaktan yola çıkıp, bir ortamda

* Ayırım, *Difference*, (Rifat, vd., 1988)

** Karşıtlık, *Opposition*, Bir dilsel birimle, belli bir bağlamda onun yerini alabilecek birim ya da birimler arasındaki bağıntı. Örneğin küçük çocuk diziminde, küçük, kendisinin yerini alabilecek büyük anlam birimiyle karşıtlık oluşturur. Karşıtlık oluşturan birimler, aralarında dizisel bağıntılar kuran öğelerdir ve dilsel değerin temelinde yer alırlar (Vardar, 1998)

* Beti, *değişmece*, *Figure*, Hjelmslev’in kuramında, göstergeden daha küçük boyuttaki birimlerin ortak adı. Dil sonlu sayıda betilerle (seslem, sesbirim, anlambirimcik) sonsuz sayıda gösterge oluşturmaya elverişli düzenektir (Vardar, 1998)

yol aldıktan sonra alıcıya ulaşan iletiyi neyin meydana getirdiği ile ilgili olmasıdır. İletinin ortaya çıkmasını sağlayan şeyin (nedenin / motivasyonun vs.), arıların mevcut bir yiyecek kaynağını diğer arılara iletmesinde olduğu gibi, mevcut bir olguya ya da fiziksel bir bulunuşa dayanması ile, iletiyi başlatan şeyin yokluğa dayanması arasındaki ayrıma dikkat çekilmektedir. Dilin tanımı ise ikincisinde yer alan dolaylı söyleme dayandırılmaktadır. (Şekil 1.7).

Şekil 1.7 Dolaylı söylem – dil ilişkisi

Yorum konusunda Foucault (2001), söylemin ikinci söylemini türetmenin, bilginin gelişmesiyle yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır:

“Bilmek dilden dile aktarma yapmaya ilişkindir. Kelimelerin ve şeylerin tekdüze, büyük düzgünlüğünü ihya etmeye ilişkindir. Yani, bütün işaretlerin üzerinde, yorumun ikinci söylemini yansıtmaya ilişkindir. Bilginin özelliği, ne görmek ne de gözetmek olmayıp, yorumlamaktır.

Şeyleri yorumlamaktan çok, yorumlamaları yorumlama konusunda yapılacak iş oldukça çoktur ve kitaplar hakkındaki kitaplar, diğer herhangi bir konudaki kitaplardan çok daha fazla sayıdadır: birbirimizi yorumlamaktan başka bir şey yapmıyoruz.

Burada söz konusu olan, kendi anıtlarının altına gömülmüş bir kültürün iflasının fark edilmesi değil de; kendi kendiyle tutturduğu dilin kaçınılmaz ilişkisinin tanımlanmasıdır. Bu ilişki, gelişmeye, toparlanmaya ve birbirini izleyen biçimlerini karıştırmaya hiç ara vermeyen dilin sonsuza kadar köpürmesine izin vermektedir.

Yorum görevi, tanım gereği, hiçbir zaman bitmez. Fakat, yorum bütünü itibarıyla, yorumlanan dilin esrarlı, fısıldanan, onun içinde gözlenen parçasına yöneliktir: Var olan söylemin altında, daha temel ve kendini ihya etme görevini üstlenmiş, “daha ilk” gibi olan başka bir söylemin doğumuna neden olmaktadır. Yorum ancak, eğer okunan ve şifresi çözölen dilin altında, ilkel bir Metin’in iktidarı hüküm sürüyorsa vardır ve bu metin yorumunu ihdas ederken, ona nihai keşfedilişini ödöl olarak vaat etmektedir (Foucault, 2001).”

Yorum üzerine benzer bir ifadeyi, Derrida (1977), Montaigne’den yaptığı bir alıntıyla özetlemektedir: *“Yorumların yorumunu yapmak, şeyleri yorumlamaktan daha gereklidir”.*

Mimarlık söyleminin okunması, mimarlık metnlerinin dikey okuması yardımıyla, içerdikleri karşıt kavramların saptanması olarak özetlenebilir. Araştırma yönteminin belirlenmesinde daha detaylı biçimde anlatıldığı üzere Greimas’ın sunduğu eyleyenler modeli ile mimarlık metnlerindeki kavramsal karşıtların belirlenmesidir. “Yazı”nın tartışıldığı 3. bölümde belirtildiği üzere, Derrida’nın yazınsal metinlerin tümüne uygulanabilecek bir eleştiri biçimi olarak ortaya

koyduğu yöntem açısından, söz konusu karşıtlıkların saptanması önem taşımaktadır.

Böylece okumanın araştırma kapsamında ele alınan tanımı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bir metnin okunması:

- 1) Anlamanın oluşmasını sağlayan karşıtlıklarının saptanması (Greimas'ın Eyleyenler Modeli),
- 2) Saptanan karşıtlıkların yeniden yorumlanması,
- 3) Belirlenen karşıtlıklara dayalı eleştirinin geliştirilmesi (Derrida'nın Yazınsal Eleştiri Yöntemi) süreçlerini içermelidir.

1.3 Araştırma Alanının Sınırlandırılması

Mimarlık düşüncesinin yapılı ve gösterimsel görüntüleri, onları okumanın yukarıda belirtilmeye çalışılan zorluklarından ötürü, araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Yazılı metinler olarak ifadesini bulan mimarlık düşüncesinin ise okunabileceği; yukarıdaki okuma süreçleri mimarlık metinlerine uygulanabilirse, mimari düşüncenin okunabilirliğinin gösterilmiş olacağı kabul edilmiştir.

Eisenman'ın çalışmalarında, dilin yapısalcı yönüne göndermede* bulunması, özellikle de biçimci bir eğilimle, yapıyı anlam denen olguyla tanımlaması söz konusudur. Başlangıçta kendi paradigması olarak belirlediği dil modeli, Chomsky'nin *Geçişli Gramer*idir; Derrida'nın *Yazını* değil. Birinden diğerine geçiş 1980'ler civarında olmuş, ve o dönemlerde mimari çalışmalarında görülür bir etki yaratmamıştır (Evans, 1985).

Eisenman (1988)'a göre Konut 10, belli bir evrenin sonunu temsil etmektedir:

“Konut 10’u inşa etmek yerine Cannaregio projesini yapmak için Venedik’e gittiğim dönemde psikanalize başlamıştım. Müşteriler o yaz, Konut 10’un yapımına başlamak istiyorlardı; bense ‘Hayır, ben Cannaregio’yu yapmak istiyorum’ dedim ve döndüğümde ev sahipsiz kalmıştı. O zaman terapiye gerek duyduğumu hissettim. O komuta onca zaman harcadıktan sonra inşa edilmemesi beni gerçekten çok üzmüştü. Analizimde bilinç altına inişim böyle gerçekleşmişti. Bu da mimarimde bir kaymaya sebep oldu. Konut 11a, House El Even Odd, Fin d’ou T Hou S, adlı projelerimin tümü, Cannaregio ve Berlin

* Gönderme, gönderim, *Reference*, Bir göstergeyi bir göndergeye bağlama (Vardar, 1998).

projelerim gibi bilinçaltımı hafreden çalışmalardır... Söz konusu kayma '78'de analize başladığım sırada gerçekleşmiştir. Bu enstitüden ayrıldığım zamana da denk düşmektedir. Kendime farklı bir kimlik yaratmak gereği vardı. Kendimi çözümlemem sırasında, kendim olarak değil de bir enstitü insanı olarak bir kimlik sahibi olmayı çok sorunlu görüyordum. Birkaç yılını alsa da 1980 yılıyla birlikte enstitüde devam edemeyeceğimi açıkça görmekteydim."

Okunacak metinlerde belli bir döneme, türe ya da kişiye bağlı seçim yapmak söz konusudur. Metinlerin kişiye bağlı seçiminin, çalışmayı ölçek açısından daha kavranabilir sınırlarda tutacağı düşünülmüştür. Böylece, Peter Eisenman'ın süreli mimarlık yayınlarında yer alan metinleri araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Eisenman'ın metinleri, mimari söylemi çözümlemenin olanaklılığı sınamak için belirlenen bir çalışma alanıdır ve mimari söylemin okunabilirliğinin sınanması için uygun örnekler sunmaktadır, çünkü belli bir söylemi tutarlılıkla savunmaktadır. Kullanılan kavram ve terimler büyük oranda benzeşim göstermektedir. Not edilmesi gereken önemli noktalardan biri, Eisenman metinlerinin ortaya koyduğu savların araştırma kapsamında doğrulanmaya, ya da savunulmaya çalışılmadığı olmalıdır. Araştırmanın en temel amacı, Greimas'ın eylensel modelinin, Eisenman'ın söylemsel kurgusunu, karşıtlıklara dayalı parçalara ayırıp ayıramayacağının sınanmasıdır.

Bununla birlikte, yine çalışma ölçeği açısından, türe bağlı bir seçim de göz önünde bulundurulmuştur. Kuramsal deneme, söyleşi, proje raporu türlerinden sadece denemelerin araştırma kapsamına alınması uygun bulunmuştur. Seçim kriterlerini ve bu kriterlerin belirlenmesinin altında yatan motivasyonu Çizelge 1.1'de görüldüğü gibi ortaya koymak mümkündür:

Çizelge 1.1 Peter Eisenman Metinleri için seçim kriterleri ve nedenleri

No.	Seçim Kriteri	Neden
1	Peter Eisenman'ın tek yazar olması	metnin tek yazarlı olmasının, kavramların kullanım amaçlarındaki tutarlılığı arttıracakı düşünülmüştür.
2	Metnin bir süreli yayında yer alması.	Bu kriter metnin bir kitap metninden ya da kitap bölümüne ait metinlerden ayrılması içindir. Süreli yayınlarda yer alan metnin, belli bir düşünceyi olabildiğince öz bir biçimde vermesinden dolayı seçim kriterlerine dahil edilmiştir.
3	Metnin 1980 yılından sonra yayınlaması	Bu tarihin Eisenman'ın kuramsal paradigmasındaki değişikliğe işaret ediyor oluşu. Söz konusu tarihe kadar Eisenman'ın kuramsal paradigmasını belirleyen Chomsky'nin 'dönüşümsel gramer'iyken bu tarihten sonra Derrida'nın 'metin – yazı' kavramı Eisenman'ın kuramsal içeriğini belirlemektedir.
4	Metnin proje raporu niteliği taşıması	Eisenman'ın proje raporu niteliği taşıyan ve gerçekleştirdiği mimari tasarımları açıklayan yazıları, içerik açısından çok kurgusaldır ve yüksek oranda nedensizlik içerir. Bu kurgusallık ve nedensizlik, kavramların, birbiriyle olan karşılıklarına göre sınıflandırılmasında, dolayısıyla bu kavramsal ilişki(sizlik)den bir anlam üretmede güçlükler doğurmaktadır.
5	Söyleşi kapsamı dışında yer alan metinler	Yazınsal açıdan söyleşi biçiminde tek bir konu üzerinde yoğunlaşmaması, yazarın düşüncelerinin söyleşiyi yapan kişi tarafından yönlendirilmesi ya da kesintiye uğratılması.
6	Anma kapsamı dışında yer alan metinler*	Sayısı az olsalar da seçim kriterlerinde belirtilmesi uygun bulunmuştur. Eisenman'ın yazdığı birkaç anma yazısı, amaçtan çok uzak olmaları nedeniyle, kapsam dışında tutulmuştur.

* 'Obituary' olarak nitelenen ve tanınmış bir kişinin ölümü ardından, bıraktığı yapıtları ve yaşam öyküsünü anlatan yazılar.

Çizelge 1.2’de çözümleme için seçilen metinler görülmektedir. Peter Eisenman’a ait metinlerin tamamı, Ek 5’te incelenebilir.

Çizelge 1.2 Çözümleme için seçilen metinler**

N°	Metnin Başlığı	Yay. Tarih
1	Notes on conceptual architecture: towards a definition	2001
2	L'architettura post-critica [editorial]	1997
3	Architecture and the "Zeitgeist": The problem of immanence	1995
4	Confronting the double Zeitgeist	1994
5	Is it style or ideology? / Peter Eisenman	1993
6	Visions' unfolding: architecture in the age of electronic media	1992
7	Post/El cards: a reply to Jacques Derrida	1990
8	Architecture as a second language: the texts of between	1988
9	The authenticity of difference: architecture and the crisis of reality	1988
10	Blue line text	1988
11	Architecture and the Problem of the Rhetorical Figure	1987
12	Moving arrows, Eros and Other Errors	1986
13	The futility of objects: decomposition and processes of differentiation	1984
14	The end of the classical: the end of the beginning, the end of the end	1984

** Eisenman’ın seçim kriterlerini karşılayan ancak ulaşılamayan, Figuring the Ground (1995) ve Autonomy and the Will to Be Critical (2000) başlıklı makaleleri çözümleme kapsamı dışında tutulmuştur.

2. GÖSTERGE ÜZERİNE

Çalışma ile ilgili temel terim ve kavramlara geçmeden önce, sunuluşlarındaki genel düzen ile ilgili bilgi vermek gerekmektedir. Yapısalcılık ile ilgili kavramlar mimariye geniş ve detaylı bir biçimde uygulanmıştır. Genel olarak bakıldığında, söz konusu alanda günümüze dek yapılan çalışmalar, mimariyi bir iletişim nesnesi olarak kavramak yönünde olmuş ve yapısalcı söylemin mimari karşılıkları detaylı bir biçimde araştırılmıştır. İletişim, sanat ve mimariye yapısalcı bakış, dilin yapısının araştırılması ile başlasa da, araştırma kapsamında sunulan terim ve kavramlar dilbilimin gelecekte kurulması önerisinde bulunduğu, daha genel bir bilim alanı olan göstergebilim kavramlarının sunulmasıyla başlamaktadır.

Çalışmayı ilgilendiren terim ve kavramlar daha genel olan göstergebilimin alanından, öze değin dilbilimin alanına doğru sıralanmaktadır. Amaçlanan, kavramların verilişindeki dikkati, giderek göstergeler sisteminden, dile, oradan da bir sonraki bölümde incelenecek olan yazıya ve metinlere doğru çekmektir.

2.1 Gösterge ve Anlam

Dil, düşünceleri ifade etmeye yarayan göstergeler sistemidir; dolayısıyla yazıya, sağır dilsiz alfabesine, töresel sembollere, zarafet kurallarına, askeri işaretlere benzemektedir. Bu nedenle toplumsal yaşamın bir parçası olarak göstergelerin rolünü inceleyen bir bilimden söz etmek mümkündür. Toplumsal ve genel psikolojinin bir dalını oluşturan ve göstergebilim* (semyoloji) olarak adlandırılan bu bilim, göstergelerin doğasını ve işlemelerini sağlayan yasaları araştırmaktadır. Dilbilim bu genel bilimin sadece bir dalını oluşturmaktadır (Saussure, 2000; 15).

Dil, gösterge ve anlam arasında sıkı bir ilişki vardır. Çevremizde yer alan olguları da dili oluşturan sözler gibi algılamak ve aralarındaki ilişki/ilişkisizlikleri izlemek yoluyla anlamlandırmak söz konusudur. Göstergelerin sınıflandırılmaları karmaşasından uzak durarak göstergebilimin genel çerçevesini, neye hizmet etmeye çalıştığını anlatmak oldukça güçtür. İş, bu göstergelerin nasıl davrandığını ve çalışmalarındaki temel yasaları belirlemek olduğunda ise bir kat daha karmaşıklaşmaktadır. Bunun altında yatan en temel neden, aynı kavramı anlatmak için birçok farklı terimin kullanılmasıdır. Terim karmaşasına girmeden göstergebilimin ve anlamlandırma sürecindeki yerinin ne olduğunu belirlemeye çalışmanın daha doğru olacağı düşünülmektedir.

* Göstergebilim, *Semiology, Semiotics*, (Rifat, vd., 1988)

Jencks (1969), anlam konusundaki belirsizliği dile getirirken, mimaride anlam sorunun hiç varolmadığını söyleyen ve geçmişe yönelik eğretilmelerden yola çıkarak bina yaratmaktan çok sıkılan, mimar Hannes Meyer'in sözlerine atıfta bulunmaktadır:

“Şiirim hiçbir anlam içermemektedir, neyse odur. Resimlerim anlamsızdır. Yorumun karşısındadır: Sessizliğin Edebiyatıdır”.

Jencks bunu, “Tüm Giritliler yalancıdır” diyen yalancı Giritli paradoksuna benzetmektedir. Her hareket, nesne ya da ifade (hiçbir şey dahi) anlam taşır. Ancak anlam denen olgunun ufuğunda bir kendi içine çöküş, bir kapanış, bir paradoks yer almaktadır. Yine de her şey bir anlam taşıdığına göre, “anlama mahkum edilmişlik” durumu söz konusudur. Göstergebilimin amacını belirlemeye çalışırken bir ayrım noktası belirmektedir: ya anlamlandırma sürecinin teknik açıdan nasıl çalıştığı belirlenmeye çalışılacak ya da var olan sezgilerle tatmin olunacaktır. Bu ayrım aslında göstergebilimin ön kabulü düşünüldüğünde belki anlamsızdır; çünkü göstergebilim her şeye aynı anda vakıf olunamayacağını varsaymaktadır. Yine de göstergebilimin, seçim alanını genişletmek adına, sezgisel düzeyde olanı bilinçsel düzeye taşımayı amaçladığı söylenebilir.

Jencks (1969), ‘Gösterge Durumu’ndan ve Platongil bakış açısından hareketle anlam üzerine farklı 3 kuramı tartışmakta; anlamın geri çekilişini, Kant ve Popper’in düşüncelerine oldukça ilginç bir yoldan bağlanmaktadır.

Anlam kavramı kendi içinde birçok anlam taşımaktadır. Jencks bunu, Ogden ve Richards’ın, anlamın 16 farklı tanımını saptadıkları ‘Anlamın Anlamı’ (*The Meaning of Meaning*) adlı çalışmalarına yaptığı atıfla örneklemektedir.

Platon’a göre, bir nesne aslında düşünceler dünyasındaki bir varlığın kopyasıdır. Bir ressam, bir masa tablosunu resmederken aslında bir kopyayı kopyalamaktadır.

‘Masayı gördüm’ ifadesinde;

- Platon’un düşünsel masası,
- ışık dalgalarının görünür kıldığı masa görüngüsü (olgusu) olarak,
- insan gözünün görebildiği spektral bant içinde kalmak koşuluyla,
- masa yüzeyinden yansıyarak
- belli bir yansıma açısıyla,
- retina tabakasında bir imge oluşturur;
- bu imge her hangi bir masaya ait düşünce ve beklentimize uygun olduğundan,
- nedensizce ve toplumsal bir uzlaşıya bağlı olarak, ‘masa’ sözcüğü ile ifade edilir.

Jencks, gösterge durumuna getirerek incelendiğinde ‘masa’ sözcüğünün, kendinden sekiz kez uzaklaştırılmış olduğunun görüleceğini belirtmektedir. ‘Masayı gördüm’ demek yerine, “Toplumsal olarak ‘masa’ diye adlandırdığımız nesnenin yüzeyinden gelen ışık dalgalarına dair bir hipotezim var” ifadesinde bulunmak uygun olacaktır; ancak bunun pek pratik olmayacağı açıktır.

Anlam konusunda üç genel yaklaşım bulunmaktadır.

- 1) Bunlardan içsel olarak adlandırılanı, insanda ‘anlam’ı belirleyen evrensel mutlakları aramaktadır.
- 2) Dışsal kuramlar ise anlamın, çevreden gelen uyarıcılarla -ki en başta gelen uyarıcı dildir- oluştuğunu söylemektedir. Buna göre, herhangi bir nesneyi algılamamız sahip olduğumuz kavramlar yoluyla olmaktadır. Bu açıklama biçimi uç noktalara götürüldüğünde, insanın edilgen algılayıcılardan başka bir şey olmadığı ortaya çıkar.
- 3) Her iki açıklama yöntemini birleştirmek de olasıdır. Buna göre insan, tekrar eden kalıpları, örüntüleri anlamaya yönelik, doğuştan gelen belli bir yapıyla donatılmıştır ve sürekli olarak çevresini sorgulamaktadır.

Sinir sisteminin temel işlevi kendi dışımızda gerçekleşen olayları modellemek ve bunlara koşutluklar oluşturmaktır. Bu düşüncenin de temelidir. Kendi şemamızı, yavaşça ve durmaksızın işleyen döngüsel bir varsayım ve doğrulama işlemi üzerine şekillendirir; ‘modelleme ve koşutluklar oluşturma’ yeteneğimizde yetkinleşiriz ve bu işlemi giderek gerçeğe daha uygun hale getiririz.

Bu bir oyundur ve oyunun (ya da kodun) kuralları gittikçe o kadar tanıdıklaşır ki, bir ileti ile karşılaşıldığında bilinçsiz biçimde kullanılır hale gelirler. Her şema belli kurallara sahip esnek matrislere benzetilebilir. Böylece birbirinden farklı durumlarda, algılanabilme oranına bağlı olarak, belli bir esnekliğe sahip olunabilmektedir. Bir şey ne kadar yakından ve dikkatle incelerse kavrayışımız gerçeğe o derecede yaklaşmaktadır ancak sözü edilen şema (*schemata*: Dünyaya dair kendi benliğimizde oluşturduğumuz resim, temsil) halen oyunun kurallarına bağlıdır. Kant’ın terimleriyle, “Dünyaya dair kendi benliğimizde oluşan resim, olguları görmemizi sağlar, içlerindeki şeyi değil”.

Kısaca, 19. yy düşüncesinden farklı olarak, çıplak gerçeği görmek olanaklı değildir. Tüm önyargılardan kurtulmak bir yana, yapabildiğimiz ancak bir önyargıdan kurtulup yerine yeni bir başkasını koymak ve onu kavramsallaştırmak olmuştur. Bu, Karl Popper’in de değindiği, ‘mutlak gerçeğin’ ne olduğunu asla öğrenemeyeceğimiz anlamını taşımaktadır. Bilimin bilgi alanını geliştirmesi, aynı “şema doğrulama” işlemi ile yürümektedir. Her kavram, kendisine göndermede bulunan şeye karşı sınanmaktadır. Mutlak olanla temasa geçildiği tek nokta ise kesin olarak bir varsayımın yanlışlandığı an olmaktadır. Başka bir deyişle, doğruluğuna

tutunduğumuz tüm bilimsel yasalar ve gerçekler henüz yanlışlanmamış söylenlerdir. Bu nedenle, Newtongil şemadan Einsteingil olana geçiş çok sancılı olmuştur; çünkü 19. yy deterministleri 'das Absolut' ile teması yakaladıklarına kesin gözüyle bakmaktaydılar.

2.2 Göstergenin Tanımı ve Yapısı

Deney ya da bilgi, gerçeğin 'anlamlanış'ından başka bir şey değildir. Teknikler, bilimler, sanatlar, türlü diller bunun özel görünüşleridir. Böylece ortaya konan anlamlama sorununun önemi, evrenselliği kolayca anlaşılabilir. Göstergeler arasında yaşıyoruz. Genel bir anlamlama bilimi insanın tüm etkinlik ve bilgilerini kucaklar (Guiraud, 1975).

Göstergeler sistemini araştıran göstergebilimin temel ilgi alanında gösterge kavramı yer alır. Göstergelerin ve onların çalışma biçimlerinin araştırılmasına göstergebilim adı verilir. Fiske (1996)'ye göre göstergebilimin üç temel çalışma alanı söz konusudur:

- 1) Göstergenin kendisi: Bu alan, gösterge çeşitlerinin, bunların çeşitli anlam taşıma yollarının ve göstergeleri kullanan insanlarla ilişkilendirme biçiminin araştırılmasını içermektedir.
- 2) İçinde göstergelerin düzenlendiği sistemler: Bu çalışmalar içinde, toplumun ya da kültürün gereksinimlerini karşılamak için geliştirilen kodları ya da bu kodların iletilmesi için varolan iletişim kanallarını işletmek için başvurulacak yolları ortaya koymak yer almaktadır.
- 3) Kodlar ve göstergelerin içinde işlediği kültür: Kültürün kendi varoluşu ve biçimi de bu kodların ve göstergelerin kullanımına bağlıdır.

Tüm anlam modelleri büyük ölçüde birbirine benzeyen bir yapıyı paylaşırlar. Bu modellerin her biri de anlam çalışmalarına şu ya da bu biçimde dahil edilmesi gereken üç öğeyle ilgilenir. Bu öğeler:

- 1) Gösterge
- 2) Göstergenin gönderme yaptığı şey
- 3) Göstergenin kullanıcıları

Bir gösterge, kendisinden başka bir şeye gönderme yapan, duyularla kavranabilecek fiziksel bir şeydir ve varlığı, kullanıcılarının onu bir gösterge olarak kabul etmelerine bağlıdır.

Göstergenin* yapısı, biri kavrayışa öbürü duyuya seslenen iki ögenin birlikteliğinden

* Gösterge, *Sign*, Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birim (im de denir) Dil bir göstergeler dizgesidir. Saussure'un tanımladığı biçimiyle dil göstergesi, ilişkin olduğu gerçekle doğal bir bağıntı kuran belirtiden, saymaca (uzlaşım) olmasına karşın nedenlilik de içeren ve daha çok görsel olan simgeden hem nedensiz ya da buyrultusal, hem de saymaca olmasıyla ayrılır. Göstergenin öğelerini (gösterem ve gösterilen) birleştiren bağ doğal değildir, buyrultusal ya da nedensizdir ve saymacadır. Yansımalar bile toplumdaki topluma değişir. Göstergeler, gösterenleri aracılığıyla çizgisel biçimde, söz zincirinin birimleri olarak gerçekleştirirler. Öte yandan, gösterge ayrımsal niteliklidir; hem gösteren, hem gösterilen düzleminde bağıntı kurduğu öbür benzer öğelerle belirlenir ve bir dizge içinde yer alır (Vardar,

oluşmaktadır. Bu “bir aradalık içindeki ayrım”ın terimlerini, “gösteren” ve “gösterilen” olarak belirlemek ve kullanmak kavramsal bütünlük açısından önemlidir. Öyleyse, göstergenin yapısının bir gösteren ve bir gösterilenden oluştuğu şeklinde tanımlamak mümkündür. Gösteren, göstergenin algılanan imgesidir (kağıt üzerindeki işaretler, havadaki sesler). Gösterilen, gösterenin çağrıştırdığı zihinsel kavramdır. Bu iki bileşenin dil gibi iletişimsel bir yapı içinde bir araya gelebilmesi için onu kullananlar arasındaki uzlaşma ihtiyaç bulunmaktadır; diğer bir deyişle bir gösterenin (fiziksel mevcudiyeti olan bir varlığın), onu algılayanların zihninde aynı kavramı harekete geçirebilmesi için toplumsal bir uzlaşma gerekmektedir.

Göstergenin yapısıyla ilgili olarak söylenebilecek diğer bir husus göstergenin tözü* ve biçimine** ilişkindir. Trafik ışıkları örneğinde incelenecek olursa, geleneksel tanımıyla yol kuralında geçişi yasaklayan ışık, töz olarak optik ve elektriksel bir belirtke***, biçim olarak da yuvarlak kırmızı bir düzlem parçasıdır. Ancak çağdaş dilbilim, başka bir bakış açısı ve başka bir terimce belirlemiştir. Göstergiyi kendi içinde belirleyen kırmızı yuvarlak, tözü oluşturmaktadır; biçimi ise, bu belirtke ile dizgenin öteki belirtkeleri arasındaki bağıntı belirlemektedir. Kırmızı ışığın, yeşil ya da sarı ışıkla olan karşıtlığı buna örnek olarak

1998).

* *Töz, Substance*, Dilbilim: Dizgeyi oluşturan bağıntılar bütününe ya da biçimin dışında kalan bölüm. “Dil bir töz değil, bir biçimdir” diyen F. De Saussure’den esinlenen Hjelmslev, hem anlatım hem içerik düzleminde töz bulunduğunu var saymıştır. Özdek düzleminde biçimin görünüşü olarak tanımlanan tözün her türü bir biçimi yansıtmakla birlikte, her biçim ayrı bir töze bürünmez (Vardar, 1998).

Metafizik: Değişen yüklemelere desteklik eden değişmez gerçeklik. İngiliz düşünürü John Locke Latince altta bulunan şey anlamına gelen *substantia* deyiminden ne anlaşılmaması gerektiğini şöyle açıklamıştır: “Niteliklerin yalnız başlarına var olmakta devam ettiklerini kavrayamıyoruz. Zorunlu olarak bunlara destek olan başka bir şeyin var olması gerektiğini düşünüyoruz. Destek olan bu şeyinde birçok nesnelerde bulunduğunu varsayıyoruz. İşte bu ortak desteğe töz adını veriyoruz. Bilim, doğada değişmeyen bir nesne ya da gerçeklik bulunmadığını tanıtlamıştır. Her şey sürekli olarak değişmektedir. Bu bakımdan ve bu anlamdaki töz, eski felsefenin bir kurgusundan başka bir şey değildir. Diyalektik felsefede töz, özdek demektir.

** *Biçim, Form*, Dilbilim: 1. Dilsel bir göstereni oluşturan ses öğelerinin tümü. Dağılımsal dilbilim, biçimi anlama karşıtı olarak ele alır ve yalnız gözlemlenebilen biçimlerin inceleme konusu olabileceğini savunur. İşlevsel dilbilimse, işlevi biçime karşıtı olarak ele alır ve dil incelemesinin işlevlerin ortaya konulmasını amaçladığını öne sürer. 2. Dil birimleri arasındaki yapısal ilişkilerin oluşturduğu, hem içerik, hem anlatım düzlemlerinde ortaya çıkan düzen. Hjelmslev’in kuramında biçim töze karşıtı olarak yer alır ve dil F. de Saussure’de olduğu gibi, bir töz olarak değil, biçim olarak tanımlanır (Vardar, 1998).

Metafizik: Antikçağ Yunan Felsefesinde biçim kavramı evrensel oluşumda düzenlenmemiş özdek (Khaos) karşıtı olarak düzenlenmiş özdek (Kosmos)’tir. Aristoteles, ünlü *eidos* (biçim) kavramının düzenleyicilik ve yetkinleştiricilik anlamlarını bradan almış olsa gerektir. Aristoteles, deyimini nesnenin niteliklerinin tümü anlamında ve özdekle içerik karşıtı olarak kullanmaktadır. Ona göre ilk özdek (Prote hyle) biçimsizdir ve sadece bir güç (Dynamis)’tir; onu edim (Energeia)’e geçirip gerçekleştiren, görünümlü ve yetkinkılan biçim (Eidos)’dir. Biçim özdeğin gerçekleşmesidir, gerçek olmayanın gerçek haline gelmesidir.. Biçimsiz olan özdek, biçimle gerçekleşmektedir; eşdeyişle kumaş, biçimlenerek pantolon, ceket, perde, masa örtüsü olmaktadır. Demek ki her varlık, kendinden daha yetki olan varlığın özdeği ve her yetkin varlık, kendinden daha a yetkin olan varlığın biçimidir (Hançerlioğlu, 1989).

*** *Belirtke, Signal*, Göstergesel düzlemde, doğal özellikli bir belirtiyeye karşıtı olarak, bildirişim amacı güderek istençli ve yapay yoldan oluşturulmuş biçim (ör. Karayolu, demiryolu belirtkeleri). Dilsel göstergeler, bu anlamda belirtke sayılır. Öte yandan, tüm belirtkeler uzlaşımsal ya da saymaca niteliklidir (Vardar, 1998).

verilebilir. Öyleyse belirtkenin optik ve elektriksel doğasını anlatacak başka bir terim bulmak gereklidir; buna özdek ya da duyusal taşıyıcı denilebilir (Guiraud 1994; 46).

Göstergeyi belirlemede “töz, biçim ve özdek”in oluşturduğu yapıya benzer bir model öngören Ogden ve Richards, göstergeyi tanımlarken içerik açısından birbirinden farklı üç terim kullanmayı uygun bulmuşlardır. Bu model, Saussure’ün karşıtlığa dayanan göstergenin ikili birliğine tam olarak karşılık gelmediği için eleştirilmiştir. Bu modelin bileşenleri:

- 1) Simge,
- 2) Gönderme (ya da düşünce),
- 3) Gönderilen’dir.

Eco (1980), bu modeli mimarlık göstergeleri açısından incelerken, kapı örneğiyle açıklamaya ve kısıtlılıklarını göstermeye çalışmıştır. Öte yandan, 1938’de kurdukları ve birçok göstergebilimci tarafından, göstergeye bir birlik gözüyle bakan Saussure’cü görüşe uymadığı için eleştirilen bu model, Derrida’nın bakışıyla bir anlamda, sözcük, düşünce ve nesne arasındaki ayrımın bir ifadesidir. Nitekim Derrida göstergeyi, bir birlik değil bir ayrımlaşma* yapısı olarak görmektedir. Sözcük ile şey ya da düşünce gerçekte asla birbirinin aynısı olamazlar (Sarup, 1997). Ayrım, “Yazı Üzerine” başlıklı 3. bölümde daha kapsamlı bir biçimde ele alınacaktır.

Eco (1980), mimarlık göstergesini bu model üzerinden açıklarken karşılaşılabilecek zorluklara dikkat çekmiştir. Mimari bir gösterge olarak ele alınan ‘kapı’ örneği bu modelde bir mimari simgedir. Gönderme, kapının ‘geçiş olanağını sağlaması’dır. Gönderileni belirlemek ise o kadar kolay olamamaktadır. Önergelerden birisi gönderileni, simgenin dolaylı olarak göndermede bulunduğu fiziksel gerçeklik olarak tanımlamaktadır. Diğer ise simgenin olanak tanıdığı işlevi olduğunu söylemektedir. Her iki durumda da göstergebilim aşkına bir üçgen olarak düşünebilecek bu devrenin bir tarafına “kısa devre” yaptırılarak, gönderme gönderilenin yerine geçmektedir. Bu üçgenin yapısının korunması adına, “kapının işlevinin yerine getirilmesi”nin gönderilen olacağı da söylenebilir; ancak görüldüğü üzere bu model temelde belli zorluklar içeriyor gibi durmaktadır.

Saussure’ün ikili modeli esas olarak alındığında göstergenin;

- 1) Gösteren** (bir kavramı çağrıştıran, fiziksel bir niceliğe sahip duyusal uyaran)

* Ayrım, *Difference*, (Rifat, vd., 1988) Ayrımlaşma, *Differentiation*, (Rifat, vd., 1988)

** Gösteren, *Signifier*, Gösterilenle birleşerek göstergeyi oluşturan ses ya da sesler bütünü; göstergenin özdeksel yönünü oluşturan işitimi imgesi. Saussure’ün ortaya koyduğu biçimiyle gösteren çizgiseldir, bir başka deyişle yalnız süre içinde gerçekleşir, özelliklerini süreden alır, bir yayılım gösterir ve bu yayılım tek boyutta ölçülebilir; o da çizgidir. Öte yandan,

2) Gösterilen** (belli bir uyaran sayesinde zihnimize oluşan kavramlar bütünü)'den oluştuğu -en azından gelecek bölüme kadar- kabul edilecektir.

Jencks (1980)'e göre mimarlık göstergesi, diğer göstergeler gibi ikili bir karakter sergilemektedir: Biri ifade edenlerden oluşan düzlem (gösteren) diğeri ise içeriklerin yer aldığı düzlem (gösterilen). Gösterenler (her zaman olmasa da) genelde biçimler, mekanlar, yüzeyler, hacimler gibi birden çok bileşene ayrılabilen özelliklerden (ritim, renk, doku, yoğunluk vb.) oluşmaktadır.

Eco (1980), mimarlık göstergesiyle ilgili olarak şunları söylemektedir: “İletişimsel kapasitesi bakımından (bir mekânın) kullanım amacı, işlevinin gösterenidir. Bir binanın ilk anlamı kişinin içinde yaşayabilmesi için ne yapması gerektiği ile ilgilidir ve mimarlık nesnesi bir yaşama biçimine işaret eder. Açıkta ki bu işaret etme, herhangi bir kimse mimarlık nesnesinin işaret edilen bu yaşanabilirliğinden (ya da daha genel anlamda işaret edilen kullanımından) yararlanmıyorsa bile devam eder”.

Mimarlığın gösterilenleri ise, çok karmaşık olmadıkları sürece, herhangi bir düşünce ya da düşünce kümesi ile ilgili olabilmektedirler. (Şüphesiz ki Einstein'ın denklemlerini ya da karmaşık bağıntılarını binalarla ifade etmek olası değildir. Ancak konuşma dili, mükemmel olmasa da uygun bir biçimde bu denklem ve bağıntıları temsil etme yeteneğine sahiptir. Konuşma dili, tüm gösterge sistemlerine baskındır; bu nedenledir ki mimarlık iletisini açıklamak için kitaplar yazılmaktadır. Ayrıca, Palladio, Le Corbusier gibi ikna yetisi yüksek mimarların çoğu, binalarının çoğunu sözlerle anlatmayı tercih etmişlerdir. Mimarlık alanında geçerli olan gösterilenler, yukarıda değinildiği anlamda, mekân kavramları ve çeşitli ideolojiler olabilmektedir.

göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensiz ve saymacadır (Vardar, 1998).

*

** *Gösterilen, Signified*, Gösterenin kavramsal yönü; gösterenle birleşerek göstergeyi oluşturan içerik. Saussure'ün ortaya koyduğu biçimiyle gösterilenin gösterenle, zorunlu, doğal hiçbir bağıntısı yoktur; bunlar arasındaki bağ, nedensiz ve saymacadır (Vardar, 1998).

Çizelge 2.1 Mimari gösteren ve gösterilenleri (Jencks, 1980)

Gösterenler (ifade etmeye yarayan kodlar)	biçimler mekan yüzey hacim vb. bileşenlerine ayrılabilir özellikler: ritim renk doku vb.
Gösterilenler (içerik kodları)	ikonografi (görsel gösterge yazımı, kavramsal yazım) kastedilen anlamlar estetik anlamlar mimari düşünceler mekan kavramları sosyal/dinsel inanışlar işlevler etkinlikler yaşam biçimleri ticari hedefler teknik sistemler vb.

2.3 Doğal ve Yapay Göstergeler

Her gösterge çağrışımsal bir uyarandır. Ama anlam aktarıcı iki büyük çağrışım türü vardır. Doğal göstergeler ve yapay göstergeler.

Doğal göstergeler: Olaylar arasında doğada bulunan bağıntılara dayanır: "bulut-yağmur" gibi. Bütün bilgilerimiz, tekniklerimiz, bilimlerimiz (derinlik ve doğruluk derecesi değişen biçimlerde) doğal bağıntıların bilincine varmamızı sağlar. Bu bağıntılar, anlayışımızda birleştirildikleri ölçüde gösterge değeri alırlar.

Yapay göstergeler, insan yapısıdır ve kendi aralarında ikiye ayrılırlar:

- 1) Birinci öbeğe girenler, gerçeği olduğu gibi yansıtmamıza yararlar. Örneğin, resim, plan, kaydedilmiş ses. Bu öbeğe giren göstergeler, gerçeğin doğal özelliklerini olduğu gibi aktarırlar.
- 2) İkinci öbeğe girenler, başkalarıyla bildirişmemizi sağlarlar. Örneğin, eklemli dil, toplumsal bir incelik göstergesi, bir belirtke. İkinci öbekteki yapay göstergeler, saymaca göstergelerdir. Gösterenin anlamsallaşması gösteren-gösterilen arasındaki ilişkiyi sağlayan, bunu kararlaştırmış olanlar arasındaki anlaşmadır yalnızca. Ağaç ses imgesini oluşturan harflerin "ağaç" olarak okunmasını sağlayan anlaşma ve ağaç sesinin ağaç kavramını çağrıştıran tüm kavramları içermesi için yapılmış olan anlaşma gibi (Guiraud, 1975)

Jencks(1980) gösteren ve gösterilenler arasındaki ilişkilere dayanarak, mimarlık göstergesinin üç ana başlıkta inceleyebileceğini dile getirmektedir. Charles Pierce'ın

sınıflandırmasını temel alan bu üç gösterge biçiminden bahsetmeden önce, hiçbir gerçek göstergenin katıksız olmadığını belirtmek gereklidir (göstergelerin hepsi bileşke biçindedir) ve hepsinin anlaşılmaya dayalı, kodlanmış bir ögesi bulunmaktadır (dolayısıyla her biri temelde sembolik göstergelerdir (Jencks, 1980).

2.4 Belirtisel Gösterge*

Pierce için belirtisel gösterge ya da belirti, gösteren ve gösterilen arasında *varoluşsal bağıntı* bulunan bir gösterge türüdür: Ateş ile duman; ayak ile ayak izi vb. örnek olarak verilebilir.

Mimaride her göstergenin belirtici bir bileşeni bulunmaktadır. Cam bir kapı kendisini ve arkasındakini belirtir; oklar dolaşımı belirtir; rüzgârgülü rüzgârın estiği yönü bildirir, bir pencere manzarayı bildirir. Bu göstergeler çok yalındırlar ve çok düşük düzeyli göstergesel bir mimarlığa gönderirler. Geleneksel ya da endüstriyel bir binada olduğu gibi, kendinden başka herhangi bir eğretilmeye, simgeye ya da düşünceye göndermede bulunulmaması, belirtisel gösterge için iyi birer örnektir.

Alıcı söz konusu biçimleri gerçeğin bir gereği gibi görür. Tasarımcı yönünden bu biçimler iletişim kurması niyeti güdülmenden ortaya konmuşlardır. Belirtisel göstergeler, alıcı tarafından zaman geçtikçe öğrenilmektedir, bu anlamda da simgesel göstergelere dönüşürler. Belirtisel göstergeler, sürekli olarak yeniden kullanılarak, simgesel göstergelere dönüşmektedir (Jencks, 1980).

2.5 Görüntüsel Gösterge**

Görüntüsel göstergeler, gösterenle gösterilen arasında farklı bir ilişkiler kümesi ile tanımlansa da; varoluşları dolayısıyla gösterimsel bir ilişki de taşımaktadırlar. Görüntüsel göstergeler dolayısıyla görelî olarak daha çok güdülenmiştir***. İşlevsel mimari, çoğunlukla görüntüsel göstergelerden oluşmaktadır; yelpaze şekilli dinleme salonları, tüp şekilli koridorla, strüktürün belirlediği biçimleriyle köprü vb. gibi mühendislik yapıları, sosisli sandviç biçimli

* *Belirti*, *Index*, Gösterge kuramında (Pierce), bir durumun, bir olgunun varlığını doğal olarak içeren ya da ortaya koyan olgu. Belirti, var olduğunu gösterdiği dış gerçeklikle bir bitişiklik, neden – sonuç, vb. ilişkisi kurar. 2. Eksiköğeli bir karşılık ilişkisi kuran birimlerin karşılığını sağlayan ayırıcı özellik. Örneğin Türkçe’de ‘b’ ile ‘p’ sesbirimleri ‘b’de titreşimlilik belirtisinin bulunmasıyla birbirinden ayrılır. Belirti kavramı önce sesbilim alanında ortaya çıkmış, giderek dilbilimin başka alanlarında da kullanılmaya başlanmıştır (Vardar, 1998).

Belirtisel, *Indexical*, Belirtiye ilişkin olan, belirti özelliği taşıyan

** *Görüntü*, *Görüntüsel gösterge*, *Icon*, Dış gerçekle bir benzerlik ilişkisi kuran gösterge. Örneğin bir fotoğraf, görüntüsel gösterge niteliği taşır. Pierce bitişiklik ilişkisiyle açıkladığı belirtiyi ve saymaca nitelikli bulduğu simgeyi, nedenlilik içeren görüntüsel göstergeden ayırır (Vardar, 1998).

Görüntüsel, *Iconic*, Görüntüye ilişkin olan, görüntüsel gösterge özelliği taşıyan.

*** *Güdülenmemiş gösterge*, *göstergenin güdülenmemişliği*, *Motivated sign*, Nedenlilik taşımayan, bir nedene bağlanamayan. Örneğin dil göstergesi, ilkece nedensizdir.. Saussure, göstereni gösterileni birleştiren bağın nedensiz olduğuna dikkati çekmiş, bundan ötürü de dil göstergesini nedensiz saymıştır. (Buyruktusal) (Vardar, 1998).

sisli sandviç satış stantları, görüntüsel göstergelere örnek olarak verilebilir. 20. yy da, Le Corbusier ve Walter Gropius gibi birçok mimar görüntüsel göstergelere dayalı, işlevsellikten türeyen, Esperanto benzeri 'evrensel' bir dil yaratmaya çalışmışlardır. Pürizm, Le Corbusier'ye göre, öğrenimden, tarihten ve simgesellikten bağımsız kültürler arasılığı yakalayacaktır. . Nervi ise mimarının, evrensel olan strüktürel kurallara dayalı, değişmez biçimlere doğru evrildiğini düşünmektedir. (Jencks, 1980)

Enternasyonal Stil, geniş oranda görüntüsel göstergelere dayansa da, iletişimsel açıdan, istenilen biçimde yorumlanamamıştır çünkü çok soyuturlar ve doğru okunabilmeleri için daha çok simgesel ipuçlarına gereksinim duymaktadırlar. Pierce görüntüsel göstergeyi, gösterdiği nesneye gönderen bir gösterge olarak tanımlamaktadır. Yapısal benzerlik ya da analogik bağıntılarda olduğu gibi, gösteren, gösterilene benzemektedir. Ancak gösterimsel göstergeyi kaç adet benzerliğin belirlediği sorusu, beraberinde bir takım sorunları getirmektedir. Örneğin bir köprü, asla içinde işleyen strüktürel güçlerin aynısı gibi gözükemez; çünkü köprünün gösterenleri sadece strüktürel öğelerden oluşmamaktadır (örneğin inşaat tekniği de bu gösterenlerden birini teşkil etmektedir). Başka bir neden de köprünün, kendisine etki eden güçlere değil, bu güçlerin uzlaşımsal bir temsiline (soyut, çizgisel bir diyagrama) benzemesidir (söz konusu güçler hiçbir şeye benzememektedir, örneğin bir yer çekimi kuvveti görülemez). (Jencks, 1980)

2.6 Simgesel Gösterge*

Son olarak, uzlaşımsal kullanımının, gösteren ve gösterilen arasındaki nedensiz** bağıntıyı ortaya çıkardığı simgesel göstergeler bulunmaktadır. Klasik dönem mimarisinin, dor, iyon ve korint nizamlarını kullanım biçimi simgesel göstergeye örnek olarak verilebilir (rasyonalite, güven, yalınlık ve ağırbaşlılığı vurgulaması bakımından, söz konusu dönemin banka binalarında bu mimari düzenin kullanılması). Günümüz yapı malzemelerinden çelik ve camın büro binaları için kullanılırken, şişme strüktürün spor binaları için kullanımı bir konvansiyon haline gelmiştir ve simgeseldir (tabii bunda, '2.8 Dilbilimsel yapı' başlığı altında da

* *Simge*, *Symbol*, 1. Göstereniyle, gösterileni arasında belli oranda nedenlilik ilişkisi kurulabilen, çoğu kez görüntüsel nitelik taşıyan, ama yine de uzlaşımsal özelliği bulunan gösterge türü. Örneğin F. De Saussure'de tüzeyi (hukuku) belirten terazi bir simgedir. 2. uzlaşımsal nitelikli ve istençli olarak kullanılan gösterge türü. Pierce'e göre, görüntüsel gösterge ve belirti ile birlikte simge başlıca gösterge türlerini oluşturur. *Simgesel*, *Symbolic*, *Simgeye* ilişkin olan, simge özelliği taşıyan (Vardar, 1998).

** *Nedensiz*, *Arbitrary*, Gösterenle gösterilen arasında doğal, zorunlu bir iç bağ bulunmaması durumu. Szussure'ün savunduğu nedensizlik (/nedenlilik) yada buyrultusallık (/simgesellik) ilkesini, dış gerçeklikte gösterge ilişkisi düzleminde onaylamakla birlikte, gösterilenle gösteren ilişkisi ve dilin işleyiş düzleminde yadsınımlardır. Çünkü nedensiz bir seçim sonucu gösterge dile katıldıktan sonra onun öğeleri arasında zorunlu bir bağ kurulur. Ne var ki saussure'ün bu olguya oluşum açısından yaklaştığını, yoksa dilin işleyiş düzleminde gösterenle gösterilenin zorunlu olarak birbirini çağrıştırdığını belirttiğini de unutmamak gerekir (Vardar, 1998).

anlatıldığı üzere, bir ölçüde güdülenmişlikten söz etmek mümkündür). (Jencks, 1980)

Tekrar etmek gerekirse bir göstergesi, belirtisel, görüntüsel ve simgesel olarak tanımlamak çok görelî bir durumdur. Mimari göstergeler, simgesel olan dil göstergesinden daha çok belirtisel ve görüntüsel olmaya eğilimlidirler. Simgesel göstergenin ‘nedensiz’ olduğu söylendiğinde, gösteren ile gösterilen arasındaki bağın tümüyle mantık dışılığından ziyade, göstergenin güdülenmemişliğinden söz etmek uygun olacaktır (bkz. Başlık 2.8 Dilbilimsel yapı ve dil gerçeğindeki yeri). Sonuç olarak söylemek gerekirse, çoğu mimarlık göstergeleri, belirtisel, görüntüsel ve simgesel göstergelerin hepsini, biri daha baskın olmak üzere, kendinde barındıran bileşik göstergelerdir.

2.7 Anlamlandırma ve Anlambilimsel* Bağlar

Dilbilimsel terimler iki farklı düzlemde incelenebilir. İlk düzlem, dizimleri** içerir. Bunlar, konuşma zincirinde olduğu gibi doğrusaldır ve geri çevrilemezler. İki söz aynı anda söylenemez. Her bir terimin değeri kendinden sonra geleniyle belirlenir. Terimlerin birleştiği yer *presentia*’dır.

Buna karşılık ikinci düzlemde (Saussure’ün terimlerini kullanacak olursak) çağrışımlar bulunur. Ortak özellikler taşıyan birimler, çok farklı bağıntı biçimleriyle anlağımızda bir araya getirilip gruplanırlar. Dizimsel düzeyde olanın tersine her terim *absentia*’da bir araya getirilir. Çağrışımlarda kullanılan analitik aktivite sınıflandırmadır.

İki düzlemin arasındaki bağ gereği *syntagma* dizim, çağrışım düzleminden yeni terimler çağırmadıkça ilerleyemez. Çağrışım terimi yerine paradigmatik düzlem, ya da sistematik düzlem terimleri kullanılabilir. Farklı dilbilimcilerin dizimsel ve çağrışımsal*** bağlar için kullandıkları terimler aşağıda verilmiştir:

* *Anlambilim, Semantics*, Dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremlî ve artsüremlî açılardan inceleyen bilim dalı.

** *Dizim, Syntagm, Syntagma*, Söz zincirinde birbirini izleyen ve belirli bir birim oluşturan anlamlı öğelerin birleşimi (Vardar, 1998). *Sözdizim, Syntax*, 1. Tümcelere ilişkin olguların, tümce düzeninde dilsel birimler arasında kurulan bağıntıların tümü. 2. Tümcebilim, tümceyi inceleyen dal (Vardar, 1998).

*** *Çağrışımsal, Associative*, Biçim ya da anlam açısından ortak özellikler sunan sözcükler arasında söylem düzlemi dışında kurulan bağıntılara ilişkin olan, bu türlü bir nitelik taşıyan Saussure’ün dizimsel bağıntılara karşıt olarak tanımladığı çağrışımsal bağıntılar, çeşitli öğeleri güçlü bir belleksel dizide bir araya getirir. Bu düzlemde herhangi bir öğe, bir yıldız burcu öbeğini andırır, kendisiyle bağıntılı öğelerin yönüştüğü bir noktaya benzer (birçok dilbilimci günümüzde dizisel terimini yeğlemektedir) (Vardar, 1998).

Çizelge 2.2 Barthes'ın dizimsel ve çağrışımsal bağlantıları için diğer yapısalcı araştırmacıların kullandığı terimler (Barthes, 1977).

	Dizimsel Bağlar	Çağrışımsal Bağlar
Hjimslev	ilişkiler*	bağlılaşımalar**
Jakobson	bitişiklikler***	benzerlikler
Martinet	zıtlıklar	karşıtlıklar
Gandelsonas ve Morton	dizimsel	anlamsal****
Saussure	dizimsel	çağrışımsal

Barthes (1977), konuşma dili dışındaki diller için bu bağıntı türlerinin, Jakobson tarafından getirilen eğretilme ve düzdeğişmece karşıtlığı ile ifade edildiğini belirtmektedir. Bu ifade biçiminde eğretilme***** sistematik düzene, değişmece***** ise dizimsel düzene karşılık gelmektedir.

2.8 Mimaride Anlamsal Boyut: Michael Graves

İşlevselci geleneğin yeniden ele alınmasıyla birbirine karşıt iki yönelim ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki sistem yaklaşımı olup, mimarlığı bilgisayar teknolojisi ve karmaşık matematik modellerle ilintilendirmektedir. Diğeri, mimarlığı kültürel bir anlamlandırma sistemi olarak görmekte ve biçimin doğasını açıklamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken, kültürün özel bir türü olarak gördüğü biçimin nasıl türediğini gözlemlemektedir. Eisenman ve Graves'in çalışmaları ikinci türden yaklaşım içinde ele alınmaktadır. Hem Eisenman hem de Graves, mimariye bir gösterge sistemi olarak yaklaşıp da, çalışmaları birbirinden tamamıyla ayrı konumlarda yer almaktadır. Her gösterge sistemi üç belirgin boyutta incelenebilir: anlamsal, dizimsel ve edimsel (Gandelsonas ve Morton, 1980).

* İlişki, *Relation*, (Rifat, vd., 1988)

** Bağlılaşım, *Correlation*, Sesbilimde, öğeleri aynı ses özelliğinin varlığı ya da yokluğuyla karşıtlık bağıntısı kuran sesbirim çiftlerinin oluşturduğu bütün. Bağlılaşımın dayandığı ses özelliğine bağlılaşım belirtisi denir (örn. Türkçedeki p/b, t/d, k/g, f/v vb. çiftlerindeki titreşimlik (Vardar, 1998).

*** Bitişiklik, *Contiguity*,

**** Anlamsal, *Semantic*, Anlama ilişkin, anlamla ilgili olan (Vardar, 1998).

***** Eğretilme, *Metaphor*, Düzdeğişmeceye karşıt olarak, dizisel bağıntılar düzleminde, ortak anlambirimcikler kapsadıklarından aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini öbürü yerine ve karşılaştırma yapılmasını sağlayan sözcükleri kaldırarak kullanma sonucu oluşan değişmece. Ör. Yaşamın ilkbaharı sözünde gençlik çağını belirten ilkbahar eğretilme türüdür (Vardar, 1998).

***** Düzdeğişmece, *Metonymy*, Eğretilmeye karşıt olarak, tümcede dizimsel bir bağıntı kuran ya da belirtilen gerçeklik düzleminde yan yana bulunan öğelere ilişkin olarak, benzetme yapılmaksızın sonucun neden, kapsayanın kapsanan, bütünü parça, genelin özel, somut adın soyut kavram yerine kullanılması yoluyla oluşan değişmece türü. Örneğin, *bütün kentte oturanlar yerine bütün kent, bir kadeh dolusu içmek yerine bir kadeh içmek*, vb. denildiğinde düzdeğişmece yapılmış olur (Vardar, 1998).

Mimari biçim bir bildiri olarak algılanacak olsa, bu bildirinin üstlendiği rolün ne olacağı sorusu üzerinde durmak gerekir. Dilde bu rol, 'anlam' denen olguyu iletmektir. Ancak dil söz konusu olsun ya da olmasın, herhangi bir iletişim durumu, gönderici*, alıcı**, kanal***, düzgü**** (kod), gönderge ve bildirinin***** kendisini içeren terimler yardımıyla tanımlanmaktadır. Bu etkenlerin varlığı, resim, müzik, film ya da mimari gibi her türden iletişim için vazgeçilmezdir (Gandelsonas ve Morton, 1980). Bir nesneyi dolaysız iletişimsel bir unsur olarak görmek, onu birincil anlamıyla, diğer bir deyişle işleviyle tanımlamaya yol açmaktadır. Mimari bir bildiride birincil anlamı***** oluşturan öğeler; binalar (bildiriler), kullanımları (göndergeler) ve fiziksel taşıyıcılardan (kanallardan) oluşmaktadır (Şekil 2.1).

* **Gönderen (Gönderici, Verici), Sender**, Bildirişim eyleminde, alıcıya karşıt olarak, gönderilen bildirinin kaynağında bulunan aygıt ya da kişi. Bildirinin kaynağında bulunan kişiye, verici terimi, konuşucu terimiyle özdeşleşir. Vericiye dönük dilbilgisi, tümcelerın oluşturulmasını sağlayan kuralları kapsar (Vardar, 1998).

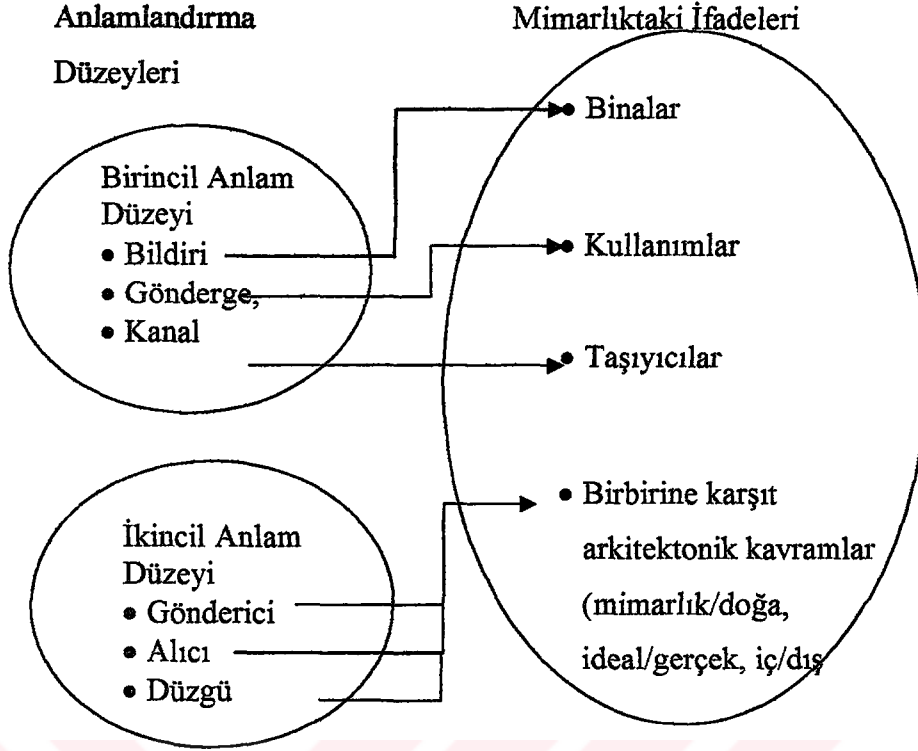
** **Alıcı, Receiver**, Bildirişim eyleminde, bildiriyi alan aygıt ya da algılayan kişi. Alıcı bir aygıt değil de bir insansa, alıcı terimi dinleyici terimiyle özdeşleşir. Alıcıya dönük dilbilgisi, tümcelerın alışımasını sağlayan kuralları saptar (Vardar, 1998).

*** **Ortam, kanal, oluk, Medium, Channel**, Bildirinin konuşucudan, dinleyiciye aktarılmasını sağlayan her türlü özdeksel gereç. Örneğin sözlü bildirişimde hava, oluk işlevini yerine getirir (Vardar, 1998).

**** **Düzgü, Code**, Hem bildiri oluşturmayı, hem de bildiriyi doğru olarak çözümleyip yorumlamayı sağlayan saymaca nitelikli simgeler ve birleşim kuralları dizgesi. Kimi dilbilimciler (Jakobson) dil/söz karşıtlığı yerine bildirişim kuramından aktardıkları düzgü/bildiri karşıtlığını kullanmışlardır. Yalnız, doğal dillerin, eşeslilik, anlam belirsizliği, vb. nedeniyle salt nitelikli düzgülerin sınırlarını aşan, daha karmaşık ve esnek nitelikli bildirişim araçları olduğu unutulmamalıdır (Vardar, 1998).

***** **Bildiri, Message**, Dilsel bildirişim eyleminde konuşucunun belli bir düzgüye uygun olarak oluşturup dinleyiciye yönelttiği göstergesel bütün. İleti de denir (Vardar, 1998)

***** **Düzanlam, birincil anlam, Denotation**, 1. Bir gösterenin gösterilenini oluşturan kavramın kaplamı, gösterenin belirttiği nesneler sınıfı. 2. Yananlama karşıt olarak, bir birimin mantıksal, bilişsel, nesnel anlamı. Bilimsel söylemde düz anlam, yazınsal söylemde yananlam egemendir (Vardar, 1998).

Şekil 2.1 Anlamlandırma düzeyleri ve mimarideki ifade biçimleri

İkincil anlamlar* ise gönderene, alıcıya ve düzgüye bağlıdır ve mimari tasarımın nadiren açıklığa kavuşturulmuş yönleriyle ilgilidir. Modern mimarlığın ilgi alanı birincil anlamla tanımlı olan, işlevsel alandır. İşlevselcilerin esas olarak ilgilendikleri nokta, bir dizi kuralın yerini bir başka kurallar dizisiyle değiştirmek olmuştur. Klasik Dönemin simetrik arkitektonik düzenlemelerini, Le Corbusier'in İsveç Pavyonunda olduğu gibi asimetric düzenleme ilkeleriyle değiştirmeleri buna bir örnek olarak verilebilir. Graves'in ilgisi ikincil anlamın alanına yönelik olup, kuralları değiştirmek delidir; kuralları göstermektir. Bunu yaparken modern mimarlığın terimlerini "tırnak içine" almaktadır. Örneğin Graves'in "ideal pencere"si, Corbu'nun Petit Maison'undan alıntıladığı, mimarlık/doğa, ideal/gerçek, iç/dış gibi bir dizi mimari karşıtlığa göndermede bulunmaktadır. Bu karşıtlıklar ikincil anlamın alanına girmekte ve bir bildirinin anlaşılabilirliğini sağlayan düzgülerle ilgi taşımaktadır (Gandelsonas ve Morton, 1980).

Graves'in çalışmalarında, ikincil anlam alanı genelde hep aynı biçimde yapılandırılır. Kavram

* Yananlam, ikinci anlam, *Connotation*, Bir sözcüğün sürekli anlamsal öğelerine ya da düz anlamına kullanım sırasında katılan ve bildirilenlerin tümünce algılanmayan, ikincil kavramlara, imgelere, öznel izlenimlere vb. ilişkin olan duyuşsal, coskusal ikincil anlam; çağrışımsal değer. Yananamlar bireysel yönler içerdikleri gibi toplumsal, tarihsel, ekinşel, vb. özellikler de taşırlar. Kimi dilbilimciler (Hjemslev), yananamları, anlatım düzlemi düzenlam dizgesi olan bir içerik düzlemi olarak ele alırlar. Toplum, doğal dilin kendisine sağladığı birinci dizgeden kalkarak yananlam dizgeleri oluşturur (Vardar, 1998)

çiftleri birbirleriyle olan özdeşlik ve ayrımlarına göre ilişkilendirilmektedir. Graves, herhangi bir olgunun, herhangi başka bir olguya karşıt konumlandırıldığı sürece anlam üretebileceğini göstermeye çalışmaktadır. Karşıtlıklar anlamın temelinde yer almaktadır (Gandelsonas ve Morton, 1980).

Graves'in çalışmalarından bazı karşıtlıkları soyutlamak, bu karşıtlıkların anlamlama** konusundaki işlevliklerini göstermek için yararlı olabilir. Yatay ve düşey düzlemler arasındaki karşıtlık incelenecek olursa, bunun sırasıyla, mimarla kullanıcı arasındaki karşıtlığı temsil ettiği önerilebilir. Söz konusu karşıtlık mimari kurallarla kullanıcı gereksinimlerini içeren ikili bir programa göndermede bulunur. Bir anlamda düşey düzlem mimarının sınırlılıklarını yatay düzlem ise mimarının olasılıklarını temsil etmektedir. Bunlar birbirinden ayırmakla kalmayıp birbiriyle çelişmektedir de. İç ve dış arasındaki karşıtlık sırasıyla, binanın bir sahne olarak geçek kullanımı ile sembolik kullanımı ya da binanın başkaları tarafından okunup yorumlanmasına işaret etmektedir. Benzer biçimde plan düzlemi tasarımı (yazıyı), kesit düzlemi okumayı temsil etmektedir (Gandelsonas ve Morton, 1980).

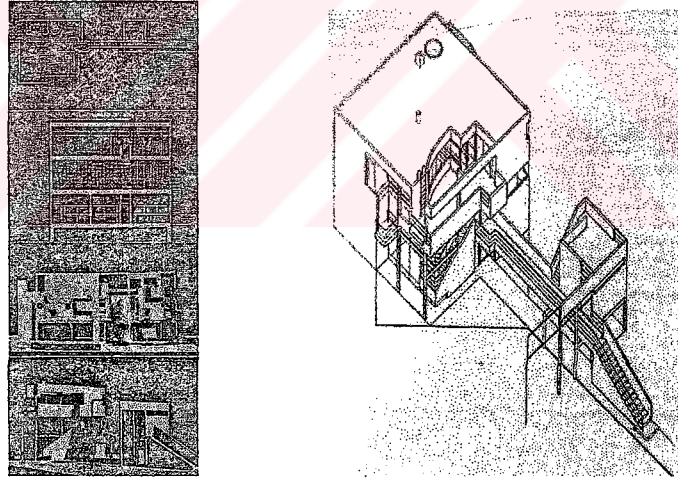
Mimaride anlamlandırma, birbiriyle iç içe geçmiş iki unsur ile tanımlanabilmektedir. İlki bir binanın bileşenlerini, alt bileşenlerini, sistemlerini ve alt sistemlerini yapılandırmaya yarayan olasılıklar kümesini (arkitektonik unsur, mimarının teknik yönünü), diğeri düşünceler ve imgeler repertuarını ve mimari birikimi oluşturan kavramları içermektedir. Söz konusu bu model ile mimari sisteminin anlambilimsel yönünü, sözü edilen iki unsur tanımlamaktadır. Arkitektonik unsurlar, mimari biçimi değilse de, biçimin yapılandırılmasını olası kılar; mimari birikim unsuru, gerçek biçimsel örüntüleri sağlamaktadır. Teknik ve tarih karşıtlığında olduğu gibi. (Gandelsonas ve Morton, 1980)

Arkitektonik unsurlar, karmaşık arkitektonik birimler oluşturmaya yarayan arkitektonik düşüncelerin ya da kuralların seçimi ve bir araya gelişlerini olanaklı kılan düzgülerden oluşmaktadır. Düzgü kavramı, bir bildirideki öğeleri ya da birimleri birbiriyle ilişkilendiren bir düzen ya da sistem olarak tanımlanabilir. Düzgünün temel öğeleri tekil elemanlar olarak değil, sonsuz karmaşık biçimlerle birbiriyle ilişkilenen karşıtlık çiftleri olarak algılanmalıdır. Her karşıtlık çifti, birbiriyle hem özdeşlik hem ayrışım içeren kavramlardır; iç ve dış gibi. Karşıtlık çiftleri, başka şeylere göndererek birbirlerinden ayırırken, ortak olan bu ayrışma özellikleri ile de birbiri ile benzeşmektedirler. Mimaride düzgü, geleneksel açıdan sabit bir

** Anamlama, *Signification*, Bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı anlığımızda canlandırabilecek bir göstergeye bağlayan oluş, gösterenle gösterilenin birleşme süreci; anlam aktarma ve anlam verme eylemi; anlamın eklemlenmesi; anlamın üretilişi ve kavranışı. Mantıksal nitelikli göstergebilim kuramı (Greimas), anamlama olgusuna öncelik verir; işlevselci toplumsal göstergebilim kuramındaysa bildirilişim olguları ağırlık taşır (Vardar, 1998)ç.

çatki içerisinde yapılandırılmış arkitektonik düşünceler olarak görülmektedir. Mimari düzgünün bu biçimde anlaşılması biraz kısıtlayıcıdır ve mimarinin karmaşıklığını açıklayamamaktadır. Arkitektonik düzgüyü daha çok, arkitektonik ilişkiler için boş bir çatki sağlayan, temelinde karşıtlıklar olan ve dinamik gerilimlerin gerçekleştiği bir alan olarak kavramak mümkündür. Mimari birikimden gelen binalara ilişkin düşünce öbekleri, imgeler ve kavramlar bu çatkidan geçmek suretiyle, mimari biçimin yaratılmasını olanaklı kılmaktadır (Gandelsonas ve Morton, 1980).

Graves'in mimarideki anlam sorunuyla yüzleşmesine örnek olarak, Hanselmann evinde arkitektonik düzgülerin içerdikleri karşıtlık çiftlerini birbirleri yerine kullanması verilebilir. Hanselmann konutunda, binanın planına ilişkin bir kabartma iç duvarlardan birinin üzerine işlenmiştir. Daha önceden de belirtildiği üzere yazıya gönderen ve yatay düzlem ile ilintilendirilen plan, okumaya gönderen ve kesitle ilintilendirilen düşey düzlemde ele alınmıştır. Arkitektonik düzgüyü var kılan yatay/düşey, plan/kesit, okuma/yazma gibi ikili karşıtlıklar bir biri yerine geçmek suretiyle, arkitektonik düzgü sisteminin nasıl işlediğine dair bir görüş sunulmaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Hanselmann Evi, Graves (Gandelsonas ve Morton, 1980)

Aynı tasarımımda Graves, giriş kitlesi olması gereken, büyük, kübik bir kitleyi binadan ayırmış ve bütün bir cepheyi ötelemiştir. Böylece oluşan boşluk, bina kesitinin cepheden algılanmasına yol açmış, binanın içine ait unsurları binanın dışından görünür kılmıştır. Karşıtlıklar öbeğinin bir tarafında, binanın içi, pozitif, katı hacim, özel ve gerçek kullanım; diğer tarafında ise, binanın dışı, negatif, boşaltılmış hacim, kamusal ve sembolik kullanım gibi hususlar yer almaktadır. Bu birleştirme/ayırma işlemi bir takım ayrımları da ortaya koymaktadır. Söz konusu ayrımlardan bir tanesini, insan ve işlevin arasına, geçirgen bir arabulucu olarak giren bina ile (gerçek kullanım); görme algısını durduran materyal ve

geçirimsiz bir nesne olarak bina (simgesel kullanım) arasında bulmak mümkündür. Bir diğer ayrışımın, kamusal kullanımdan (dışarısından) belirgin biçimde ayrılmış, mahrem bir sisteme ait kullanım (içerisi) arasında yer aldığını belirtmek mümkündür (Gandelsonas ve Morton, 1980).

2.9 Mimaride Dizimsel Boyut: Peter Eisenman

Peter Eisenman'ın çalışmalarının odağında, herhangi bir dışsal gönderme ile ilgili kurulmamış olan mimari sistemin kendisine duyulan ilgi yer almaktadır. Graves'inkilerle karşılaştırıldığında Eisenman'ın çalışmalarında, bildirinin kendisi dışında iletişimin tüm yönleriyle ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Eisenman tamamıyla dizimsel düzlemde çalışmalar ortaya koymaktadır bu da Graves'in çalışmalarıyla tam bir mantıksal zıtlığı ifade etmektedir. Müşteri, kullanıcı, teknik strüktür, ya da sembolizme çok az göndermede bulunulmakta ya da hiç bulunulmamaktadır.

Dış gerçeklikle Eisenman'ın çalışmalarının kurduğu ilinti üç belirgin yoldan olmaktadır:

- 1- Yapılarının işlevi, kullanımı ve taşıdıkları ad ile belirlenmektedir. Bina programı bir açıdan kabul görmektedir, çünkü fiziksel anlamda ortaya çıkacak çözüm olasılıklarının sonsuz sayıda olması, işleve verilen önemi azaltmaktadır.
- 2- Gerçeklikle kurulan ikinci bağlantı taşıyıcı sistemle ilgilidir. Eisenman'ın kullandığı yapısal ızgaranın temellendiği belli başlı düşünce, modern teknolojinin mimari mekâna sağladığı yeni kavrayıştır. Bir açıdan, mekân, artık taşıyıcı tarafından sınırlı değildir. Taşıyıcı duvarlar düşünüldüğünde bu bir bakıma doğrudur ve kolon hem yapısal hem de biçimsel açıdan öncelikli bir elemana dönüşmüştür.
- 3- Dışsal gerçeklikle üçüncü bağlantı Eisenman'ın Modern mimariye dayandığı terimcesini kullanım biçimindedir. Mukavva mimarisi (cardboard architecture) diye adlandırdığı kitle, renk ve dokudan arındırılmış mimari tarzında, soyut bir düzlem düşüncesine mümkün olduğunca çok yaklaşmayı hedeflemiştir.

Eisenman'ın mimari çatkısında *mimari biçim*, yalnızca *mimari biçimle* ilişkilendirilmiştir. Diğer taraftan ona göre bina, bir ilişkiler sisteminin açığa çıkartılmış halidir ve dolayısıyla da mimari sistem, hem mimari biçimin hem de içerdiği anlamın türeticisidir. Graves'in seminerleri çalışmalarını çözümlemek için ne kadar önemliyse, Eisenman'ın yazıları da, binalarının anlaşılması için o kadar önemlidir. Kendisi de mimari süreç için yazılarının, maket ve çizimleri kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Hepsinin ortak işlevi, mimarinin doğasının, ya da daha belirgin biçimde, mimarinin dizimsel boyutunun

araştırılması demek olan projelerinde, keşfetmeye çalışılan mimari sorunsalları görünür kılmaktır (Gandelsonas ve Morton, 1980).

2.9.1 Dizimsel Yapı

Mimari terimlerle, anlamsallık ve dizimsellik arasındaki ilişkiyi tanımlamak için Eisenman, üretici ya da dönüşümsel dilbilgisinden önemli bir düşünceyi tartışmaya açmaktadır. Söz konusu düşünce, dilin, anlamsal ya da dizimsel ilişkileri tarif etmek yerine, üretici bir etkinlik olma özelliğine dayanmaktadır. Chomsky'nin dil üzerine geliştirdiği bu görüşünde, dizgesel* yapı, dilin öncel üreticisidir. Eisenman'ın bu kavramı mimarlığa uyarlamasındaki neden, mimari biçimi üretme sürecinin, dilinkine benzer bir bireşim işlemine işaret etmesidir. Biçimin, gereksinim, işlev ya da taşıyıcı strüktür gibi dışsal olan unsurlarla girdiği anlamsal ilişki yerine, içsel ilişkiler sistemi ile olan bağlantılarını incelemeyi önermektedir. Dolayısıyla, işlev ve taşıyıcı strüktür, üç öncelikli fiziksel unsur olan çizgi, düzlem ve hacmin oluşturduğu sistem tarafından belirlenen *ilişkiler arası ilişkiler* olarak görülmeye başlanmıştır. Böylelikle Eisenman, anlamı dizimden keskin bir biçimde ayırmıştır. Anlamsal unsurlar, işlevle ya da başka anlamlarla ilişkili biçimler yerine soyut göstergeler halinde açığa çıkmışlardır. Dizimsel yapıyı meydana getiren öğelerin konuyla ilgili oluşları, dışsal referanslarla kurdukları ilişki yerine, birbirleriyle yan yana geliş olasılıklarına bağlıdır. Onlar artık, mevcut olmayan bir şeyi temsil eden göstergeler değildir. Söz konusu dışsal ilişkilerden vazgeçilmesinin en önemli sonucu, biçim ve program (içsel/dışsal) arasındaki temel anlamsal karşıtlığın çözünmesi ve yerini yeni bir içsel karşıtlıklar sisteminin almasıdır. Böylece mimariyi ilgilendiren işlemler çok daha dizgisel bir düzeye kaymakta (içsel/içsel) ve birimler sadece birbirleriyle ilişkili hale gelmektedir (Gandelsonas ve Morton, 1980).

* *Dizgesel, Systemic*, Dizge niteliği taşıyan, dizgeye ilişkin olan (Vardar, 1998).

2.9.2 Derin Yapı *

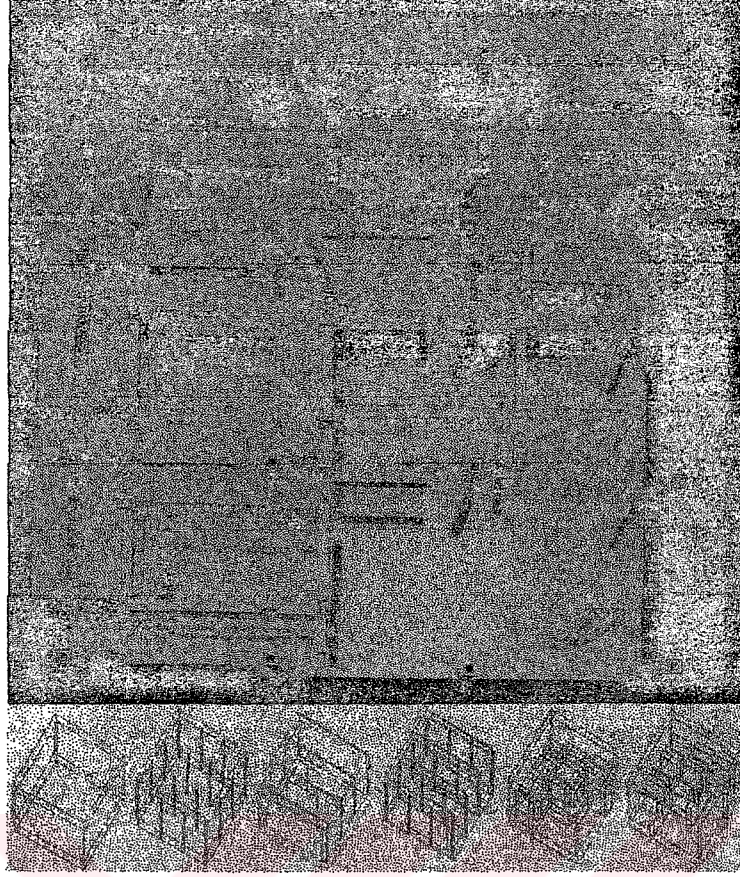
Çizgi, düzlem ve hacimden türeyen karmaşık bir karşılıklar sisteminde, kendi içlerinde bir anlam taşımayan ögeler, birbirlerine göre aynı öneme sahip bileşenlerin oluşturduğu bir sisteme dönüşmekte; ya da ögeler arasındaki diyalektiğin tanımladığı bir ilişkiler sistemi haline gelmektedir. Bu sistemde hacim, düzlemin ötelenmesi; çizgi (ya da kolon), düzlemin parçası olarak görülebilir (Gandelsonas ve Morton, 1980).

Ev II'de (Şekil 2.3) Eisenman derin yapı karşılıkları adını verdiği, üç önemli ilişkiler sistemi kullanmıştır: Kolon/duvar, hacim/kolon ve hacim/duvar. Bu karşılıkların oluşturduğu karmaşık sistem, yüzey yapısını etkilemektedir (ya da onda bir iz bırakmaktadır). Eisenman'a göre yüzey yapısını temsil eden mimari biçimlerin görünüşüdür. Gerçekleşmiş bir bina sonuç biçimini üreten işlemler hakkında bilgi vermemektedir. Eisenman sonuç ürün olarak yüzey yapısı ile ilgilenmemektedir. Ancak mimari biçimi üreten derin yapıyı 'ortaya çıkartmak' yönünde taşıdığı potansiyeli kullanmakla yakından ilgilendiğini belirtmektedir. Derindekini yüzeye dönüştürmeyi temsil eden bu işlemde, yüzeyi okumak, giderek derinleşen okumalar serisini başlatmaktadır ve böylece biçimi üreten işlemler görünür hale gelmektedir. Eisenman'ın ümit ettiği bu yöntemin okuyucuya mimari biçim hakkında daha geniş kapsamlı bir kavrayış sağlayabilmektir (Gandelsonas ve Morton, 1980).

* Üretici, *Generative*, Sözdizimsel, anlamsal, sesbilimsel bileşenlere ilişkin kuralların uygulanmasıyla bir dilin dilbilgisine uygun tümceleri oluşturup betimleyebilecek bir düzenek niteliği taşıyan dilbilimsel örnekçeleri, kavramları belirtir (Vardar, 1998).

Dönüşümsel, Transformational, Dönüşüm: Bir tümcenin derin yapısından yüzeysel yapısına geçmesilmesini sağlayan kural ve bu kuralın uygulanmasıyla ortaya çıkan süreç. Belirli bir dizimsel yapısı olan bir dizilişe uygulanan dönüşüm kuralı, türev sayılan dizimsel bir yapısı olan yeni bir diziliş elde etmeyi sağlar. Böyle bir kuralın uygulanması sonucu, katma, silme, değiştirme, değiştirme işlemleri gerçekleşir. Dönüşüm, tümcenin üretiliş sürecinde bir aşamadır. Bir dilbilgisi üretici olmadan da dönüşümlere yer verebilir (dönüşümsel dilbilgisi). Dönüşüm bu anlayışta, bir bölümü özdeş birimler içeren iki tümce ya da yapı arasındaki bağıntıyı belirtir (örn. Kimi etken ve edilgen tümceler arasındaki bağıntı). Slt üretici nitelikli dilbilgileri de vardır (dizimsel dilbilgileri). Bunlarda derin yapı ele alınmadan yüzeysel yapı üretilir. Dönüşümsel: Dönüşüme ilişkin olan, dönüşüm niteliği taşıyan (Vardar, 1998).

Üretici-dönüşümsel dilbilgisi, Generative-transformational grammar, Bir doğal dildeki sonlu sayıda kuralla dilbilgisine uygun sonsuz sayıda tümce üretebilecek, dönüşüm bileşeninin eklendiği üretici dilbilgisi. Chomsky'ye göre, derin yapıyla yüzeysel yapının birbirinden ayrı olması üretici dönüşümsel dilbilgisinin temel düşüncesidir. Yüzeysel yapı, üretici bölümde üretilen biçimlere yinelenerek uygulanan dönüşüm işlemleriyle elde edilir. Değişik doğrultularda gelişen üretici dönüşümsel dilbilgisi, genel olarak sözdizimsel bileşen, anlamsal bileşen ve sesbilimsel bileşen bölümlerinden oluşur (Vardar, 1998).

Şekil 2.3. Ev II, Çizgi, Düzlem ve Hacim ilişkileri, Eisenman (Eisenman, 1999)

Mimari biçimi dışsal referanslardan ayırarak Eisenman, birbirini tamamlayan iki noktaya dikkat çekmek istemektedir. Bunlardan ilki, çift düzeyden oluşan yapı düşüncesidir; yüzey ya da algılanan şeyler, daha derin, kavramsal bir yapının belli dönüşümlerden geçmesi ile ortaya çıkmaktadır. İkincisi, okuma adı verilen mekanizmadır. Yüzey yapısının başlattığı bu mekanizma ile içsel olanla dışsal olanı arasında giderek derinleşen bir oyun gelişmektedir (Gandelsonas ve Morton, 1980).

Sonuç olarak, genel bir bakışla nesneler, özel olarak da mimari nesneler, çözümlemenin nüfuz edemediği unsurlar olagelmışlerdir. Nesnelerin kullanım kavramı ile girdiği sıkı ilişki, nesneyi kullanımının temsiline dönüştürmektedir. Biçimi, kullanımı ile tanımlamak, Graves'in çalışmalarındaki birincil anlam unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Eisenman'ın durumunda ise bu unsur derin yapı olarak belirlemektedir (Gandelsonas ve Morton, 1980).

2.10 Süreksizlik

Dizim (konuşmanın akışında olduğu gibi), kendini bir zincir biçiminde ortaya koymaktadır. Anlam sadece bir eklemlenmeden ortaya çıkmaktadır. Yani gösterme düzleminin ve gösterilenler kitlesinin aynı anda bölünmesinde... Dolayısıyla dil, gerçekliği bölmektedir (örneğin renklerin süregelen olan tayfını, süreğenlik içermeyen terimlere bölmektedir: Yeşil,

kırmızı, mavi gibi). Bu nedenle herhangi bir dizim, analitik bir sorunun ortaya çıkmasına neden olur; çünkü aynı zamanda hem süreğendir hem de eklemlenme olmadan anlam taşımaya araçlık edemez. Dizimlerin nasıl bölüneceği, her gösterge sistemi için kendini bir sorun olarak göstermektedir (Barthes, 1977).

Süreksiz göstergelerin var olduğu doğrudur; örneğin:

Otoban işaretleri, güvenlik nedeniyle bir an önce algılanabilmeleri için birbirlerinden tamamıyla farklı olmak zorundadırlar. Ancak az ya da çok oranda benzetmelerle gerçek bir sahneyi temsil eden, görüntüsel dizimleri bölmek çok daha zor olduğundandır ki, eklemlenmiş konuşma ile kopya edilirler (bir fotoğrafın üzerindeki açıklama yazısı/manşet gibi). Tüm bu zorluklara rağmen, dizimin, sistemin çağrışımsal birimlerinin elde edilmesi için bölünmesi temel bir işlemdir. Dizim, bir konuşma biçiminde, ‘sonu olmayan bir metin gibidir’. Kişi, bu sonu olmayan metinde, göstergelerin sınırları anlamına gelen anlamlı birimleri nasıl bulacaktır (Barthes, 1977)?

2.11 Eklemlenme

Anlamlandırma ve değer olgusunu anlatabilmek için Saussurre, bir kâğıt parçası benzetmesini kullanmıştır: Kâğıttan şekiller kesilse, bir tarafta komşularına göre kendi değerlerini taşıyan birbirinden farklı parçalar (A, B, C), diğer tarafta bu parçaların kâğıt üzerinde bıraktıkları boşluklardan oluşan şekiller (A-A', B-B', C-C') olacaktır: anlamlandırma işte budur. Bu karşılaştırma, anlamın üretilmesi üzerine özgün bir kavrama götürmesi dolayısıyla yararlıdır: Anlam atık gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki ile tanımlanmamakta, aynı anda iki amorf kitlenin kesip çıkartılması olarak görülmektedir. Yine Saussurre’ün deyişiyle anlam, “yüzen iki krallığa” benzetilmiştir. Saussurre (tamamıyla kuramsal olarak) anlamın başlangıç noktasında, ideaların ve seslerin iki yüzen, dengesiz, süreğen, bir birine koşut iki özdek kitle oluşturduğunu, kişinin bu iki kitleyi aynı anda ve tek bir vuruşla kesmeye kalktığı anda anlamın oluştuğunu belirtmektedir. Bu şekilde üretilen göstergeler, dolayısıyla bir eklemlenıştır. Bu nedenle anlam kaos içeren bir düzendir, ancak bu düzen özünde bir bölünmedir. Dil, düşünce ile ses arasındaki bir nesnedir: Düşünce ve sesi birleştirirken aynı zamanda birbirinden ayırtmaktadır. Saussurre, yeni bir benzetme daha önermektedir: gösteren ve gösterilen, üst üste getirilmiş hava ve su katmanı gibidir; atmosfer basıncı değiştikçe, su katmanının dalgalara bölünmesi gibi, gösteren de aynı şekilde eklemlere bölünmüştür. Kâğıt ve dalga imgeleri göstergebilimsel çözümlemelerde en büyük önemi anlamı taşıyan noktaya vurguda bulunulmasını sağlamaktadır: Dil bir eklemlenişler toplamıdır ve anlam da şekilleri kesip çıkarma işlemidir (Barthes, 1977).

2.12 Benzeşiklik, benzeşmezlik, zıtlık*, karşıtlık, ayırım

Barthes (1977), Martinet'in, zıtlık ve karşıtlık arasında bir ayırımın yapılması gereğine dikkat çektiğini söylemektedir. Zıtlık, dizimsel birimler arasındaki; karşıtlık çağrışımsal birimler arasındaki yakınlık ilişkisini ifade etmektedir. Çağrışımsal alandaki terimlerin kendi aralarındaki düzenlenişi, dilbilimde "*karşıtlık*" olarak tanımlanır. Çağrışımsal terimler aynı zamanda hem birbirine benzeşmeli hem benzeşmezlik içermelidir. Yani hem bir ortak hem bir değişken öge taşımaktadır.

Terimlerin karşıtlık açısından ifadesi, basit olmasına karşın önemli bir kuramsal sorunu beraberinde getirmektedir. İngilizce *education* (eğitim) ve *saturation* sözcüklerindeki *-ation* ayırım içermeyen (non-differential), pozitif bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu, Saussure'ün, dilin doğasıyla ilgili olarak tamamıyla karşıtlıklara ve farklılıklara dayalı olduğu yönündeki açıklamalarına aykırıdır. Aslında, herhangi bir değerler dizisi** içerisinde ortak olan bir öge, başka bir değerler dizisi içerisinde ayırım taşıyan terim (differential term) olmaktadır. Fransızca'daki *le* ve *la* karşıtlığı ele alındığında '*l*' her ikisinde de ortak (pozitif) öge olarak gözükmekte; ancak *le/ce* karşıtlığına bakıldığında *l*'nin ayırım taşıyan öge olduğu görülmektedir (Barthes, 1977).

Dilbilimcilerin bulunduğu ortak zemin, anlam denen olgunun zıtlık ve ayrımlara dayalı olduğudur. Mimari düzenlemelerin zenginliği / monotonluğu, algılanabilirliği / karmaşasını belirleyen bir husus olarak Rapoport (1977) fark edilebilir ayrımlar kavramını gündeme getirmiştir. Bu kavramı, mimari çevreyi oluşturan öğelerin bir araya gelişleri ile insanın duyduğu hoşnutluk arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanmaktadır.

Rapoport (1977), 'Kent Formuna İnsan Yönlü Yaklaşım' kitabında kentin bütünlüğü ve kentsel zenginliği tartışmakta, insanların içinde kaybolmaksızın belli bir karmaşıklık ve zenginliği istediklerini öne sürmektedir. Ona göre karmaşıklık, (mekansal çeşitlilik ve zenginlik anlamında) kaos ve monotonluk arasında yer alan bir olgudur ve bu değer görelidir; ancak yine de karmaşıklık için ortalama bir değer belirlenebilir. Bu ortalama değer, kültüre, eğitime, deneyime ve adaptasyon farklılıklarına göre değişim göstermektedir.

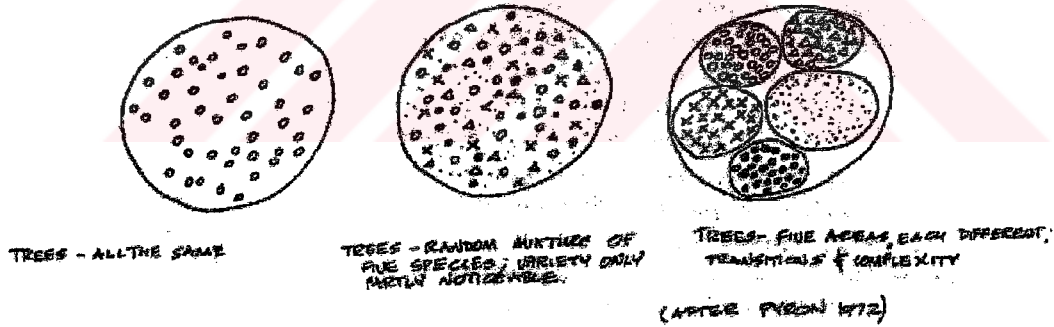
Karmaşıklığın tanımında Rapoport (1977), 'kullanılabilir enformasyon' teriminden

* Zıtlık, *Contrast*, (Rifat, vd., 1988)

** Dizi, değerler dizisi, *Paradigm*, Aynı sözdizimsel bağlam içinde birbirinin yerini alabilecek olan ve güçlü bir karşıtlık bağıntısı kuran öğelerin oluşturduğu bütün. Aynı dilsel birimle değiştirilebilecek birimlerin tümünü belirten dizi kavramı, hem birinci hem de ikinci eklemlilik düzeylerinde geçerlidir. Bundan ötürü, sesbirim dizilerinde olduğu gibi anlambirim dizilerinden de söz edilebilir (Vardar, 1998). Dizisel, *Paradigmatic*, Dişiye ilişkin olan, diziyle ilgili.

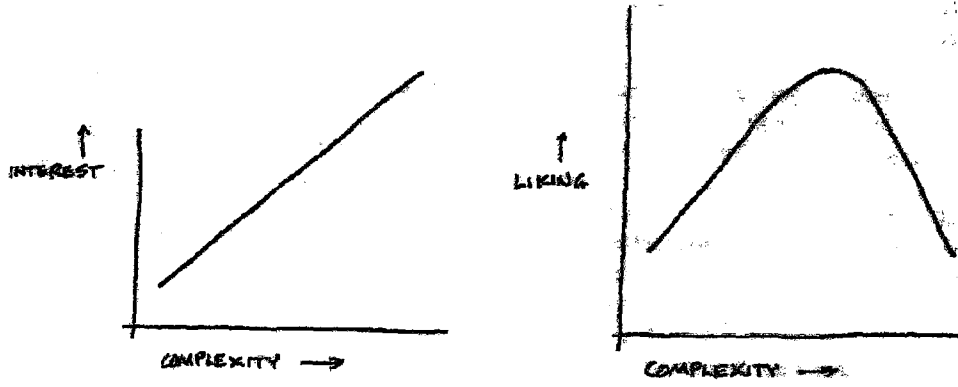
yararlanmaktadır. Onun tanımına göre, kullanılabilir enformasyon, kurulu bir beklentiler sistemi içerisinde, uyarıcılar arasında gözlemlenebilen değişimlerdir. Karmaşıklık aynı zamanda bir düzen içindeki değişikliklerle de ilintilidir. Karmaşıklık aynı zamanda, algılama için oldukça önem taşıyan, 'fark edilebilir ayrımlar' kavramına göndermektedir. Bir başka deyişle kullanılabilir enformasyon ya da bunun ortaya çıkmasını sağlayan fark edilebilir ayrımlar, uyarıcılardaki değişimler anlamına gelmektedir. Rapoport'a göre bir çevrenin düşük bir kullanılabilir enformasyon düzeyine sahip olmasının altında yatan dört neden bulunmaktadır.

1. öğelerin yeterince belirsizlik içermemesi (belirsizlik: genelde anlamın belirsiz olması ile karıştırılrsa da aslında anlam çokluğu içeriği taşımaktadır),
2. öğeler arasında çok az farklılaşmanın olması,
3. öğelerin farklılık içerseler de, çeşitli heyecanlara yol açmayacak derecede öngörülebilir olmaları,
4. öğelerin belli bir düzenin oluşmasına izin vermeyecek düzeyde çok sayıda, çeşitlilikte ve ilgisizlikte olması (bu durumda algısal sisteme çok yüklenilmiş olur ve kullanılabilir enformasyon oluşmaz).

Şekil 2.4 Karmaşıklık, bütünlük ve zenginlik için ormandaki ağaçlar örneği (Rapoport, 1977)

Doğal bir alanda hem tek bir tür ağaç, hem de bir çok türdeki ağacın gelişi güzel birlikteliği , farklı türdeki ağaçların küçük alanlarda gruplanması ve aralarındaki geçişliliğin algılanabilir olması durumundan daha az karmaşıklık içermektedir (Şekil 2.4).

Şekil 2.5 Karmaşıklık, ilgi ve hoşnutluk arasındaki ilişki (Rapoport, 1977)

Karmaşıklık (tasarım zenginliği ve çeşitlilik anlamında), ilgi ve hoşnutluk arasındaki ilişkiyi gösterdiği grafikte, ilginin karmaşıklıkla doğru orantılı olarak arttığı, hoşnutlukla ters orantılı olarak azaldığı görülmektedir (Şekil 2.5).

Görülmektedir ki karmaşıklık, çeşitlilik, zenginlik, tasarım öğeleri arasındaki ilişkide bir dengenin kurulması meselesidir. Bu ilişki eğer çok basit ve aşırı yalın bir biçimde ele alınırsa monotonluk ortaya çıkmaktadır. Öğeler arasındaki ilişki eğer sayıca çok çeşitlilik göstermekteyse ve öğeler arasında kopukluk varsa, bir düzen oluşmayacaktır. Bu durumda mekansal bir zenginlik ve çeşitlilikten bahsetmek söz konusu olmayacaktır.

Karmaşıklığı tanımlarken Rapoport (1977), fark edilebilir ayrımlar (noticeable differences) kavramına başvurmuştur.

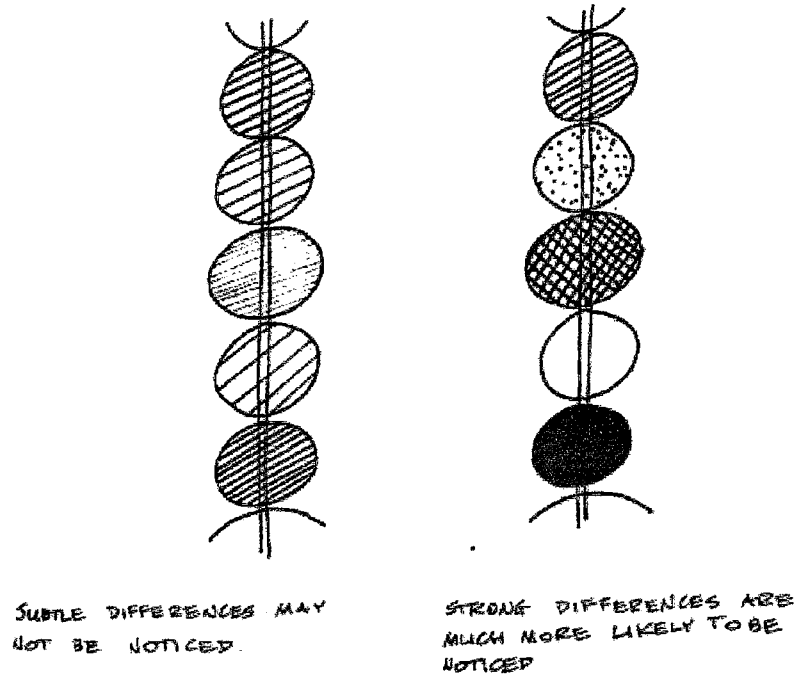

FIG. 4.19

Şekil 2.6 Fark edilebilir ayrımlar (Rapoport, 1977)

“Yoksunluk ya da aşırı bolluk hissi, algılanan öğelerin sayısına bağlıdır ve karmaşıklık algılanabilen farklı öğelerin sayısıyla yakından ilintilidir. Fark edilebilir ayrımlar, şekil zemin ilişkisinde olduğu gibi, uyarıcıların durumlarında ve sınırlarındaki değişmelerle açıklanabilir. Bu tasarım öğelerinin kendilerinden çok, aralarındaki ilişkinin önemli olduğunu iddia eden öngörülerini güçlendirmektedir.

Ayrımların algılanmadığı durumlarda çevresel bütünlük ve zenginlik oluşmaz. Farklı bölgelerden geçen bir yol, bu bölgeler arasındaki ayrım fark edilebildiği sürece zengin ve çeşitlidir; eğer bu ayrımlar fark edilemiyorsa monotondur. Ayrım ne kadar net, güçlü ve vurguluysa fark edilebilmeleri de o oranda olasılık kapsamındadır.” (Şekil 2.6)

Rapoport (1977), çevremizde yer alan fark edilebilir ayrımların tanımlanmasını konu alan bir öğrenci çalışmasını sunmaktadır. Öğrencileri şu sonuca varmaktadırlar (Çizelge 2.3):

Çizelge 2.3 Çevremizde yer alan fark edilebilir ayrımlar.

Ayrımın Türü	Ayrımın Niteliği
Fiziksel Ayrışımlar	Görsel - Nesneler - biçimleri, ölçüleri, yükseklikleri, renkleri, malzemeleri, detayları - Mekan Kalitesi - ölçüler, biçim, sınırlandırıcılar ve bağlantılar - bir araya getirici, geçişliliği sağlayıcı, v.b. - Işık ve gölge, aydınlık seviyeleri, kalitesi, ışığın özelliğindeki zamana bağlı değişimler - Yeşil alanlar, insan yapımı / doğal - Görsel algılama düzeyi - Yeni / Eski - Düzen / farklılaşma - İyi bakılan / kötü bakılan ya da ihmal edilen - Ölçek ve kentsel doku - Yol örüntüsü - Topografi - doğal ya da insan yapımı - Konumlandırma
	Kinestetik - Hareketin düzleminde, doğrultusunda ve hızındaki değişimler - Ses - Gürültülü / sessiz - İnsana ait sesler (endüstri, trafik, müzik, konuşma, gülme) / doğal (rüzgar, ağaç, kuşlar, su, v.b.) - Seste zamana bağlı değişimler - Kokular - İnsana özgü / doğal (çiçekler, bitkiler vb.; yiyecekler v.b.) - Hava hareketi - Sıcaklık - Doku (Ayağın bastığı çeşitli yüzey dokuları)
Toplumsal Ayrımlar	- İnsanlar - konuşulan diller, davranış biçimleri, giyisiler, fiziksel özellikler - Etkinlikler - biçim ve yoğunlukları, klüpler, restoranlar, ibadet mekânları, fuarlar, pazarlar v.b.) - Kullanımlar - göstergeler, ilanlar ve reklâmlar, yiyecekler, kullanılan nesneler, çitler, bitkiler ve bahçeler, süslemeler v.b. - Kentin nasıl kullanıldığı - cadde ve sokak kullanımı / kullanılmaması; ön ve arka ayrımları, kamusal / özel ayrımı v.b., içe kapalı / dışa açık. Tüm bunlar, davranışlara getirilen kültürel kurallar ve sınırlamalardır. - Hiyerarşi ve sembolizm, anlam, statü ve toplumsal kimliğe ait göstergeler
Zamana Özgü Ayrımlar	Uzun Erimli: A dan B'ye zaman içinde değişme: insanlardaki değişim, işletme ve kullanımdaki değişimler v.b., Bu değişim karşısında süreklilik ve bulunulan durumu koruma ile ilgili tüm içerimleri kapsamaktadır. Bu değişimler olumlu ya da olumsuz nitelikte olabilirler. Fark edilebilir ayrımlar kültüre özgü ve toplumsal (iyi / kötü gibi) gösterimler olarak yorumlanabilir. Kısa erimli: Gece ve gündüz; hafta içi ve hafta sonu kullanımları; kullanımdaki yoğunluğun zamana göre değişmesi; etkinliklerin temposu ve ritmi.

2.13 Anlamlandırma Türleri

Saussure'un, gösterge'nin paradigmatic ve dizimsel ilişkilerine değin kuramları, bizi şimdiye kadar yalnızca göstergelerin nasıl işlediğini anlamaya götürmektedir.. Saussure, öncelikle dilsel sistemle ilgilenmiş, ikincil olarak bu sistemin göndermede bulunduğu gerçeklikle nasıl ilişkilendirildiği üzerinde durmuştur; ama bu sistemin okurla ve onun sosyokültürel konumuyla nasıl ilişkilendirildiğine hemen hemen hiç bakmamıştır. Bir tümcenin inşa edilebileceği karmaşık yollarla ve tümcenin biçiminin, tümcenin anlamını nasıl belirlediğiyle ilgilenmiştir; ama aynı tümcenin, farklı konumlardaki, farklı insanlara, farklı anlamlar taşıyabileceği üzerinde çok az durmuştur.

Diğer bir deyişle, anlamın yazar/okur ve metin arasında bir müzakere süreci olduğunu tasarlayamamıştır. Israrla metnin üzerinde durmuş ve ne metindeki göstergelerin, kullanıcının (burada yazar ve okur arasında bir ayrım yapmak önemli değildir) kültürel ve kişisel deneyimiyle etkileşmesiyle; ne de metindeki uzlaşımların, kullanıcının deneyimlediği ve beklediği uzlaşımlarla etkileşim biçimiyle ilgilendi. Bu anlaşmalı, etkileşimli anlam düşüncesinin çözümlenebileceği sistemli bir modeli geliştiren kişi, Saussure'ün takipçisi olan Roland Barthes'dır. Barthes'ın kuramının merkezinde anlamlandırmanın iki düzeyi düşüncesi yer almaktadır: Düzanlam ve Yananlam.

2.14 Düzanlam ve Yananlam

Anlamlandırmanın birinci düzeyi, Saussure'ün üzerinde çalıştığı düzeydir. Bu düzey, göstergenin göstereni ve gösterileni arasındaki ilişkiyi ve göstergenin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle ilişkisini betimler. Barthes bu düzeyi düzanlam olarak adlandırır. Düzanlam, göstergenin ortak duysal, aşıkır anlamına gönderme yapar. Bir sokak manzarası fotoğrafı belirli bir sokağı gösterir; "sokak" sözcüğü binalar arasında uzanan bir şehir yolunu anlatır. Ama aynı sokağı, önemli derecede farklı biçimlerde fotoğraflamak mümkündür. Renkli bir film kullanabilir, donuk bir gün ışığı seçebilir, yumuşak bir odak ışığı seçebilir, yumuşak bir odak ayarı yapabilir ve sokağı çocuklar için mutlu, sıcak, şefkat dolu bir oyun alanı haline getirebilirim. Ya da siyah-beyaz bir film, sert odak ayarı, güçlü kontrastlar kullanabilir ve aynı sokağı oyun oynayan çocuklar için soğuk, zalim, barınılmaz ve yıkıcı bir mekân haline getirebilirim. Bu iki fotoğraf, aynı anda ve birbirine yalnızca birkaç santimetre uzaklıkta iki fotoğraf makinesi tarafından çekilmiş olabilir. Bu iki fotoğrafın düzanlamsal anlamı aynı olacaktır. Farklılığı yaratan yananamlardır (Fiske, 1996).

Aynı şekilde mimari bir mekân olarak bir meydan yaratırken bir tasarımcı, bu meydanı geniş ve aksiyel yolların açıldığı, herkesin görebileceği bir çekim merkezi şekilde ele alabilir, ya da

onu dar ve kıvrılarak ilerleyen sokakların arkasına gizleyerek sürpriz yaratan bir mekan olarak kurgulayabilir. Her iki durumda da sokakların birleştiren özelliğiyle bir meydan tasarlamış olurum.

2.14.1 Yananlam oluşturan işlemler: Eğretileme

Eski dilde istiare sözcüğüyle karşılanan eğretileme, düzdeğişmeceye karşıt olarak, değerler dizisinde yer alan (pardigmatik) bağıntılar düzleminde, ortak anlam birimcikler kapsadıklarından, aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini, öbürü yerine ve karşılaştırma yapılmasını sağlayan sözcükleri kaldırarak kullanma sonucu oluşan mecaz (değişmece) türü olarak tanımlanmaktadır. Eğretilemenin gerçeklik ölçüsü olarak, eğretilemeyi yapanın belli bir duygusal etki yaratmak üzere hesaplı, istekli bir niyeti olması gerektiği belirtilmektedir. (Göldeli, 1984).

İstiare, *is. (istia:re) Ar. 1.esk.* Ödünç, borç veya eğreti alma. *2. ed.* Bir şeyi anlatmak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olarak kullanma, eğretileme: “*Bu adam hayatının sonbaharında*” tümcesinde, sonbahar sözcüğü yaşlılığı anlatan bir istiaresidir. (Eren ve diğ.,1992)

Eğretileme (metaphor) bir bildiriye, kendi öğelerinin yerine geçecek biçimde bir düzgüye bağlama işlemini ifade etmek için kullanılmaktadır. Eğretilemde, bildiri içerisinde mevcut olan öğelerle, onların yerine geçebilecek, onların yerini alabilecek *mevcut olmayan* öğeler arasında ilişki kurulmaktadır (Gandelsonas ve Morton, 1980).

Eğretileme iki ilkeye yaslanarak oluşturulur:

- 1- Karşılaştırma ilkesi: Eğretilemenin temel kurucu ilkesidir. Bir nesnenin ikili karakteri, onu öteki nesnelerle karşılaştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır. Karşılaştırma ilkesinin gerçekleşme biçimine bağlı olarak üç tip eğretileme ayırt edilebilir:

- 1.1. Tanımlanan nesnenin, doğrudan bir nesne ile karşılaştırıldığı eğretilemeler (karşılaştırma eğretilmeleri)

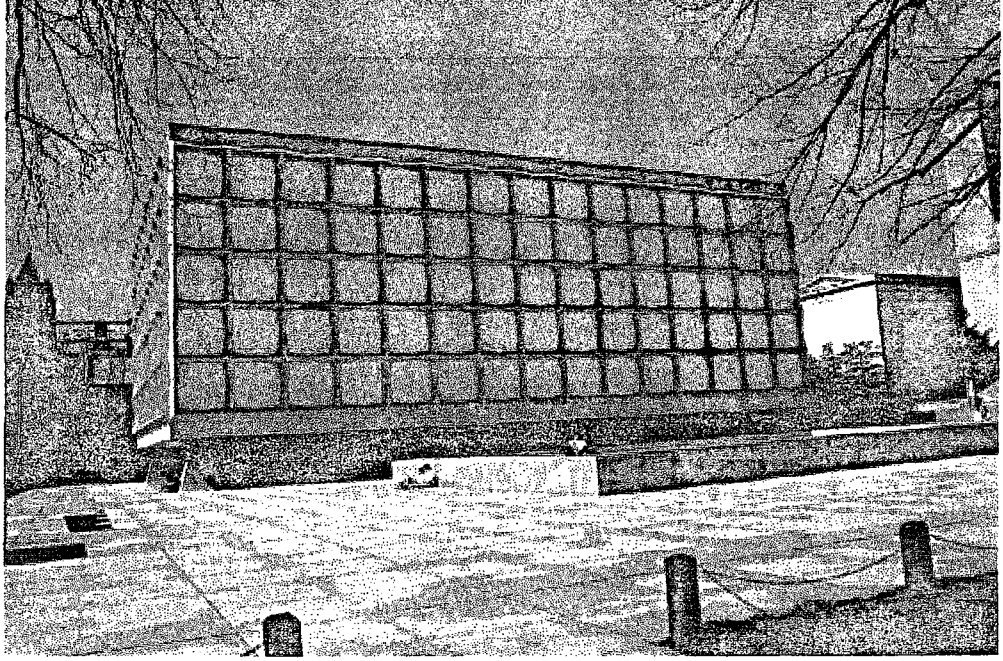
F.L. Wright’ın Madison, Wisconsin’de gerçekleştirilen kilisesinde (Şekil 2.7), ellerin dua ederken aldığı biçim ile kilisenin çatı biçimi arasında bir benzerlik kurulmuştur.

Şekil 2.7 Madison Kilisesi, Wisconsin, F.L. Wright [2].

1.2. Tanımlanan nesnenin bir başka nesne ile yer değiştirdiği eğretilmeler (bilmece metaforları / riddle metaphors)

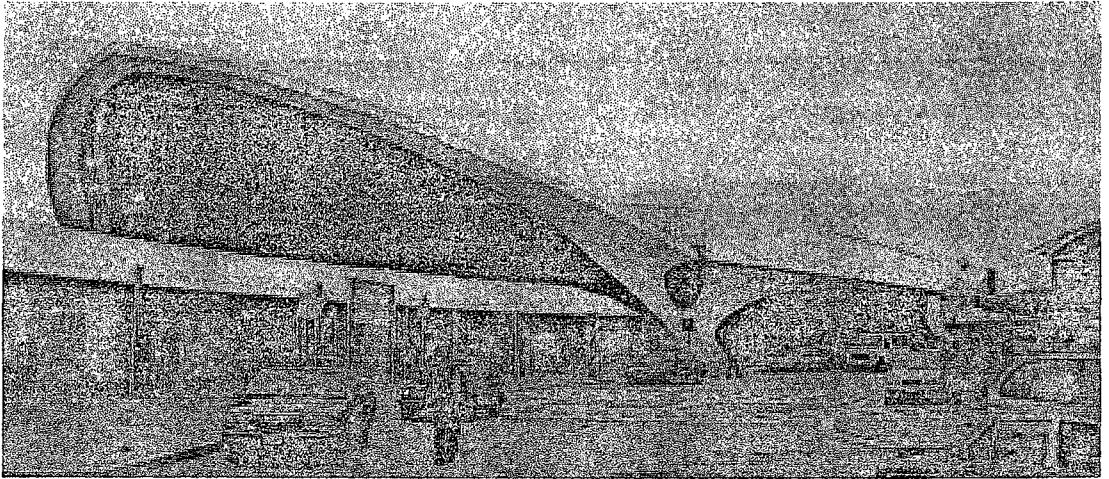
Yale Üniversitesindeki Beinecke Nadir Eserler ve Elyazmaları Kitaplığı (Şekil 2.8) , biçimsel olarak ‘define sandığı’ izlenimi vermektedir. Bu biçimsel benzetme, işlevsel düzeyde de izlenebilir (değerli olanı saklama, koruma)

Şekil 2.8 Yale Üniversitesi, Beineke Kütüphanesi, Skidmore Owings & Merrill [3].

1.3. Tanımlanan nesneye, bir başka nesnenin niteliklerini veren eğretilmeler.

Saarinen'in TWA Terminal binası (Şekil 2.9), bütünde yapılan eğretilmenin bu sınıfa giren örneğidir. Burada bir nesneye (terminal binası), başka bir nesnenin nitelikleri (biçim: kuş; nitelik: uçuş) verildiği gözlemlenmektedir.

Şekil 2.9 Eero Saarinen, TWA Terminal Binası, New York [4].

2. Bilerek engellenen biçim ilkesi: Bu, nesneyi algının otomatizminden kurtarmak için yapılmaktadır.

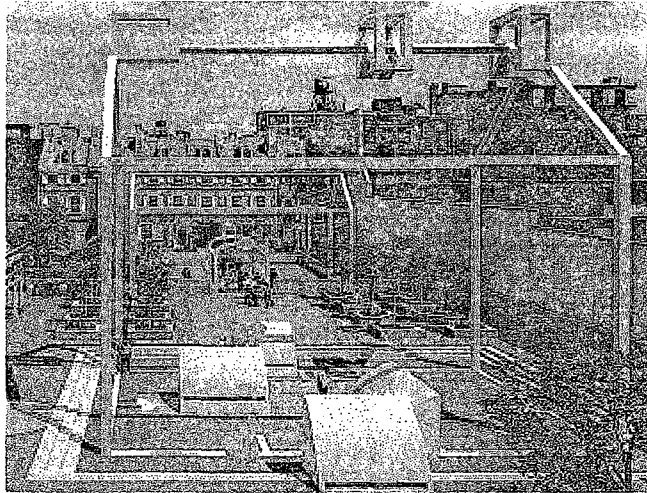
2.14.2 Yananlam oluşturan işlemeler: Düzdeğişmece

Eski dilde, mecaz-ı mürsel sözcükleriyle karşılanan düzdeğişmece, eğretilemeye karşıt olarak, nesne ya da nesneler takımında dizimsel bir bağıntı kurulmasıdır. Ya da belirtilen gerçeklik düzleminde, yan yana bulunan öğelere ilişkin olarak, benzetme yapılmaksızın, sonucun neden, içerenin içeriilen, bütünün bölüm, genelin özel, somutun soyut yerine kullanılması yoluyla oluşan bir mecaz (değişmece) türüdür (Göldeli, 1984).

Düzdeğişmecedde, eğretilemenin karşıtı bir biçimde, bildirinin içerisinde mevcut bulunan öğeler birbirleriyle ilişkilendirilmektedir (Gandelsonas ve Morton, 1980). Düzdeğişmece iki ilke ile gerçekleştirilir (Göldeli, 1984). :

1. Bir belirticinin ait olduğu anlambirimciğinin yerini alması ile: Bu tipte, parça bütünün, cins türün yerine geçerek anlam daralması oluşturmaktadır.
2. Bir anlam birimciğinin, belirticilerden birinin yerini alması: Bu tipte ise bütün parçanın, tür cinsin yerini alarak anlam genişlemesi oluşmaktadır.

Venturi ve Rauch'un Benjamin Franklin'in 200. doğum yılı anısına gerçekleştirdikleri Franklin Court tasarımı (1976), parçanın bütünün yerini aldığı düzdeğişmecenin mimarlık alanındaki en duyarlı örneklerinden biridir. Burada paslanmaz çelikte, aynı yerde daha önce yer alan Franklin'in malikânesinin hayalet imgesi, aslına uygun boyutta belirtilmiştir (şekil 2.10). Malikânenin yer aldığı dönemde, çevresinde bulunan (Franklin'in tanımlarına göre yerleştirilen neo-kolonyel bahçe gibi) kimi öğeler yeniden düzenlenmiştir. Tasarımda çevrenin geçmişte ve günümüzde sahip olduğu anlamlar, aynı anda, fiziksel bağlamda yansıtılmaya çalışılmıştır. Çevre düzeninde yer verilen öğeler, bitişiklik yoluyla çağrışım yaparak, tarihsel bağlama gönderirler.

şekil 2.10 Franklin Court tasarımı, Philadelphia, Venturi ve Rauch [5].

Düzdeğişmecenin temel özelliği, okunabilmesi için belli bir bilgiye gerek duyulmasıdır. Yukarıda ele alınan örneğin alıcı tarafından yorumlanabilmesi için, örneği kuran dizimsel öğelerin karşılıkları olan anlamların bilinmesi gereklidir.

2.15 Dilbilim'in Özgeçmişi

Yapısalcılık ve yapı kavramının ortaya çıkışı dilbilim üzerine yapılan çalışmalarla olmuştur. Dilbilim çalışmalarının tek ve mutlak gerçek çalışma alanına ulaşılmasından önce üç başarılı aşamadan geçmiştir.

Dil ile ilgili yapılan çalışmaların ilki dilbilgisi* alanında olmuştur. Eski Yunan'da ortaya çıkan dilbilgisi mantık üzerine kuruludur. Dile, bilimsel ya da nedensel her hangi bir yaklaşımda bulunmayı önermemektedir. Gramer yani dilbilgisi, sadece doğru ve yanlış biçimleri belirleyen kuralları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Saussure, 2000).

İskenderiye'de kurulan metinbilim** okulundan ayrı olarak metinbilim terimi, Friedrich August Wolf'un 1777'de başlattığı ve günümüzde halen geçerliliğini sürdüren bilimsel hareketle bağdaştırılabilir. Ancak metinbilimin merkezi olarak ilgilendiği konu, dilbilimsel yapı değildir.

Metinbilim ilk aşamada, metinlerin oluşturulması, yorumu ve tercüme edilmesiyle ilgilenmektedir. Tüm bu alanlarda metinbilim, eleştiriye dayanan kendi yöntemini uygulamaktadır. Dilbilimsel sorunlara değinmesi şu kapsamda gerçekleşmektedir: Farklı dönemlerin metinlerinin karşılaştırılması, yazarların dil karakterinin belirlenmesi, eski ya da sorunlu dillere ait yazıtların dilinin çözülmesi ve tercümesi... (Saussure, 2000).

Bu tür araştırmalar tarihsel metinbilimin yolunu açmıştır. Tarihselci bu dönemin ardından, metinbilimde dillerin birbiriyle karşılaştırıldığı yeni bir döneme girilmektedir. Bu yeni keşifle karşılaştırmalı metinbilim ya da karşılaştırmalı dilbilgisi ortaya çıkmıştır.

1816'daki "Sanskrit Yüklem Çekim Sistemi" çalışmasında Franz Bopp, Sanskrit, Germanik,

* Dilbilgisi, *Grammar*, (Rifat, vd., 1988)

** Metinbilim, Betikbilim, *Philology*, Yazılı betikler, özellikle de yazınsal yapıtlar aracılığıyla geçmiş uygarlıkları tanımlamayı amaçlayan, iç ve dış ölçütlere dayanarak betiklerin aktarılması, tarihlendirilmesi, çözümlemesi, değişik betik biçimlerinin ve el yazmalarının karşılaştırılması, eleştirel açıdan değerlendirilmesi, vb sorunlarla ilgilenen dal. Tarihsel bakımdan betik bilim çok önemli bir işlev yerine getirmiş, Rönesans'la birlikte ön sırada gelen insan bilimi olmuştur. XIX. Yy. da oluşan tarihsel ve karşılaştırmalı dilbilim, karşılaştırmalı betikbilimden doğmuştur (Vardar, 1998). Metin, betik, *Text*, Dilbilimde, inceleme konusu olan düzlemdeki sözceler bütünü. 2. kimi kuramlarda Saussure'un sözlü ya da söylem; konuşucunun edimli kıldığı dil. Bu bağlamda dilsel üretim süreci olarak sözcemele karşılaşılr. Betik sözcüğünün göstergebilimde de geniş bir kullanım alanı vardır (Vardar, 1998).

Yunan, Latin Dilleri arasındaki bağlantıları aramıştır. Karşılaştırmacı metinbilimcilerin düştükleri ilk yanılgı, daha sonra yapacakları yanılgıların da tohumlarını içermektedir. Karşılaştırmalı dilbilgisi oldukça kapsamlı bir karşılaştırmaya dayanmakta ve tarihselciliği dışlamaktadır. Karşılaştırma yapmak, şüphesiz ki tüm tarihsel rekonstrüksiyonlar için gereklidir; ancak kendi içinde yapılan karşılaştırmalar herhangi bir sonuca ulaşmayı garantilememektedir. Bu nedenle karşılaştırmacıların sonuca ulaşmaları genelde olanaklı olmamıştır; çünkü onlar, dilin gelişimine bir doğa bilimcinin iki farklı bitki türünün büyümesine baktıkları gibi bakmamışlardır (Saussure, 2000).

Doğru yöndeki adımlar, ilk olarak Amerikalı eğitimci Whitney tarafından atılmıştır (The Life of Language -1875). Ondan kısa bir süre sonra yeni bir okul doğmuştur. Yeni gramerciler* (Neogrammarians – Junggrammatiker) diye adlandırılan bu okulun kurucuları Almanlardır: K. Brugman, H. Osthoff ve diğerleri... Yeni gramercilerin başarıları, karşılaştırmalı metinbilimin bulgularını tarihi bir perspektife oturtmak olmuştur. Böylece dilbilimsel gerçekler, doğal ardışıklıkları içinde birbirine bağlanabilmiştir. Yeni gramerciler, dile kendi başına gelişen bir organizma olarak bakmamakta; dili, onu kullanan bir topluluğun ortak zekasının ürünü olarak görmektedirler (Saussure, 2000).

2.16 Dilbilimin Nesnesi ve Dilin Tanımlanması Üzerine

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, dilbilimsel görüngü, her biri diğerine bağlı olarak ortaya çıkan iki tümleşik bileşeni olduğu görülür. Örneğin:

Kulak, birbirine eklemlenmiş seslemleri, işitsel etkilenimler olarak algılamakta; ancak sesler, ses organları olmadan var olamamaktadır. Öyleyse, dil sadece kulakların işittiği bir olgu olarak görülememektedir. Diğer taraftan, işitsel etkilenimlere bağlamadan sadece ses organlarının hareketiyle de açıklanamamaktadır.

Bu sesçil** ikilik, yok sayılsa bile dil, sesçil gerçeklere indirgenememektedir. Konuşma sesleri*** yalnızca düşünmek için birer araçtır ve kendi başlarına birer varlık içerdikleri

* Yeni Gramerciler, karşılaştırmacıların terminolojisini, özellikle de bu terminolojideki mantıksız eğrilemeleri ciddi bir şekilde eleştirmişlerdir. Artık dil, “şöyle yapar; böyle yapar” demek; “dilin yaşamından” bahsetmek kabul edilemez olmuştur; çünkü dil bir varlık değildir ve ancak onu kullananlarda var olabilir. Yeni Gramercilerin sağladıkları gelişme ne kadar büyük olursa olsun, genel dilbilim’in temel sorunları üzerine ışık tuttuklarını söylemek güçtür (Saussure, 2000).

** Sesçil, sesbilgisi, *Phonetic*, 1. Sesle ilgisi olan, sese ilişkin olan. 2. Bildirişim açısından taşıdıkları özellikleri ya da işlevlerini göz önünde bulundurmadan sesleri somut gerçeklikleri içinde, oluşturulmaları, aktarılmaları ve algılanmaları bakımından inceleyen dal.

*** Konuşma sesi, *Speech sound*

söylenememektedir. Bu noktada önemli başka bir bileşen ortaya çıkmaktadır. Kendi başına karmaşık bir işitsel eklemlenme birimi olan ses, bir düşünce ile birleşerek, hem fizyolojik hem psikolojik kapsamlı başka bir karmaşık birim ortaya çıkartmaktadır.

Dilin bireysel ve sosyal yanları bulunmakta ve birini diğeri olmadan düşüncede canlandırmak mümkün olmamaktadır.

Belli bir zaman dilimi içinde bakıldığında dil, kurulu bir sistemi ve evrimi gerekli kılmaktadır. Verili bir zamanda, o an için geçerli olan bir kurumdur ve geçmişte ortaya konmuş bir üründür. İlk bakışta, bu sistem ile sahip olduğu tarihi; sistemin şu anki ve geçmişteki durumunu birbirinden ayırmak kolay gibi gözükmemektedir. Gerçekte ise, bu ikisi arasındaki bağ o kadar sıkıdır ki birbirlerinden ayrılması çok güç olmaktadır. Çocukların konuştukları dili araştırmak gibi bir yaklaşım dahi dilbilimsel olgunun/görüngünün bireysel gelişimini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dil ile ilgili çalışmalar söz konusu olduğunda, kökene değin sorunlarla, süregelen duruma değin sorunlar arasında fark bulunmamaktadır. Bu döngüden kurtulmak olanaksızdır.

Bu nedenle soruna nasıl yaklaşılsa yaklaşılsın, dilbilimsel çalışmanın kendi başına yeterli tek bir nesnesi bulunmamaktadır. Ne yönden bakılırsa bakılsın aynı ikilemle yüz yüze gelinmektedir. Soruna ya tek bir bakış açısıyla yaklaşmak ve yukarda sözü edilen türden ikiliklerle karşılaşmak riskine düşülmekte; ya da aynı anda birçok açıdan yaklaşp, birbiriyle bağlantısı olmayan şeylerin oluşturduğu bir karmaşaya saplanılmaktadır (Saussure, 2000).

Dilbilimcilerin önerdikleri çözüm, bu sorunların hepsinin üstesinden gelme iddiasını taşımaktadır. Dilbilimci, dilbilimsel yapıyı birincil çalışma alanı olarak görmekte ve dil ile ilgili tüm açıklamalarını buna dayandırmaktadırlar.

Dilin yapısı, dil yetilerimizin toplumsal bir ürünü olarak ortaya çıkar. Aynı zamanda toplum tarafından, toplumun üyelerinin dil yetilerini kullanabilmeleri için benimsenen gerekli uzlaşımlar bütünüdür.

Dil diye adlandırılan şey, bütününde bakıldığında bir birinden tümüyle farklı ve birbiriyle karşılaştırılmaz unsurlar barındırır. Aynı anda hem bireye hem de topluma aittir. İnsana ait olguların sınıflandırılmasında tek bir yere oturtulamaz; çünkü dil, bu açıdan bakıldığında görülebilecek bir bütünlüğe sahip değildir (Saussure, 2000).

Yapılandırılmış bir sistem olarak dil ise bunun tersine, kendi kapsamına oturan bir bütündür ve sınıflandırılabilir. Dili sınıflandırılmaz, dilbilimsel yapıyı ise sınıflandırılabilir kabul ederek bir sıralama yapılmış olmaktadır. Bu sınıflandırma olgusuna, dilin kullanımının doğa

tarafından bahsedilmiş bir yeti iken; dil sisteminin kazanılmış ve uzlaşsal olması düşüncesinden hareketle karşı çıkılabilir. Bu düşünceye göre dil sistemi doğal yeteneğimiz olan dili öncelememeli; onun yanında ikinci sıraya oturtulmalıdır. Bu düşüncenin de karşısında bir tartışma geliştirilmesi olasıdır:

İlk olarak, dilin işlevinin konuşmada olduğu gibi tamamıyla doğal olduğu kesin değildir. Sesle ilgili bedensel araçlarımız, örneğin bacaklarımızın yürümeye yaradığında olduğu gibi konuşmak için yaratılmamış olabilir. Dilbilimciler bu husus üzerinde kesin bir uzlaşa sahibidirler. Örneğin Whitney, sesle ilgili bedensel araçlarımızı kullanıyor olmamızı tamamıyla şansa bağlamaktadır. Ona göre insan bedensel hareketleri kullanarak ses kalıplarının yerine görsel kalıpları koyabilirdi. Whitney, sesle ilgili bedensel araçların dil için seçiminin rastlantıya dayalı olduğunu söylemekle biraz abartıda bulunmaktadır çünkü bir ölçüde Doğa bunu bize dayatmaktadır. Ancak bu Amerikalı dilbilimcinin değindiği önemli bir nokta doğruluk içermektedir: kullandığımız dil bir uzlaşımdır ve uzlaşa sağlanan göstergenin doğasının ne olduğu fark yaratmamaktadır. Bu nedenle, sesle ilgili araç sorunu dil söz konusu olduğunda ikincil öneme sahiptir (Saussure, 2000).

Bu düşünce, dildeki eklemlenme kavramı tarafından da desteklenmektedir. Eklemlenme, İngilizce'deki *articulation* sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmakta, ve kökü Latince'de 'üye, kısım, sıra oluşturan şeyler arasındaki bölümlenme' anlamına gelen *articulus*'a dayanmaktadır. Dildeki anlamıyla eklemlenme, söz dizgesinin seslemlere* bölünmesi ya da anlam dizgesinin anlamlı birimlere ayrılmasına göndermede bulunmaktadır. Öyleyse konuşulan dil, değil ancak dili yapılandırma yetisi insana doğal olarak verilmiştir denilebilir.

Saussure (2000), Broca'nın, konuşma yetisinin beyin sol yarıküresinin üçüncü kıvrımında yer aldığını bulguladığını belirtmektedir. Bu gerçek, dilin doğa tarafından insana bahsedildiğini doğrulamak amacıyla kullanıla gelmiştir. Ancak, konuşma yetisinin yer aldığı beyin bölgesinin, yazmak dâhil dil ile ilgili tüm olguları kapsadığı bilinmektedir. Beynin ilgili bölgesindeki kanamaların yola açtığı afazi (konuşma yetisi kaybı), agrafi (yazma yetisi kaybı) gibi rahatsızlıkların sağladığı kanıtlarından da yola çıkarak:

Konuşma dilini etkileyen farklı birçok bozukluğun birçok açıdan yazma dilini etkilediği; afazi ve agrafi vakalarının hepsinde yalnızca her hangi bir sözü söyleme veya yazmanın değil; ancak verili bir durumda normal bir dile karşılık gelecek göstergeleri üretme yetisinin de

* Seslem, hece, *Syllable*, Bir tek sesleme eylemiyle çıkarılan ses ya da sesler öbeği. Seslem, söz zincirindeki her türlü ses dizilişinin temel yapısını oluşturur. Bu yapının özü ünlülerle ünsüzlerin aykırılık ilişkilerine indirgenebilir. Her dilde bulunan açık seslemler ünlüyle biter; kapalı seslemler ise ünsüzle son bulur (Vardar, 1998).

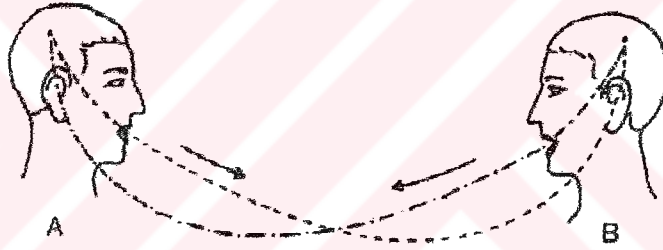
etkilendiği söylenebilir.

Tüm bu veriler, farklı birçok organın işleyişinin ötesinde, göstergeleri yönetmeye yarayan daha kapsamlı bir yetiden, dilbilimsel yetiden söz edilebilir. Böylece farklı yollardan aynı sonuca ulaşılmış olur.

Son olarak, dilbilimsel yapıya, dil araştırmaları arasında ayrıcalıklı bir yer tanımakla ortaya konan sav, doğal olsun ya da olmasın, sözcükleri eklemlendirme yetisinin, toplum tarafından yaratılmış ve sağlanmış bir dilbilimsel araç olmasıdır. Dolayısıyla dilbilimsel yapının, dilin sahip olduğu birliği sağladığını söylemekte olağan dışı bir yan yoktur (Saussure, 2000).

2.17 Dilbilimsel yapı ve dil gerçeğindeki yeri.

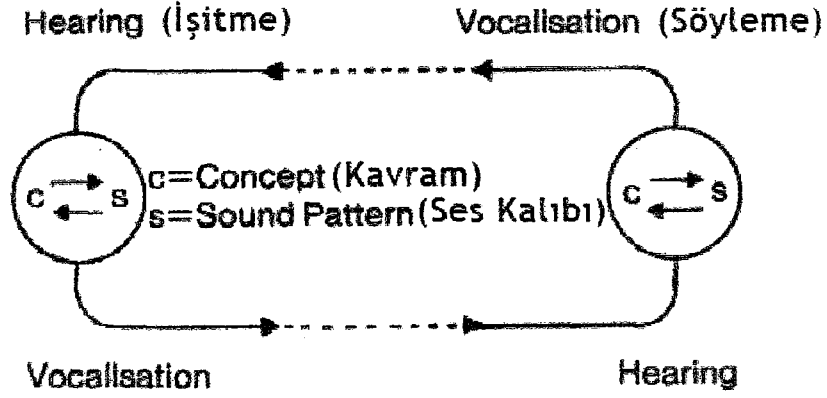
Dilin bütünlüğü içinde dilbilimsel yapının üstlendiği rolü belirleyebilmek için, bireysel bir anlaşma biçimi olarak konuşma ve konuşmanın bıraktığı izin konuşma devresi içerisindeki yerini incelemek gerekmektedir.. Bu anlaşma en az iki kişiyi kapsamakta ve iki kişi olmadan devre tamamlanamamaktadır. A ve B olarak nitelenen iki kişinin olduğu farz edilirse:

Şekil 2.11 Dilbilimsel göstergenin yapısı (Saussure, 2000:11)

Devrenin başlangıç noktası, bireylerden birinin beynindedir; örneğin A'nın beyni. Burada kavramlar olarak adlandırılan bilinç gerçekliği, ifade yoluyla, dilbilimsel gösterge betimlemeleriyle ya da ses kalıplarıyla birleştirilmektedir. Verili bir kavramın, karşılık geldiği bir ses kalıbını* tetiklediği düşünüldüğünde, bütünüyle psikolojik olan bir işlemin ardından fizyolojik bir diğeri başlamaktadır: Beyin ses organlarına, ses kalıbının karşılık geldiği bir itki gönderir. Ardından, A'nın ağzından çıkan ses dalgaları B'nin kulağına gönderilir ve bu bütünüyle fiziksel bir işlemdir (Şekil 2.11). Daha sonra, devre B için tam ters yönde devam eder, kulaktan beyne, ses kalıbı karşılık geldiği kavramla birleştirilir. Eğer B, karşılık vererek konuşmak isterse yeni bir anlaşma süreci, kendi beyninden A'nınkine, ilk seferinde olduğu akış içinde, aynı evrelerden geçerek devam eder. Bu süreci şöyle ifade etmek mümkündür (Şekil 2.12):

* Ses kalıbı, *Sound pattern*,

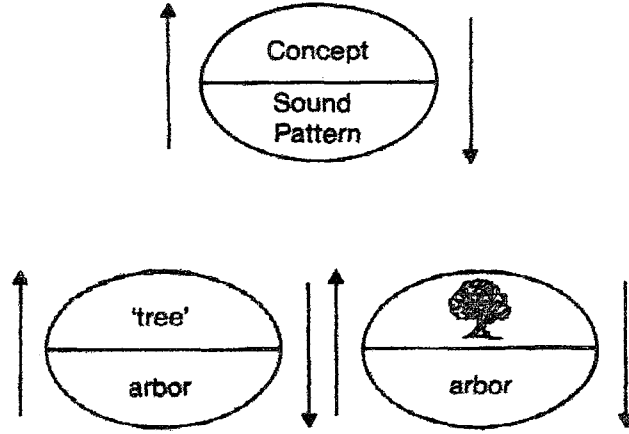

Şekil 2.12 Konuşma devresi (Saussure, 2000: 12)

Konuşma devresinde açıklandığı üzere (Şekil 2.11) dilbilimsel göstergeyi oluşturan öğelerin her ikisi de psikolojik içeriğe sahiptir ve birleştirici bir bağ ile beyinde birbirine bağlanırlar.

Dilbilimsel gösterge bir şey ile bir isim arasındaki değil; bir kavram ile ses kalıbı arasındaki bağıntıdır. Buradaki bağıntı bir göstergeyi diğerine bağlayan birleşim ilişkisinden ayrılmalıdır. Ses kalıbı tam olarak ses değildir; çünkü ses fiziksel bir şeydir. Ses kalıbı sesi işiten kişinin kendi psikolojik etkilenimidir. Ses kalıplarının psikolojik doğası kendi başımıza gerçekleştirdiğimiz dilbilimsel aktivite düşünüldüğünde açıklığa kavuşur. Dudaklarımızı ve dilimizi hareket ettirmeden kendi kendimizle konuşabilir, bir şeyden alıntı yapabiliriz. Dildeki sözcükleri ses kalıpları olarak alırız. Bu nedenle onlara konuşma sesleri olarak göndermede bulunulmamalıdır.

Öyleyse, dilbilimsel gösterge, iki taraflı psikolojik bir olgudur. Dilbilimsel çalışmalar öncesinde gösterge olarak sadece ses kalıbı düşünülmekteydi; ancak unutulmamalıdır ki verilen 'ağaç' örneğinin bir gösterge olabilmesi için bağlandığı kavramla birlikte düşünülmesi gerekmektedir (Şekil 2.13). Saussure bu örnekte ses kalıbı yerine belirtke, kavram yerine ise anlamlama terimlerini kullanmayı yeğlemektedir (Saussure, 2000).

Şekil 2.13 Dilbilimsel göstergenin ikili yapısı (Saussurre 2000:67).

Dilbilimsel göstergenin iki temel özelliğinden bahsetmek olasıdır:

Nedensizlik Özelliği: Belirtke ve anlamlama arasındaki bağıntı nedensiz ve rastlantısaldır. Bu önermenin dışında olan yansımalı (onomatopoeik / doğadaki sözcüklerin yansıması, taklidi olan) sözcükler (çan, şaklamak vb.) ve ünlemler (ah, of vb.) belirtke seçiminin nedensiz ve rastlantısal olmadığı durumları göstermekle birlikte, genel içerisindeki sayıları oldukça azdır.

Yine de kesin bir nedensizlikten ki buna göstergenin güdülenmemişliği ya da güdülenmemiş gösterge (unmotivated sign) de denmektedir, bahsetmek zordur. Buna göre göstergelerin görelî nedensizliklerinden söz etmek daha doğru olacaktır. Örneğin 'yirmi' sözcüğü güdülenmemişken 'on dokuz' sözcüğü yirmiye göre daha çok güdülenmiştir.

Diller her iki türden özellikleri değişen oranlarda içerirler. Dilleri sınıflandırmada bu özelliklerinden yararlanılabilir. Sözlükbilimsel* diller ve dilbilgisel diller olarak yapılan bu sınıflandırmaya göre, ilkinde güdülenmişlik yoksunluğu en yüksek seviyedeysen, ikincisinde minimuma düşmektedir. En üst düzeyde sözcükbilimsel dili Çince, en dilbilgisel dili ise erken

* **Sözlükbilim, Lexicology,** Bir dildeki sözlüksel birimler, bir başka deyişle, anlambirimlerin (semem) sözlükbirim (lexem) niteliği taşıyanlarıyla, dilbilgisel olmayan ve sözlükbirimler gibi işlem gören çeşitli birleşimleri (birleşkebirimler) dilbilim yöntemleriyle inceleyen, bu arada sözlük yapısının kuramsal sorunlarını ele alan dal. Saussure dilbilimin en büyük özelliklerinden biri dilin bir yapı olduğunu ortaya koymuş olmasıdır. Bu bakış açısı ses dizgesinin yapısal bakımdan incelenmesine yol açmış, sesbilimin kurulmasını sağlamıştır. Sesbilimden sonra dilbilimin öbür alanları da yeni görüşlerden etkilenmiş, çok daha geç olmakla birlikte, sözlükbilim de bu gidişe ayak uydurmuştur (Vardar, 1998). **Sözlük, Lexicon,** Bir dildeki sözlüksel birimlerin tümünü, genellikle abecesel düzene, kimi durumlarda da konularına ya da kavramsal alanlara göre, tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamlarını, eşanlamlıları, vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapıt. Ekinsel nesneler olan sözlükler kesintisiz bir okuma için değil, gereksinin duyulan durumlarda başvuruda bulunmak için hazırlanır. Çokdilli (genellikle ikidilli) sözcüklerle tekdilli sözcükler birbirinden ayrıt edilir. Bir başka önemli ayırım da nesne sözlükleriyle (ansiklopediler) sözcük sözlüklerine ilişkindir. Üretici dönüşümsel dilbilgisi kuramı, sözlüğün dilbilgisinin temel bileşenlerinden biri sayar. B anlayışa göre derin yapıyı üreten temel bileşen ya da taban, yeniden yazım kurallarını içeren ulamsal bileşenle sözlüğün kapsar. Yeniden yazım işlemi dizimsel belirticiyi elde etmeyi sağlar, sözlükse her sözlüksel birimin sesbilimsel, anlamsal ve sözdizimsel özelliklerini sıralar (Vardar, 1998).

Hint-Avrupa dilleri olarak göstermek olasıdır. Fransızca Latince'ye göre daha büyük oranda nedensizlik içerir. Latince'deki '*inimicus*' (düşman) sözcüğü içerdiği, *in-* ('olmayan' anlamındaki olumsuzluk öneki) ve *amicus* ('arkadaş') bağınılarıyla, Fransızca'daki *ennemi* ('düşman') sözcüğüne göre daha çok güdülenmiştir.

Saussure'ün Genel Dilbilim Dersleri'nde (pantomim örneğinde olduğu gibi) tamamen doğal nitelikteki göstergelerin göstergebilimin ilgi alanı içine alınıp alınamayacağı sorusu sorulmaktadır. Bu sorudan hareketle, göstergebilimin temel araştırma nesnesinin göstergelerin nedensiz olmayan doğasına dayanan sistemsel sınıflandırmaları içermesi gerektiğine dikkat çekilmektedir (Saussure, 2000).

3. YAZI ÜZERİNE

3.1 Dil Ütopyası, Yazarın Çelişkisi, Yazının Sıfır Derecesi

Barthes, yazarın tarihle olan ilişkisini incelemektedir. Yazar, yazınsal bir başyapıt oluşturabilir mi? (Bu kavramı burada biraz irdellemek gerekir çünkü yazınsal başyapıttan kasıt, anlatmak istediğini tam olarak okura aktarmak kaygısıyla ilgili olsa gerektir. Böyle aşkın bir dil var mıdır? Kalem eline aldığı anda, tarihi bir miras olarak kullanmaya zorunlu olduğu yazın dilinin yetersizliklerinden sıyrılıp, kendine özgü ama aynı oranda da anlatımsal niteliği açısından evrensel bir dil yaratabilecek/bulabilecek midir?) Barthes (2003)'ın değinmeye çalıştığı yazınsal dilden sıyrılma çabası konusunda önerdiği çözüm: "Dilin belirtili bir düzenine şu ya da bu şekilde tutsak olmaktan kurtulmuş bir ak yazı yaratmaktır".

Yapısalcı görüşün ortaya koyduğu karşıtlıklarla düşünme, anlamın karşıtlıklarla ortaya çıkışı, anlamlandırmanın yapı taşlarının karşıtlıklardan oluştuğuna karşı şüpheyile bakan ya da var olan şüphelere dikkati yoğunlaştıran Barthes, 'Yazının Sıfır Derecesi' adlı yapıtında bu şüpheyi iki kutupsal terim arasında yansız bir terimin var olabileceğini belirterek ifade etmeye çalışmaktadır. Dil anlamı, birbirine karşıt kavramları, birbirleriyle ayrımlaşma içinde eklemlenen göstergeler yardımıyla üretmektedir. Acaba yazar, birbirine karşıt herhangi iki kavram arasında yansız, birbirine karşıt iki kavramı birden anlatabilecek bir kavram bulup, bunu yazıya dökebilecek midir? Bu çelişkileri Barthes şöyle dile getirmektedir:

"Dilbilimden alınma bir karşılaştırma bu yeni olguyu oldukça iyi gösterebilir: Kimi dilbilimcilerin kutupsallığın iki terimi (tekil – çoğul, geçmiş zaman – şimdiki zaman) arasında bir üçüncü terimin, bir yansız ya da sıfır teriminin varlığını belirledikleri bilinir."

Dil ütopyası, Barthes'ın, yazarın içinde bulunduğu trajik konumunu ve Yazının Sıfır Derecesi ile ne anlatmak istediğini daha açık hale getirmektedir. Yazı, yazarı çıkışı olmayan bir çelişki içine sürüklediğinden, çağdaş bir başyapıtın olanaksız olduğu belirtilmektedir.

"Yazın bugünkü tarihimiz karşısında sağır kalır ve yazınsal söylen aşılamaz; ya da yazar bugünkü dünyanın uçsuz bucaksız tazeliğini bilir, ama onu anlatmak için elinin altında görkemli ve ölü bir dil vardır yalnızca; boş kağıdın başında, Tarihteki yerini açıkça belirtmesi ve onun verilerini yüklediğine tanıklık etmesi gereken sözcükleri seçeceği anda, yapıtı ile gördüğü arasında acı bir aykırılık gözlemeler; gözlerinin önünde, uygar dünya şimdi gerçek bir Doğa oluşturmaktadır, bu Doğa konuşur, yazarı

dışarıda bırakan canlı diller geliştirir. Buna karşılık, Tarih eline süssel bir araç, eski ve farklı bir Tarih'ten kalıt olarak gelen bir yazı verir, ondan sorumlu değildir, ama kullanabileceği tek araçtır. Böylece bir yazı trajiği doğar, çünkü bundan böyle, bilinçli bir yazar yabancı bir geçmişin derinliklerinden Yazın'ı bir barışma olarak değil, bir törem olarak önüne süren, atalardan kalma ve çok güçlü göstergelerle savaşmak zorundadır (Barthes, 2003). ”

3.2 Doğal (Tanrısal) Yazı

Dilin oluşmasının önkoşulu olarak, ilahi yazının varlığı düşüncesine Derunilikten ve farklı düşünürlerden örnekler sunan Foucault ve Derrida'dır. Konuşulan ve Derrida'nın dikkat çektiği varlık düşüncesinin kendini ifade etmesine olanak tanıyan ses tanımıyla dilin ortaya çıkması, insanın doğayı, okunması gereken bir yazı olarak görmesindendir. Bu anlamda okunacak bir şeylerin var olması düşüncesi, yani yazının var olma olasılığı, dilin (ve diğer tüm göstergelerin) varlığını garanti altına almaktadır. Dolayısıyla tüm dünyaya değin geliştirdiğimiz anlamlı yapının oluşması da yazıyla yakından ilişkilidir. Bu anlamda yazı her zaman dili öncelemektedir.

“İnsan sesi yazının Batı'da kazandığı temel yerin, yalnızca geçici ve kısa ömürlü çevirisini meydana getirir. Tanrı dünyaya, yazılı kelimeleri yerleştirmiştir. Adem hayvanlara ilk adını verdiğinde, yalnızca bu görünür ve sessiz işaretleri okumuştur; yasa insanların hafızasına değil de; levhalara emanet edilmiştir ve gerçek Söz, bulunması gereken bir kitabın içindedir. Doğada ve hatta insan bilgisinde yazılı olan, koyulan adı kesinlikle her zaman öncelemektedir.

Başta bazı deruni bilgilerin içinde ve Kabala'da olmak üzere, dağınık anıları korumuş olan ve uzun zamandan beri uyku halindeki güçleri herhalde devşirmek istenilen, başlangıçta doğal olan Yazı. Derunilik XVI. yüzyılda bir söz değil de, bir yazı olgusudur. Söz her halükârda güçlerini kaybetmiştir. Söz, dilin pasif aklı, onun dışı parçası; Yazı ise, dilin etkin aklı, “erkek ilkesi”dir. Gerçeği elinde tek başına tutmaktadır.

Yazılı olanın bu önceliği, XVI. yüzyıl bilgisi içinde birbirinden ayrılmaz nitelikteki iki biçimin, görünüşteki zıtlıklarına rağmen, ikiz varlığını açıklamaktadır. İlkönce, görünen ile okunan, gözlenen ile aktarılan

arasında ayırım yapılmaması, yani dilin ve bakışın sonsuza kadar kesiştikleri tek ve düz bir tabakanın oluşturulması söz konusudur (Foucault, 2001)."

Foucault'nun değindiği üzere yazının dile öncelliğine rağmen, modern yapısalcı görüş, yazıyı dilin yalnızca temsiline yarayan bir gösterge sistemi olarak betimlemesiyle, oldukça dar bir alana sıkıştırmıştır.

Derrida (1997), söz konusu dönem içerisinde (modern yapısalcı görüşün ortaya çıkıp geçerli olduğu sürede) okuma ve yazmanın ya da göstergelerin yorumunu üretmenin, genel anlamıyla ise göstergeler dokuması olarak metinlerin, kendilerini ikincil bir düzeye mahkûm ettiklerini belirtmiştir. Logos (düşünme, düşünce akıl) 'un oluşturduğu bir gerçeği ya da anlamı izlemektedirler. Konuşulan/düşünülen duygu olarak gönderge, bir yaratıcı Tanrı'nın logosu ile dolaysız bir biçimde ilgili olmayabilir. Ancak gösterilen, her açıdan genel anlamda (sonlu ya da sonsuz) logos ile dolaysız bir ilişki içindedir. Gösterenle, diğer bir deyişle yazının dışsallığıyla ise dolaylı bir ilişki söz konusudur. Felsefi anlamda iki çeşit yazı/yazma söz konusudur. Biri bu dolaysızlığı simüle eden doğrunun ruh içere yazımı, diğeri ise kötü yazıdır. Birincisi, Doğanın Kitabı ve Tanrının Yazısı; ikincisi bilindiği, genel geçer, düz anlamda 'duyumsanan/okunan' yazıdır. Bu söylemlerdeki eğretilmelerin hepsi logosun ayrıcalığını onaylayan, anlamı yerli yerince kuran, oturtan; sonra da bunu yazıya nakleden bir işlev içermektedirler. Yazı bu haliyle, göstereni gösteren bir gösterge olmakta; logosun zaman aşkın düşünen ve konuşan ebedi gerçeğine göndermede bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken yanıltmaç şudur: doğal ya da evrensel, aklın yansıması ya da zamana aşkın yazı, eğretilme niteliğindedir. Duyumsanan/okunan, sonlu, düz anlamıyla bilinen yazı; kültürün, tekniğin, ölümlü bir yaratık olarak insan ürününün yanlışlıkla yaratılmış bir parçası olarak düşünülmüştür. Doğal olarak bu eğretilmede bir muamma bulunmakta; düz anlamsal haliyle yazıya ilk eğretilme niteliği atfedilmektedir. Bu söylemi ortaya koyanlar tarafından yazının düz anlamı düşünülmemiş olduğuna göre yazının düz anlamlı biçimi eğretimle olarak determine edilmiştir. Tarih boyunca bu eğretilme ilahi ve doğal yazıyı; insani, sonlu ve yapay yazımdan ayırmıştır:

Galileo: "Doğanın kitabı matematik dilde yazılmıştır."

Descartes: "...Doğanın âli kitabını okumak..."

Bonnet: "Dünyamızın, Tanrı'nın bizlerden çok daha yüksek zihinlere okumaları için verdiği; derinlerine inilip araştırıldıkça, takdir edilesi bilgeliğinin harfleri, sonsuza uzanarak çoğalıp, çeşitlenen bir kitap olduğunu düşünmek, bana daha felsefi gözüküyor (Derrida, 1997: 16).

Derrida(1997)'nın Tanrısal ve Doğal yazı ile yazının düz anlamı arasındaki yanıltmaçlı ilişkiye dikkati çekmesi ilginçtir. Gerçek eğretileme yazının tanrısal anlamıyla ilgilidir. Ancak tanrısal, doğal, evrensel, zaman aşkın, yazıyı “iyi” olarak tanımlayıp, düz anlamıyla okuyup algıladığımız yazının nitelenişinin, doğal/tanrısal yazıya yaslanması, onun kötü bir kopyası olarak değerlendirilmesi, Derrida'nın ilk eğretileme diye adlandırdığı şeydir. Yani yazının düz anlamı eğretilmeli anlamıyla yer değiştirmiştir.

3.3 Yazı ve Düşünce

Bu eğretileme bilmeccesinin ötesinde, Foucault ve Derrida'nın söylemlerindeki ortak noktada, çevreyi anlamlandırma olasılığının yazının varlığına bağlı olması yer almaktadır. Yazının dile öncelliği üzerine tanrıbilimsel referanslarla yapılan bu açıklamaların yanında, yazının dille temelde aynı şey olduğunu, “Yazı Üzerine” adlı yapıtı boyunca anlatmaya çalışan Derrida'yı izleyerek, söz konusu “aynılık” olasılığını tartışmak bu bölümün konusudur. Bu tartışma süresince, mimarlık söyleminin metinler üzerinden çözümlenmesinde kilit taşı olarak görülen, karşıtlıklar ve ayırım kavramları üzerine eleştirel bir bakış açısına sahip olunacağı düşünülmektedir. Tartışma sonunda, mimarlık düşüncesini metinler üzerinden okuma çabasında önemli bir bağlantıya ulaşılabileceği düşünülmektedir.

3.3.1 Aşkın Gösterilen

Derrida, yazı ile dilin arasındaki masum ayrımı eleştirmeye başlamadan önce kendi kullandığı dil ve terimleri eleştirmektedir. Araştırmanın bir önceki bölümünde, bir yöntem olarak yapısalcılığı ilgilendirilen terim ve kavramlar, göstergebilimin (dilbilimin) sunduğu veriler kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda sunulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise bir önceki bölümden farklı olarak, yazının metafiziği üzerine derlenen bilgiler yer almaktadır. Derrida yapısalcılığın, dilbilimin ve göstergeler sistemini inceleyen bilimlerin kullandığı terim ve kavramlarla, bunlar arasında kurduğu bağıntıları sorgularken metafizik bir dile başvurmakta, fiziksel bulunuşu olmayan varlıkları inceleyen bu felsefi dilin kaypaklığından rahatsızlık duymakta, ancak eleştirilerini gerçekleştirmek için elinde bundan başka bir araç bulunmadığını dile getirmektedir.

Uzun soluklu bir eleştiri çabası sonucunda ortaya koyduğu yöntemin, Derrida'nın “bulunuş metafiziği” diye adlandırdığı şeyle ilgili olduğu belirtilmelidir. Derrida'nın kavgası, hemen hemen bütün filozofların “dolaysız bir kesinlik alanı” bulunduğu varsayımına olan değişmez inançlarıyladır (Sarup, 1997: 57).

Bu düşüncelerin Derrida tarafından nasıl ele alındığı incelenecek olursa:

“Modern yapısalcı düşüncenin açıkça ortaya koyduğu biçimiyle dil bir göstergeler sistemidir ve dilbilim göstergeler bilimi olan semiyotiğin (Saussure’ün göstergebiliminin) bir parçasıdır. Ortaçağa uzanan ve geçerliliğini halen koruyan gösterge tanımı göstergenin iki katmanlı bir karakteri olduğunu ortaya koymaktadır: Biri duyumsanan, (algı organları ile algılanan) diğeri akıl ile kavranan iki birim söz konusudur. Saussure’ün gösteren (signifier, signifiant, signans) ve gösterilenine (signified, signifié, signatum) karşılık gelen bu iki birim dilbilimsel göstergeyi oluşturmak için birbirine gerek duymaktadırlar.

Bu iki olguyu dışlamak, söz konusu olamayacağı gibi, bu olgular gereklidirler de; en azından mevcuttur; onlarsız hiçbir şeyi kavramak olası değildir. Ancak bu olguların sistematik ve tarihsel olarak masumca birbirinden ayrılması kavramını sorgulamak olasıdır. Gösterge ve ilahiyatın doğum yeri ve tarihi aynıdır ve belki hiçbir zaman somu gelmeyecektir ancak tarihsel kapanışının bir taslağı çıkartılmıştır. (Derrida, 1997: 13-14)

Gösterenin dışsallığı genel anlamda yazının dışsallığı ile aynıdır ve (Derrida’nın “Yazıbilim Üzerine” adlı yapıtı boyunca başarmaya çalıştığı biçimde) yazıdan önce göstergebilimsel bir gösterge yoktur. Bu dışsallık olmadan, gösterge düşüncesi çürümekte, tüm dünya ve dil, onunla birlikte yok olup gitmektedir. Bu dışsallığın kanıtı ve değeri yok edilemeyen bir bütünlük oluşturduğundan, “başka bir şeye yönelmek” ve göstergeyi harcanmış sayıp ondan ve çağrıştırdıklarından kurtulmak çok akılcıca olmayacaktır. (Derrida, 1997: 14)

Varlığın *logos*’u, “varlığın sesini dinleyen düşünce” olarak adlandırılmaktadır. Göstergenin, gösteren (signans) ve gösterilen (signatum) arasındaki ayrımın, ilk ve son kaynağıdır. Gösterge ve gösterilenin arasındaki ayrımın kesin ve indirgenemez olduğu bir nokta olması için aşkın bir gösterilenin (transcendental signified) bulunması gereklidir. Varlık düşüncesinin, aşkın gösterilen olarak seste; sözcüklerin oluşturduğu dilde kendini göstermesi tesadüf değildir. Ses, (vicdan, bulunç, duyunç) kişinin kendini en yakından duyusudur (anlamasıdır). Bu durum gösterenin kesin biçimde silinişi ortadan kalkışıdır. Gösterilenin benzersiz bir kendini üretme deneyimidir. Kendi içinden kendini üretmesidir. Dünyevi bir karakter içermeyen bu ifade özdeği, söz konusu idealliteyi oluşturmaktadır. Gerçek*

* Gerçek, *Real*, Bilinçten bağımsız, somut ve nesnel olarak varolan. Düşünce tarihi sürecinde gerçek terimi şu terimlere karşıt anlamda kullanılmıştır:

düşüncesinin ta kendisi olan gösterilenin ses içinde silinmesi deneyimi, bir yanılsamadır. Bu yanılsama gerçeğin tarihidir ve kolaylıkla göz ardı edilebilecek gibi değildir. Deneyimin sonuna gelindiğinde söz, gösterilenle sesin, kavramla saydam bir ifade özdeğinin temel ve ayrıştırılamaz birliği olarak yaşama geçirilir. Tüm saflığıyla bu deneyim “var olmanın” deneyimlenmesi olarak düşünülür. “Var olma” sözü, ya da farklı dillerde var olma duygusunu belirten herhangi bir söz, “kökensel söz”, tüm diğer sözler için söz olma olasılığını teminat altına alan aşkın bir sözdür. Bu Varlığın ve Zamanın açılışıdır ve ancak bu biçimiyle kavrandığında genel olarak var olma duygusu/anlamı üzerine soru sormak olası hale gelmektedir. (Derrida, 1997, 20)

Heidegger’in varlığın ancak *logos* aracılığıyla tarih olarak üretilişini ve onun dışında başka bir şey olmayışını belirtmedeki ısrarı, varoluş** ve varlık arasındaki ayrım, hepsi açıkça gösterenden hiçbir şeyin kaçamayacağı, son tahlilde de gösterilenle gösteren arasındaki ayrımın aslında bir hiç olduğu anlamına gelir (Derrida, 1997:22-23) .

Var olma duygusunun bulunuş alanıyla sınırlanması olarak Batı metafiziği, dilbilimsel biçimin hâkimiyetine dönüşmüştür. Bu hâkimiyetin kaynağını sorgulamak, aşkın bir gösterilenin gerçek bir varlık gibi yorumlanması olarak değil; tarihin ve aşkınlığı neyin

görünüşlü (zahiri, apparent), aldatıcı (ilusive), yapıntılı (fictive), görelî (relative), olası (possible), ülküsel (ideal), soyut (abstract), anlakalır (makul, intelligible), adsal (itibari, nominal), kavramsal (conceptual).

Şu terimlerle de anlamdaş olarak kullanılmıştır gerçeklik (reality), hakikat (verity), doğru (just, true), somut (concrete), dokunulabilir (tangible), meydana çıkmış (appearance), apaçık (evident), şüphesiz (constant), biçimsel (formal)

Gerçek deyimi özellikle hakikat ve hakiki deyimlerinden titizlikle ayrılmalıdır. Gerçek, somut ve nesnel olarak var bulunandır. Hakikatse gerçeğin bilinçteki yansıdır. Hakiki deyimi hakikatle ilgili olanı dile getirir. Antikçağdan başlayarak günümüze değin sürüp gelen idealin felsefenin gerçek anlayışı, bu felsefenin doruğu olan Hegel’de şu deyimle dile gelir: “Gerçek ussal olandır”. İdealistler oluşu yadsıyarak tek gerçekliğin varlık olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre duyularımızla algıladığımız her şey bir yanılsama, bir görüntüden ibaretti. Onlara göre dış dünyada ne varsa varlığını bir başka varlığa borçludur, bağımlıdır ve bundan ötürü de gerçek olmayıp görüntüdür. İdealizm böylelikle zorunlu olarak *tanrı* kavramına da varır, çünkü bütün bağımlılar, tek bir bağımsız tümelin ürünü olmalıdırlar. İdealizm, duyusalı yadsımaya çalışmakla, gerçekte özdeği yadsımaya çalışmaktadır. Soyut gerçek yoktur, gerçek daima somuttur. Gerçek, bilinçten bağımsız, somut ve nesneldir. Bilinçten bağımsız olarak tüm varolanlar gerçeklerdir. Bu anlamda gerçek deyimi, özdek ve nesne deyimleriyle de ilişkilidir. Özdek bize duyularla verilen nesnel gerçekliktir, Tüm nesneler de gerçeklerdir. Gerçek deyince, bilincimizin dışında nesnel olarak ortaya çıkmış bulunan nesne, nitelik, koşul, durum vb. gibi olgu (fact) ve olayları anlarız. Hakikat de bu nesnel gerçekliğin bilincimizdeki yansıdır (Fr. Verite), hakikatin ve hakikin ölçütü, bu nesnel gerçeğe uygunluğudur. Birden çok hakikat vardır. Gerçek ise tek ve nesnel olandır. Gerçeğe en uygun hakikat, doğru diye kabul ettiğimiz değerdir (Hançerlioğlu, 1989).

** **Bulunuş, varoluş, mevcudiyet, Presence, existence, Metafizik:** Antikçağdan beri varoluş (Lat. Existentia) deyimi bireysel olanı dile getirir ve tümel olanı dile getiren varlık (L.a. Esse) deyimine karşıt tutulur. Geçmişten günümüze gelinceye kadar tüm idealizmin temel savı, varlığın gerçek olup varoluşun görüntüden ibaret bulunduğu savıdır. Bu bilimsiz sava göre varoluşu bulunanların (eşdeyişle, bireysel olanların) varlığı yoktur, varlığınsa, (eşdeyişle, tümel olanların) varoluşu yoktur. Varoluşu bulunanların tümü (ister masa, ister taş, ister insan olsun) soyutlanarak tek ve deyişmez olan varlığa indirgenmiştir. Örneğin “bu kştur” diyoruz, kuş nedir? Omurgalıdır, yumurtlayandır, akciğerlidir, sıcak kanlıdır, tüylüdür, kanatlıdır, uçandır, hayvandır vb. Kuşu bütün bu niteliklerinden (eşdeyişle, onu tüm öteki nesnelerden ayırt etmek ve dile getirmek için ona yüklediğimiz kavramlardan) soyutlayalım, ortada sadece bir *odur*, eşdeyişle, *dır*, eşdeyişle, *varlık* kalacaktır. Masayı, taşı, insanı, eşeği, tek sözle neyi isterseniz soyutlayın; ortada kalacak olan ve varoluşu bulunmayan tek ve değişmez (tüm varoluşlarda ortak) *varlık*’tır. Metafizik dilde *varoluş* deyimini, *yoluk*, *olanaklılık* deyimleriyle karşıtır (Hançerlioğlu, 1989).

ürettiğinin sorgulanması olarak sonuçlanmıştır. Aynı nedenden ötürü Heidegger “varlık” sözünün üstünün çizilerek okunmasını öngörmüştür. Bu silme işlemi, bir dönemin son yazılışdır. Çizilişin altında aşkın gösterilenin mevcudiyeti yok edilirken, hala okunaklı kalmaktadır. Okunaklı kalırken silinme, gösterge düşüncesini görünür kılarken yok etme. Mevcudiyet ve ses/düşünce merkezcilik metafiziği için bu son yazılış aynı zamanda ilk yazılıştır (Derrida, 1997: 23).

Derrida’nın tüm bu paragraflar boyunca ortaya koyduğu düşünceyi anlamaya çalışırken, kavranması gereken kavramlardan ilki, çoğunluk İngilizce’ye “sökmeye almak” (under erasure) diye çevrilen “sous rature” terimidir. Herhangi bir terime “sous rature” deyişini yüklemek demek, önce bir sözcük yazmak sonra onu karalamak, sonra da hem sözcüğü hem de karalamasını baskıya vermek demektir. Buradaki düşünce şudur: Sözcük daha çok eksik ya da daha çok yetersiz olduğundan, sözcüğün okunabilir kalması da zorunlu olduğundan karalanır. Derrida stratejik değeri yüksek bu işlemi, Varlık sözcüğünü, Varlık biçiminde sık sık karalayan Martin Heidegger’den almıştır. Bu işlem sayesinde hem karalaması, hem de sözcüğün kendisi bir arada durur; çünkü sözcük tek başına yetersiz, ama onsuz yapamayacağımızdan da gereklidir. Heidegger, varlığın anlamlandırma yetisi yoluyla asla tüketilemeyeceğine inanır. Dolayısıyla varlık her zaman anlama yetisine önseldir. Hem de bütünüyle aşar onu. Varlık* bütün gösterenleri gösteren, sonul bir gösterilen, “aşkın gösterilen”dir (Sarup, 1997, 56).

3.3.2 Yazıbilim

Yazı/yazma kavramı bir bilim alanını tanımlamalı mıdır? Tanımlayabilse bile bu alan, yukarıda sözü edilen tarihsel-metafizik determinasyonlarla uğraşmamış kişilerce mi

* Varlık, *Being*, Eski bir Türk sözcüğü olan *var*’dan türetilmiştir. Türkçede *var* sözcüğü XIV. Yüzyıla kadar *varlık* anlamında kullanılmıştır. *Varlık* deyişi Türkçede ad köklerine takılarak soyut adlar üreten -lık/-lik ekinin *var* deyimine eklenmesiyle yapılmıştır. Fransızca ve İtalyanca karşılıkları, Hint-Avrupa dil grubunun *olmak* anlamını dile getiren *es* kökünden türetilmiştir.

Felsefesal anlamdaki varlık deyiminin ilk kullanılışı çok tanrıculığa karşı çıkmakla olmuştur (tektanrı: Eis theos). Tektanrı varlık sayıldı ve sadece bunun gerçek olup tüm değişimlerin görüntüden başka bir şey olmadığı ileri sürüldü. Platon tümel olarak varolduğu (varlık) halde bireysel olarak var bulunmayan (varoluş) bu gerçeğe İdea adını vermiştir. Rönesans’tan günümüze kadar süregelen varlık kavramı, metafizik ve idealist alanda antikçağdan gelen temel idealist anlayışı sürdürmüştür. Sadece üç düşünür, kendilerine özgü birer mantık özelliği taşımakla dikkati çekebilirler. Bu düşünürler Fransız düşünürü Descartes, İngiliz düşünürü Berkeley ve Alman düşünürü Hegel’dir. Descartes *sum quia cogita* (Varım, çünkü düşünüyorum) diyor, böylelikle de varlığı düşünceye bağlamış oluyor, Berkeley ise tam bunun karşıtı olarak *esse est percipi* (Varlık algılamadır diyor. Bu iki sav düşüncencilik alanında birçok usdışı öngörülere yol açmıştır. Yazarın yorumu. Herhalde varoluşçuluğa göndermede bulunuyor.) Hegel’e göre ise varlık, evreni açıklayabilecek olan tek şeydir ve en yüksek soyutlamadır. Bundan ötürüdür ki varlık tümeldir ve tümel olduğundan ötürü da nesneldir. Nesneldir, ama var oluşu yoktur. Hegel bu savıyla, nesnel düşüncencilik (objektif idealizmi) doruğuna çıkarmaktadır (Hançertlioğlu, 1989)

yapılmalıdır? Yazma bilimi neyi gösterecektir? Yazma bilimi bu nedenle nesnesini bilimselliğin köklerinde aramalıdır. Yazının tarihine, tarihselliğin kökenine geri dönmelidir. Bilimselliğin olası olup olmadığını araştıran bir bilim; mantık değil gramatik** biçiminde ortaya çıkan bir bilim. Tarihin arkeolojisi veya felsefesi ya da felsefenin tarihi değil tarihin olanaklılığını araştıran tarih...(Derrida, 1997: 28).

Derrida bu paragrafta yavaş yavaş göstergebilim yerine koyacağı bir bilim dalından söz etmeye ve onun temel araştırma alanını tarif etmeye çalışmaktadır. Temel araştırma alanını yazının kökenini araştıran tarihsel bir bilim alanı olarak tanımladığı yazıbilim, kendi meşruiyetini araştıran bir bilim olarak ortaya konulmaktadır.

Derrida (1997)'ya göre, yazıbilimcinin, uğraşı nesnesinin özü ile ilgili sorular sorarken kaçınması gereken kökenle ilgili olanlardır.: “Yazı nedir?” diğer bir deyişle, “yazı nerede ve ne zaman başlar? ...Dilbilim araştırma alanını dil olarak tanımlamakta, özünü ise phoné (ses), glossa (dilbirim) ve logos (düşünce) olarak tarif etmektedir. Farklı okulların, dil / söz, kod / ileti, şema / kullanım, dilbilim / mantık, sesbilim / sesbirimbilim / sesbilgisi / dilbirimbilgisi olarak ortaya koyduğu kavramsal karşıtlıkların öncelidir. Dil, ses ve anlamın (duygunun) sesbirim içindeki bütünlüğüdür. Bu bütünlüğe karşı yazı hep gösterenin türevi, rastlantısal durumu, olağan dışı hali, dışsalı, çifti olarak kalmıştır. Aristo, Rousseau ve Hegel'e göre “göstergenin göstergesidir” (Derrida, 1997: 28) .

Plato ve Aristo, fonetik yazı ile dil sözcükleri arasındaki ilişkiyi şöyle ortaya koymaktadır: Konuşulan sözcükler ussal deneyimlerin, yazı ise konuşulan sözcüklerin sembolüdürler.

Saussure: “Dil ve yazı iki ayrı gösterge sistemidirler, ikincisi sadece birinciyi temsil etmek amacıyla vardır”. Saussure, burada sadece belli bir tip yazıyı ; fonetik yazıyı tarif etmekte ya da yansıtmaktadır. Eğer yazı dilin betimlemesinden başka bir şey değilse, aynen gerçeklik sistemine zarar vermeden imgenin ayrılmasında olduğu gibi, kişinin yazıyı sistemin içinden ayırmaya hakkı vardır. “Dilin yazı ile temsili” temasını önermekle Saussure, yazının “dil iç sistemiyle ilgisiz” olduğunu kabul etmektedir (Derrida, 1997: 33).”

Görmezden gelinemeyecek ve şaşırtıcı olan, aralarındaki yakın ilginin imge ile şey'i, biçim

** Gramatik burada dilbilimin dışında bir bilim olarak kurumsallaştırılmaya çalışılmaktadır. Gramatik köken olarak grapheme ve grammeme sözleriyle ilgilidir. Grapheme en küçük yazı birimidir. Bu fonetik, fonetik olmayan veya ideografik yazı biçimlerinde ayrı birimlere denk gelebilir. Grammeme ise biçimbirim anlamındadır. Biçim oluşturan en temel bileşen. Gramatik dilimize ‘dilbilgisi’ olarak çevrilmektedir. Ancak gramatoloji karşılığında Dilbilim ve Göstergebilim Terimleri Sözlüğü’nde (Rifat vd.,1988), 25) ‘yazıbilim’ çevirisi uygun görülmüştür

(graph) ile ses (phone)'i birbirinden ayırt edilemeyen ikizlere dönüştürmesi, yansıtma, ters çevirme ve yanlış kullanımlarla konuşmanın (sözün), yazının içini gösteren bir alete* dönüşerek yazının başrolü gasp etmesidir. Temsil, temsil ettiği şeyin içine karışır. Kişi konuşurken yazdığında, temsil edilenin, temsil edenin gölgesinden ya da yansımalarından başka bir şey olmadığını düşünmeye başlamaktadır. Yansıma ile yansıtılan arasındaki tehlikeli ilişki ve akıl almaz karmaşıklık içinde yansıtılan narsisçe** baştan çıkarılmaya boyun eğer. Bu temsil oyunu içerisinde, başlangıç noktası elle tutulamaz hale gelir. İmgeleri yansıtan havuzda sonsuz referanslar gerçekleşir ancak bu havuzun pınarı yoktur. Basit bir başlangıç noktası, köken bulunmamaktadır. Yansıtılan şey kendi içinde bölünmektedir. Yalnızca kendine eklenen imgesi olarak da değil üstelik. Yansıması, imgesi, çifti, biri iki yaptığı şeyi de böler. Tartışmanın başlangıcı ayrıma dönüşür. Kendine dönüp baktığında artık tek olmadığını görür; kaynağın, temsiline; şeyin, imgesine eklenme yasası: Bir artı birin en az üç yapmasıdır. (Derrida, 1997: 36).

İmgenin gerçeklik yasalarının içine girişi, temel kaynağın unutulması olarak tanımlanmaktadır. Rousseau ve Saussure bu olguyu “insanların konuşmayı yazı yazmadan önce öğrendiklerini unutmaları sonucunda doğal sürecin tersine çevrilmesi” olarak nitelermektedir. Yazı yazma bir mnemotekni (anlak tekniği)'dir; iyi olan, kendiliğinden oluşan anlağın yerini alarak unutkanlığı çağırıştırır; unutkanlıkta logosun kendinden ayrılması, uzaklaşması söz konusudur. Yazı duyunun (anlamın: sense), *logos* içere ruhta, doğal, birincil ve aracısız bir biçimde mevcudiyet kazanmasının, desimülasyonudur***. Yazının zorbalığı ruhun karşısına bilinçsizlik (duyunç ve vicdan kaybı) olarak çıkar.

Yanlış telaffuzlar, konuşmayı unutturan yazının zorbalığına bir örnek olarak verilmektedir. Aynı doğadaki katastrofilere olduğu gibi; doğa kendi doğasını bozarken, kendinden ayrılırken, dışında olanı içine almaktadır. Söz konusu doğal olayda, doğa dışarı savrulmaktadır; bu doğa içinde yer alan doğal bir sapmadır (Derrida, 1997: 41-42).

Derrida (1997)'ya göre, bu önermeler ilk olarak, dilbilimin tanımlanmış dilbilimsel modeller üzerinden kendi 'iç' ve 'dış'ını tarif edemeyeceği; özü genellik derecesine göre ayırt etmediği

**Speculum*: dişçilerin ya da cerrahların çürükleri ve organların içlerini görmek için kullandıkları ayna ya da ayırıcı cerrahi alet

***Narcissus*: Yansımasına aşık olan söylen kahramanı

****Dissimulation*: simülasyon, göstergenin, temsil ettiği gerçekliğin yerine geçmesi, onun gibi davranmasıdır. Bu anlamda desimülasyon, gerçekliği taktığı bir maskeyle simüle eden simülasyona benzetebilir. Desimüle eden gösterge, gerçeği temsil etme işlevini sürdürmektedir. Ancak onun yerine geçmemektedir

sürece ‘genel’ olamayacağını göstermektedir. Yazı sisteminin genel dilbilimin dışında tutulmasının, dış ile iç arasında yapılan ayrımın, için içinden ya da dışın dışından geçmediği sürece mümkün olmadığı anlamına gelmektedir. Aynı nedenden ötürü yazı, dilin imgesi ya da betimlemesi değildir (Derrida, 1997: 43).

Derrida, yazının zorbalığını, özellikle Fransızca’da söylenen sözcüklerin zamanla yazıldığı gibi okunmaya başlanmasını, yazının iyi hafıza diye tanımlanan olgunun yerine geçerek, ta baştan beri var olmanın kanıtı olarak görülen düşünme sesinin, yani *logosun* tahtına kurulmasını; bir arada gerçekleştirildiğinde, yazma ve konuşmanın karşılıklı olarak birbirini temsil etmeye başlamasını ve hangisinin kaynak teşkil ettiğini belirlemenin giderek zorlaştığını kanıt göstererek, yazının öyle kolaylıkla dilin dışında bırakılamayacağını belirtmektedir.

3.3.3 Oyun

Derrida (1997), aşkın gösterilenin kurgusunun bozulması yolunda Pierce’ın hayli ileri gittiğini belirtmektedir. Söz konusu kurgunun bozulması, göstergeden göstergeye yapılan göndermelerin sonu olacaktır. Pierce söz konusu sınırsız göndermelerin bir göstergeler sistemi ile uğraşıldığı anlamına geleceğini söylemektedir. Anlamlandırma hareketini ortaya çıkartan, onun arasına girilmesini olanaksız kılan şeydir (Derrida, 1997: 49).

Göstergenin tanımına bir kez daha bakılacak olursa:

Her hangi bir olgu, kendi nesnesine göndermede bulunan bir nesneye göndermede bulunarak başka bir şeyi (yorumlayanını) tanımladığında, bu yorumlayan (fr. *interpretant*: yorumlayıcı) belli bir sıra dahilinde göstergeye dönüşür ve bu işlem sonsuza dek sürer. Eğer yinelenen bu yorumlayıcı serisi bir sona ulaşırsa, söz konusu gösterge kusurlu, noksan kabul edilir.

Anlam söz konusu olduğu andan itibaren göstergeler dışında başka hiçbir şey yoktur. Sadece göstergeler aracılığıyla düşünebilmekteyiz. Aşkın göstergenin yokluğu, “oyun” olarak adlandırılmakta, oyunun sınırsızlığı varoluş metafiziğinin yok olması anlamına gelmektedir. (Derrida, 1997: 50).”

Derrida, bağımsız bir gösterilenler alanı olamayacağını belirttikten sonra, ilkin hiçbir göstergeyi hiçbir gösterilene işaret ederken düşüneyeceğimiz, ikincileyin de gösterenler dizgesinden asla kaçamayacağımız sonucuna varır. Bu sonuçlar hiçbir koşula bağlı olmayan bir “bulunuş” olamayacağına dair bizi uyarır.

Gösterge her zaman bir başka göstergeye yol açar, gönderir; bunlardan birinin yerini bir başkası ile değiştirmek kimileyin göstereni gösterilen yapar. Derrida’ya göre gösterge,

göstergebilimin yaptığı gibi bir başlangıç (gönderge) ile bir sonu (anlam) birbirine bağlayan türdeş bir birim olarak ele alınamaz. Asla görünmeyen, ancak başka bir göstergenin izinde konaklayabilen gösterge üzerine sürgit bir anlam oyunu oluşmaktadır(Sarup, 1997: 60).

3.3.4 İz, Ayrım, *Différance*

Derrida (1997), duyuşal organlarla algılanan büyüklük olan sesçil bileşenin, ona biçim veren karşıtlık ya da ayrım olmadan var olamayacağını belirtmektedir. Sesçil tözün yok sayılması anlamına gelen ayrışma yönelmenin en görülür işareti budur. Zaman içinde yaşanıp kısa sürede bitiveren bir izin oluşup, geçici deneyimlerimizin en küçük birimi olarak akılda tutulmadığı, bu izin bir başkasını kendi içinde başkası olarak tutamadığı sürece, hiçbir ayrım görevini yerine getirememekte ve anlam ortaya çıkmamaktadır. Burada söz konusu olan oluşmuş, kurulumu bitmiş bir ayrım değil, ayrımı üreten saf eylemdir. İz, *différance* 'tır* ve işitme ya da görme duyularıyla algılanan (sesçil ya da biçimsel) bir büyüklüğe bağlı değildir. Tam tersine böyle bir büyüklük durumunun kendisidir. Var olmamasına, tüm büyüklüklerin dışında yer alıp, bir bulunuş olmamasına rağmen, var olması olasılığı, kavramsal ya da işlemsel, motor ya da duyuşal açıdan gösterge diye adlandırılan her şeyi incelemektedir. *Différance* (ayrım/erteleme) bu nedenle algılanabilir olmaktan çok kavranabilir bir olgudur. Yazı ve konuşmanın eklemelişine olanak tanıyan da söz konusu *différance* olgusudur. Göstergelerin kendi içlerinde aynı soyut düzenleme ilkelerine bağlı olarak eklemelişini olanaklı kılmaktadır. Algılanabilir ve kavranabilir arasındaki metafizik karşıtlığın; ardından da gösteren ve gösterilen, ifade ve içerik arasındaki karşıtlıkların oluşmasını sağlayarak, konuşma ve yazının eklemelişine izin vermektedir. Eğer konuşma bu anlamda bir yazı olmasaydı, anlam meydana gelmez; konuşma ve yazı arasındaki ilişkiye değgin klasik sorun ortaya çıkmazdı. Doğaldır ki, pozitif anlamlandırma bilimleri, yalnızca *différance* olgusunun mümkün kıldığı tanımlanmış ayrımları, tanımlanmış varoluşları, bunların görevlerini ve gerçekliğini tarif edebilir. Kendi başına, kendi işleyişi içinde *différance* olgusunun bilimi olamayacağı gibi, belirli bir kökensizliğin bilimi demek olan varoluşun kökenine ait bir bilimin varlığı da olasılık dışıdır.

Différance bu anlamda biçimin biçimleşmesidir. Aynı zamanda izin yazı haline gelişidir. Saussure'ün "ses imgesi"yle "nesnel ses" arasındaki ayrımı oldukça bilinen bir olgudur. Böylece dili araştıran bir bilim kurmakla kendinde, görüngübilimsel açıdan akustik ve

* *Différance*: ayrışma ile birlikte sonraya bırakma, erteleme, geciktirme. Bu sözcüğünün karşılığını vermek mümkün olmadığından, olduğu biçimiyle kullanmak uygun bulunmuştur

fizyoloji bilimlerinin ağırlığını azaltmaya hak tanımaktadır. Ses imgesi, “sesin görünür (algılanır) hale gelişinden”, “sesin ortaya çıkışından” başka her şey anlamına gelen “sesin görüntüsü”ne (appearing of the sound) ait bir yapıdır. *Gösterilen*’in isminin *şey*’e verilmeyip *kavramda* saklı tutulması, *gösterenin* ses imgesi adını almasına yol açmıştır. Bu, anlamın ideal anlamı aşkına yapılan mutsuzluk verici bir tanımlamadır. Ses imgesi duyulan şeydir, duyulan ses değil; sesin duyuluşudur. Duyuluş yapısal olarak görüngüseldir ve düzen olarak dünyadaki gerçek sesle temelden benzeşimsizlikler taşır. Kişi bundaki ince ancak keskin kandırıcı ayrımı, ancak görüngüsel bir indirgeme ile bölebilir. Saussure de bu bölünmeyi, “ses imgesi katıksız biçimde fiziksel olduğu düşünülebilecek özdeksel (maddesel) bir ses değil, sesin psişik bir izi; duyularımız üzerinde yaptığı etkidir” diye ifade etmektedir (Derrida, 1997: 62-63).

Ayrımların bileşenler arasında görünür hale gelişi ya da bu bileşenleri üretmesi, onları yazı, iz zincirleri ve sistemleri olarak meydana getirişi, yine bu özel iz alanı içinde, ne bu dünyada ne de başka bir dünyada bulunan, yaşanan deneyimin geçici kılınması anlayışı* içinde değerlendirilmelidir. Görülür hale geliş ile görünen (görünüş) arasındaki bu iştirilmemiş ayrım, diğer tüm ayrımların, hali hazırda iz olan diğer tüm izlerin gerekli koşuludur. İz gerçekte, genel olarak *anlamın* mutlak kökenidir. Bu da bir kez daha, genel olarak *anlamın* mutlak bir kökeni olmadığını söylemeyi gerekli kılmaktadır (Derrida, 1997: 65)."

Derrida herhangi bir göstergeyi okuduğumuzda anlamın bizim için apaçık olmadığını söylemektedir. Göstergeler yokluğu gösterirler, dolayısıyla bir anlamı yoktur (Sarup, 1997:57).

Derrida'ya göre gösterge bir başkasının izince*, yani sonsuza dek bir anlamda yoklukla eşdeğer olan başkası tarafından belirlenir. Kuşkusuz bu başkasının kendi bütünsel varlığı içinde bulunması gerekmez. Daha çok, çocuğun sorusuna ya da sözlükteki herhangi bir tanıma benzer bir başkası söz konusudur. Bir gösterge bir göstergeye yol açar-gönderir ve böylece bu zincir sayılarla anlatılamayacak bir biçimde sonsuza dek sürer (Sarup, 1997: 57).

Dahası dil zamansal bir süreçtir. Bir tümceyi okurken tümcenin anlamı çoğunluk tümcenin sonuna değin ortaya çıkmaz; hatta sonraki tümcede geçen gösterenler yoluyla önceki anlamı dahi değiştirebilir. Her göstergede, göstergenin kendisi olmak için dışladığı başka sözcüklerin

* *temporalization* karşılığı: zamana ait kılma, ebedi olmayan hale getirme, dünyevileştirme

* *ing.*, *trace* karşılığı; tekerlek izi, ayak izi ve baskı gibi anlamlar bildirmektedir

izleri bulunur. Bütün sözcükler/göstergeler üstlerinde bu türden izler taşır. Daha önce geçmiş olan sözcüklerin kalıntılarıdır onlar. Bir tümcede geçen her sözcük ve bir anlamlama zincirindeki her gösterge, karmaşıklığı asla tüketilemeyecek bu izlerden taşır.

3.4 Yazınsal Bir Eleştiri Yöntemi

Derrida kendi yöntemini tam olarak ortaya koymak adına, ayrışım konusu üzerinde Strauss'un açıklamalarına yönelmektedir. Strauss'un ortaya koyduğu doğa/kültür karşıtlığını ve kendisinin bile kabul etmede yaşadığı güçlükleri dile getirmektedir. Strauss doğayı ve kültürü tanımlarken şu ifadeyi kullanmaktadır Derrida (1977):

“Evrensel ve kendiliğinden gelişen ve belli bir kültüre ya da tanımlı norma bağlı olmayan şey doğaya aittir. Bunun tersi biçimde, toplumu düzene sokan bir normlar sistemine bağlı, dolayısıyla bir sosyal yapıdan diğerine değişebilen şeyler kültüre aittir.”

Derrida (1977)'ya göre Strauss *The Elementary Structures of Kinship* (Akrabalığın Temel Yapıları) adlı kitabında bu tanımlamayı yaptıktan hemen sonra skandal diye nitelediği, doğa/kültür karşıtlığını tam olarak yerine getirmeyen bir olgu ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Söz konusu skandal *ensest yasağıdır*. Ensestin yasaklanması evrenseldir; bu nedenle kişi bunu doğal olarak nitelendirebilir. Ancak aynı zamanda bir yasaklama olduğundan, bir norm sistemine aittir ve kültürelidir.

Derrida (1977) ise ortada, doğa ve kültür arasındaki ayrışımın onay veren kavramlar sisteminden başka skandal olamayacağını belirtmektedir. Ona göre bu bir skandal değil, geçirgen bir göstergeler (anlamlandırma) sistemi içerisindeki geçirimsiz bir nüvedir. Doğa / kültür karşıtlığında sistematik biçimde ele alınan felsefi kavramsallaştırma, ensestin yasaklanmasının nasıl başladığını, kökeninin nerede olduğunu kavramsallaştırmayı mümkün kılan şeyi, düşünülemezler alanında bırakmıştır. Bu örnek, dilin kendi eleştirirsinin yapılması gerektiğini kendi içinde tuttuğunu göstermektedir.

Böyle bir skandal karşısında izlenebilecek iki yol bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, söz konusu iki kavramı tarihi açıdan sorgulamaktır. İkincisi ve Derrida'ya göre Strauss'un da izlemeyi daha mantıklı bulacağı yol, eski kavramları terk etmeye hazır olmak, doğruluk değerlerini üzerlerinden kaldırmak ve parçasını teşkil ettikleri eski makineyi imha etmektir. Sosyal bilime ait dilin kendini eleştirmesi ve yöntemi doğrudan ayırmasının yolu budur (Derrida,1977).

Bu yöntemi açıklama çabası içinde Derrida (1977), söylensel düşünceyi yaptakçılığa benzeten Strauss'un düşüncelerine başvurulmaktadır. Strauss (2000), yaptakçı ile mühendisin çalışma yaklaşımlarını; söylenler* ve bilimsel bilginin arasındaki ifadeyel ayrıma benzetmektedir:

“Yaşamımızda bugün de sürmekte olan bir etkinlik biçimi var ki, ilkel diye adlandırmaktan çok “ilk” diye adlandırdığımız bir bilimin kurgul düzlemde ne olabileceğini, teknik düzlemde tasarlamamızı oldukça kolaylaştırır; genellikle yaptakçılık terimiyle belirttiğimiz etkinliktir bu. Eski anlamına göre yaptakçılık eylemi top ve bilardo oyununda, avcılık ve binicilik alanında, hep araya karışan bir devinimi, topun geri sıçramasını, köpeğin amaçsız dolaşmasını, bir engelden sakınmak için atın, düz yoldan sapmasını belirtmek için kullanılır. Günümüzde de yaptakçı dediğimiz kişi, meslek adamının kullandığından daha dolambaçlı araçlar kullanarak elleriyle çalışan kişidir. Söylensel düşüncenin özelliği de anlatacağı şeyi karışık öğelerden oluşan ve geniş olmakla birlikte sınırlı kalan bir repertuvar yardımıyla anlatmaktır; amaçladığı iş ne olursa olsun, bunu kullanmak zorundadır, çünkü elinin altında başka hiçbir şey yoktur. Böylelikle, söylen bir tür düşünsel yaptakçılık olarak belirir, aralarında gözlemlemediğimiz bağıntılar da bununla açıklanır... Yaptakçı, birbirinden farklı pek çok işi gerçekleştirebilir; ama mühendisten farklı olarak, bunların her birini tasarısına göre düşünülüp sağlanmış hammadde ve aletlerin elde edilmesine bağlamaz: araç evreni kapalıdır. Oyunun kuralı da yapacağını “elde bulunanlarla”, yani her an sınırlı sayıda, üstelik ayrışık araç ve gereçlerle yapmaya çalışmaktır, çünkü elindeki bütünün bileşimi ne o dakikanın tasarısıyla bağıntılıdır, ne de herhangi bir özel tasarıyla. Stoku yenilemek ya da zenginleştirmek ya da onu daha önceki yapma ve bozmaların kalıntılarıyla sürdürmek yolunda çıkmış fırsatların rastlantısal sonucudur. Öyleyse yaptakçının araçlarının bütünü bir tasarıyla tanımlanamaz (böyle olsa, hiç değilse kuramsal açıdan, mühendislikte olduğu gibi, ne kadar tasarı türü varsa, o kadar tasarı bütünü gerekirdi. Yalnızca araçsallığıyla tanımlanır bu bütün;

* Söylen, *Myth* ,(Rifat, vd., 1988), Söylenbilim, *Mythology*,(Rifat, vd., 1988)

çünkü öğeleri,yaptakçılık düşkünü kişinin kendi değimiyle, “Nasıl olsa bir işe yarar” ilkesi uyarınca toplanıp saklanmıştır. Bu türlü öğeler ancak yarım olarak özgülleşmiştir öyleyse: yaptakçının donanımına ve bütün işlemleri bilmeye gereksinim duymaması için yeterli ölçüde, ama her öğeye kesin ve belirli bir görev verilmesine yetecek ölçüde değil. Her öğe aynı zamanda hem somut, hem de gücül bağıntılardan oluşmuş bir bütünü temsil eder; birer işleçtir, ama belirli bir tip içinde değişik işlemleri gerçekleştirmek için kullanılabilir. İş başındayken inceleyelim onu: Tasarısının çekimine kapılmış olmakla birlikte, uygulamaya ilişkin ilk girişimi geçmişe yöneliktir; daha önce, araç ve gereçlerden oluşmuş bir bütüne geri dönmesi, bu bütünün yeni baştan bir dökümünü yapması, sonunda da araç ve gereçler arasında bir seçim yapmadan önce, ele aldığı soruna bütünün verebileceği yanıtları saptayabilmek için onunla bir tür söyleşime girişmesi gerekir. Her birinin neyi “belirtebileceğini” anlamak için, gömüsünü oluşturan bu karışık nesneleri sorguya çeker... Hiç kuşkusuz mühendis de soru sorar, çünkü yanıtını istediği birinin bulunmasının nedeni, olanakların, gücünün ve bilgisinin hiçbir zaman sınırsız olmamasıdır ve bu olumsuz görüş altında uzlaşmak zorunda olduğu bir dirençle karşılaşır. Ama mühendisin evreni sorguya çektiği, yaptakçının insan elinden çıkma işlerden oluşmuş bir toplama, yani kültürün bir alt-bölümüne seslendiği söylenebilir. Öte yandan, iletişim kuramı, fizikçinin Dimlerini doğayla söyleşime indirgemenin nasıl olanaklı hatta çoğu kez de nasıl yararlı olduğunu gösterir bize. Bu görüşü benimsemek, altını çizmeye çalıştığımız ayrılığı hafifsemek olur; bununla birlikte, bilim adamının hiçbir zaman salt doğayla değil, doğayla kültür arasında kurulan ve içinde yaşadığı tarih dönemiyle, bağlı olduğu uygarlıkla, elinde bulunan maddesel olanaklarla tanımlanan bağıntının belirli bir durumuyla söyleşime giriştiği göz önüne alındıktan sonra bile, her zaman arada bir fark kalacaktır. Belirli bir işle karşı karşıya bulunan yaptakçı aklına eseni yapamayacağı gibi, o da önceden belirlenmiş olan ve gerçekleştirilebilecek çözümleri sınırlayan bir kuramsal ve pratik bilgiler, teknik olanaklar bütününün dökümünü yapmakla başlayacaktır işe... Demek ki fark, tasarlamak isteyebileceğimiz kadar kesin değil; bununla birlikte, bir uygarlık durumunu özetleyen zorunluluklara göre,

yaptakçı daha geride kalırken, mühendisin kendine bir yol açmaya ve daha ileride yer almaya çalıştığı, daha değişik bir deyişle, birincisinin işini göstergeler, ikincisinin ise kavramlar aracılığıyla yaptığı ölçüde gerçektir bu fark... Göstergeyle kavramı karşılaştıran özelliklerden biri, kavramın gerçek karşısında tümüyle saydam kalmak istemesi, göstergeninse bu gerçeğe belirli bir insan derinliğinin karışmasını hoş görmesi, hatta bunu istemesidir. (Strauss, 2000).”

Derrida (1977), yaptakçılık biçiminde dilin bir eleştirisinin yapılmış olduğunu savlamaktadır. Hatta, yaptakçılığın eleştirel dilin kendisi olduğunu söylemektedir. G. Genette’in Lévi-Strauss anısına yayımladığı “Structuralisme et critique littéraire”inde, yaptakçılık çözümlemesinin eleştiriye, özellikle de “yazınsal eleştiri”ye “sözcük sözcük uyarlanabileceğini” dile getirdiğini belirtmektedir. Derrida’ya göre yaptakçılığın, kavramaları eskimiş, tahrip olmuş kalıtsal bir metinden ödünç alınması şeklinde algılanması durumunda, her söylemin bir yaptakçılık ürünü olarak görülmesi olasıdır. Lévi-Strauss’un yaptakçıya karşıt olarak konumlandığı mühendis, kendi dilinin, dizgesinin ve sözlüğünün tamamını inşa etmesi gereken kişidir. Bu anlamda mühendis söylenin kendisidir. Mühendis fikrinin, yaptakçılığın yöntemi dolayısıyla söylene benzetmesi, mühendisin kendini üretmesi gereken kişi olması nedeniyle söylen olarak görülmesi ve söylenin de yaptakçılığa benzetilmesini izleyen döngü sonucunda kendi içine çökmesine tanık olunur. Böyle bir mühendise inanmaya, her sonlu söylenin belli bir tür yaptakçılık tarafından çevrelendiğini, mühendis ve bilim adamının bir tür yaptakçı olduğunu kabul etmeye başladıkta, yaptakçılık düşüncesi tehdit altına girmekte, anlamı oluşturan ayırım bozulmaktadır.

4. TEZİN YÖNTEMİ

4.1 Söylem Çözümlemesi Türleri

Anlatı üzerine olan kuramlar, gerilere, Aristo ve Eflatun'a kadar dayanmaktadır. Metin kavramı, yazılı anlatılar söz konusu olduğunda karşılaşılan ilk duraktır. 1980'lerin sonuna doğru, metinlerin çözülmesi önemli bir araştırma alanı haline gelmiş ve çeşitli çözümleme teknikleri geliştirilmeye başlanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi giderek artan miktarlarda metnin üretilmesidir. Örneğin son on yıl içerisinde www üzerinde yayınlanan metinleri işlemekten geçirme gereği düşünüldüğünde, konu üzerinde artan önemin nedeni ortaya çıkmaktadır (Schärfe, 2001). Mimarlık alanı söz konusu olduğunda da, gerek projelerin anlatımı için yazılan, gerekse mimarlık kuramı üzerine ortaya konan metinlerin miktarındaki artış, bu metinlerin çözülmesi sorununu doğurmaktadır.

Örneğin bir kitap olarak metin, bölümler, başlıklar, paragraflar gibi birbirine geçmiş nesnelerden oluşmaktadır. Metinler bir çok türe ayrılabilirler:

Dramatik Metinler: Oyun, perde, sahne yönergeleri, konuşma,...

Prosodik Metinler: şiir, nazım, kıta, dördlük, beyit, dize, mısra...

Anlatı Metinleri: hazırlık, kötülük, eksiklik, tepki, zafer (Propp)

Retorik Metinler: şiir, anlatı, tartışmalar, süslü söz, tirad

Söylem Metinleri: giriş, gelişme, sonama, sonuç

Aksiyomatik Metinler: İlkeller, aksiyomlar, tanımlar, teoremler, ispatlar, çapraz örnekler, kalıplar..

Dizisel Metinler: Tümce, ad öbeği, yüklem öbeği, belirteçler, zamirler, adlar, yüklemeler

Aslında bu metinsel biçimlerin hepsi, aynı anda, aynı metin içinde, birbiri üzerine binmiş bir hiyerarşiler düzeni içerisine bulunabilir. Bu da içeriği taşıyan nesneleri birbirinden ayırmayı ve farklı hiyerarşik düzen içeren nesneleri birbirleriyle karşılaştırmayı güçleştirmektedir. Ancak metni bir hiyerarşiler bütünü olarak görmenin cazip bir yönü de bulunmaktadır. Çünkü metni bu şekilde görmek, okumanın tanımını yapmayı kolaylaştırmaktadır:

- Bir metni okuma ve anlama, içerdiği hiyerarşiyi çözmek ve bozmak demektir.
- Bir metni tercüme ve temsil etmek, yeni bir hiyerarşi kurmak anlamına gelmektedir (Schärfe, 2001).

4.2 Strauss'un Söylenleri Okuma Yöntemi

Antropolog Calude Levi-Strauss, "Yapısal Antropoloji" adlı kitabında, söylenlerin yapısal incelemesine dair genel bir açılım sunmaktadır. Oedipus söyleni örneğinde, birbiriyle ilişkili olayların aynı sütunda ele alınıp yeniden düzenlenebileceğini göstermiştir (Lévi-Strauss, 1963).

Örnekleme gerekirse Strauss'un açıklamasına göre,

1, 2, 4, 7, 8, 1, 4, 5, 7, 8, 1, 2, 5, 7, 3, 4, 5, 6, 8 . . . , gibi bir olaylar serisi söz konusu olduğunda, tüm 1'lerin, 2'lerin, 3'lerin vb. aynı kolonda bir araya getirilmesi sonucunda şöyle bir çizelgeyle karşılaşılacaktır:

Çizelge 4.1 Anlatı dizgesinin dikey okunması.

1	2		4		7	8
	2	3	4		6	8
1			4	5	7	8
1	2			5	7	
		3	4	5	6	8

Strauss, Oedipus söylenini benzer bir yöntemle çözümlemiş, bir biriyle ilintili olayları aynı grupta toplamıştır. Söylenin hangi olayı anlattığı ifade edilmek istendiğinde, kolonlar göz ardı edilip, satırları sağdan sola ve ardından yukarıdan aşağıya okumak yeterli olmaktadır. Ancak söyleni anlamak için artsürekli boyutunun bir yarısı okunmamakta (yukarıdan aşağıya okunan kısım) ve yeniden düzenlenmiş olan metin sadece soldan sağa, sırasıyla tüm kolonlar ayrı birer birim olarak okunmaktadır. Bu okuma yöntemini Strauss, söylenin eşsürekli okuması olarak adlandırmakta ve dikey biçimde yazılan olaylar belli bir olaylar bütünü oluşturmaktadır.

Çizelge 4.2 Oedipus Söyleninin Yapısal Analizi (Lévi-Strauss, 1963).

Kan bağlarına aşırı önem atfedilmesi	Kan bağlarına önem verilmemesi	İnsanın otokton (yerel, yere bağlı; chthon'dan= yer, dünya) kökeninin yadsınması	İnsanın otokton kökeninin devamı
Cadmos Zeus tarafından kaçırılan kızkardeşi Europa'yı arar.			
		Cadmos, ejderhayı öldürür	
	Ispartalılar birbirini öldürür		
			Labdacos (Laios'un babası)= topal(?)
	Oedipus, babası Laios'u öldürür		Laios (Oedipus'un babası)= solak (?)
		Oedipus, Sfenks'i öldürür.	
			Oedipus = ayağı şiş (?)
Oedipus, annesi Jocasta ile evlenir			
	Eteocles, ağabeyi Polynices'i öldürür		
Antigone yasağa karşın ağabeyi Polynices'i gömer			

Oedipus söyleninde (Çizelge 4.2), Strauss birinci ve ikinci kolonlar için bir biriyle karşıtlık içerecek biçimde ortak özelliği, sırasıyla “kan bağlarına aşırı önem atfedilmesi” ve “kan bağlarına önem verilmemesi” olarak tanımlamaktadır. Benzer bir karşıtlık üçüncü ve dördüncü kolonlarda da göze çarpmaktadır. Ona göre, üçüncü kolon “insanın otokton (=yerel, yer=dünya) kökeninin (dünyaya bağlı olma, dünyadan türemenin) yadsınmasıdır”; çünkü söylende geçen canavarların hepsi dünyaya ait yaratıklardır ve insanın yaşamasını istememektedirler. İnsanoğlunun topraktan doğup gelişebilmesi için, bu canavarların öldürülmeleri gerekmektedir. Strauss mitolojide topraktan yaratılan insanın evrensel özelliğinin dünyanın derinliklerinden yeryüzüne çıkarıldığında yürüyememesi ya da dengesiz bir biçimde

yürütmesi olduğunu iddia eder. Böylece dördüncü kolondaki ortak özelliğin “insanın yerel kökeninin sürdürülmesi” olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir (Lévi-Strauss, 1963).

Fiske (1996), Strauss’un anladığı anlamda, söylenin işlevini toplumsal endişe giderici olarak tanımlamaktadır; çünkü herhangi bir ikili karşıtlık yapısında doğal olarak var olan çelişkilere değinirler. Söylenler, bu çelişkileri çözmeselerde (çünkü bu tür çelişkiler genelde uzlaşmaz çelişkilerdir), bunlarla yaşamın yollarını gösterirler. Böylece bu çelişkiler çok yıkıcı hale gelmezler ve çok fazla kültürel endişe üretmezler.

Oedipus söyleninde de benzer bir durum söz konusudur. İnsanın dünyadan türediğine (yerden çıkarıldığına, topraktan yaratıldığına) inanan bir kültürde, bu inanış ile insanın, bir kadın ve bir erkekten doğmasına yönelik bilgisi arasında bir geçişlilik kurmaktadır. Oedipus söyleni, asıl olan “tek olandan mı yaratıldık yoksa çift olandan mı” sorusunun türevi olan “aynı olandan mı yaratıldık yoksa farklı olandan mı” sorunsalıyla ilintilendiren mantıksal bir araç sunmaktadır. Benzer ilişki, “kan bağlarına aşırı önem atfedilmesini, kan bağlarına önem verilmemesine” ve “yerel kökenden kaçmaya çalışmayı, bunun olanaksızlığına” bağlamakta kullanılmıştır (Lévi-Strauss, 1963).

Eisenman, “Moving Arrows, Eros and Other Errors” başlıklı makalesinde belirttiği gibi, benzer bir yapısal çözümlemeyi, Romeo ve Juliet projesinin mimari programını oluştururken kullanmıştır. Romeo ve Juliet’in öyküsünün anlatıldığı önemli üç çeşitleme bulunmaktadır. Eisenman bu üç farklı anlatımın her birinde, üç adet yapısal ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Bu yapısal ilişkilerden her biri fiziksel bir benzetimle ilişkilendirilmiştir: Bölünme (Juliet’in balkonunda fiziksel varlığını bularak sembolize edilen aşıkların ayrılıkları); birleşme (kilise ile sembolize edilen aşıkların evliliği) ve bu iki kavramın diyalektik ilişkisi (Juliet’in mezarı ile sembolize edilen, aşıkların birlikteliği ve ayrı düşmeleri), söz konusu benzetimlerdir..

Eisenman bu üçlü yapısal ilişkinin fiziksel bir düzlemde, Verona şehrinin planında bulunduğunu belirtmektedir: cardo ve decumanus (planlanmış bir roma kentindeki iki ana aks) kenti bölmektedir, eski Roma gridi birleştirmekte ve Adige nehri, kentin iki yarısı arasında bölünme ve birleşmeye dayalı diyalektik bir ilişki ortaya koymaktadır (Eisenman, 1986).

4.3 Anlatı Düzeyleri

Barthes (1988), Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş çalışmasında, Edgar Allan Poe’nun “Çalınmış Mektup” adlı öyküsüyle, anlatıdaki anlamın ortaya çıkartılması arasında benzerlik kurmaktadır. Barthes (1988)’a göre bir anlatıyı okumak, yalnızca bir sözcükten öbürüne

geçmek değil, aynı zamanda bu anlatıda “katların” bulunduğunu görmek, anlatı çizgisindeki yatay eklemelenişleri, örtük bir biçimde dikey olan bir eksene yansıtmaktır. Barthes, Poe’nun Çalınmış Mektup’unda, mektubu bulamayan emniyet müdürünün başarısızlığını keskin bir biçimde çözümlediğini belirtmekte; emniyet müdürünün araştırmalarının, “kendi uzmanlığı çerçevesinde” kusursuz olduğunu vurgulamaktadır. Müdür, hiçbir yeri atlamamakta, “arama tarama” düzeyini tam olarak “doyma noktasına” ulaştırmaktadır; ama Barthes’a göre kuşkululanmayacak derecede ortada olması nedeniyle saklılığını koruyan mektubu bulmak için bir başka düzeye geçmek, polisin ayırıcı özelliği yerine mektubu saklayanın ayırıcı özelliğini ortaya koymak gerekmektedir. Aynı biçimde, yatay bir anlatısal ilişkiler bütününe uygulanan “arama tarama”nın tamamlanması boşunadır, etkili olabilmek için “dikey” olarak da ilerlenmesi gerekmektedir. Bu dikey eksen, artsüremli* okunmasının tersine, Oedipus söyleninin eşsüremli** okunması (sağdan sola ve yukarıdan aşağı) olduğu ifade edilebilir.

Çağdaş söylenler olarak görüldükte mimari metinler, bir söyleni okur gibi okunabilirler mi? Barthes, “Çağdaş Söylenler” adlı kitabının önsöz bölümünde, kitabında yer alan denemelerin, 1954-56 arasında, yaklaşık iki yıl süresince, aydan aya, güncel olayların akışına göre yazıldığını belirtmekte ve şunları eklemektedir:

“O sıralarda, düzenli olarak, Fransız günlük yaşamının bir takım söylenleri üzerine düşünmeye çalışıyordum. Bu düşünümün gereçleri çok çeşitli, bir gazete yazısı, haftalık bir dergide çıkmış bir fotoğraf, bir film, bir gösteri, bir sergi, çok saymaca olabilir: hiç kuşkusuz, benim kendi “güncel”im söz konusuydu” (Barthes,1996).

4.4 Anlatıların Yapısal Çözümlemesi

Barthes (1988), anlatıların çözümlemesine her anlatının farklı anlatı düzeyleri olduğunu belirterek başlamaktadır. Yukarıda “Çalınmış Mektup” örneğiyle verilen ve Straussun artsüremli ve eşsüremli okumasıyla ilişkilendirilen yatay ve dikey anlatı düzeylerinden söz edilmişti. Bunun dışında Barthes, anlatısal bir yapının üç betimleme düzeyinde ele alınmasını

* Artsüremli, *Diachronic*, 1. Evrim açısından ele alınan, süre içinde birbirini izleyen. Örneğin ses değişimleri artsüremli dil olguları arasında yer alır. 2. Olguları, süre içinde geçirdikleri evrim açısından inceleyen. Dilbilim tarihinde XIX. yüzyıl, artsüremli incelemelerin yoğun olduğu dönemdir (Vardar, 1998).

** Eşsüremli, *Synchronic*, 1. Evrim dışında ve süreden, artsüremden bağımsız olarak ele alınan, birbiriyle aynı dizge içinde bağıntılar kran öğeleri, olguları, vb. belirtmek için kullanılır. 2. Olguları, öğeleri evrim dışında ve süreden bağımsız olarak bir dizge biçiminde ele alan (Vardar, 1998).

önermektedir. Bunlar:

- işlevler düzeyi (anlatıların bağlantı yerlerini oluşturan *asal işlevler*, anlatı uzamını doldurmaya yarayan *bütünleyimler*, anlatı kişileriyle ilgili bilgileri içeren *belirtiler* ve göndergenin gerçekliğini saptamaya yarayan *bilgilendirenler*),
- eylemler düzeyi (Greimas'ın anlatı kişilerinden eyleyenler olarak söz ederken benimsediği anlamda)
- anlatıma düzeyidir (anlatıyı yapan kişi kimdir, anlatıda belli düzgü kurallarına bağlı kalınmış mıdır?)

Tezde yer alan okumanın yöntemini belirlemesi nedeniyle, anlatıların eylemler düzeyi özellikle önemlidir. Anlatıların eylemler düzeyini açıklamadan önce farklı okumalardan kısaca söz etmek ve Barthes'ın bunlara ne eklediğini göstermek yararlı olacaktır.

Barthes (1988), belli bir anlatının yapısal çözümlemesinin, diğer bir deyişle anlatısal olanın “süredizimini bozup mantıksal yapısını yeniden kurmanın” üç ana şekilde ele alındığını söyler. Todorov'un yaptığı bu sınıflamada Levi-Strauss, ve Greimas'ın araştırmalarının başlıca kaygısını, işlevlerde fiziksel karşıtlıklar bulmak olduğunu belirtmektedir. Diğerinin Bremond'un yöntemi olduğunu ve bu yöntemin mantıksal bir izlek ortaya koyduğunu; anlatımda işlenen insan davranışlarının söz dizimini yeniden oluşturmak, öykünün her noktasında, herhangi bir kişinin boyun eğmek zorunda kaldığı “seçimlerin” izleyeceği yolu yeniden çizmek olduğunu ifade eder. Todorov'un kendi yönteminin ise, belli sayıdaki temel yüklemeleri birleştirme, değiştirme ve dönüştürme kurallarını düzenlemeye çalışarak çözümlemeyi “eylemler” yani kişiler düzeyine oturtmak olduğunu belirtir. Barthes bu yaklaşımların birbirine rakip sayılamayacağını; ama aynı amaca değişik yollardan ulaşmaya çalıştıklarını belirttikten sonra kendisinin bu düşüncelere yapabileceği eklentinin çözümleme boyutuyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Anlatıları belli kesitlere ayırarak çözümlemeyi öneren Barthes kesiti, aralarında dayanışma bağıntısı bulunan bir çekirdekler (asal işlevler) dizisi olarak tanımlar. Araştırmanın yöntemi açısından önem taşıdığı belirtilen eylemler düzeyine geri dönecek olursa Barthes, A.J. Greimas'ın anlatı kişilerini ne olduklarına göre değil, ama üç büyük anlam eksenine katıldıkları ölçüde, ne yaptıklarına göre betimlemeyi ve sınıflandırmayı önerdiğini; tümcede de görülen bu üç büyük eksenin (istek, bildirişim ve sınama) olduğunu belirtir (Barthes,1996).

4.4.1 Propp'un Rus Masallarını Çözümleme Yöntemi

Viladimir Propp, belli bir bölgedeki Rus masallarının, biçimsel açıdan benzer özellikleri taşıdığını görmesi üzerine, anlatı çözümlemesini başlatan bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Propp'un üstünde çalıştığı masalarda, her şey bir kötülükle başlar; kötülük belli bir ailede, belli bir çevrede bir eksiklik yaratır. (söz gelimi bir kişinin kaçırılması), bir kahraman bu eksikliği gidermekle görevlendirilir, ona eyleminde birileri yardım ederken, birileri de karşı çıkar. Kahraman birçok deneyden, sınamadan geçerek, eksikliği gidermeye çalışır ve sonunda görevini başarıncaya ödüllendirilir. Bu genel anlatı süreci içinde yer alan işlevler, aynı sıralama içinde birbirlerini izlerken, 7 kişi çevresinde dağılım gösterirler.

Kendi dönemindeki budunbilim, budunbilgisi, halkbilgisi, çalışmalarından ileri düzeyde olan Masalın Biçimbilimi'nin değeri ancak 1958 yılında İngilizce'ye çevrilmesinden ve başta C. Levi Strauss, A.J. Greimas, R. Barthes, C. Bremond, T. Todorov, vb. bilim adamlarının bu yapıta dayanarak metin çözümleme yöntemlerini geliştirmeleriyle ortaya çıkmıştır. (Propp, 1985, önsözden, M. Rifat.)

Propp'a göre, kişilerin işlevleri, masalın temel bölümlerini göstermektedir ve öncelikle ayırt edilmesi gerekenler de bu işlevlerdir. İşlev sözcüğünden, bir kişinin olay örgüsünün akışı içinde taşıdığı anlam açısından betimlenişi anlaşılmalıdır.

Propp (1985)'un sunduğu gözlemler kısaca şu biçimde belirtilebilir:

- Kişiler kim olursa olsun ve işlevler nasıl gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, masalın değişmez, sürekli öğeleri, kişilerin işlevleridir. İşlevler masalın temel oluşturucu bölümleridir.
- Olağanüstü masalın içerdiği işlevlerin sayısı sınırlıdır.
- İşlevlerin dizilişi her zaman aynıdır.
- Bütün olağanüstü masallar yapıları açısından aynı türe bağlanırlar

Çizelge 4.3'te Propp'un, Rus olağan üstü masalarında belirlediği kişilere özgü işlevler, bu işlevlerin tanımı (belirgin bir tanıma indirgenmesi) ve bu işlevlere atadığı simgelere görülmektedir.

Çizelge 4.3 Propp'un Rus masallarında belirlediği kişilerin işlevleri

Kişilerin işlevleri	Tanım	Simge
Aileden biri evden uzaklaşır	Uzaklaşma	β
Kahraman bir yasakla karşılaşır	Yasaklama	γ
Yasak çiğnenir	Yasağı Çiğneme	δ
Saldırgan bilgi edinmeye çalışır	Soruşturma	ε
Saldırgan kurbanıyla ilgili bilgiler toplar	Bilgi toplama	ξ
Saldırgan kurbanını ya da servetini ele geçirmek için, onu aldatmayı dener	Aldatma	η
Kurban aldanır ve böylece istemeyerek düşmanına yardım etmiş olur	Suçta katılma	θ
Saldırgan aileden birine zarar verir	Kötülük	A
Aileden birinin bir eksiği vardır, aileden biri bir şeyi elde etmek ister	Eksiklik	a
Kötülüğün ya da eksikliğin haberi yayılır, bir dilek ya da bir buyrukla kahramana başvurulur, kahraman gönderilir ya da gider	Aracılık, geçiş anı	B
Arayıcı-kahraman eyleme geçmeyi kabul eder ya da eyleme geçmeye karar verir	karşıt eylemin başlangıcı	C
Kahraman evden ayrılır	Gidiş	↑
Kahraman büyülü bir nesneyi ya da yardımcıyı edinmesini sağlayan bir sınama, bir sorgulama, bir saldırı, vb. ile karşılaşır	Bağışçının ilk işlevi	D
Kahraman ileride kendisine bağışta bulunacak kişinin eylemlerine tepki gösterir	Kahramanın tepkisi	E
Büyülü nesne kahramana verilir	Büyülü nesnenin alınması	F
Kahraman, aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır, kendisine kılavuzluk edilir ya da götürülür	İki krallık arasında yolculuk, bir kılavuz eşliğinde yolculuk	G
Kahraman ve saldırgan bir çatışmada karşı karşıya gelir	Çatışma	H
Kahraman özel bir işaret edinir	Özel işaret	I
Saldırgan yenik düşer	Zafer	J
Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır	Giderme	K
Kahraman geri döner	geri dönüş	↓
Kahraman izlenir	İzleme	Pr
Kahramanın yardımına koşulur	Yardım	Rs
Kahraman kimliğini gizleyerek, kendi ülkesine ya da başka ülkeye varır	Kimliğini gizleyerek gelme	O
Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürer	Asılsız savlar	L
Kahramana güç bir iş önerilir	Güç iş	M
Güç iş yerine getirilir	Güç işi yerine getirme	N
Kahraman tanınır	Tanıma	Q
Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün gerçek kimliği ortaya çıkar	Ortaya çıkarma	Ex
Kahraman yeni bir görünüm kazanır	Biçim değiştirme	T
Düzmece kahraman ya da saldırgan cezalandırılır	Cezalandırma	U
Kahraman evlenir ve tahta çıkar; tanımı	Evlenme, simgesi	Wo

Masalın başlıca öğelerinin neler olduğunu gösterdikten ve bazı ikinci dereceden önemli anları açıkladıktan sonra, Propp (1985) bir metnin oluşturuca bölümlerine göre kesitlenişini ele almaktadır:

Önce masaldan ne anlaşıldığı sorusu ortaya çıkar.

Bir kötülükle (A) ya da bir eksiklikle (a) başlayıp ara işlevlerden geçerek evlenmeye (W) ya da düğümü çözme olarak kullanılan başka işlevlere ulaşan her gelişme, biçim bilimsel açıdan olağanüstü masal diye adlandırılabilir. Bitiş işlevi, ödüllendirme (F), aranılan işlevin edinilmesi ya da genel olarak kötülüğün giderilmesi (K), izleme sırasında yardım ya da kurtarma (Rs), vb. olabilir. Bu gelişme bir kesit olarak adlandırılmaktadır . Her yeni kötülük ya da zarar, her yeni eksiklik yeni bir kesite yol açmaktadır. Bir masal pek çok kesit kapsayabilir ve bir metin çözümlendiğinde önce kaç kesitten oluştuğunu belirlemek gerekir. Metinde bir kesit hemen bir başka kesitin ardından gelebileceği gibi, bu kesitler birbirine de geçişebilir.

- 1- Bir kesit hemen başka kesitin arkasından gelir bu tür bağıntıyı şu şemayla gösterebiliriz:

I A 1-----1 Wo

II A 1-----1 w2

- 2- Bir önceki kesit bitmeden yeni bir kesit başlar. Olay ikinci dereceden bir olgunun anlatıldığı bir kesitin bir araya girmesiyle duraklar. Bu olgunun bitmesinden sonra, ilk kesit yeniden başlar ve sonuçlanır:

I A 1-----1 G.....K 1-----1 Wo

II a 1-----1 K

- 3- Araya giren ikinci dereceden olgu da kesintiye uğrayabilir ve böylece görece olarak karmaşık şemalar elde edilebilmektedir:

I 1-----1 1-----1..... 1-----1

II 1-----1 1-----1

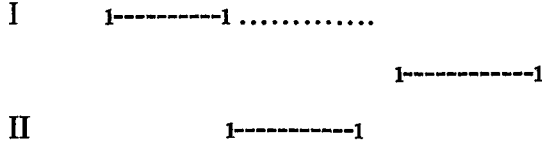
III 1-----1

- 4- Masal aynı anda yapılmış iki kötülükle başlayabilir; bu kötülüklerden önce biri tümüyle giderilebilir, öbürünün giderilmesiyse daha sonra olur. Kahraman öldürülmüşse ve büyümlü nesne elinden alınmışsa, önce öldürme sonra da hırsızlık giderilir.

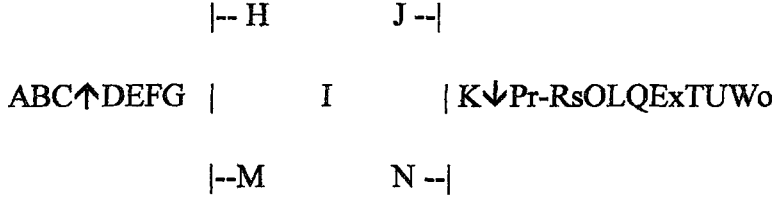
I 1-----1 K9

II1-----1 K1

5- İki kesitin ortak bir sonucu bulunabilir.

Propp (1985), incelenen tüm masalların şu şemanın altında toplanabileceğini söylemektedir:

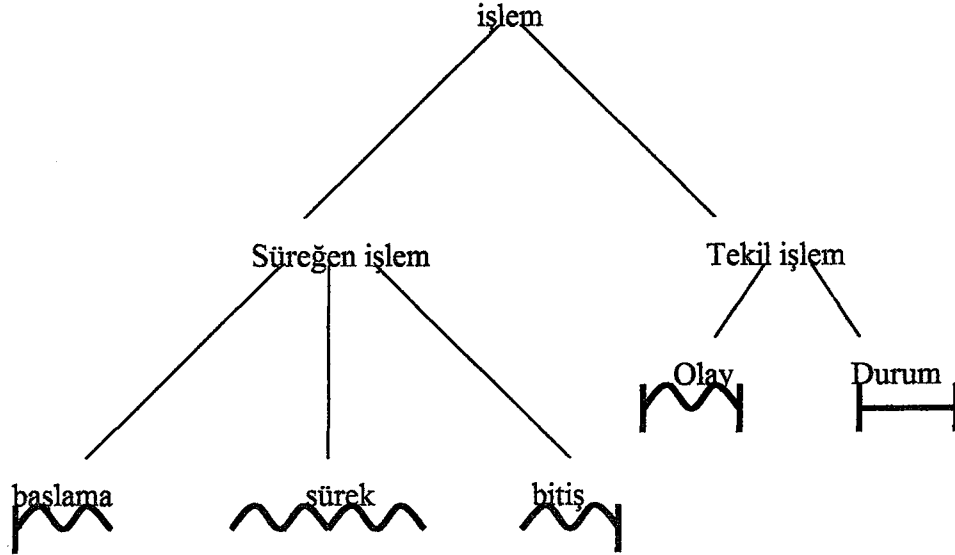
Bir anlatının en küçük gereği, bir araya geldiklerinde uyumlu bir yapı sergileyen, durumlar ve olaylar dizisinin var olmasıdır.

Ardışıklık olmadan anlatı ortaya çıkmamaktadır. Ardışıklığın tanımı Aristo'nun Poetika'sına kadar gider. İyi biçimlenmiş bir anlatıyı Aristo şöyle tanımlamaktadır:

“Bütünden bahsetmek için bir başlangıcın, bir orta noktanın bir de sonun olması gerekmektedir. Başlangıç, nedensel gereklilik olarak kendinden önce gelen bir şeyi takip etmeyendir ancak kendisinden sonra, doğal olarak herhangi bir şey onu takip eder ya da meydana gelir. Son ise, doğal olarak kendisi bir başka şeyi, bir gereklilik ya da kural gereği takip edendir; ancak kendini takip eden olmayandır. Orta, hem takip eden hem takip edilendir. İyi oluşturulmuş bir kurgu, bu nedenle, gelişi güzel bir biçimde başlayıp bitemez.”

Bu tanımın özünde, en az üç kısımdan oluşan ve birbirlerine olasılık ve gereklilik ilkelerinin hükmettiği, mantıksal ve anlamsal prensiplerle bağlanmış olan, ‘bütün’ kavramı yer almaktadır.

Her parça, birbirinden bağımsız bir durum ya da olay olarak algılanabilir. Bir durumun tanımı, çoğu zaman başka bir durumu koşul olarak gerektirebilir. Örneğin, ‘bir yere varmak’, ‘hareket etmeyi’; ‘kazanmak’, ‘sahip olmamayı’ gerektiren durumlardır. Bir durum ya da olay, kendi bireysellikleri içinde tekil ve bağımsız birimler olarak da değerlendirilebilir. Örneğin sorgulayan bir zeka tarafından sorulan sorular: ‘gelen kimdi?’, ‘nereden?’, ‘kim gördü?’, ‘görülen ne idi?’ gibi..

Şekil 4.1 İşlem tipleri (Schärfe, 2001)

Şekil 4.1’de, düşey çizgi bir son noktaya, yatay çizgi değişiklik olmadığına, yatay dalgali çizgi ise değişikliğe işaret etmektedir. Öyleyse durum, değişim olmamasının sürekliliğidir, olay ise sürekliliği olan değişimdir. Ancak sadece olaylar sürekli bir işlemin bileşeni konumundadırlar. Bu birçok fiziksel işlemde doğru olabilir ancak ‘durum’lar da ‘olay’lar kadar anlatısal bir dizgenin parçası olabildiğine göre, değişimi tanımlamak için kullanılırlar denebilmektedir.

Propp’un masalın biçimbilimi üzerine yaptığı araştırmadan çıkardığı sonuçlar şöyledir:

“Bu şemadan ne sonuçlar çıkarılabilir? her şeyden önce, olağanüstü masalların yapısındaki kesin tekbiçimcilik konusunda öne sürdüğümüz genel savımızı doğrular, bu şema. Tek tek rastlanan ayrıntı değişiklikleri ya da kural dışı durumlar, bu kuralın değişmezliğini bozmaz.

Bu ilk genel sonuç, görünüşte, olağanüstü masalların zenginliği ve çeşitliliği konusunda ileri sürdüğümüz düşüncelerle de hiç uyuşmaz. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu sonuç, en beklenmedik bir biçimde kendini kabul ettirmiştir... Kuşkusuz bu sonucu yorumlamak bize düşmez, bizim görevimiz olayı saptamakla biter. Ama buna karşın, şöyle bir soru sormak istiyoruz: olağanüstü masallar da tekbiçimli masallarsa, bu hepsinin aynı kaynaktan çıktığı anlamına gelmez mi? Biçimbilimcinin bu soruyu yanıtlamaya hakkı yoktur. Elde ettiği sonuçları tarihçiye aktarır ya da kendisi de bir tarihçi olmak zorundadır.... “Tek bir kaynağın bulunduğu”nu

söylemek, masalların sözgelimi Hindistan'dan çıktığı, buradan bütün dünyaya yayıldığı ve bazılarının sandığı gibi, bu yayılma sırasında da değişik biçimlere büründükleri anlamına gelmez. Tek kaynak tarihsel – toplumsal bir görünüm altında ruhsal da olabilir” (Propp 1985).

Lévi Strauss ve Propp'tan ilham alan Greimas anlatısal yapıları araştırmayı sürdürmüş ve dönüşümü anlatının başlangıç ve bitiş bölümleri arasındaki iletişim olarak tanımladığı eyleyenler modelini kurgulamıştır. Söz konusu iletişim Propp'un ortaya koyduğu üç sınıma karşılık gelmektedir. Propp, çözümlemesinde, halk masallarını başlangıç, orta ve bitiş olmak üzere üç bölüme ayırmış ve her bölümde kahramanın belli bir sınıma tabi tutulduğunu vurgulamıştır. Başlangıç bölümünde kahramandan bir *istekte* bulunmaktadır. Bu isteği karşılayarak, *yeterlilik sınavından* geçen kahraman, anlatının orta bölümüne denk gelen, *esas sınamadan* geçmesini sağlayacak yardımı alır. Son olarak, üçüncü bölümde kahraman, *ululayıcı sınamaya* tabi tutulur ve böylece anlatı sona erer.

Propp (1985), *dramatis personae* adını verdiği yedi temel kişiyi hikâyeden yalıtmayı başarmıştır. Bu ayırım, ne var ki, sadece incelediği halk masallarında geçerlilik taşımaktadır; çünkü çözümlemeye temel oluşturan, masallardaki oyuncular tarafından icra edilen eylemler dünyasıdır. Greimas, eylem adını verdiği ve adedi yedi olan rolleri altıya indirmiş ve bunları üç adet eyleyensel ulam altında toplamıştır. Bu üç eyleyensel ulam hep birlikte altı adet eyleyen üretmektedir.

4.4.2 Eyleyenler Modeli

Altmışlar ve yetmişler boyunca Greimas, Fransız yapısalcılığının önde gelen isimlerinden biri olarak görülmektedir. Lituanya'da doğmuş olmasına karşın, 1965'te Paris'te genel göstergebilim profesörlüğüne getirilmiştir. Propp gibi Greimas da, anlatısal metinlerin yapısında belli sayıda bileşenin var olduğunu savunmaktadır. (Culler, 1975). Eyleyenler modelinde Greimas, insan algısının ikili karşıtlıklar ilkesine dayandığını düşünmektedir. Greimas, anlamın üretilmesi ve geçirdiği değişimleri içine alan tüm hususları bu düşünce başlığı altında ele almaktadır. Propp'un düşüncelerini ve ikili karşıtlıklar ilkesini birleştiren Greimas, eyleyenler modeli adını verdiği anlatı modelini kurmuştur. (Greimas, 1983). Model, her biri iki karşıt eyleyene sahip üç adet eyleyensel ulamdan oluşmaktadır. Eyleyensel ulamların her biri, karşılıklı olarak birbirini gerektiren iki adet eyleyen içermektedir. İlk eyleyensel ulam, birbiriyle teleolojik (fenomenleri amaçları ile açıklayan düşünüş) bir ilişki içinde olan 'özne' ve 'nesne' eyleyenlerini içermektedir. Bu iki eyleyeni birleştiren eksen modelin merkezinde yer almaktadır

ve öznenin nesneye* yönelmiş arzusunu göstermektedir. Bu nedenle oluş tarzı (modalitesi) olarak bu eksen, 'istek'le ifade edilir

4.4.3 Anlatı Eksenleri

İstek Ekseni: İlk eyleyensel ulam, birbiriyle teleolojik (görüngüleri amaçları ile açıklayan düşünüş) bir ilişki içinde olan 'özne' ve 'nesne' eyleyenlerini* içermektedir. Bu iki eyleyeni birleştiren eksen modelin merkezinde yer almaktadır ve öznenin nesneye yönelmiş arzusunu göstermektedir. Bu nedenle oluş tarzı olarak bu eksen, 'istek'le ifade edilir kahramanı (özneyi) ve kahramanın ulaşmaya çalıştığı nesneyi içermektedir. Eski halk masallarında, nesne genelde (geri dönmesi toplum düzenini geri getirecek olan) 'kaçırılmış bir şehrazat ya da prenses'tir; ancak bu (geri elde edilmesi dünya barışının teminatı olan) nükleer füzelerin fırlatma şifreleri de olabilir (Schärfe ve Øhrstrøm, 2000). Özne nesneye yönelir, onun üzerinde bir eylem

* **Özne, Subject, Dilbilim:** Geleneksel dilbilgisinde, eylemin belirttiği oluşu gerçekleştiren ya da b oluşa konu olan öge; çağdaş dilbilimde, yüklemi gerçekleştiren ve onunla birlikte en küçük sözcüğü oluşturan ögenin sözdizimsel işlevi; ad dimiyle eylem diminden kurulu çekirdek tümcede ad diziminin dilbilgisel işlevi (Vardar, 1998).
Metafizik: Bilen Varlık. Eyişimsel (diyalektik) özdekçiliğe göre özne, bilinçli ve iradeli, bundan ötürü de etkin insandır. Ne var ki bu insan, soyut bir şey değil, toplumsal bir varlıktır ve ancak toplumsal-tarihsel bir süreçte biçimlenir. Buysa onun, bilinçten bağımsız olarak var bulunan nesneyle ilişkisinde karşılıklı etkisini ortaya koyar. İnsan kökeninde, elbette bir doğa ürünüdür, özdeksel bir yapıdır ve bu bakımdan bütün nesneler gibi bir nesnedir. Ama bilinçli insan olmakla özneleşmiş ve nesnel olanla belirlendiği kadar kendi özelliğiyle nesnel olanı belirlemiştir. Demek ki birbiriyle olan ilişkilerinin dışında, ne nesne ne de özne kavramının bir anlamı vardır. Bu iki kavram ancak birbirleriyle olan ilişkileri içinde bir anlam kazanırlar. Bu bütünlük birinin öbürünün ürünü saymakla değil, karşılıklı etkisel ilişkilerini kavramakla ortaya konur. . Özneye nesne arasındaki karşılıklı etkisel ilişkiler, insanın toplumsal-tarihsel eylemlerinde gerçekleşir. İnsan ancak bu toplumsal biçimsel biçimlenişinde nesneyle ilişkili olarak özneleşir. İnsan nesneyi yöneten yasaları tanıyıp bilmekle onları kendi öznel amaçlarına uyarlar. Kendi hizmetine koşar. Böylelikle nesneyi değiştirdiği gibi kendisini, eşdeyişle, öznesini de değiştirir, geliştirir. Özne böylece, hem öznel amaçlarıyla hem de nesnel koşullarla belirlenir ve güçlenir. Toplumsal – tarihsel süreçte öznenin etkinliği gittikçe artmaktadır (Hançerlioğlu, 1989).
Nesne, Object, Dilbilim: Tümcedeki yüklemi bütünleyen, eylemsel yüklem olanaklı yayılımları arasında yer alan, geçişli eylemin zorunlu kıldığı tümleş (Vardar, 1998).
Etimoloji: şey anlamına gelen Türkçe ne sözcüğünden türetilmiştir. Avrupa dillerindeki karşılığı, Hint-Avrupa dil grubunun atmak düşüncesini dile getiren ve kökünden türemiş ve skolastiklerin önüne atmak (karşıya koymak) anlamını dile getiren objectum deyişle geçmiştir.

Metafizik: Eyişimsel özdekçilik açısından, insan bilincinden bağımsız olarak dış dünyada var bulunan ve bilmenin konusu olan her şey nesne, bunun karşısında bulunan bilinçli insan öznedir. Her ikisi bir bütündür ve aralarındaki ilişki eyişimsel bir karşılıklı etki ilişkisidir. İnsan, nesnenin bilgisini edinerek nesneyi değiştirir ve nesneyi değiştirirken kendisini de değiştirir. Bilinen nesne yeniden üretilmiştir. Üretilen nesneyse elbette bilinen nesnedir. Nesnenin özneye göre temliği ve önceliği açıktır, yansıyan nesne olmasaydı bilinçsel ve öznel yansıma olmazdıAma bu metafizik özdekçilerin sandığı gibi öznenin tümüyle edilgin olduğu anlamında gelmez. Özne, nesnelin bilgisiyle bilinçli amaçlar edinir ve bu bilinçli amaçlarıyla nesneyi etkiler, değiştirir ve hizmetine koşar. Ne var ki bu da metafizik düşünceciğin sandığı gibi öznenin tümüyle etkin olduğu anlamına gelmez. Çünkü insan nesnenin yasalarına bağlıdır, ne etse bu yasaları değiştiremez. İnsansal eylem, hem nesnel yasalarla, hem de bu nesnel yasaların bilgisiyle oluşan öznel amaçlarla belirlenir. Toplumsal tarihsel süreçte nesnel öznele dönüşür. Ne var ki nesnelle öznel aynı hızla işlemez, çünkü temel olan nesnelle temel olmayan öznel eşdeğerli değildir. Önce olaylar (nesne) yaşanır, yaşanan bu olayların sonrasında bilincine (özneline) varılır. İşte nesnelle öznel arasındaki değer farklılığı, birinin temel olup öbürünün olmaması burada belirir (Hançerlioğlu, 1989).

* **Eyleyen, Actant, Eylemin** belirttiği oluşa etken ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesnelerden her biri. Ör. Öğretmen çalışkan öğrenciye ödül verdi tümcesinde üç eyleyen vardır: Öğretmen, öğrenci, ödül. Eyleyenler, ad nitelikli sözcüklerdir ve tümü de eyleme bağlıdır. Bir oluş, çoğu kez çeşitli oyuncular ve tümleyiciler (aracılar) içeren tümcenin odak noktası, eylemdir. Eyleyen kuramından yapısal anlambilim, göstergebilim ve kimi söylem incelemelerinde yararlanılmıştır.

gerçekleştirmeye çalışır, özne / nesne çifti her dramatik anlatımın temel çiftidir. Eylemin yönünü çizen eksendir. İlerlemek için aşmak zorunda olduğu engellerle doludur. Nesne ise göndericinin iletmediği ya da alıcının yoksun bulunduğu şeydir (Er, 2001).

Bildirişim Ekseni: İkinci eyleyensel ulam, 'gönderen' ve 'alıcı' eyleyenlerini barındırmaktadır ve aralarındaki ilişki etiolojiktir (neden oluşu inceleyen düşünüş). Bu iki eyleyen, nesneyi aralarındaki iletişimin teması olarak konumlandırırlar. Bu eksen varoluş tarzı olarak 'bilme' ile karakterize edilmektedir. Gönderici kahramana bir anlaşma ile bağlanmış eyleyendir. Eski hikâyelerde bu bir kral ya da büyücü olabilmektedir. Bunun karşısında yer alan eyleyen alıcı ise, kahramanın ediminden yarar sağlayacak olandır; genelde kahramanın yaşadığı toplum olarak gösterilebilir (Schärfe ve Øhrstrøm, 2000). Bütün iletim, aktarım ve alım olgularının gerçekleştiği düzlemdir. Göndericinin işlevi, alıcıya bir şey iletme ya da onun hangi nesneye gereksinimi olduğunu belirlemektir. Bu çifti saptamak zaman zaman oldukça güçtür. Gücün veya bilginin veya her ikisinin de eksenindedir (Er, 2001).

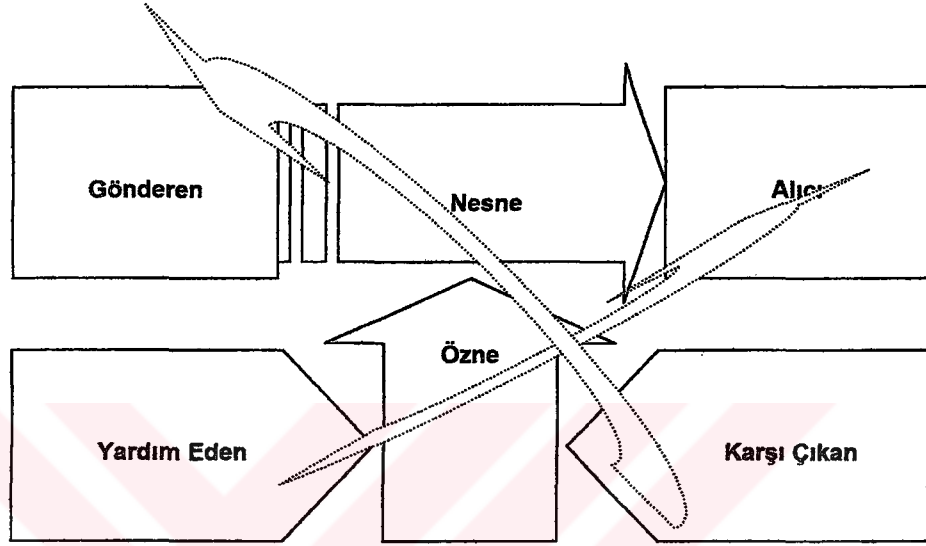
Sınama Ekseni: Üçüncü ve son eyleyensel ulam, özne eyleyeninin arzusunu ayarlayan 'yardım eden' ve 'karşı çıkan' eyleyenlerini içermektedir. Greimas bu eksenin varoluş tarzı olarak 'olanaklılık, yetkin olma' ile belirtilebileceğini dile getirmektedir. Eyleyenleri belirlemek için Greimas'ın kullandığı araç, proppgil işlevlerdir. Eyleyenler modelindeki işlevleri belirlemek için anlamsal bileşenleri aramak iyi bir strateji gibi gözükmemektedir. Ancak işlevler ve eyleyenler karşılıklı olarak birbirini gerektirdiğinden, eyleyenlerin işlevlerini belirleyebilmek için eyleyenleri,ir eyleyeni belirleyebilmek içinse söz konusu eyleyenin hangi işlevleri üstlendiğini bilmek gerekmektedir. Aslında, farklı kişilerden ve işlevlerden oluşan oldukça karmaşık bir örüntüyü belirlemek söz konusudur. (Schärfe ve Øhrstrøm, 2000). Sınama ekseninde, nesneyi elde etmek için yapılan eyleme yardım eden kişi veya nesne ve karşı çıkan kişi veya nesne yer almaktadır. Bu işlev iki yönde de çalışan muhalif bir çifttir. İletişimi kolaylaştırır veya engeller, eylemin koşullarını oluşturur (Er, 2001).

Greimas (1987), bu eksenler arasındaki ardışıklık ilişkisini:

isteme → bilme - → yetkin olma → yapma

olarak ortaya koymaktadır. Sadece oluş tarzı olarak 'olanaklılık – yetkin olma'nın gerçekleşmesi koşulunda özne, hedefe ulaşabilecektir. Öyleyse oluş tarzı olarak 'bilme'nin 'yapmaya yetkin olmak' için yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak 'nasıl yapılabileceğini'

'bilen' özneler yapabilirler. Oluş tarzı olarak anlatıları *isteme – bilme – yetkin olma* dizisine indirgeyen Greimas (1987), böylece başlangıç ve son ile karakterize edilen ortak anlatısal özellikle koşutluğu sağlamıştır. Aynı zamanda , 'bilme' ve 'yetkin olma' oluş tarzları ile ifade edilen iletişim ve çatışma eksenini arasındaki ilişki, anlatısal dizgenin temeli olarak ortaya koyulmaktadır (Greimas, 1987:81). Greimas'ın eylemler modeli şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 4.2 Greimas'ın Eylemler Modeli

Greimas, proppgil işlevleri yeniden inceleyerek, genelleştirilmiş bir değerler dizisine ve sözdizime ulaşmıştır. Anlatısal dönüşüm, ona göre bir toplum ve bir birey arasında gerçekleşmektedir. Buna göre toplum eksikliğini duyduğu bir husus üzerine, kahramana tamamlaması için bir görev verir ve toplumdan dışlar. Görevini yerine getiren kahraman, eksikliği duyulan değeri topluma kazandırır ve topluma yeniden kabul edilir.

Er (2001), eylemlerin hem kişiler hem de soyutlamalardan oluşabileceğini, eylemin uzantısında yer alan herkesin veya her şeyin eylemler olarak değerlendirilebileceğini belirtir. Eylemlerin soyutlamalardan da oluşabileceğini "eros, şehir, özgürlük" gibi kavramlarla örneklemektedir.

4.4.4 Anlatısal Şema: Eylemler, Oyuncular, İşlevler

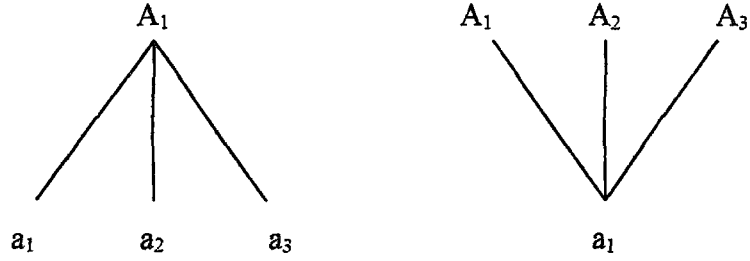
Hikayeler sadece değişim, aksiyon ve olaylar üzerine kurulu değildir. Söylen ve halk masalları geleneğinde olduğu gibi kahramanlar, kötü kişiler ve arzulanan nesneler de ilgi kapsamı içindedir. Anlatısal şemanın içinde 'tasarımın öge ve araçları nasıl tanımlanır?'; 'Bunlar birbirlerine göre nasıl konumlandırılmışlardır' ya da 'hikayede kimler var ve ne yaparlar?' gibi

yol gösterici sorular yer almaktadır.

Eyleyenler modelinin, eyleyeni göstergebilimsel sistem içerisinde, bir göstergeyi diğer kategorilerle ilişkili bir kategoriye yerleştiren biçimsel özellikler kümesidir. Diğer bir deyişle eyleyen, eylemlerin olası yürütücüleri olan oyuncular gösterir. Diğer taraftan bir oyuncu, eyleyenin soyut özelliklerine elle tutulur bir biçim kazandıran nesnedir. Tümce yapısındaki mantığı, söylen ve halk masallarındaki mantıkla birleştiren eyleyenler modelinde önceden de belirtildiği gibi 6 eyleyen belli bir yapıda konumlandırılmıştır. Bu yapı içerisinde özne etken oyuncular kümesini, yüklem eylemin kendisini ve nesne edilgen oyuncular kümesini oluşturmaktadır.

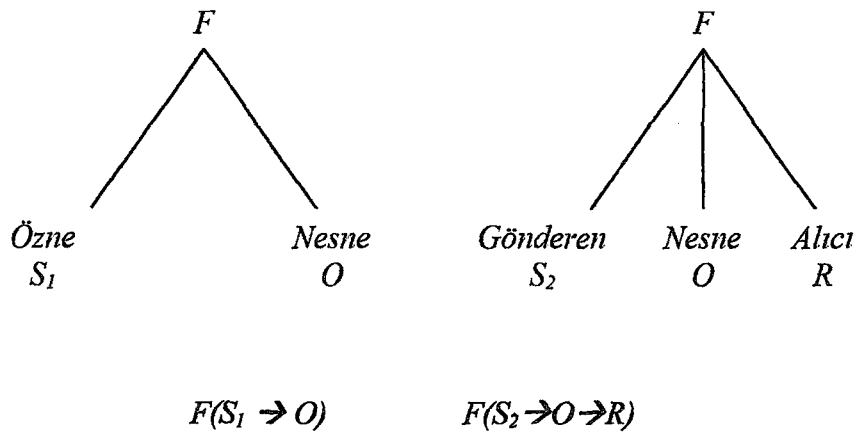
Eyleyenler belli kategorileri temsil ederler; diğer bir deyişle 6 eyleyenin her biri bir ya da daha oyuncuyu içerebilir. Örneğin, belli bir eylemi ya da olayı harekete geçiren (motive eden) ya da olayın nedenini içeren; dolayısıyla bir tasarımın oluşmasındaki rastlantısal ilişkilerin altında yattığı öngörülen Göndericinin konumu düşünüldüğünde eyleyen, Aşk, Ağırbaşlılık , Akıl gibi soyut ya da; Kral, Bilgisayar Virüsü, Kullanıcı gibi şekilsel göstergelerden oluşabilir. Benzer biçimde, eğer eylemi sonuca götüren yürütücülerle eylemi harekete geçiren yürütücüler aynıysa, Özne ve Gönderici aynı oyunculardan oluşmaktadır ve bu diğer eyleyen kategorileri için de geçerlidir. Sonuç olarak, uzun ve karmaşık anlatılarda eylemi yürüten oyuncular farklı kategoriler arasında yer değiştirebilir. Örneğin birinde Yardımcı kategorisinde yer alırken diğerinde Karşı Çıkan kategorisine geçebilirler (Marsen vd., 2003).

Görülmektedir ki, Greimas'(1987)'ın proppgil *dramatis personae* açılımı üzerine gerçekleştirdiği yorum, anlatı dizgesini oluşturan eyleyenlerle, içinde geçtiği söylemi anlamlı kılan oyuncular arasında bir ayrım ortaya koymaktadır. Bu ayrıma göre Greimas'ın eyleyenleri (A_1) birden fazla oyuncudan (a_1, a_2, a_3) oluşabilmektedir. Bu önermenin tersinin de geçerli olduğu söylenebilir: birden fazla eyleyenin işlevini (A_1, A_2, A_3), hikayede tek bir oyuncu (a_1) üstlenebilir (Şekil 4.3)

Şekil 4.3 Eyleyen ve oyuncular arasındaki ilişki (Greimas, 1987:106)

Eyleyensel yapı, ortak ve bireysel evrenlerin insan düşleminde nasıl yansıma bulduğuna dair bir bakış da sunmaktadır. Eğer bir hikâye, anlatıcı bir özne tarafından üretilen genel bir ifade olarak görülecek olsa, aynı genel ifade daha küçük anlatısal ifadeler serisi halinde ortaya koyulabilmektedir (Propp'un işlevleri). Bu anlamda iki anlatısal ifade biçiminden söz etmek söz konusudur:

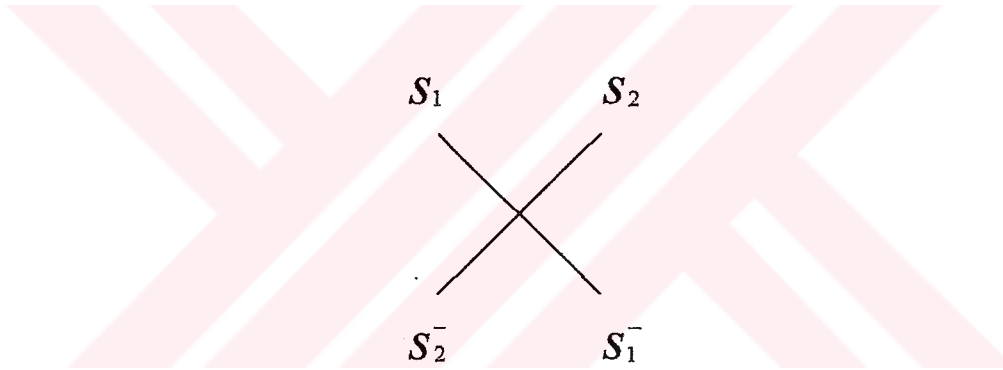

Şekil 4.4 Anlatının dizimsel yapısı ve mantıksal gösterimi (Greimas, 1987:107).

Şekil 4.4'teki dizgesel yapıyı toplumsal ve bireysel düzlemde olmak üzere iki farklı biçimde

yorumlamak olasıdır: (1) toplumsal düzlemde, bireyin çalışarak değer taşıyan nesneler üretmesi ve ürettiği bu nesneleri bir değişim yapısı içerisinde döngüselleştirmesi; ya da (2) bireyin bulunduğu düzlemde, arzuladığı nesne ile girdiği ilişki ve söz konusu nesnenin insanlar arası iletişim yapısı içine yerleştirilmesi (yazımı). Öğelerin birbirinden bu şekilde ayrıştırılmasına dayanan şema, anlatının eklemeliği için belli bir temel oluşturmaktadır. Söz konusu şema, ister “gerçek” yapıların sözle ifadesi, ister insan psikolojisinin anlamlı bir dünyayı örgütlemesinin izdüşümü niteliğinde olsun, anlamın üretilmesini ve eklemeliğini olanaklı kılan biçimsel araçlar sunmaktadır (Greimas, 1987).

Greimas’ın çalışmalarının tümünde varlığını hissettiren yapı kavramı, değerler dizisinde yer alan ilişkiler ağının varlığını öngörmekte ve anlatısal ifadelerdeki eyleyenlere göndermektedir. Öyle ki, özne (anlatının göndereni ya da alıcısı), anlatısal bildirileri üretebilmek ya da okuyabilmek için öncelikle temel anlamlandırma yapısının ortaya konmasını beklemektedir.

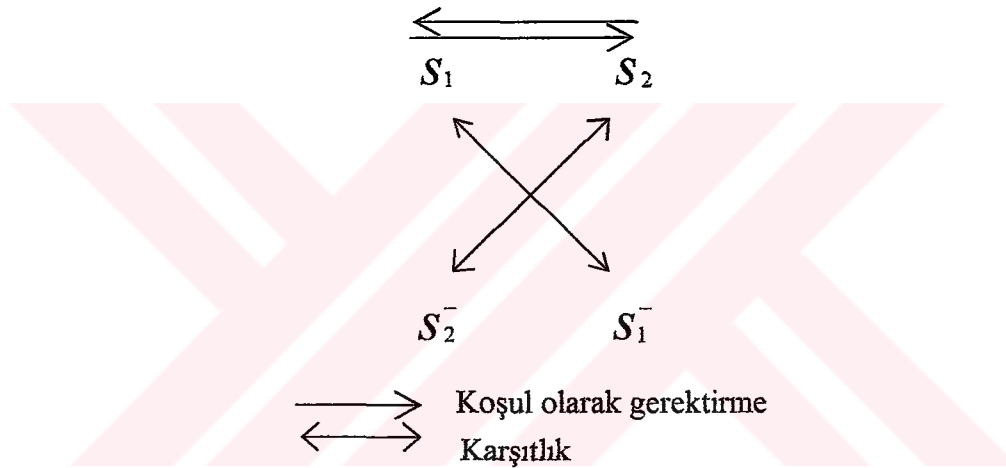
Şekil 4.5 Anlamlandırmanın temel yapısı (Greimas, 1987:108).

Şekil 4.5’te, Greimas’ın anlamlandırmanın temel yapısı ya da anlambilimsel kare adını verdiği modelin temel biçimi görülmektedir. Greimas bu çatık içerisinde iki anlam eksenini birbirinden ayırmaktadır. Model, pozitif ulam ($S_1 + S_2^-$) ile negatif ulamın ($S_2 + S_1^-$) çift katmanlı bir eyleyensel yapı içerisinde nasıl yer aldığını göstermektedir. Pozitif ve negatif ulamlar, eyleyenlerin Tabloda görüldüğü gibi, birbirlerine karşıt konumlanışını beraberinde getirmektedir

Çizelge 4.4 Anlatıdaki pozitif ve negatif ulamlar (Greimas, 1987:108)

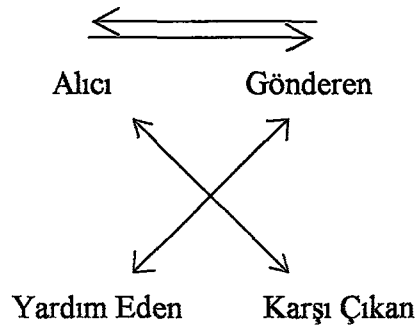
Pozitif Ulam	Negatif Ulam
pozitif özne	negatif özne (ya da anti-özne)
pozitif nesne	negatif nesne
pozitif gönderen	negatif gönderen (ya da anti-gönderen)
pozitif alıcı	negatif alıcı (ya da anti alıcı)

Buradan hareketle, Greimas, anlamlamanın temel yapısı olarak adlandırdığı şemayı devreye sokmaktadır. Bu şema, eyleyenler modelinin daha genele indirgenmiş bir halidir. Bu modele göre eğer anlamlama S (anlamlama evreninin tümü ya da herhangi bir gösterge sistemi) bir anlamlama eksenini olarak görülecek olsa $\bar{S}$ anlamın mutlak kaybı ve S teriminin karşıtı olarak görülebilir. Bu tanıma göre anlamlamanın temel yapısı Şekil 4.6'da görüldüğü gibidir.

Şekil 4.6 Anlamlandırmanın temel yapısı (Greimas, 1987:66)

Anlatının pozitif ve negatif anlam eksenleri düşünüldüğünde, eyleyensel modelin anlamlandırmanın temel yapısı ile karşılaştırılması Şekil 4.7'de gösterildiği gibidir.

Şekil 4.7 Eyleyensel modelin anlamlandırmanın temel yapısına uyarlanması

Şekil 4.7 Eyleyensel modelin anlamlandırmanın temel yapısına uyarlanması

4.5 Greimas'ın Eyleyensel modelinin mimarlık alanına uyarlanması ve uygulanması: Peter Eisenman metinlerinin çözümlenmesi.

Giriş bölümünde özetlenmeye çalışıldığı gibi, belli bir çözümlemenin yapılabilmesi ve anlamlı bir sonuca ulaştırılabilmesi için Peter Eisenman metinlerinin tarihe ve türe dayalı bir seçime tabi tutulması uygun bulunmuştur. Bu seçim sonucunda Eisenman'ın 1984 ile 2001 yılları arasında, süreli yayınlarda yayımlanmış, deneme niteliğindeki yazılarının incelenmesi uygun bulunmuştur. Eisenman için 1980 önemli bir tarihtir; çünkü giriş bölümünde hem kendisinden hem başka yazarların saptamalarından yapılan alıntılarla ortaya konmaya çalışıldığı gibi, bu tarihten sonra Eisenman'ın söyleminde belirgin bir değişiklik gerçekleşmiştir. Bu tarihten öncesinde yazılmış olan metinlerinde Eisenman'ın, önemli ölçüde Chomsky'den ve onun üretici - dönüşümsel gramerinden etkilendiği görülmektedir. Bu tarihten sonra ise söylemini Derrida ve onun yazımına ve metinler arası kavramına dayandırmaktadır.

4.5.1 Mimari metinlerin anlatısallığı ve eyleyenler olarak mimarlık kavramları

Sözle ya da yazıyla ifade edilen anlatı için, bir başlangıç, bir orta nokta, bir de son olması düşüncesi, merkezi bir özellik taşımaktadır. Başlangıç orta ve son bölümlerinin arasında yaşanan olaylarda, kişiler arasındaki ilişkilerin yapısında ve konumlarında meydana gelen değişimler anlatıların çözümlenmesini olanaklı kılmaktadır. Demek ki, anlatısal çözümleme yöntemleri, anlatıların ortak ve temel özelliği olan başlama, sürengenlik ve bitişe sahip mimarlık metinlerine uygulanabilir. Oluş tarzı açısından 'bilme' ve 'yetkin olma' ve bu oluş tarzlarının karakterize edildiği bildiririm ve snama eksenleri (gönderen – alıcı / yardım eden karşı çıkan) mimarlık metinlerinde aranmıştır.

Bu gözlemin sonucunda, mimarlık metinlerinde gönderen – alıcı yardım eden karşı çıkan ilişkisi içerisinde konumlanmış kavramların belirlenebileceği gözlemlenmiştir. Bu gözlem Metinlerin Anlatısal Çözümlemesi ve Değerlendirmesi başlıklı 5. bölümde detaylı biçimde gösterilmiştir. Gönderen – Alıcı, Özne – Nesne, Yardım Eden – Karşı Çıkan eyleyensel ulamlarında, masal ve söylenlerde yer alan kişilerin yerini, mimarlıkla ilgili kavramların alabileceği öngörülmüştür.

Ancak, mimarlık metinlerini, masal ya da söylenlerde olduğu gibi tek ve bütünleşik bir eyleyensel ilişkiler yapısı içerisinde göstermenin olanaksızlığına değinmek gereklidir. Mimarlık metinleri daha çok birkaç anlatının iç içe geçtiği söylemsel oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatısal çözümlemesi yapılan mimarlık metinleri, anlamsal bütünlük oluşturduğu

için her hangi bir eleştiri konusu olarak değerlendirilmemiş olması gerekmektedir.

Eisenman için bir kavramı eleştirmek, genellikle onu tarihi bağlamı içerisinde değerlendirmek ve doğruluk, iyilik, işlevsellik, sağlamlık veya güzellik değerlerinin, kendilerinde doğal olarak varolduğu düşünülen mimarlık nesne ya da kavramlarına, aslında belli uzlaşılar doğrultusunda atfedildiklerini göstermektir. Bu şekilde eleştirilen kavramların negatif anlam ekseninde konumlandırılmaları gerekmektedir. Mimari paradigmayı oluşturan ve Eisenman'ın eleştirdiği kavramların yerine konulmasını istediği, bir değişime işaret ettiği ya da yeni, başka, alternatif olarak sunduğu kavramlar ise pozitif anlam ekseninde konumlandırılmaktadır.

Birbirlerine göre karşıtlık içerecek biçimde sınıflandırılan ve Eisenman'ın söylemini oluşturan mimarlık kavramlarının eyleyensel işlevlerine göre sınıflandırılması için, pozitif ve negatif ulamlarda yer alan kavramlara belli sına sorularının sorulması gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda pozitif ve negatif anlam eksenlerine göre eyleyensel rollerin dağılımı görülmektedir.

Çizelge 4.5 Pozitif ve negatif ulamlara göre eyleyensel rollerin dağılımı

Pozitif Ulam	Negatif Ulam
Alıcı	Gönderen
Yardım Eden	Karşı Çıkan

Çizelge 4.5'te görüldüğü gibi, pozitif ulamda yer alan alıcı ve yardım eden eyleyenlerini belirlemek için sorulacak sına sorularıyla, negatif ulamda gruplanan kavramların sorgulanmasına gerek yoktur. Görülüyor ki, kavramların pozitif ve negatif ulamlara göre ayrılması, eyleyenlerin işlevlerinin belirlenmesinde gerçekleştirilecek sorgulama sayısını yarı yarıya azaltmaktadır.

Çizelge 4.6 Kavramların eyleyensel rollere dağılımını kolaylaştıracak sorular.

(Kip / Moda- lite)	(İşlev)	Soru
İstek Eksenini isteme	Özne	- Nesne olarak belirlenen eyleyene yönelen nedir? - Hangi kavram, mimari yöntem ya da olgu, anlatıdaki dengesizliği çözecek şeye ulaşmayı arzu etmektedir? - Amacın gerçekleştirilmesi hangi mimari kavram, yöntem ya da olgu üzerine yüklenmiştir?
	Nesne	- Elde edilmesi, eleştirel durumu ortadan kaldıracak kavram hangisidir? - Amaç nedir? - Mimari paradigma içerisinde bozulan dengeyi yediden hangi kavram kurabilir? - Hangi kavram, yöntem ya da olgu istenmektedir?
İletişim Eksenini bilme	Gönderen	- Anlatıda (mimarlık paradigması içerisinde) bir eksikliğe işaret eden şey nedir? - Anlatıda, hangi durumda değişiklik yapılması istenmektedir? - Mimarlık paradigmasında eleştirilen şey nedir? - Eisenman'ın mimarlık söylemi içerisinde dengesizlik durumunu ne ortaya çıkartmaktadır? - Bir değişikliğe neden gereksinim duyulmaktadır? - Nereden başlamak gerekmektedir?
	Alıcı	- Sonunda ulaşılmak istenen durum nedir? - Eleştirilen kavramın yerine hangisi konmak istenmektedir? - Amacın yerine getirilmesi koşulunda ulaşılabilecek durum nedir?
Çatışma Eksenini yetkin olma	Yardımcı Eden	- Anlatının sonunda ulaşılan durumdan hangi kavramlar olumlu biçimde etkilenecektir? - Varılmak istenen sonuç durumu ile çelişmeyen kavramlar hangileridir? - Anlatıda başlangıç durumunun değişmemesi hangi kavramları olumsuz etkiler?
	Karşı Çıkan	- Anlatının sonunda ulaşılan durumdan hangi kavramlar olumsuz biçimde etkilenecektir? - Anlatının istenen hedefe ulaşması ile çelişen kavramlar hangileridir? - Anlatıda başlangıç durumunun değişmemesi hangi kavram için olumludur?

Tabloda kavramların eyleyensel işlevlere göre sınıflandırılmasını kolaylaştıracak öngörülen sorular incelenebilir. Bu soruların sorulmasında, Greimas'ın oluş tarzlarına göre anlatı eksenlerini belli bir dizgeye (isteme → bilme → yetkin olma → yapma) yerleştirmesinden hareketle, önce özne – nesne, sonra gönderen – alıcı, son olarak da yardımcı eden – karşı çıkan çiftlerinin belirlenmesi, kavramların işlevlerine göre sınıflandırılmasını kolaylaştırmaktadır.

Mimarlık söylemini oluşturan kavramları, eyleyensel işlevlerine göre sınıflamakla aşağıdaki önermelerin doğrulanması hedeflenmektedir:

- 1- Mimarlık söylemini, Eisenman metinleri örneğinde okumak, metinlerin dizgeselliğini bozup, yeniden inşa etmek demektir. Bunun için Greimas'ın sunduğu eyleyensel modelden yararlanılabilir
- 2- Eisenman'ın söyleminde yer verdiği kavramlar dizgesi, sayılabilir parçalara bölünebilir.
- 3- Eisenman'ın paradigmasını oluşturan kavramlar birbirine karşıt iki grup içerisinde (pozitif ve negatif anlam eksenlerinde) konumlandırılabilir.
- 4- Pozitif ve negatif anlam eksenlerinde yer alan kavramların görülme sıklıkları arasında ters yönlü bir bağıntı bulmak, Greimas'ın eyleyensel modelinin, kavram çiftlerini metnin dizgesinden ayırıştırma ve karşıtlıklarına göre sınıflandırma konusunda başarılı olduğunu göstermelidir.
- 5- Eisenman'ın söyleminde geçen kavramlar, pozitif ve negatif anlamsal değerlerine göre doğrusal bir ölçek üzerinde sıralanabilirler. Bir kavramın pozitif ve negatif anlamsal değeri, ilgili eksenler üzerinde görülme sıklığı ile tanımlanabilir.
- 6- Birbiriyle karşıtlık içeren kavram çiftlerini, eyleyensel model yardımıyla belirlemek eyleyensel içeriklerine göre yorumlamak mümkündür.
- 7- Eisenman metinleri örneğinde, mimarlık söyleminin neyi eleştirdiği, neyi amaçladığı, mimarlık ortamının ve mimari tasarımın nereden nereye gelmesi istendiği yönündeki bilgileri eyleyenler model yardımıyla üretmek ve yorumlamak mümkündür.

4.5.3 Verilerin elde edilmesi, sınıflandırılması, bilgiye dönüştürülmesi ve yöntemin sınanması.

Eisenman'ın söylemini oluşturan kavramların, eyleyensel işlevlerine göre nasıl konumlandırıldığı, "Peter Eisenman Metinlerinin Eyleyenler Modeli ile Çözümlemesi ve Değerlendirilmesi" başlıklı 5. bölümde detaylı bir biçimde gösterilmiştir. Her metne ait kavramlar, gönderen – alıcı, özne – nesne, yardım eden – karşı çıkan olarak sınıflandırılmış; sınıflandırmanın nasıl yapıldığı, her anlatı kesitinin yanında açıklanmıştır.

İşlevlerine göre sınıflandırılan kavramların her birine bir simge atanarak bu simgeler tablolastırılmıştır. Belirlenen kavramların tümü ve kavramları temsil eden simgeleri içeren liste

Ek 2’de ve simgeleştirilen kavramların, anlatı eksenlerine ve eyleyensel işlevlere göre dağılımı Ek 3’te verilmiştir. Anlatının eyleyensel yapısının açıklamalı biçimde sunulması, modelin sınanması söz konusu olduğunda kolaylık sağlaması için düşünülmüştür. Bir anlamda,

Çizelge 4.7 Kavram indeksinden bir bölüm

Sİmge	Kavram
D_f	Farklılık, ayırım, ayırt etmek, ayrı (difference, differential, distinction, distinct)
D_{fx}	Farklılık, ya da ayırım içermeyen (non-differential) , farklılık ya da ayırımın olumsuzlanması, aynılık
D_i	İlahi (divine)
D_{ix}	Dünyevi (secular)

Çizelge 4.7’de kavram indeksinden bir bölüm görülmektedir. Görüldüğü gibi, incelenen metinlerde belirlenmiş olan kavramlar, metnin bazı bölümlerinde olumsuzlanarak kullanılmaktadır. Bu olumsuzlama iki biçimde gerçekleşmektedir. İlahi (D_i) x Dünyevi (D_{ix}) kavram çiftinde görüldüğü gibi karşıt kavramın kullanılmasıyla ya da, farklılık, ayırım (D_f , D_{fx}) kavramlarında olduğu gibi kavramın olumsuzlanmasıyla. Peter Eisenman’ın söyleminde bir kavramın olumsuzlandığına işaret eden ifadeler, örnekler halinde Çizelge 4.8’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.8 Peter Eisenman'ın söyleminde bir kavramın olumsuzlandığına işaret eden ifadeler

Örnek	Olumsuzlama biçimi	Anlatı Kesiti / Eyleyen	Olumsuzlanan Kavramlar	Simgesi	Olumsuzlanan simgesi
Anlam düşüncesini Gerçek Düşüncesini Zamansızlık düşüncesini Sorgulama	sorgulama, geçerliliğinden emin olmama	1/81 – yardım eden	Anlam, Gerçek, Zamansızlık	M, G, Tx	Mx Gx T
Klasik olmayan	dışında yer alma	7/81 alıcı	klasik	C	Cx
Desimülasyon	karşıt kavram kullanma	8/81 yardım eden	simülasyon	S	Sx
Zamansız Mekan	eksiklik bildirme	13/81 alıcı	zaman	T	Tx
Süreç içerisinde saklı kalan izlerin açığa çıkarılması	saklama, gerçeği gizleme	18/81 alıcı	Süreç	Tc	Tcx
mevcudiyet ve kökeni temsil düşünceleriyle yüzleşme	surgulama, geçerliliğinden emin olmama	22/81 yardım eden	mevcudiyet köken temsil	P O R	Px Ox R
Gösteren / gösterilen ilişkisinin koparılması	bilinen ve kabul edilen bir ilişkinin koparılması	28/81 nesne	gösteren gösterilen gösterge anlam temsil	Sf Sd Sn M R	Sfx Sdx Snx Mx Rx

Simgelerle ifade edilen kavramlar, anlatı kesitlerine ve eksenlerine göre tablolastırılmış ve hangi kavramın hangi eyleyensel rolü, kaç kere üstlendiği sayılabilir hale gelmiştir. Kavramların eyleyensel işlevlere göre dağılımının, yoruma dayalı oluşu ve öznelliği nedeniyle, mutlak doğru bir sınıflama yapmanın olanaksızlığı belirtilmelidir. Aslında Barthes, Foucault ve Derrida'nın belirttiği gibi, her okuma bir yanlış okumadır. Bu yanlış okumalar, anlam çeşitliliği ve zenginliğini olanaklı kılmaktadır. Farklı okuyucular, kavramları farklı eyleyensel işlevler altında sınıflandırabilirler; ancak bu işlem farklı gözlemcilerle yeter sayıda tekrar edilecek olsa, belli kavramların belli eyleyensel işlevler altında yığılacak şekilde gruplanacağına inanılmaktadır. Yine de, yapılan sınıflandırmanın nedensiz olmaması ve belli bir nedensellik taşıması adına,

eyleyensel rollere atanan kavramlar arasındaki ilişkileri açıklayan bir “doğrulama metni”, her anlatı kesitinin altına iliştilmiştir. . Böylece gözlemci, kavramların eyleyenler modeline göre ne oranda doğru sınıflandırıldığını değerlendirme seçeneğine sahip olacaktır. Böylece kavramların konumlanışındaki ‘isabetliliğe’ değin, değerlendiren kişinin zihninde genel bir görüşün oluşmasına yardımcı olunacağı düşünülmüştür.

5. PETER EISENMAN METİNLERİNİN EYLEYENLER MODELİ İLE ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1 Örnek bir Eisenman Metninin Eyleyenler Modeli ile Çözümlemesi

Peter Eisenman'ın giriş bölümünde açıklanan kriterler doğrultusunda seçilen 1984 -2004 yılı metnlerinin eyleyenler modelinin öngördüğü yöntemle çözümlemesi Çizelge 5.1 ile Çizelge 5.13 arasında verilen örneklerle sunulmaya çalışılmaktadır. Bu örnekler Eisenman'ın mimari paradigmasındaki değişimden sonra yazdığı, "The End of the Classical: The End of the Beginning, The End of the End – Klasik Dönemin Sonu: Başlangıcın Sonu, Sonun Sonu" başlıklı, 1984 tarihli, makalesine aittir. Diğer makalelerin çözümlemeleri Ek 1'de incelenebilir. Çözümlemeler bir çizelge formunda sunulmuş ve her anlatı kesitindeki kavramlar, Çizelge 4.8'de belirtilen sorgulama listesine göre eyleyensel işlevleri doğrultusunda sınıflandırılmışlardır.

Çizelge 5.1 Örnek bir Eisenman metninin Eyleyenler Modeli ile çözümlemesi, Anlatı Kesiti 1/81

The End of the Classical: The End of the Beginning, The End of the End (Eisenman, 1984b)			
Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Eksen	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Eksen	15. yy.ın ortalarından itibaren klasik dönem mimarlığının paradigması (Klasik – Modern)	Değişim Düşüncesi • Mimarlık Düşüncesindeki Süreksizlik	Klasik dönemin Sonu
Sınama Eksen	• Anlam düşüncesini • Gerçek Düşüncesini • Zamansızlık düşüncesini Sorgulama	Mimarlık	Klasik Dönemin Üç Kurmacası • Temsil • Mantık • Tarih
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu kesitinde Bildirişim Eksen, 'klasik dönem mimarlık paradigmasının sürmesi' ile 'sonu' arasında kurulmuştur. Yazara göre, klasik dönem öncesinde (Rönesans'a değin) mimarlık nesnesi (Romanesk ve gotik örnek olarak verilmektedir) kendi değerlerini temsil etmektedir.

Rönesans'la birlikte, binalarının antik dönemin temsilleri olmaya başladığı belirtilmektedir. Diğer deyişle temsilin temsiline dönüşmektedirler. Yazar, klasik dönemin sonuna ulaşma çabası içinde mimarının, mimarlık düşüncesinin süreksizliğine yöneldiğini belirtir. Buna anlam, gerçek ve zamansızlık düşüncelerinin sorgulanmasında yardımcıdır. Mimarlık düşüncesindeki

süreklilik, farklı biçimlerde, gerçeği temsil etme olarak kendisini göstermiştir. Klasik paradigma, gerçeğin temsilindeki sürekliliktir. Üç kurmacadan yararlanır. Rönesans'ta olduğu gibi kendini önceleyen binaların simülasyonu (temsilin temsili). Geç 18. yy da olduğu gibi gerçeğin tarihin işleyişiyle temsil edilmesi (Zeitgeist: tasarımın dönemin ruhunu temsil etmesi. Gerçeği mevcut zamanla, mevcudiyetle ifade etme). Ya da modern dönemde olduğu gibi gerçeğin mantık kurmacası üzerine oturtulması (bina kendi işlevi gibi gözükmelidir).

Çizelge 5.2 Anlatı Kesiti 2/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Ekseni	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Ekseni	Yaşanan anın anlamını doğrulama gereksinimi	• Temsilin • Tarihsel süreçlerin • İşlevin (verimliliğin) • Tarihsel figürlerin Temsili	Anlamanın Simülasyonu
Sınama Ekseni	• Halihazırda bir değere sahip olan mimarinin Temsili	Mimarlık (Sahte Kahraman) • Rönesans • Geç 18. yy • Modern • Post-Modern	Anlamanın kendiliğindenliği idesi (Idea of self-evident meaning.)
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Simülasyon kavramı yazara göre bir olumsuzluk içermektedir. Yazar, Baudrillard'dan alıntılanarak "bir gösterge, temsil ettiği gerçeklik artık var olmadığı (öldüğü) anda simüle etmeye başlar" demektedir. Bu anlamda, "temsil yaşanan anın anlamının, antikite mesajı kullanılarak simülasyonudur". Mantık da bir simülasyondur: Gerçeğin anlamının, bilimin mesajını kullanarak yapılan bir simülasyondur. Aynı şekilde işlevsellik de verimliliğin simülasyonudur. Klasik mimari anlayışta mimarlığı temsile motive eden yaşanan anın anlamını doğrulama gereksinimidir. Bu motivasyon anlamanın simülasyonu ile sonuçlanır.

Diğer bir deyişle kendi anlamını, tarihsel süreçleri, işlevselliği ve kendinden önce gelen mimarlığı temsil ederek doğrulamaya çalışan mimarlık; ancak doğrulamaya çalıştığı anlamı simüle etmektedir. Anlatı sahte kahraman olarak eleştirilen klasik mimarlık düşüncesi üzerine kurulmuştur. Özne olarak mimarlık bu anlatı kesitinde sahte kahramandır; çünkü Bildirişim Ekseninde alıcı eyleyen olumsuz bir kavramı göstermektedir.

Rönesans, geç 18. yy., modern ve post-modern mimarlık temsili, tarihsel süreçlerin ve işlevin temsili kendi nesnesi olarak görmektedir.

Çizelge 5.3 Anlatı Kesiti 3/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Doğrunun aranması - Mimaride köken arayışı - Tasarımın rasyonel kaynağına duyulan arzu	Kökenler - İlahi / Doğal - Saf dünyevi mantık (tip biçimler) - İşlev ve teknik	İtikat (Sonu gelmeyen figürler, metaforlar ve metonomiler dizgesi) - etkili ikna etme yöntemleri - değerle yüklü tartışma ağları
Sınama Ekseni	Bilim, Bilgiye duyulan inanç	Mimarlık (Sahte Kahraman) - Rönesans - Aydınlanma Çağı - Aydınlanma Çağı sonrası - Modern	Kökenin kendiliğindenliği idesi
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Bildirişim Ekseninde doğruluğun aranması olarak gösterilen eyleysel kavram, mimari tasarımın rasyonel bir kaynağa dayandırılma arzusunu belirtmektedir. Rönesans, Aydınlanma Çağı sonrası ve Modern Çağ Mimarlığı, bu arzunun hareketlendirmesiyle bir köken arayışına girmiştir. Rönesans'ta bu kökenin, ilahi ya da doğa kaynaklı olduğu düşünülmüş, Aydınlanma döneminde saf dünyevi mantığa (nedenselliğe), 19. ve erken 20. yy.larda ise işlevsellik ve tekniğe dayandırılmıştır.

Mantık (nedensellik) odağını kendine çevirdiğinde kendini yok etme sürecini başlatmış; kendinin bir kurmaca olduğunu ortaya koymuştur. Nedensellik kendi konumunu sorgularken, gerçeği aktarma yetkisi, kanıtlama gücü buharlaşmaya başlamış, Rönesans'ın da Modern'in de temelden bağlı olduğu gerçeğin, özünde bir inanca dayandığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, "analiz bir simülasyon biçimidir. Bilgi yeni bir dindir. Mimarlık asla nedenselliğe bir vücut vermemiştir; ancak verme arzusunu ifade etmiştir; nedenselliğin mimari bir imgesi yoktur."

Yazar anlamın ve kökenin kendiliğindenliği kavramına şöyle bir açıklık getirir:

*"Zamanın ileri hareketi gibi bir kavram bulunmamaktaydı. Sanat doğrulanmasını geçmiş ve gelecek terimlerinde aramamıştı. Sanat zamansızdı. Antik Yunan'da tapınak ve tanrı aynı idi. Mimarlık ilahi ve doğal idi. Bu nedenle 'klasik döneme' 'klasik' gözükmüştü. Klasik, temsil veya simüle edilemez, sadece neyse odur."**

* Yazar metnin başında klasik ve klasik dönemin ayrımına dikkat çekmektedir. Analizde, "classic" için "klasik" terimi, "classical" için "klasik dönem" terimi kullanılmıştır.

Çizelge 5.4 Anlatı Kesiti 4/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Eksen Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimarlıkta zamansızlığın kaybı ve yeniden yerine konması arzusu	Zamansal Gerçeklik • Zamansızlığın kaynağı olarak tarihin zamana bağımlı kavranışı • Diyalektik zaman • Zeitgeist (Dönemin ruhu: yaşanan ana özgülük), Yaşanan anının aldatıcı zamansızlığı • Kendi zamanını ifade etmenin kaçınılmazlığı	Zamansızlığın Simülasyonu
Sınama Ekseni	Zamansal köken idesi • Geçmiş düşüncesi • Zamanın ileri hareketi kavramı	Mimarlık (Sahte Kahraman) • 15. yy ortası • 19.yy • Modern • Modern Sonrası	Zamanın diyalektik olmayan biçimde algılanışı
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Klasik dönemin (antikiteden öykünerek) zamansızlığı yerine koyma niyeti, tarihin zamana bağımlı kavranışını, zamansızlığın kaynağı haline getirmiştir. Mimarlık, zamansal gerçekliği zamansızlığın yeniden inşasında görmüş ve bunun için farklı dönemlerde farklı kavrayış biçimlerine yönelmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi bunların her biri zamana bağımlı olmaktan kurtulamamıştır. Orijinal metinden alıntılar yaparak belirtmek gerektiğinde örneğin , 15. yy.ın ortalarında zamansal köken idesi ilk defa ortaya çıkmış, sonsuzluk döngüsü ortadan kalkmıştır. Bir başlangıç noktası ortaya koymak zamansızlığın kaybına, köken kavramının var olmasına ve zamansal gerçeklik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

19.yy. da zamanın ileri hareketi kavramı tarihsel değişim düşüncesini, tarihsel değişim, diyalektik işleyişi, diyalektik işleyiş Zeitgeist (dönemin ruhu: insanlar daima kendi zamanlarıyla uyum içinde olmalıdır) düşüncesini doğurmuştur. Bu noktada Zeitgeist simülasyonundan bahsetmek mümkündür; çünkü aynı klasik dönemin, kendinden önceki dönemi yeniden üretmesinde olduğu gibi Zeitgeist da, yaşanan anı ifade ederek zamansızlığı ele geçirebileceğini düşünmüş, yaşanan anın sonsuzluğu yanılsaması tuzağına düşmüştür.

Modern hareket tarihte bir esrime değil, Zeitgeist kavrayışında yeni bir evrimsel bölümdür. Zeitgeist modernistleri, geçmişte kalan tarihlerinden kurtulmakla mustulayarak, yaşanan anın tarihine tutsak etmiştir. İdeolojik açıdan, kendi çağlarının sonsuzluğu yanılsamasında tutsak olmuşlardır. Mimari bir üslubun 20.yy.ın sonlarındaki amacı, artık kendi çağının ruhuna vücut vermek değil, kendi zamanını ifade etmeye çalışmanın olanaksızlığını ortaya koymaktır.

Çizelge 5.5 Anlatı Kesiti 5/81

Paragraf 1-2			
	Gönderen	İtek Eksen	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksen	Klasik Dönemde Zamansızlık (Farklı Dönemlerde zamansızlığın simülasyonu)	- Anlamli zamansızlıktan - Doğruluk içeren zamansızlıktan - Tarihten - Evrensellikten Kopmalar	Evrensel olmayan Zamansızlık
Sınama Eksen	Tek tarihsel süreklilik	Zamansızlık	Kendiliğinden var olan değerler (temsil, mantık, tarih)
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Klasik dönemin zamansızlık anlayışı aslında antikitedeki zamansızlığın bir simülasyonudur ve hedefi tarihi kullanarak gerçeğin kaynağına ulaşmaktır.

Ancak köken olarak aldığı ve ulaştığı sonlar evrenselliğini (kendiliğinden varolan değerlerini) yitirmiştir. Kökenler ve sonlar bir kurmacaya dönüşmüştür.

Kendiliğinden varolan değerlerin yitmesi, zamansızlığın anlamdan ve gerçekten kopmasına neden olmuştur. Zamansız bir gerçek, zamansız bir anlam artık yoktur sadece zamansızlık vardır.

Zamansızlığın zamandan (tarihten) kopması olasılığı, evrensellikten de kopmasını beraberinde getirmiştir. Klasisizmi ve modernizmi tek tarihsel sürekliliğin bir parçası olarak görmenin sonucu temsilde, nedensellikte ya da tarihte, nesneye meşruiyet tanıyacak “kendiliğinden varolan değerler” bulunmadığını görmek anlamına gelir.

Çizelge 5.6 Anlatı Kesiti 6/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Eksen Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksen	- Doğruluk düşüncesine atfedilen klasik değerler üzerine kurulu - Gerçek ve hayal ürünü olan arasındaki farkı yok sayan Simülasyon olarak Mimarlık	Kurmaca Nedensiz, anlamdan bağımsız ve zamansız bir yapaylığın yaratılması	- Doğruluk değerini içermeyen - Gerçekle hayal arasındaki farka dokunmayan Desimülasyon (hata / error)
Sınama Eksen	Yoklukların oluşturduğu yapı (Structure of absences)	- mimarlık teorisi olmayan - tam ne diyeceğini bilmeyen (aporia) Mimarlık için yeni bir model	- Figüre yönelik olan - Dönemin ruhunun Temsil
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Yukarıda bahsedilen üç kurmaca simülasyon olarak görülebilir. Kurmaca (her hangi gösterge) kendi durumunu kurmaca olarak tanımlamadığında simülasyona dönüşür. Eğer mimarlık kurmacaların icat edilmesiyle ilgiliyse, o zaman amacını anlam, zaman ve mantık gibi değerleri yansıtmak üzerine kurmayan ve farklı bir kurmacayı cisimleştiren bir mimari önermek olasıdır. Mimaride nedenselliğin simülasyonu, klasik dönemin doğruluk idesine verdiği değer üzerine kuruludur. Heidegger hatanın doğrulukla koşutluklar olduğunu hatırlatmaktadır. Hatadan hareket etmek ‘yanlış okumalar’ ile bilinçli olarak karşılaşmak anlamına gelir ki klasik dönem bunu bilinçsiz olarak gerçekleştirmiştir. Hata yazarın önerdiği anlamda ve klasik dönemden farklı olarak doğruluk değerine dayanmamakta ve doğrunun diyalektik karşıtı olarak orataya çıkmamaktadır. Daha çok bir desimülasyondur. Doğruluk değerini içermeyendir. Örneğin kolonların ağaç dallarına, pencerelerin gemilerdeki kamara pencerelerine benzetildiği durumlarda mimari öğeler, gereğinden fazla anlamlarla yüklenmiş temsili figürlere dönüşmektedir. Edebiyatın tersine, mimaride temsil figürleştirmenin tek yoludur. Mimaride figür nesnenin temsilini gerçekleştirmek içindir. Mimari figür, ya antropometrik, ya mimari, ya doğal ya da teknolojik bir başka nesneyi ima etmektedir.

Modern hareketin klasik dönemden kalıt olarak aldığı, yaşanan anın mimarlığının, dönemin ruhunun bir yansıması olması gerektiridir. Mimarlık aynı zamanda hem yaşanan an, hem de evrensellekle ilişkili olmalıdır. Klasik dönem modelinin bir simülasyon olduğu görüldüğüne göre mimarlık için yeni bir model ne olabilir? Bu soruyu bir model ile yanıtlamanın olanaksız oluşu mimarlık için yeni bir modeli kavramsallaştırma yönünde bir kapasite yokluğu içinde olmamıza dayanır. Mimarlık teorisi olmayan, tam ne diyeceğini de bilemeyen bu modelin özellikleri yoklukların oluşturduğu bir yapıya dayanır. Amacı mimarlık için yeni bir kuramsal model önermek olamaz çünkü bu modellerin tümü sonuçta boşa çıkmaktadır.

Çizelge 5.7 Anlatı Kesiti 7/81

Paragraf 1-2			
		İtek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Klasik	Kurmaca Nedensiz, anlamdan bağımsız ve zamansız bir yapaylığın yaratılması	Klasik Olmayan
Sınama Ekseni	Simülasyon olmayan (Desimülasyon)	- mimarlık teorisi olmayan - tam ne diyeceğini bilmeyen (aporia) Mimarlık için yeni bir model	Simülasyon
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Simülasyon, gerçekte zahiri olan arasındaki farklılığı yok etmek iken, desimülasyon, gerçekte yanlışlama arasındaki farka dokunmaz.

Mimaride bu türden bir desimülasyon klasik olmayan başlığı altında incelenebilir. Desimülasyon, simülasyonun tersi, olumsuzu ya da karşıtı olmadığından, klasik olmayan mimarlık da klasik dönem mimarlığının tersi, olumsuzu ya da karşıtı değildir; sadece ondan farklı olan bir olgudur. Klasik olmayan mimarlık artık yaşanan andaki deneyimlerin, tarihin simülasyonunun, nedenselliğin, gerçekliğin doğrulanması değildir. Onun yerine, gerçeğin farklı bir açıklaması; olduğu gibi olan bir mimarlık (an architecture as is) şeklinde tanımlanabilir. Kendinin, kendi değerlerinin ve içsel deneyimlerinin bir temsidir.

Anlamdan bağımsız, nedensiz ve zamansız bir yapaylığın yaratılması Baudrillard'ın 'simülasyon' adını verdiği şeyden ayırt edilmelidir. Bu, klasik dönemin gerçeklikle temsil arasındaki ayrımını silme, böylece mimariyi gerçeği simüle eden bir uzlaşmalar kümesine çevirme çabası değildir.

Çizelge 5.8 Anlatı Kesiti 8/81

Paragraf 1-2			
	Gönderen	İtek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Klasik Mimarlık	Mimarinin Kendi Değerleri • Mimarinin Kendisi • Mimarinin Kendi Deneyimleri	Klasik olmayan Mimarlık • Klasik değerlerin baskınlığının sonu • Mimariyi bir metin olarak okuma
Sınama Ekseni	Mimaride Desimülasyon • Göstergenin göstergesi • Göstergenin arkasında yer alanın reddedilişi	Temsil	Mimaride Simülasyon • Geçmişin replikaları artık bir anlam ifade etmeyen göstergeleri
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Klasik olmayan mimarinin, yeni dönemler için ya da tarihin sürekliliğinin kesilmesi nedeniyle gerekli olduğu iddiası bir başka Zeitgeist tartışmasının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Oysa ki 'klasik olmayan', sadece farklı değerlerin ortaya çıkabilmesi için klasik değerlerin baskınlığının sona ermesini önermektedir. Yeni değerler ya da yeni bir Zeitgeist değil; mimariyi metin olarak okumada olduğu gibi yalnızca farklı bir durum önermektedir.

Mimarinin metin olarak okunması hiç şüphesiz ki bir Zeitgeist argümanıdır; öyle ki günümüzde klasik dönemin göstergeleri artık bir anlam taşımamakta ve replikalara dönüşmüş bulunmaktadır. Klasik olmayan mimarlık bu nedenle dünyayı algılayıştaki kapanışa duyarsız değildir sadece onu temsil etmeye duyarsızdır.

Çizelge 5.9 Anlatı Kesiti 9/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İstek Ekseni	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Ekseni	Klasiğin zamana bağımlı kavramları Köken ve Son	- İşlemin iç bağıntılarını üreten - Mimari eylemin iç doğasında bulunan Değerler	Zamansızlığın Yeniden İnşası Köken ve Son kavramlarının ortadan kalkışı
Sınama Ekseni	Kendi Var Oluşuna Yönelik İçsel Güdülenme	Kökenin Alternatif Kurmacaları - Kurmaca Köken - Yapay Köken - Klasik olmayan Köken	Mimarlığın A Prori Kökenleri - İşlevsel kökenler (neden ve sonuç) - İlahi kökenler - Doğal Kökenler - Evrensel kökenler
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Zamansızlığın yeniden inşa edilebilmesi için klasiğin zamana bağımlı kavramları olan 'köken ve son'un ortadan kaldırılmasıyla işe başlanmalıdır. Geçmişe geri gidilemeyeceğinden yaşanan andan (ve yaşanan ana hiçbir değer atfetmeden) başlanmalıdır. Zamansızlığın günümüzde yeniden inşası kurmacayı kendi amacı olarak gören bir kurmaca olmalıdır. Kurmaca zamansız gerçekliği simüle etmeye çalışmamalıdır.

Kasıtlı olarak kurmacaya dayanan ya da nedensiz olan mimarinin değeri, ilerleme yönünden çok, mimarlık eyleminin iç doğasına dayandırılmaktadır. Kurmaca köken, işleyişin iç bağıntılarını türetmekle ilgili yöntemsel bir değer içerir. Eğer bir başlangıç kurmaca ise, kapanış ve sona giden bir yöneliş söz konusu olamaz; çünkü başlangıcın doğasında bulunan ve bir dengesizlik olan mevcut durumun değişmesi güdüsü, değişmeme durumu anlamına gelen 'son'a asla ulaşmayacaktır.

Klasik olmayan kökenler doğal, ilahi ve evrensel kökenlerin tam tersine ve çok kesin bir biçimde nedensiz, yapay ve görelidir. Yazar yapay kökeni ağaçlara uygulanan aşılama benzetmektedir. Yabancı bir dokuya yapılan genetik bir enjeksiyon, bir bağlam içinde yaşayan ve herhangi bir kökene bağlı olan kolaj ve montajdan farklı olarak, yeni bir sonuç ürün üretmek için kullanılmaktadır. Mimarlık, işlevsel, ilahi, doğal ya da apriori kökenlerinden kurtulduğunda, köken için, anlama, gerçeğe, zamansızlığa dayanmayan; kısacası kendi dışındaki değerlere yönelmeyen; nedensiz, alternatif kurmacalar önermek mümkün olabilecektir.

Çizelge 5.10 Anlatı Kesiti 10/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Tarihin sonunu aşma arzusu	Her farklı koşul için yeniden icat edilen, genel geçer olmayan İcat edilmiş Kökenler	Kurmaca Gelecek - Mimarının verili (a priori) hedeflerinden ve sonlarından kurtulması - Sonun sonu
Sınama Ekseni	Tarihi algılamada süreksizlik	Değişim (modification) işlemleri - Kompozisyon, dönüştürme, bir kökene ekleme ya da ondan çıkarmalar yapma - Dişaleldik olmayan, doğrulunsal olmayan, hedefe yönelik olmayan işlemin icadı	Gelişim idesi (Bugünün yanlış değeri) Bugünün geleceğe yönelik beklentilerimizi sürdürmesi durumu
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatısal düğüm noktasında iletişimi başlatan, klasik dönem kurmacasının, tarihinin sonuyla yüzleşme hatta onu aşma arzusunu uyandırmasıdır. Aynı arzu, modernin ütopya idesinde de bulunmaktadır. Değerle dolu nesnelerin, kendiliğinden anlamlı bir kökenle ilişkili olmaları durumunda, zamansız bir geleceğe (bir ütopya) doğru hareket etmekte olan yaşanan anı aşabileceği düşünülmüştür. Bu ilerleme düşüncesi yaşanan ana yanlış bir değer atfedilmesine neden olmuştur. Açık uçlu ve zamansız bir sonla ilgili fanteziler geliştirmek demek olan ütopya, kapanma ve son fikrini doğurmuş; böylece modernin kapanış krizi ortaya çıkmıştır: Sona doğru ilerleme işleminin sonu.

Tarihi, süreklilik olarak algılayışımızın yarattığı bu krizler, yaşanan anın (ve ona ait nesnelerin) geleceğe yönelik beklentilerimizi sürdürülür kılmasından kaynaklanmaktadır. Tarihi algılamadaki sürekliliğin kırılması, klasik dönemin temsilinin, doğal, verili ya da aşkın bir şey olmadığının fark edilmesini sağlayacaktır. Verili değerleri algılayışımızdaki bu kriz durumunda, 'sonun sonu' düşüncesi, simüle edilmiş ya da idealleştirilmiş olanın tersine (doğruluk değeri ile bir tehdit oluşturmayan) kurmaca bir geleceğin icadını ve kavranmasını olanaklı kılmaktadır 'Sonun sonu'yla birlikte, daha önceden kompozisyon (düzenleme) ve transformasyon ilgili işlemler rastlantısal bir strateji olmaktan çıkar. Bu işlemler belirli bir kökene ekleme ya da ondan çıkarmalar yapmak anlamındadır. Değişim işlemlerinin güdülendiği icat edilmiş kökenler, klasiğin kabul edilmiş söylensel kökenlerinden farklıdır, her koşul için yeniden icat edilirler ve sonsuza dek değil; belirli bir an için benimsenirler.

Çizelge 5.11 Anlatı Kesiti 11/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İtek Ekseni	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Ekseni	Mimarlıkta tek eğretilme konusu (metaphorical subject) olarak Nesnenin Temsili	Mimarlık Edimi	Temsili olmayan betimleme biçimi olarak iç işleyişi (işlemleri) eğretilme
Sınama Ekseni	Kitle ve Oylum Yaratma Edimini Yazma İdesi - Göstergenin göstergesi - Göstergenin arkasında yer alanın reddedilişi	Mimari Metin (Yazı olarak Mimarlık)	İmge olarak Mimarlık Nesneyi / nesnenin kitle ve oylumunu yazma ideşi
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

‘Sonun sonu’ düşüncesi, mimarlıkta tek eğretilme konusu olarak nesnenin temsiline de sonu demektir. Geçmişte eğretilme, gerilim, basınç, esneme gibi güçlerin ifadesinde kullanılmıştır. Bu nitelikler doğrudan nesnelerin kendisinde görülmese de, diğer nesnelerle olan ilişkilerinde görülebilmektedir. ‘Eğretilme düşüncesi binalar arasında ya da binalarla mekanlar arasında üretilebilecek niteliklerle ilgili olmaktan çok, iç işleyişin nesnede temsiline dayanmayan bir çeşit betimleme yaratmasıyla ilgilidir. Bu nesnenin klasik anlamdaki estetiğine değil, mimari metnin potansiyel şiirselliğine yaklaşılmasıdır. Öyleyse sorun, metinleri temsillerden ayırmaktır. Kişinin gördüğü özdeksel nesnenin, diğer nesnelere ya da değerlere göndermede bulunan imgeler dizgesinden çok, bir metin olduğu düşüncesinin ifade edilmesidir. Mimarlık düşüncesini imge yerine yazı olarak algılamak dendiğinde, yazılan şeyin nesnenin kendisi – kitlesi ve oylumu- değil, kitle yaratma edimi olduğu anlaşılmalıdır. Bu düşünce mimarlık edimini eğretilmecici bir biçimde cisimleştirir. Okunması, ‘izler’ (traces) olarak adlandırılan farklı bir göstergeler sistemi tarafından yapılır. İzler bilindiği anlamda okunmak için değildir ve ortada okunması gereken bir olgu olduğunu göstermek dışında başka değerleri yoktur. İz okunması gereken bir şeyler olduğu düşüncesine işaret eder. Bu nedenle, bir gösterge parçasıdır, işlemde olan bir edimi gösterimler. Bu anlamda iz, gerçeğin bir simülasyonu değildir. Bir dissimülasyondur çünkü kendini geçmişteki gerçekliklerinden uzak bir konumda ortaya koyar. Daha önceki bir mimarlığın ya da sosyal alışkanlıkların, kullanımların imgesini oluşturmakla değil; kendi iç işleyişinin (tam anlamda figürasyonunun) kaydedilmesiyle ilgilenir. Bu nedenle başka bir nesne kökenli imgenin değil; bir güdülenmenin, bir edimin kayıdır.

Çizelge 5.12 Anlatı Kesiti 12/81

Paragraf 1-2		
	Gönderen	İtek Ekseni Nesne
		Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimarinin ne olması gerektiği ile ilgili ön yargıya dayalı bilgi	Metin olarak Mimarlık Bilme duygusunu inançtan ayırt edebilme sığası • Kodunun çözümünü olmasa da mimariyi bir metin olarak nasıl okumak gerektiğini bilme
Sınama Ekseni	Çevremizdeki şeyleri dil olarak tanıma	• Okur olarak kendi kimliğinin bilincinde olan Okur Nesnede var olan doğrunun doğasına yönelik bilgi
	Yardım Eden	Özne
		Karşı Çıkan

Klasik olmayan bir mimari, kullanıcı ya da gözlemci olmak yerine, “okur olarak kendi kimliğinin bilincinde olan okur” düşüncesiyle aktif biçimde ilişkiye girmekle başlamaktadır. Bu düşünce, herhangi bir dış değerler sisteminden (özellikle tarihsel mimari bir sistemden) uzaklaşmış yeni bir okuru öngörmektedir.

Söz konusu okur, okuma edimine, okuma kimliğinden başka hiçbir apriori yetenekle yaklaşmaz. Oranlar, dokular, ölçek v.b. anlamda, mimarinin ne olması gerektiğiyle ilgili ön yargıya dayanan hiçbir bilgiye sahip değildir. Klasik olmayan mimari de kendini anlaşılır yapmak için bu türden ön yargılardan esinlenmez.

Mimari okurunun yeteneği, bilme duygusunu inanç duygusundan ayırt edebilme sığası olarak tanımlanabilir. Bu yeni yetenek nasıl okunacağını bilmekten, daha da önemlisi kodunun çözümünü olmasa da, mimariyi bir metin olarak nasıl okumak gerektiğini bilmekten gelmektedir. Bu nedenle yeni ‘nesne’, öncelikle kendini bir metin, bir okuma vakası olarak ortaya koyma kapasitesine sahip olmalıdır.

Yeni okur, nesnede var olan doğrunun doğasına yönelik bilgiyi bilmek zorunda değildir. Bu doğrunun doğası, mantıksal kökenin temsili, oran, uyum ve düzen üzerine evrensel bir yasalar dizgesi olabilir. Kodun nasıl çözüleceğini bilmek önemsizdir, dil de bu bağlamda anlam taşıyacak kodları bir araya getirmek için değildir. Okuma edimi, her şeyden önce çevremizdeki şeyleri bir dil olarak tanımadır. Bu bakış açısından okuma, anlam ve ifade düzeyinden çok bir çağrışım düzeyinin ortaya çıkmasını olanaklı kılar.

Çizelge 5.13 Anlatı Kesiti 13/81

Paragraf 1-2			
Gönderen		İlek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	İdeal Gelecek ve İdealleştirilmiş Geçmiş	Değerin başlangıcının ve sonunun sonu	Zamansız Mekan
Sınama Ekseni	Yapay bir Geçmişin ve Geleceksiz bir Mevcut Anın İcadı	Yaşanan Anın Mimarisi • Zamansız • Temsili Olmayan (nesnesiz) • Yapay (nedensiz)	Zamansız Temsili Olmayan (nesnesiz) Yapay (nedensiz)
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Başlangıcın ve sonun sonunu öngörmek, değerın başlangıcının ve sonunun sonunu öngörmektir. Başka bir 'zamansız' mekanı öngörmektir. Bu, yaşanan anda, ideal bir gelecek ve idealleştirmiş bir geçmişle tanımlanan bir bağı olmayan, zamansız bir mekandır. Yaşanan anın mimarisi, kurmaca bir geçmişle geleceksiz bir mevcut anın icat edilmesidir. Ötesi olmayan bir geleceği anımsayan zamansız bir mekan...

Bu metin, doğrulanamayan 3 öngörüye ya da değere dayandırılmıştır: Zamansız (kökeni ve sonu olmayan) mimari, temsili olmayan (nesnesiz) mimari ve yapay (nedensiz, nedenselliği olmayan) mimari.

5.2 Anlatısal Çözümlemeden Elde Edilen Verilerin Tartışılması

Kavramların, eyleyen ulamlarına ve anlatı kesitlerine göre dağılımı tablo haline getirildikten sonra, her kavramın, hangi eyleysel kategori içerisinde görüldüğünü saymak mümkün hale gelmiştir. Yapılan sayımda, belirlenen 171 adet kavram ile, toplam 1251 kez karşılaşıldığı gözlemlenmektedir. Bu verilere ilişkin tablonun fazla sayıda değer içermesi tümünü göstermeye olanak vermediğinden, Çizelge 5.14'te verilerin bölümsel gösterimi sunulmuştur. Verilerin tümüne ilişkin tablo Ek 5'te incelenebilir.

Çizelge 5.14 Kavramların Eyleysel Kategorilerde Görülme Sıklığı

	Açıklaması	Simge	Pozitif Deixis	Negatif Deixis	Gönderen	Alıcı	Yardımcı Eden	Karşı Çıkan	Özne	Nesne	terimin toplam kullanım sayısı
1	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar	A	13	14	9	9	4	5	34	8	2
2	Soyut, abstr	Ab	0	1	1	0	0	0	0	1	17
3	Estetik, estetik niyet, estetize etme, estetikleştirme, güzellik (aesthetics, aestheticizing, beauty)	Ae	2	13	4	0	2	9	1	1	4
4	Estetik, estetize etme, estetikleştirme, güzellik kavramlarının olumsuzlanması	Aex	2	1	0	1	1	1	0	1	1
5	Eisenman'ın mimarisi	AEi	0	0	0	0	0	0	1	0	1
6	Avant Garde	Ag	0	1	0	0	0	1	0	0	8
7	Sanat	Art	4	1	0	2	2	1	2	1	
167	Yazma (Writing)	W	3	1	0	0	3	1	0	0	4
168	Metin, yazı (Text), ikinci dil	X	13	1	0	6	7	1	5	7	26
169	onaylanmış yazı, yetkilendirilmiş yazı (authorial texts)	Xx	0	5	4	0	0	1	0	0	5
170	Zeitgeist, dönemin ruhu, tek bir zeitgeist olması düşüncesi, belli bir dönemin tek bir ruh ile temsili	Z	1	3	0	1	0	3	0	1	5
171	Birden fazla dönemin ruhu olduğunu kabul etme, çift zeitgeist	Zx	3	0	0	3	0	0	1	3	7
	TOPLAM		399	474	210	192	207	265	164	213	1251

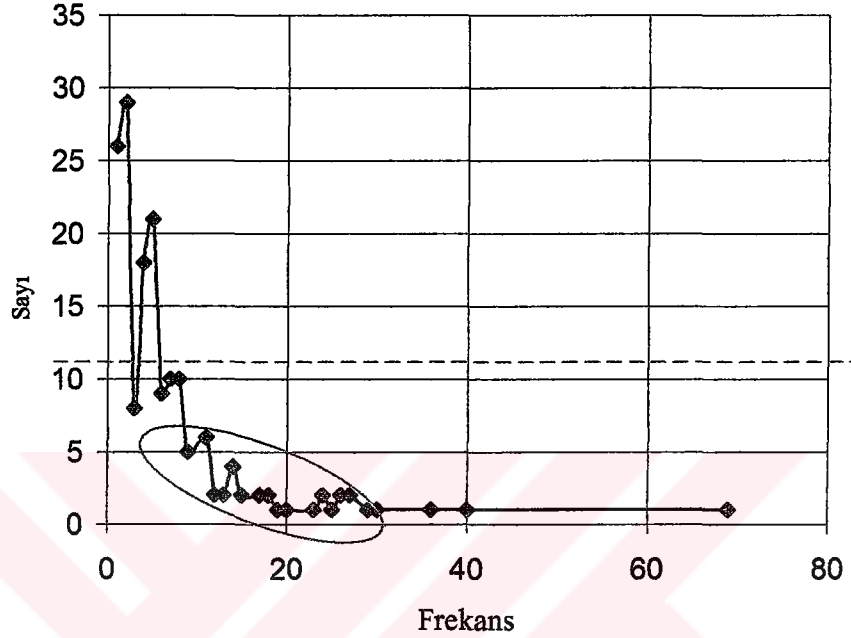
Çizelge 5.14 incelendiğinde, kavramların açıklamalarının, simgelerinin ve hangi eyleyen kategorisi içerisinde, kaç kez gözlemlendiklerinin, ilgili alanlara yazılmış olduğu görülür. Aynı zamanda kavramların, pozitif ve negatif anlam ulamlarında, hangi sıklıkta gözlemlendiği, çizelgenin ilgili alanlarında belirtilmiştir.

Çizelge 5.15 Kavramların frekanslarına bağlı gruplandırılması ve aynı frekans grubundan kaç tane yer aldığıın belirlenmesi

Kavramın Frekansı (<i>F</i>)	Benzer frekanstaki kavram sayısı (<i>N</i>)	terimin toplam kullanım sayısı (<i>F</i> x <i>N</i>)
1	26	26
2	29	58
3	8	24
4	18	72
5	21	105
6	9	54
7	10	70
8	10	80
9	5	45
11	6	66
12	2	24
13	2	26
14	4	56
15	2	30
17	2	34
18	2	36
19	1	19
20	1	20
23	1	23
24	2	48
25	1	25
26	2	52
27	2	54
29	1	29
30	1	30
36	1	36
40	1	40
69	1	69
toplam	171	1251

Çizelge 5.14'ün değerlendirilmesi için, kavramların görülme sıklıklarının ortalaması önemli bir parametreyi temsil etmektedir. Belli bir ortalamanın üstündeki frekansta ortaya çıkan kavramların, Eisenman'ın söyleminde belli bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Çizelge 5.15'te Kavramlar frekanslarına göre sıralanmış ve aynı frekanstaki kavramlardan kaç tane olduğu belirtilmiştir. Buna göre Eisenman'ın söyleminde 1 kez geçtiği belirlenen kavramlardan 26 tane; 2 kez geçen kavramlardan ise 29 tane bulunmaktadır. İki değerın çarpımı ise bu kavramların toplam kullanım sayısını vermektedir: 1 kez görülen kavramların toplam kullanım sayısı 26 ($1 \times 26 = 26$), 2 kez görülen terimlerin toplam kullanım sayısı 58 ($2 \times 29 = 58$)'dir. Burada dikkat edilmesi gereken, 1 kez gözlemlenen terim gurubuna toplam birden fazla kavramın

girebileceğidir (örneğin: Avant Garde [A_g], Bağlam (context) [C_{on}], Dünyevi (secular) [D_{ix}], kavramları gibi). Bu verilerin grafikleştirilmiş biçimini, Şekil 5.1’de görmek mümkündür. Söz konusu grafikten, görülme sayısına göre bazı kavramların çok daha fazla sayıda oldukları görülmektedir. Örneğin 1 ile 9 kez görülen kavram sayısı 7 ile 30ken; 11 ile 35 kez görülen kavramlar, 1 ile 5 adettirler (grafığın işaretlenen kısmı).

Şekil 5.1 Aynı frekansta olan kavramların miktarları

171 kavram ve toplam 1271 sayım içerisinde, örneğin, 2 kez görülen kavramlardan toplam 29 adet bulunsa da, çok az sayıda kullanılan bu frekans grubundaki kavramlardan (sayıları çok olmasına rağmen) bir anlam çıkartılması oldukça güçtür. Başka bir deyişle, az sayıda görülen kavramlarla (F_A), çok sayıda görülen kavramlar (F_B) birer küme olarak düşünülse, mevcut durumda, bu kümelerin elemanları arasında sayılarına bağlı olarak şu şekilde bir ilişkinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür:

$$\sum N_{FA} > \sum N_{FB}$$

Örneğin eğer,

$$F_A = \{ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13 \} ;$$

$$F_B = \{ 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 36, 40, 69 \}$$

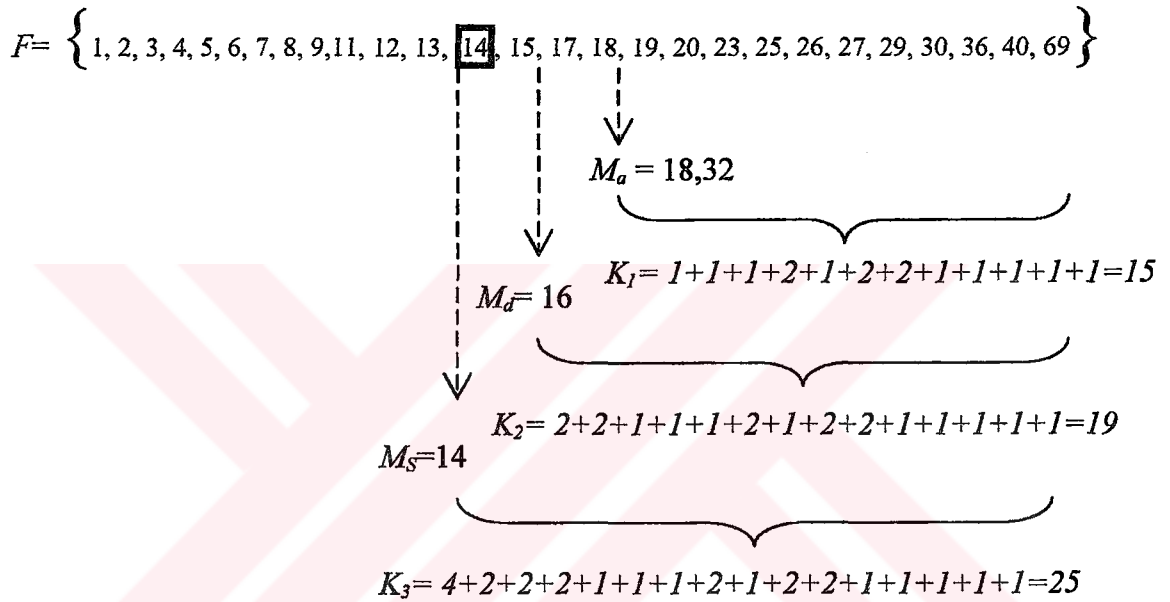
Olarak belirlense, A kümesindeki elemanlarla B kümesindeki elemanların görülme sıklıklarının toplamaları arasındaki ilişki;

$$\sum NF_A = 146; \sum NF_B = 25 \Rightarrow \sum NF_A > \sum NF_B \text{ olacaktır.}$$

Başka bir deyişle kullanılma sayısı az olan terimler bir küme halinde düşünüldüklerinde, toplam söylem içerisinde çok sayıda yer aldıkları görülecektir. Öte yandan kullanım sayısı fazla olan terimler, bir küme olarak düşünüldüklerinde, toplam söylem içinde az sayıda yer aldıkları gözlemlenecektir. Öyleyse, bu kümeleşmenin nasıl yapılacağı sorusuna bir yanıt bulmak gerekmektedir. Başka bir deyişle ‘Az’ ile ‘Çok’ arasındaki çizginin çekileceği yerin belirlenmesi söz konusudur.

Çizelge 5.15’deki terimlerin (kavramların) görülme sayıları (F) bir seri olarak kabul edilse, bu serinin orta noktasını belirlemek olanaklıdır. Bu serinin orta noktası (*median* değeri) ile ortalama değerleri hemen hemen çakışık. Gözlem sayılarının ortalama değeri (M) = 18,32; ortadaki değeri (M_d) = 16’dır. Şekil de Bu değerlerin seri üzerindeki yerleri işaretlenmiştir. ‘Az’ ile ‘Çok’ arasındaki çizgi kullanılan terim çeşitliliğinin çok düşük olmaması da gözetilerek ortadaki değere en yakın ikinci küçük değer olan 14 seçilmiştir. Bu değer seçimi keyfidir. Değer ortalamadan çok küçük seçilirse karşılaştırılan terim sayısı çok artacak ve hiç tekrar etmeyen kavramlar birbiriyle karşılaştırıldığından anlamlı bir sonuç çıkartılamayacaktır. Bu değer ortalamadan çok yüksek seçilirse, karşılaştırılan terim sayısı çok azalacak ve bir yorum yapılma olasılığı düşecektir. Bu nedenle optimal bir değer belirlenerek bu değer üzerindeki görülme sıklığına sahip olan kavramlar değerlendirilmeye katılmalıdır. Şekil 5.2, ‘ F ’ serisi içindeki aritmetik ortalama değeri (M_d), orta noktayı (M_d) ve ‘ F ’ kümesini ‘ F_A ’ ve ‘ F_B ’ olarak iki alt kümeye ayırarak, kavramları görülme sıklıklarına göre ‘Az Görülen’ ve ‘Çok Görülen’ olarak iki gruba ayıran, seçilmiş (M_s) değerini göstermektedir. Ayrıca aynı şekilde belirlenen

ayırım noktasına göre, kaç kavramın birbiriyle karşılaştırılacağına dair K_1 , K_2 ve K_3 değerleri sunulmuştur. Görüleceği gibi ayırım $M_a = 18,32$ noktasından yapıldığında karşılaştırılacak terim sayısı $K_1 = 15$ olup, birbiriyle karşılaştırılacak terim sayısı oldukça düşmektedir. Ayırım ortanca değer olan $M_d = 16$ noktasından yapıldığında, $K_2 = 19$ olmaktadır. Ayırma noktası $M_s = 14$ olarak belirlendiğinde $K_3 = 25$ değerini almaktadır ki bu değer karşılaştırılacak terim sayısı açısından uygun bulunmuş ve kavramların az – çok kullanımı arasındaki ayırımın bu noktadan yapılmasına karar verilmiştir.

Şekil 5.2 Kavramların Az ile Çok kullanımı arasındaki ayırım

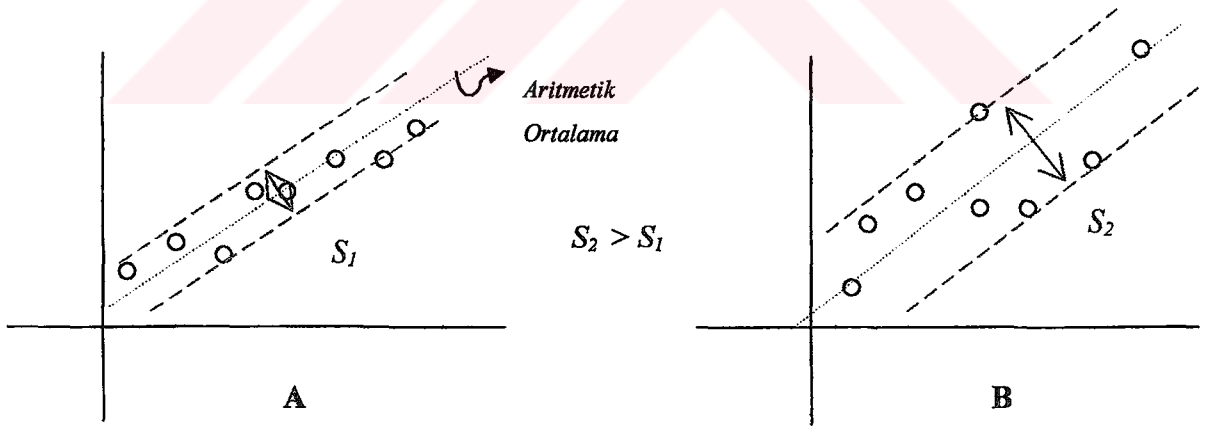
Böylece sık kullanımı belirleyen çizgi, kavramların görülme sayısı 14 olacak şekilde seçilmiştir. Diğer bir deyişle, görülme sayısı 14 ve üzerinde olan kavramlar bir sonraki aşamada değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Çizelge 4.14', değerlendirilmek üzere seçilen kavramlarla yeniden ele alınacak olursa Çizelge 5.16'daki gibi bir tablo ile karşılaşılır.

Çizelge 5.16 Sık kullanılan terimlerin, pozitif / negatif anlam ve eyleyen ulamlarına göre dağılışı

No.	Simge	Açıklaması	Pozitif Ulam (P)	Negatif Ulam (N)	Gönderen	Alıcı	Yardımcı Eden	Karşı Çıkan	Özne	Nesne	terimin toplam kullanım sayısı
1	A	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar	13	14	9	9	4	5	34	8	69
2	A _e	Estetik, estetik niyet, estetize etme, estetikleştirme, güzellik (aesthetics, aestheticizing, beauty)	2	13	4	0	2	9	1	1	17
3	B	Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni değişik, değişim (other, new, different, difference, alternative).	16	3	0	14	2	3	10	7	36
4	C	Klasik Dönem (classical), geleneksel mimari, mimarinin kurumsallaştırıcı yönü	2	23	12	0	2	11	0	1	26
5	C _x	Klasik dönem dışı, klasik dönemin, gelenekselliğin olumsuzlanması,	12	0	0	10	2	0	3	3	18
6	F _e	Biçim, biçimsel	2	10	1	1	1	9	2	1	15
7	K	Kavram, kavrayış, kavramsallaştırma, biliş, (concept, conceive, conception, cognition)	11	8	2	5	6	6	4	1	24
8	M	Anlam, geleneksel anlamlandırma biçimleri, eğretilme, düzdeğişmece (meaning, signification, metaphor, metonymy)	7	21	9	2	5	12	1	1	30
9	M _x	Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması, catachresis: sözcükleri bilerek yanlış anlamıyla, yanıltıcı biçimde -paradokslu - kullanma ör. buz gibi yakan)	12	2	0	6	6	2	1	12	27
10	M _v	Çok anlamlılık, çoğulculuk, ikili karşıtlıklar arasındakilik, diyalektik karşıtlıkların bulanıklaşması (multiplicity, multivalence, blurring, betweenness, in between).	10	1	0	7	3	1	0	3	14
11	M _v x	Tekillik, iki ya da tek anlamlı, ikili karşıtlık (singularity, binary oppositions, univocal, univocality)	3	14	9	2	1	5	1	0	18
12	N	Doğal, kendiliğinden olan, a priori, (natural, self evident, a priori)	6	16	5	0	6	11	1	2	25
13	N _x	Kurmaca, kurgusal, yapay, doğal olmayan, konvansiyonel, uzlaşıya dayalı (fictional, artificial, unnatural, conventional) .	9	2	0	5	4	2	4	8	23
14	O	Köken, kaynak, başlangıç	4	20	8	3	1	12	4	1	29
15	O _b	Nesne	7	23	11	4	3	12	6	4	40
16	O _b x	Nesne olmayan, nesne odaklı olmayan, nesnenin bütünlüğünü yadsıyan	4	0	0	3	1	0	4	6	14
17	P	Mevcudiyet, mekan ve zamana özgü olma, mekan ve zamanda yer kaplama (presence, time and space specificity)	5	18	10	1	4	8	2	2	27
18	P _x	Mevcut olmama, yokluk, mekan ve zamana özgü olmama (Absence)	11	3	1	5	6	2	0	3	17
19	R	Temsil, gösterim, gösterimsellik (representation, representational)	3	15	4	0	3	11	1	0	19
20	R _x	Temsili / gösterimsel olmayan (non-representational), retorik	4	1	0	2	2	1	3	6	14
21	T _x	Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığı içinde yer almak zorunda olmayan	10	4	2	7	3	2	2	8	24
22	T _e	Süreklilik, ileri gitme; ilerleme; gelişme (continuity, progress, progressive, progression)	4	12	5	0	4	7	2	2	20
23	T _e x	Süreksizlik (discontinuity)	6	0	0	3	3	0	4	4	14
24	V	Değer, değer taşıyan, değer atfedilmiş	0	12	7	0	0	5	1	2	15
25	X	Metin, yazı (Text), ikinci dil	13	1	0	6	7	1	5	7	26
toplam			176	236	99	95	81	137	96	93	600
Aritmetik ortalama (Ex)			7,04	9,4	3,96	3,8	3,24	5,48	3,8	3,7	24
Standart Sapma (S)			4,35	8	4,19	3,6	1,92	4,37	6,7	3,2	11,7

Eisenman'ın söyleminde en sık kullanılan 25 adet kavram ve bu kavramların görülme sıklıklarının, anlamsal ulamlara (Pozitif / Negatif) ve taşıdıkları eyleysel işlevlere dağılımı Çizelge 5.16'da gösterilmiştir. Çizelgenin pozitif ve negatif anlam ulamlarında dağılımın değerlendirilmesiyle, Eisenman'ın söyleminde eleştirilen ve eleştirel durumun karşıtı olarak konumlandırılan kavramların belirlenmesi olanaklıdır.

Bunun için pozitif ve negatif anlam ulamlarında kavramaların görülme sayılarının , ayrı ayrı toplamları, aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri belirlenmiştir*. Pozitif ve negatif ulamlarda yer alan kavramların birbirleriyle karşılaştırılabilmesi için aynı ağırlığı taşımaları gerekmektedir. Pozitif ve negatif anlam ulamlarındaki kavramların frekansları incelenecek olursa, standart bir ağırlığa sahip olmadıkları görülür. Bunun nedeni, kavramların pozitif ulamdaki toplam gözlemlenme sayısının, pozitif ulamdaki toplam gözlenme sayısından farklı oluşudur. Demek ki pozitif ulamda bir kez gözlemlenen kavramın, negatif ulamda aynı sıklıkta gözlemlenen kavramla arasında ağırlık yönünden belirgin bir fark bulunmaktadır; pozitif ulamdaki birim gözlenme, negatif ulamdan daha ağırlıklıdır. Bu iki kavramın birbirleriyle karşılaştırılabilmesi için aynı ağırlığa getirilmeleri, yani standartlaştırılmaları gerekmektedir (Alpar, 2003). Bir değerın standartlaştırılması, bağlı bulunduğu veri gurubunun standart sapma değerini kaç kere içerdiği ile ifade edilebilir.

Şekil 5.3 Standartlar arasındaki fark

* *Aritmetik ortalama*: Deneklerin aldıkları değerlerin toplanıp denek sayısına bölünmesiyle elde edilen değerdir. *Standart sapma*: Ölçümlerin ortalamaadan olan farklarının karelerinin ortalamasının kareköküdür.

Şekil 5.3 istatistiğin temel kavramlarından birini göstermek için sunulmuştur. B grafiğindeki değerlerin A grafiğindeki değerden daha saçınık olduğu görülmektedir. Dağılımın daha saçınık olduğu durumlarda standart sapma değeri daha büyük çıkmaktadır çünkü standart sapma, ölçümlerin aritmetik ortalamadan olan farklarının, karelerinin ortalamasının karekökü ile hesaplanır. Dolayısıyla B grafiğindeki bir ölçümün A grafiğinden daha büyük değerde olması, standart sapma değeri ile karşılaştırılıp aynı ölçeğe getirilmediği sürece, fazlaca bir anlam taşımamaktadır.

Çizelge 5.16 incelendiğinde, pozitif ulama ait standart sapma (S_p) değerinin, pozitif ulamının (S_n) yarısı oranında daha düşük olduğu görülür. Bu nedenle, örneğin M_x (anlamın olumsuzlanması) teriminin pozitif ulamda okunan değeri (12) ile, T_c (süreklilik) teriminin negatif ulamda okunan değeri (12) arasında fark yok gibi gözükse de aynı ölçeğe getirildiklerinde belirgin bir fark ortaya çıkmaktadır. Şekil 5.4'ü inceleyiniz.

Pozitif Anlam Ulamı	Negatif Anlam Ulamı
$M_x = 12$	$T_c = 12$
$S_p = 4.35$	$S_n = 9.4$
$Ex_p = 7,04$	$Ex_n = 8$
M_x 'in standartlaştırılmış değeri:	M_x 'in standartlaştırılmış değeri:
$\frac{M_x - Exp}{SP} = \frac{12 - 7,04}{4,35} = 1,14$	$\frac{M_x - Exp}{SP} = \frac{12 - 9,4}{8} = 0,325$
olarak bulunur. Yani, M_x değeri, ortalamadan 1,14 standart sapma kadar daha yüksektir.	olarak bulunur. Yani, T_c değeri, ortalamadan 0,325 standart sapma kadar daha yüksektir.

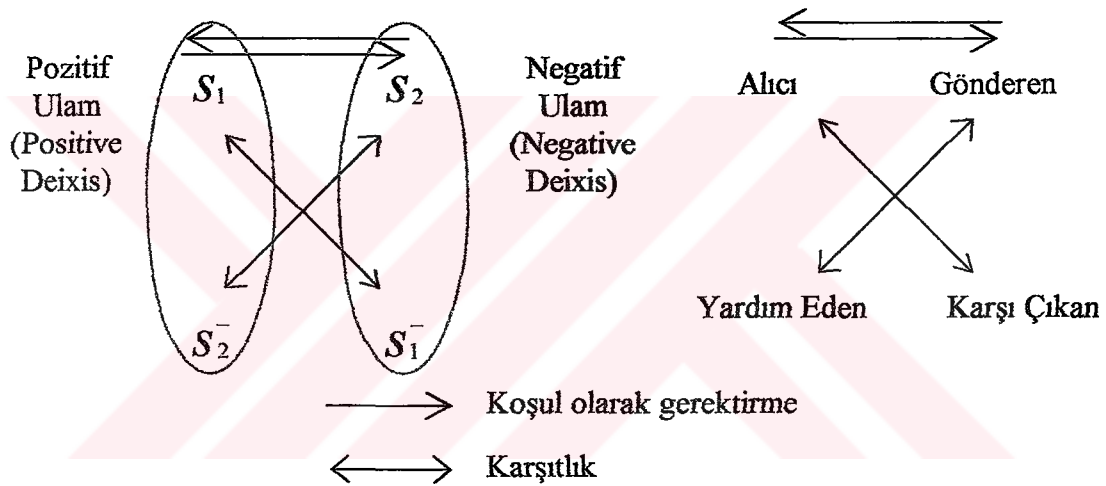
Şekil 5.4 Pozitif ve negatif anlam ulamlarındaki değerlerin standartlaştırılması

Böylece standartlaştırılan değerler doğrusal bir vektör olarak düşünülebilirler. Şekil 5.5'te örnek olarak alınan B [*başka, diğer, farklı*], M_v [*çok anlamlılık, çoğulculuk*], C [*Klasik Dönem (classical), geleneksel mimari, mimarinin kurumsallaştırıcı yönü*], P [*Mevcudiyet, mekan ve zamana özgü olma, mekan ve zamanda yer kaplama*] kavramlarının anlamsal değerlerinin nasıl bulunduğu görülmektedir.

Çizelge 5.17 Kavramların anlamsal değerleri

Simge	Kavramlar	Değeri	
B	Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni, değişik, değişim (other, new, different, difference, alternative),	2,9	Pozitif Anlamsal Değer Taşıyan Kavramlar
X	Metin, yazı (Text), ikinci dil	2,4	
Cx	Klasik dönem dışı, klasik dönemin, gelenekselliğin olumsuzlanması,	2,3	
Mx	Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması, catachresis: sözcükleri bilerek yanlış anlamıyla, yanıltmaçlı biçimde –paradokslu - kullanma ör: buz gibi yakan)	2,1	
Mv	Çok anlamlılık, çoğulculuk, ikili karşıtlıklar arasındalık, diyalektik karşıtlıkların bulanıklaşması (multiplicity, multivalence, blurring, betweenness, in between),	1,8	
Px	Mevcut olmama, yokluk, mekan ve zamana özgü olmama (Absence)	1,7	
Nx	Kurmaca, kurgusal, yapay, doğal olmayan, konvansiyonel, uzlaşıya dayalı (fictional, artificial, unnatural, conventional) .	1,4	
Tx	Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığı içinde yer almak zorunda olmayan	1,3	
K	Kavram, kavrayış, kavramsallaştırma, biliş, (concept, conceive, conception, cognition)	1,1	
Tcx	Süreksizlik (discontinuity)	0,9	
A	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar	0,8	
Obx	Nesne olmayan, nesne odaklı olmayan, nesnenin bütünlüğünü yadsıyan	0,5	
Rx	Temsili / gösterimsel olmayan (non-representational), retorik	0,4	
Tc	Süreklilik, ileri gitme; ilerleme; gelişme (continuity, progress, progressive, progression)	-1,0	Negatif Anlamsal Değer Taşıyan Kavramlar
N	Doğal, kendiliğinden olan, a priori, (natural, self evident, a priori)	-1,1	
Fo	Biçim, biçimsel	-1,2	
M	Anlam, geleneksel anlamlandırma biçimleri, eğretileme, düzdeğişmece (meaning, signification, metaphor, metonymy)	-1,45	
Mvx	Tekillik, iki ya da tek anlamlı, ikili karşıtlık (singularity, binary oppositions, univocal, univocality)	-1,49	
P	Mevcudiyet, mekan ve zamana özgü olma, mekan ve zamanda yer kaplama (presence, time and space specifity)	-1,53	
Ae	Estetik, estetik niyet, estetize etme, estetikleştirme, güzellik (aesthetics, aestheticizing, beauty)	-1,60	
R	Temsil, gösterim, gösterimsellik (representation, representational)	-1,62	
Ob	Nesne	-1,7	
V	Değer, değer taşıyan, değer atfedilmiş	-1,9	
O	Köken, kaynak, başlangıç	-2,0	
C	Klasik Dönem (classical), geleneksel mimari, mimarinin kurumsallaştırıcı yönü	-2,9	

Çizelge 5.16'nın değerlendirilmesinde üzerinde durulması gereken bir başka husus ise, veri grupları arasında bir bağlaşımla olup olmadığının irdelenmesidir. Anlamlandırmanın temel yapısı adını verdiği modelin eyleyensel işlevlere uygulanmasından anımsanacağı kadarıyla, Greimas'ın modelinde, işlevlerine göre sınıflandırılan öğeler arasında *karşıtlığa* dayalı ilişkiler bulunmaktadır (Şekil 5.7). Pozitif ve negatif anlam ulamlarına göre sınıflandırılan ve kullanım sıklığı yüksek olan kavramlar arasındaki ters yönlü korelasyon, modelin, seçilen mimarlık örnekleri kapsamında, kavramları karşıtlıklarına göre sınıflandırmadaki yetkinliğine işaret etmektedir.

Şekil 5.7 Anlamlandırmanın temel yapısı ve eyleyenler modelindeki karşıtlıkların bu yapıya uyarlanması

Eisenman'ın söyleminde herhangi bir kavram, pozitif ulamda sık görülüyorsa, pozitif ulamda az görülmelidir. Bu iki anlam ulamı arasında negatif değerde bir korelasyon bulunmalıdır. Çizelge 5.18'de bağlaşımla katsayısının, Şekil 5.2'de seçilen ayırım noktasına göre negatif yönde artmasını göstermektedir.

Çizelge 5.18 Pozitif ve negatif ulamlar arasındaki bağılaşım

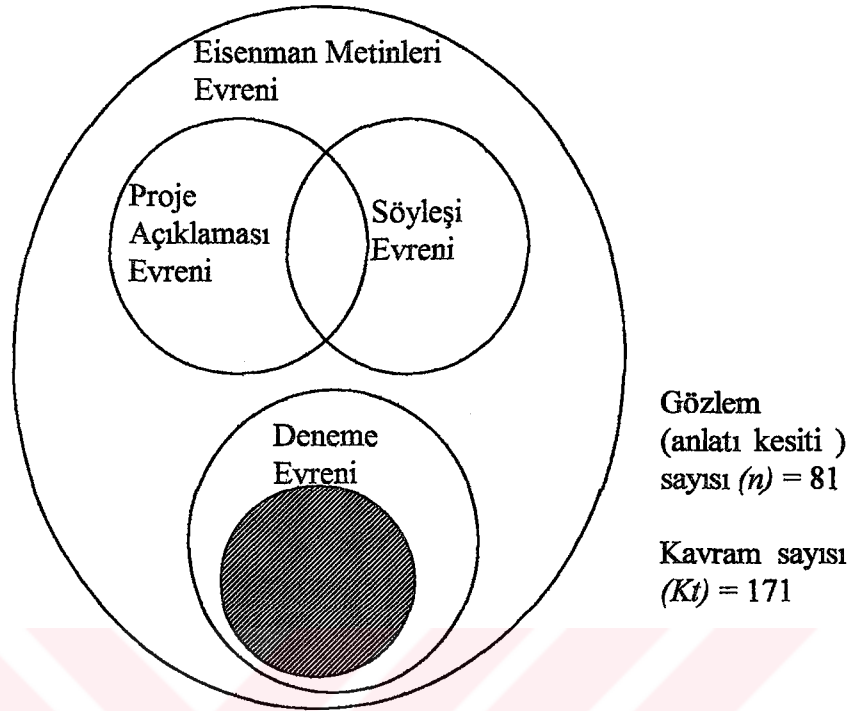
	M = Kavramın görölme sıklığı, K =Kavram sayısı	Pozitif ve negatif anlam ulamları arasındaki korelasyon
1	$M_s=14$ $K_3=25$	-0,48
2	$M_d=16$ $K_2=19$	-0,72
3	$M_a=18,32$ $K_1=15$	-0,73

Çizelge 5.18’de, pozitif ve negatif anlam ulamlarında yer alan kavram sayısına ve kavramların kullanım sıklığına bağılı olarak elde edilen korelasyon katsayıları görölmektedir. Kavramların frekanslarının arttığı ve kavram adedinin düştüğü 2. ve 3. koşullarda ise korelasyonun giderek arttığı görölmektedir. Bu korelasyon değerlerinin anlamlılığını irdelemeden önce, kavramların görölme sayıları ve genel olarak elde edilen verilerin değerlendirmesine değin bazı hususları bir kez daha gözden geçirmekte yarar bulunmaktadır:

Belirlenen makaleler Eisenman’ın Çizelge 1.1 deki kriterlere göre seçilen metinlerinin tümünü içermektedir. Yani seçilen metinler, zamanına ve türüne bağılı olmak üzere metin uzayının yaklaşık olarak tümünü içermektedir. Herhangi bir örneklem grubu yerine, gözlemlenen grubun tümü değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Anlatı kesitleri, bu gözlemsel deneyde, gözlem sayısını ifade etmektedir. Anlatı kesiti sayısının nasıl belirlendiğı 4. Bölümde detaylı bir biçimde açıklanmıştır (Şekil 4.8). Şu halde, anlatı kesiti sayısı gözlemden gözleme, gözlemciden gözlemciye göre değışiklik gösterebilir. Ancak anlatı kesiti sayısının artması ya da azalması, kavramların eyleyen kategorilerine dağılımını doğrudan etkilememektedir. Anlatı kesiti sayısı, gözlemin hassasiyetini belirlemektedir. A gözlemcisi bir kaç paragrafta anlatılmak isteneni, tek bir anlatı kesitinde toplarken; B gözlemcisi her paragrafı ayrı bir anlatı kesitinde ele alabilir. Ancak her anlatı kesiti, tüm eyleyen kategorileri için en az bir kavrama gerek duyduğundan, her metin belirlenen eyleyen sayısıyla tanımlı sayıda anlatı kesitine ayrılabilir. Dolayısıyla her çözümlemede, farklı sayıda anlatı kesiti, dolayısıyla farklı sayıda gözlem sayısına ulaşılabilceğı söylenebilir. Seçilen Eisenman metinlerinin, Eisenman’ın

metinsel evreninin tümünde nasıl konumlandığı Şekil 5.8’de gösterilmiştir. *

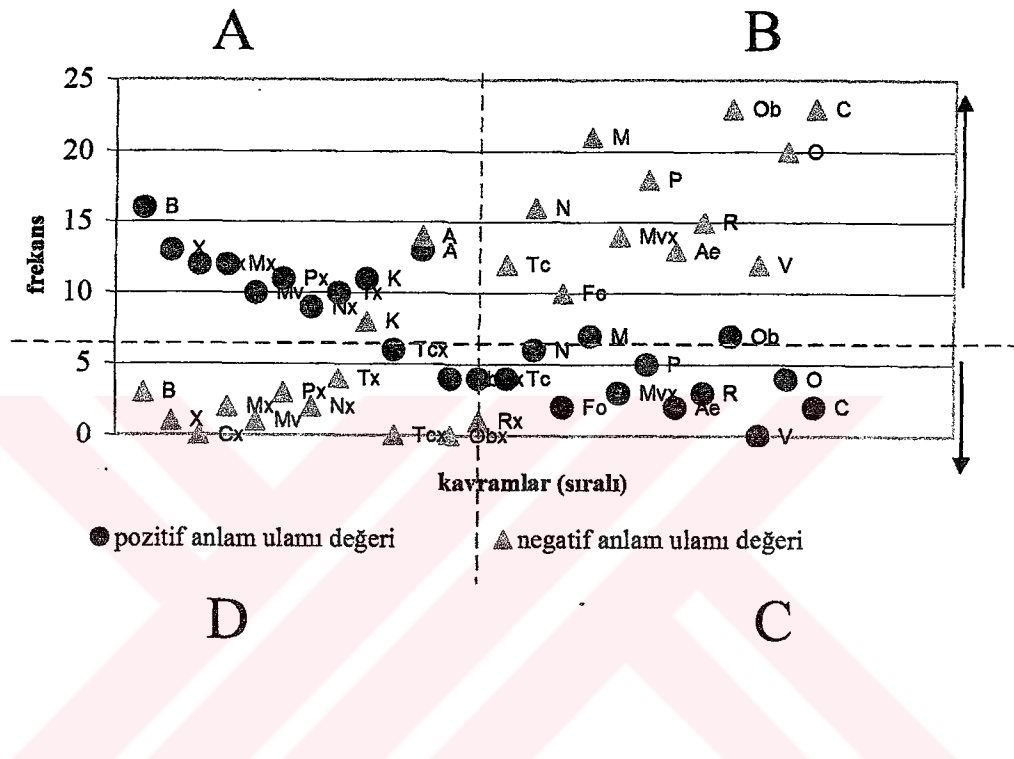

Şekil 5.8 Eisenman metinleri evreninin tanımlanması ve metinsel çözümlemeye ilişkin değerler.

Eisenman metinlerinde her anlatı kesiti farklı bir gözlem olarak kabul edilse, toplam 81 adet gözlem yapıldığı söylenebilir. Toplam 81 adet gözlem Eisenman’ın seçilen metinlerine ait tüm veri uzayını belirtmektedir. Şimdi, çizelge 5.18’e geri dönülecek olursa, toplam 81 adet gözlem içerisinde, en çok gözlemlenen kavramlar arasından yapılan değerlendirme dikkate alındığında, bir kavramın pozitif ulamda görülme sıklığı ile negatif ulam arasında görülme sıklığı arasında, ters yönlü ve güçlü bir bağıntı olduğunu söylemek mümkündür (Alpar 2003:204,205). Ayrıca, değerlendirmeye alınan kavram kümesi, gözlem sıklığının artması

* Metinlerin çözümlemesinden elde edilen veriler bir sınıftaki öğrencilerin farklı derslerden aldıkları notların değerlendirilmesine benzetilebilir. Anlatı kesitleri, öğrencilere uygulanan sınav sayısına, belirlenen kavram sayısı, ayrı ayrı her bir öğrenciye, eyleyen ulamları (gönderen, alıcı, yardım eden, karşı çıkan, özne, nesne) ise, matematik, fizik, tarih, coğrafya, resim ve müzik gibi derslere karşılık gelmektedir. Ayrıca bu dersler Fen bilimleri dersleri (matematik, fizik), Sosyal bilim dersleri (tarih, coğrafya) ve kültür – sanat dersleri (resim, müzik) olarak bir üst grupta toplanabilirler. Bu üst sınıflama, Eisenman metinleri örneğinde pozitif ve negatif anlam ulamlarına karşılık gelmektedir. Her gözlem ya da anlatı kesitinde (sınavda), kavramların (öğrencilerin) eyleyen ulamlarında görülme sayıları (aldıkları notlar) üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılmaktadır. 81 adet anlatı kesiti (sınav) ve 171 adet kavram (öğrenci), Eisenman metinlerinin (değerlendirilen okulun) seçilen kesiminin (lise son sınıf öğrencilerinin) tümünü kapsamaktadır. Bu açılım doğrultusunda, (1) Sosyal ve Fen derslerinden en çok başarı gösteren 25 öğrenci tespit edilebilir. (2) En çok başarı gösteren 25 öğrencinin, Fen ve sosyal grubu derslerden aldıkları notların arasındaki korelasyon irdelenebilir (En başarılı öğrencilerden fen grubu derslerin sınavlarından yüksek not alanlar, sosyal derslerden düşük not almaktadır gibi...) . Eisenman metinlerine de benzer bir değerlendirme uygulanmıştır.

yönünde daraltıldığında, bu bağıntının güçlenme eğiliminde olduğu söylenebilir . Söz konusu bağıntı, eyleyenler modelinin, seçilen mimarlık metinlerinde kullanılan kavramları karşıtlıklarına göre ayırma konusundaki yetkinliği yönünde yorumlanmıştır. Pozitif ve negatif anlam ulamlarında yer alan kavramların frekansları arasındaki tersinir bağıntı, Şekil 5.9'daki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 5.9 Eisenman söylemindeki ‘pozitif’ ve ‘negatif’ ulam içinde yer alan kavramların gözlemlenme sıklığındaki tersinir ilişki.

Şekil 5.9'da görüldüğü gibi Eisenman söyleminde en sık karşılaşılan kavramlar, standardize edilen değerleri doğrultusunda sıralanmış ve görülme sıklıkları grafikte belirtilmiştir. Şekilde yuvarlak noktalar kavramların pozitif ulama ait değerlerini, üçgen noktalar ise pozitif ulamda aldıkları değerleri göstermektedir. Görüldüğü gibi kavramlar görülme sıklıklarına göre A, B, C ve D harfleriyle isimlendirilen bölgelerde yığılmaktadır. A bölgesinde pozitif anlamda sıkça kullanılan kavramlar, C bölgesinde ise yine pozitif anlamda ancak nadiren kullanılan kavramlar yer almaktadır. B ve C bölgelerinde ise aynı kavramların pozitif ve negatif anlam ulamlarındaki frekans değerlerinin tam tersine döndüğü gözlemlenmektedir.

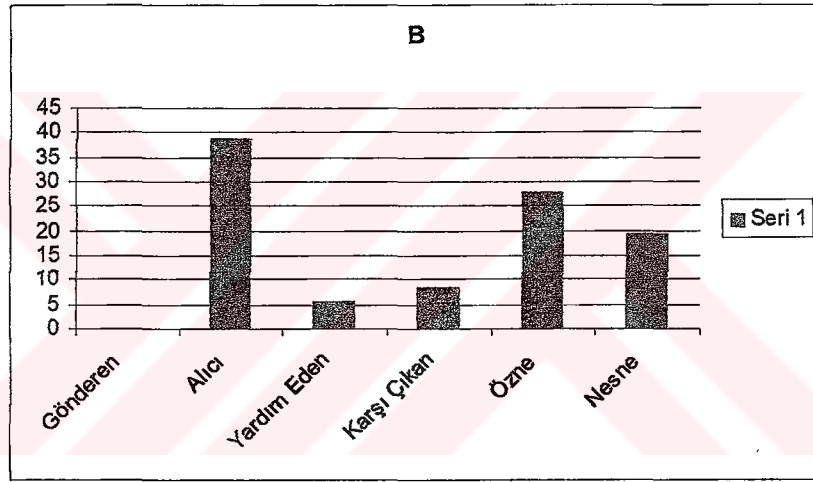
5.3 Eisenman Metinlerindeki Eyleyenler Arası İlişkilerin Tartışılması

Yukarıda eyleyenler modelinin, mimarlık söylemindeki kavramları, birbirine karşıt iki gruba

ayırmada nasıl kullanıldığından bahsedilmiştir. Bu aşamaya kadar Eisenman'ın mimarlık söyleminde sıklıkla kullandığı kavramlar, yalnızca kendilerine atanan simgelerle gösterilmiştir. Ancak hem bu simgeler, hem de pozitif ve negatif anlam ulamları, daha geniş içerimlere sahiptir.

Şekil 5.6'da yapılan sıralamayı takip ederek ve kavramların, eyleyensel işlevi açısından en çok hangi sıklıkta görüldüğü Çizelge 5.16'dan okunarak, bu kavramların Eisenman'ın mimarlık söylemindeki konumu ve işlevi hakkında yorum yapmak olanaklıdır.

Şekil 5.6'da karşılaşılan ilk simgesel değer olan 'B', "başka, diğer, farklı, alternatif, yeni, değişik, değişim (other, new, different, difference, alternative)" içeriğine sahiptir. Eyleyensel işlevi açısından anlatı içerisindeki kullanım sıklığı Şekil 5.10'da görüldüğü gibidir.

Şekil 5.10 'B' başkalık kavramının eyleyensel işlevlere göre dağılımı

Başka, farklı, alternatif ve ayırışımı simgeleyen B kavramının, Eisenman'ın söyleminde %40 dolayında alıcı eyleyen olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Diğer kavramların eyleyen ulamlarında gözlemlenme yüzdeleri Ek 6 da değerlendirmeye sunulmuştur. Aldıkları en yüksek frekans değerine göre eyleyen ulamlarında gruplandırıldığında, Çizelge 5.19'daki gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu tablo üzerinden bir sonuç tartışması başlatmak mümkün olabilir.

Çizelge 5.19 Kavramların Eyleyen Uıamlarına Dağılımı

Gönderen	Nesne	Alıcı
Mvx, P, V, C	Mx, Nx, Tx, Obx, Rx	B, Cx, Mv,
Tc, N, Fo, M, Ae, R, Ob, O	A	X, Px, K
Karşı Çıkan	Özne	Yardım Eden

İncelenen metinlerde, Eisenman'ın *Mimarlık* terimini belirgin bir biçimde "özne olarak konumlandığı saptanmıştır. Özne olarak mimariye yüklediği amaç, geleneksel anlamlandırma kalıpları altında saklı kalan, mimarının kendi iç işleyişindeki ilişkilerin, açığa çıkartılmasıdır. Mimaride kendiliğinden doğal olarak var olduğu düşünölen, apriori ilişkilerin (mantık, anlam, temsil) aslında, geçen yüzyıllar içerisinde oluşmuş konvansiyonlara dayalı olduğunun ortaya çıkartılması gerekmektedir. Örneğin, modern mimari paradigma içerisinde, "bir bina kullanım amacını ne kadar iyi temsil ediyorsa o kadar iyi bir tasarımıdır" önermesi, bu anlayışla yeniden gözden geçirilmelidir. Çünkü binanın biçimi ile işlevi arasındaki anlam ilişkisi doğal değildir; bir uzlaş ürünüdür. O halde, yeni uzlaşlar yaratmakta bir sakınca yoktur. Bu mantık doğrultusunda Eisenman, her tasarım koşuluna göre değişen çok daha kurgusal bir yapının yaratılabileceğine işaret etmektedir. Program yerine, tasarım alanını bir metin olarak okuyan, eski temsil kalıplarına dayanmayan bir mimarının hedeflenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Eisenman'ın mimarlık söyleminde, bir başlangıç noktası oluşturan, aynı zamanda bir eksikliğe işaret eden kavramlar: tek anlamlılık, mevcudiyet, klasik dönem mimarlığı ve mimarının geleneksel tüm içerimleri, yerleşik kavram ve kabulleri ile bir şeylere sürekli bir değer atfetme, durmaksızın bir değerler sistemi inşa ederek, çevreyi bu sisteme göre algılama ve yorumlamadır.

Tek anlamlılık, "Yazı Üzerine" başlıklı 3. Bölüm'de, aşkın gösterilen başlığı ile değinilmeye çalışılan ve bir başlangıç noktasına gönderen kavramlarla ilişkilendirilebilir. . Descartes'ın söyleminde söz konusu aşkın gösterilen, insanın kendi zihninde duyduğu düşüncenin sesidir (*cogito ergo sum = düşünüyorum o helde varım*) . Var olduğunu ona bildiren bu sesin (aklın) yerini, farklı düşünce biçimlerinde kimi zaman tanrı, kimi zaman doğa almaktadır. Bu nitelikte bir gösterenin var olması, anlamlandırmanın tek bir noktadan başlaması ya da an gelip bir sona

ulaşmasını olanaklı kılmaktadır. Böyle bir nokta var ise, hiçbir anlam bu noktaya ulaşmadan ya da bu noktadan hareket edilmeden ortaya çıkamayacaktır. İşte (genel olarak yapısalcılığın) özel olarak da Eisenman'ın eleştirisinin temel aldığı noktalardan biri budur.

Eisenman'ın, tüm mimarlık evreni içerisinde eksiklik olarak gördüğü bir diğer husus, mimarinin mevcudiyet içeren bir etkinlik olarak görülmesi ile ilgilidir. Eisenman mevcudiyeti (bulunuşu), zaman ve mekanda belli bir yer kaplama olarak tanımlamaktadır. Ona göre mimarinin mevcudiyet içermek zorunda olduğunu düşünmek, kavrayışımızın üzerine, mimarinin iç işleyişinde neler olup bittiğini görmemizi engelleyen kalın bir perde örtmektedir. “Yazı Üzerine” başlıklı bölümde belirtildiği gibi, yapısalcılığın eleştirisi, göstergenin tamamen reddine dayanmamaktadır. Yapısalcılık gibi, yapısalcılığın eleştirisi de, göstergenin işleyişindeki ilişkileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Arada küçük bir ayrımla: yapısalcılık göstergelerin aralarındaki ilişkileri anlamın ortaya çıkışını anlatabilmek için kullanırken, yapısalcılığın eleştirisini yapan kuramlar, bu ilişkiyi anlamın nasıl kendi üzerine kapandığını göstermek için kullanmaktadır. Yapısalcı kuramlar mevcutlukların tanımladığı bir yapıyı açıklamaya çalışırken, bu kuramı eleştirenler yoklukların oluşturduğu yapıyı açıklamaya çalışmaktadırlar. Onlar aslında anlamın var olmayan, üretilmiş olan bir şey olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Bunu da, göstergeler arasındaki ilişkilerin yapaylığını göstererek başarmayı denerler. Aslında, yapısalcı açıklamalar, anlamın var olmadığını gizlemektedir (anlamı varmış gibi göstermektedir yani simüle etmektedir). Eleştirenler ise var olmadığını göstermeye çalışmaktadırlar. Yani var olmayan bir şeyi göstermeye çalışmaktadırlar (anlamı desimüle etmektedirler). Kısaca, mevcudiyet tüm içerimleri, anlam denen yanıltmacının ilişkilerini açığa çıkartmanın karşısında yer alan önemli bir engeldir. Eisenman, mimariye mevcudiyet açısından yaklaşmanın kısıtlılığını, “Moving Arrows, Eros and Other Errors” başlıklı makalesinde, yaydan fırlamış ve hızla hareket eden bir okla, duran bir okun arasındaki farkı, fotoğraf makinesinin tespit edememesine benzetmektedir. Fotoğraf makinesi her ikisini de durağan bir ok olarak kaydedecektir; çünkü özellikleri açısından fotoğraf makinesi zaman ve mekândaki mevcudiyeti kaydetmeye yarayan bir aygıttır. Oysaki oktaki hareket niteliğini belirleyen, okun belli bir anda belli bir yerde mevcut olması değil, söz konusu anda ve yerde mevcut olmamasıdır.

Eisenman'ın mimarlık alanında eksikliğine işaret ettiği hususlardan bir diğeri, mimaride klasik dönem ile, modern arasındaki süreksizlik anlayışı üzerinedir. Gerçekten de modern mimariyi algılamamız, klasik dönemin öngördüğü tüm kavrayış biçimlerine son verdiği yönündedir. Eisenman, klasik dönem paradigmasının halen sürdüğü ve aşılmadığını öne sürmektedir. Bu

önermesini ise köken kavramına dayandırır. Kendilerine seçtikleri kökenler farklı olsa da hem klasik dönem hem de modern, mimarlık nesnesini ya da mimari tasarım sürecini bir başlangıç noktasına dayandırmaktadır. Rönesans'ta bu köken ilahi olandır (mimarın özünü ilahi oranda vb. aramıştır). Aydınlanma çağında bu köken doğa iken, 18 yy ile birlikte tip biçimler ve işlev köken olarak doğanın yerini almıştır. Eisenman, dönemlerin bu ortak özelliği dolayısıyla aralarında bir süreklilik bulunduğunu klasik dönem, modern ve modern sonrası olarak ayırlamayacaklarını öngörmektedir. .

Eisenman'ın söyleminde eleştirilen durum yerine varılmasına, ulaşılmasına işaret edilen durum, tek anlamlılığın olumsuzlanması demek olan çok anlamlılık, başkalık, farklılık kavramları ile klasik dönemin süresizliği düşüncesinin ve mimarın kalıplaşmış düşünce biçimlerinin olumsuzlanmasıdır. Tek anlamlılığı açarken, aşkın gösterilen kavramına başvurulmuştu; çok anlamlılık ise aşkın gösterilenin mutlak yokluğu ile açıklanabilir. Aşkın gösterilen (Descartes örneğinde), nasıl insanın kendi aklının içindeki konuşmaya göndermede bulunuyorsa, çok anlamlılık da, yazıya göndermektedir. Konuşma anlık da olsa zamanda ve mekanda belli bir yer kaplayan ve belli bir büyüklüğe sahip olan ses dalgaları ile gerçekleşir. Oysa yazı (iz anlamında) mevcudiyeti ancak kendini takip eden iz üzerinde konaklama süresiyle sınırlı olan göstergelerden bir anlam çıkartma işlemidir. İnsanın kendini çevreleyen şeylerde belli izler görüp, belli olgular arasındaki ilişkileri yorumlaması, yazının okunmasıdır. Bu anlamdaki yazı, hiçbir fiziksel bulunuşa sahip değildir. Dolayısıyla bu izlerin çok sayıda yorumu yapılabilir. En basit biçimde çok anlamlılığın ifadesi, yazı (iz) üzerinden bu şekilde yapılabilir. Başka, farklı, alternatif, ayrışım kavramlarının da bir yokluğa gönderdiği ifade edilmelidir. Eisenman, bir çok yerde, daha iyi bir mimari için getirdiği önermeyi,, 'başka' kavramıyla nitelemektedir. Aslında elinde başka bir kavram da yoktur; çünkü Derrida'nın terimlerini mimariye uygulamak için önerdiği yöntemle, düşünce ve yorum biçiminde köklü yerleşiklikler edinmiş kalıpları yıkmayı amaçlamaktadır. Bu yıkım, nihilist bir güdüyle ve amaçsızca gerçekleştirilen bir yıkım değildir. Sorgulamak ve üstü örtülü olanın altındakini göstermek içindir. Bunun için mevcut olan nesnelere, süreçlere, olgulara ya da ilişkilere göndermede bulunmak, gizil olanı daha da çok örtüp saklayan, aynı şekilde kalıplaşmış düşünce / kavrayış biçimini devreye sokmak anlamına gelir. 'Başka' kavramının sıklıkla kullanımının altında yatan neden bu olmalıdır.

6. MİMARLIK SÖYLEMİNİN OKUNMASI ÜZERİNE TARTIŞMALAR

6.1 Mimarlık Söyleminin Peter Eisenman Metinleri Üzerinden Okunması Bağlamında Sonuca Yönelik Olası Yaklaşımlar

Eisenman'ın yazımında geçen kavramların, anlatıda üstlendikleri işlevlerine göre sınıflandırarak anlamlı bir yoruma ulaşabilinmesi için bir önceki bölümde bir sayma ve sıralama denemesi gerçekleştirilmiştir.

Gelinen noktada öncelikle eyleyenler modelinin Eisenman metinlerine uyarlanması ile Eisenman metinlerinde yer alan çağrışımsal bileşenlerin (kavramların), eyleyensel işlevlerine göre sıralanması demek olan anlatısal çözümlemesini sonuca ulaştıracak olası yaklaşımların belirlenmesi gerekmektedir. Anlam, bir yapıdaki eklemeliğin hem dizimler hem çağrışımlar düzlemindeki öğelerinin arasındaki birleşimi bölme ise, Eisenman metinlerinin okunması bağlamında sonuca yönelik olası yaklaşımlar şu aşamada ikiye ayrılabilir:

Eisenman metinlerinin

(1) Dizimsel

(2) Çağrışımsal (Dizisel) yapısının özelliklerinin tartışılması.

Hatırlamak gerekirse, dizimsel düzlem, herhangi bir anlamsal yapıda birbirini izleyen ve belirli bir birim oluşturan anlamlı öğelerin birleşiminden oluşmaktadır. Yani bu düzlemde anlambirimlerinin yan yana geliş özellikleri belirlenmektedir. Çağrışımsal düzlemde ise aynı bağlam içinde birbirinin yerini alabilecek olan ve güçlü bir karşıtlık bağıntısı kuran öğelerin belirlenmesini sağlamaktadır.

6.1.1 Eisenman Metinlerinin Dizimsel Yapısının Tartışılması

Hatırlanacak olursa 4.1 Söylem Çözümlemesi başlığı altında, bir metni okuma ve anlamamanın, metnin içerdiği hiyerarşiyi çözmek ve bozmak, bir metni tercüme etmeninse, yeni bir hiyerarşi kurmak olduğuna değinilmişti.

Eisenman'ın söylemini çözümlemek, anlam birimlerini anlatı içinde üstlendikleri işlevlere göre gruplandırmak, sözü edilen söylemin kurgusunu bozmak, içerdiği hiyerarşiyi ve dizimsel yapıyı parçalamak olarak değerlendirilebilir. Anlam taşıyan birimlerin, 2.7 Anlamlandırma ve Anlambilimsel Bağlar ve 2.11 Eklemeliğin başlıkları altında ifade edilmeye çalışıldığı biçimiyle,

eklemlenmiş özellikleri iki düzlemde incelenmektedir. İlk düzlemde dizimler yer almaktadır ve anlam taşıyan öğelerin birbirine bitişme kuralları bu düzlemde incelenmektedir. Eyleyenler modelinin, anlatıyı oluşturan öğeleri, anlatıdaki işlevleri dahilinde;

isteme → bilme → yetkin olma → yapma

şeklinde bir dizime indirgediği 4.4.3 Anlatı Eksenleri başlığı altında belirtilmiştir. Öyleyse, Eisenman metnlerinin bu dizimsel yapıya ne kadar uyduğu sorusu ilk tartışma konusu olarak gündeme getirilebilir.

Kullanılan modelin Eisenman metnlerindeki anlambirimlerin* ya da anlambirim öbeklerinin eyleyensel işlevlere göre dağılımı Ek 1 (Metinlerin Çözümlemesi)'de verilmiş ve bu dağılım üzerine tartışma 5.2 Anlatısal Çözümlemeden Elde Edilen Verilerin Tartışılması başlığında ele alınmıştır. Bu çabanın sonucunda, Eisenman metnlerinde en çok tekrar eden kavramların Pozitif ve negatif ulamlara tutarlı bir biçimde dağıldığı saptanmıştır. Örneğin bir kavramın, bir eksiklik veya çatışmaya işaret eden eyleyensel işlevlerden, gönderen ve karşı çıkan ulamlarında görülme sıklığı ile; aynı kavramın eksikliğin giderilmesine veya özneye amacına ulaşmasında yardımcı olamaya işaret eden alıcı ve yardım eden ulamlarında görülme sıklıklarına bakıldığında ayırt edilebilir bir farklılık vardır. Bu kavram için farklı ulamlarda görülme sıklıkları aritmetik bir dizi olarak kabul edildikte, aralarındaki ters yönlü bir ilişkiye işaret eden bağlaşımlı değeri oldukça yüksektir.

5. Bölümde bu türden bir bağlaşımlı değerinin, söylemin anlamsal kuruluşunu çözmede, daha doğrusu, mimarlık metnlerindeki anlambirimlerin taşıdıkları işlevlere göre dizgeleştirilmesinde yararlanılan bir gereç olarak eyleyenler modelinin, belli bir tutarlılık dâhilinde kullanılabileceği

* **Anlambirim**, *moneme*, Anlamı olan en küçük dilsel birim; dilin birinci eklemlilik düzeyini oluşturan en küçük anlamlı birimlerin her biri; en ufak gösterge. Sözcükle karıştırılmaması gereken anlambirim genellikle biçimbirim ve sözcükbirim olmak üzere iki türe ayrılır. İşlevsel dilbirim kuramında, anlambirimler tümcedeki işlevleri açısından üç öbekte toplanır: Bağımsız anlambirimler, anlamların işlevlerini de belirttiği birimlerdir (örn. Bugün, dün,, hızlı belirteçleri). Bağımlı anlambirim, sözdizimsel işlevi, ya tümcedeki yeri ya da başka bir anlambirimle (işlevsel anlambirimlerle) belirtilen birimlerdir (örneğin kimi dillerde, tümcedeki yerine göre özne ya da nesne olan birimler). İşlevsel anlambirimler başka anlambirimlerin işlevini beirtebilir (örn. Kimi ilgeçler, bağlaçlar). Bu anlambirimlere, yüklemsel anlambirimler (bunalar olmadan tümce kurulamaz) kiplik diye adlandırılan tanımlayıcılarla, iyelik öğeleri de eklenir.

yönünde yorumlanmıştır. Şu halde bizi tartışmaya götürecek ilk soru kendini göstermektedir: Eisenman metinlerinin çözümlenmesinde belirlenen çağrışımsal öğelerin, eşdeyişle Eisenman'ın söylemini oluşturan kavramların, pozitif ve negatif ulamlara dağılımındaki bağılıklık değeri, modelin mimarlık metinlerini çözümlemeye tutarlı bir gereç sunduğunu mu gösterir? Yoksa gösterdiği şey sadece seçilen metinlerdeki kavramların anlatısal işlevleri açısından, belli bir tutarlılıkla ve anlatısal kalıplara uygun olarak ele alındığı mıdır? Hangisinin neden, hangisinin sonuca yönelik olduğunu belirlemekle ilgili bu sorunun yanıtını okuyucu vermelidir. Bu soruya getirilen yorum, anlatıların bildirimsel değerini belirleyen ve en temelinde özne / nesne karşıtlığını barındıran her ifadenin çözümlenmesinde (Eisenman'ın kullandığı ifadelerin de bu türden ifadeler olmasından dolayı), eyleyenler modelinin sunduğu olanaklardan yararlanılabileceğidir. İncelemeye konu olan Eisenman metinleri, her ne kadar önermeleri ve yineleyerek açtığı tartışmalar, kökene ait bir başlangıç unsuru olarak nesneyi ortadan kaldırmaya, dolayısıyla nesnenin söz konusu önselliğiyle ortaya çıkmış olan tüm yeniden üretim süreçlerini yadsımaya yönelik olsa da, metinlerin özne / nesne karşıtlığını başlangıç noktasına yerleştiren anlatısal kalıbın tüm gereklerini yerine getirdiği gözlemlenmektedir. Bu kalıp, özneyi nesneden ayıran ve aralarına nesnenin önselliği yönünde bir artsüremlilik ilişkisi koyarak, Eisenman'ın anlatısını bir başlangıca ve bir sona sahip çıkmaya zorlamaktadır. .

Eyleyenler modelinin Eisenman metinleri örneğinde sunduğu ve 5.Bölümde ortaya konmaya çalışılan olanaklarından bir diğeri, çağrışımsal düzlemde yer alan ve benzeşiklik ilişkilerine göre birbirine eklemlenmiş terimlerin, eşdeyişle Eisenman söylemine ait kavramların birbirinden ayrılmasına ve sayılabilir terimlere dönüştürülmesine, böylece bilişim / bildirişim değerinin ortaya çıkmasında Giriş Bölümünde işaret edilen, artık bilginin oluşmasına yöneliktir.

Eisenman metinlerinin artzamanlı okunmasıyla saptanamayacak artık bilgi belirlenebilir hale gelmiş ve anlamsal çıkarsamalar yapmak için söylemin neresine bakılması gerektiğini göstermiştir. Böylece hangi çağrışımsal terimlerin (kavramların) daha çok tekrar ettiği belirlenmiş ve bu tekrar, bildirişimi kolaylaştırma ve Eisenman söylemini güçlendirme yönünde bir ipucu olarak değerlendirilmiştir. (Bkz. Giriş Bölümü 1.1 Araştırma alanına Bakış; bkz. Şekil 1.1. Ayrıca bkz. 5.2 Anlatısal Çözümlemeye Elde Edilen Verilerin Tartışılması başlığı altında Çizelge 5.17 Kavramların Anlamsal Değeri).

Eisenman metinlerinin dizimsel düzlemdeki eklemlenişi Greimas'ın sunduğu eyleyenler modeli yardımıyla çözülmüş, anlatıda üstlendikleri işlevler açısından birbirinden ayrılan öğeler, bu ayrılaşmaya göre yeniden bir araya getirilip gruplandırılmıştır. Böylece Eisenman metinlerini

oluşturan çağrışımsal birimlerin (kavramların) yeniden yorumlanması olanaklı hale gelmiştir. Tüm bu işlemsel süreçler neye işaret etmelidir?

Tüm bu çözümlemelerin amacı, yüzeydeki bir araya gelişleriyle değerlendirilemeyecek bir yapının, daha derinlerinde yer alan ve daha basit gibi duran anlamını ortaya çıkartmaya yöneliktir. Tüm söylemsel çözümlerin başarmaya çalıştığı, söylemin kökeninde yer alan anlamsal ilişkinin ortaya konmasıdır.

Eisenman metinleri bu açıdan bakıldıkta, anlatı kalıplarına uymakta, bu nedenle de çağrışımsal (dizisel) birimleri Eyleyenler modelinin belirlediği anlatısal işlevlere göre sınıflandırılabilir.

Buraya kadar değinilenlerden şöyle bir sonuç çıkartılabilir:

Eisenman, mimarlık alanındaki sorunlarla, metinleri aracılığıyla yüzleşmekte, bu sorunlara getirdiği önerileri, yeni sorunlar – sorunsallar olarak tüm mimarlık söylemini kapsayan, söylemler arası bir değişim yapısı içerisine geri göndermektedir. Eisenman'ın, bulunduğu bilinç düzleminde çözüme ulaştırmayı arzuladığı soruları, mimarlık alanındaki metinlerarası iletişim yapısı içerisine yerleştirmekte ve bu metnin yeniden yazımını sağlamaktadır.

Eisenman'ın mimarlık düşüncesinin okunması üzerine yapılacak en temel indirgeme bu olsa gerekir.

6.1.2 Eisenman Metinlerinin Dizisel Yapısının Tartışılması

Bu tümelden hareket edilerek daha tikele doğru giden bir açılımın sonuçlarını tartışmak mümkündür. Bunun bir denemesi 5.3 Eisenman Metinlerindeki Eyleyenler Arası İlişkilerin Tartışılması başlığı altında verilmeye çalışılmıştır.

Belirtildiği gibi Eisenman'ın söyleminin bir parçasını teşkil eden metnlerinin dizisel yapısı, çağrışım ilişkilerine göre bir araya gelmiş birimlerin arasındaki benzeşim ve karşıtlıklara dayanmaktadır. Bu karşıtlıkların nasıl bir yapıya oturtulabileceği, Greimas'ın anlatılardaki ortak bir özellik olarak ortaya koyduğu

isteme → bilme → yetkin olma → yapma

diziminin Eisenman metinlerine nasıl tercüme edileceği ve bizi nasıl bir tümel tartışmaya ulaştırabileceği ileride ele alınacaktır.

Greimas (1988)'ın kendi modelini Maupassant'ın 'İki Arkadaş' hikayesi üzerinde denediği çalışmasına değinmek gerekir. Söz konusu hikaye altı sayfadan oluşmaktadır ancak çözümlemenin ürettiği metin 250 sayfayı bulmaktadır. Bu durum önerilen çözümlemenin kullanışlılığına dair soruların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Benzer bir durum, Eisenman'ın metinlerinin çağrışımsal düzeydeki yapısının tartışılmasında da söz konusudur. Bir metin çözümlemesinin kendinden daha uzun bir metinle gerçekleştirilmesinin, kullanışlılık açısından ilk bakışta olumsuz gibi duruyorsa da giriş bölümünden beri ortaya konmaya çalışıldığı biçimde, yorumun yorumunun türetilmesi ve metnin hiç ara vermeden diğer metinlerle karışmasına, köpürmesine izin vermesi bakımından olumlu bir aygıtı işaret ettiği söylenebilir.

Eisenman metinlerinin çağrışımsal birimlerinin anlatıda üetelendikleri işlevleri bakımından, belli ulamlar altında toplanması ve bu ulamlarda görülme sıklıklarına göre incelenmesi sonucunda aşağıdaki çizelge elde edilmiştir Çizelge 6.1. Bu çizelge belli bir düzeyde soyutlama içermektedir. Yalnızca çağrışımsal birimlerin, işlevlerine özgü benzeşiklik değerlerini içermektedir. Söz konusu düzeyde bir soyutlama dahi içerse, bu kavramsal birimleri, üstlendikleri işlevlere ve ait oldukları eksen üzerinde taşıdıkları değerlere göre yorumlamak mümkündür. Bu yorumlama, artık bilindiği üzere, İtek Ekseninde başlamaktadır. Bu eksende Nesne Özne bağıntısı bulunmaktadır. Ardından Bildirişim Ekseni gelir; bu eksen üzerinde Gönderen ve Alıcı eyleyenleri yer almaktadır. Son olarak Sınama Ekseninde ise Yardım Eden – Karşı çıkan çifti bulunur. Bu gruplamaya göre aşağıdaki çizelgenin yorumlanmasına geçilebilir.

Çizelge 6.1 Eisenman Metinlerindeki Kavramların İşlevlerine Göre Sınıflandırılması

		İstek Ekseni	
Gönderen		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Tekillik, iki ya da tek anlamlı, ikili karşıtlık Mevcudiyet, mekan ve zamana özgü olma, mekan ve zamanda yer kaplama Değer, değer taşıyan, değer atfedilmiş Klasik Dönem (classical), geleneksel mimari, mimarinin kurumsallaştırıcı yönü	Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni değişik, değişim Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması Kurmaca, kurgusal, yapay, doğal olmayan, konvansiyonel, uzlaşıya dayalı Nesne olmayan, nesne odaklı olmayan, nesnenin bütünlüğünü yadsıyan Temsili / gösterimsel olmayan, retorik Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığı içinde yer almak zorunda olmayan Metin, yazı, ikinci dil	Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni değişik, değişim Klasik dönem dışı, klasik dönemin, gelenekselliğin olumsuzlanması Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması Çok anlamlılık, çoğulculuk, ikili karşıtlıklar arasındalık,,diyalektik karşıtlıkların bulanıklaşması Mevcut olmama, yokluk, mekan ve zamana özgü olmama Kurmaca, kurgusal, yapay, doğal olmayan, konvansiyonel, uzlaşıya dayalı Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığı içinde yer almak zorunda olmayan
	Sınama Ekseni	Metin, yazı, ikinci dil Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması Mevcut olmama, yokluk, mekan ve zamana özgü olmama Kavram, kavrayış, kavramsallaştırma, biliş	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni değişik, değişim Metin, yazı, ikinci dil Nesne
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

6.1.3 Eisenman Söyleminin İstek – Bildirişim ve Sınama Eksenlerinde Yer Alan Bağlılaşıklık İlişkileri

İstek Ekseninde yer alan kavramların arasındaki bağlaşıklık ilişkileri Eisenman metnindeki özne – nesne ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu ilişkiyi, mimarlık alanındaki bir olgunun sorunsallaştırılması (mimariyi ilgilendiren, karşıtlıklara dayalı, doğal, doğru aşılamaz olarak kabul edile gelmiş uzlaşıları aşma ereğinin ortaya konması) olarak özetlemek mümkündür. Bu ilişkiyi biraz açalım:

Özne, Geleneksel dilbilgisinde, eylemin belirttiği oluşu gerçekleştiren ya da bu oluşa konu olan ögedir (Vardar, 1998). Düşünce alanındaki tanımıyla özne, bilen varlıktır. Eytışimsel özdekçiliğe göre özne, bilinçli ve iradeli, bundan ötürü de etkin insandır. Ne var ki bu insan, soyut bir şey değil, toplumsal bir varlıktır ve ancak toplumsal-tarihsel bir süreçte biçimlenir. Buysa onun, bilinçten bağımsız olarak var bulunan nesneyle ilişkisinde karşılıklı etkisini ortaya koyar. İnsan kökeninde, elbette bir doğa ürünüdür, özdeksel bir yapıdır ve bu bakımdan bütün nesneler gibi bir nesnedir. Ama bilinçli insan olmakla özneleşmiş ve nesnel olanla belirlendiği kadar kendi özelliğiyle nesnel olanı belirlemiştir. Demek ki birbiriyle olan ilişkilerinin dışında, ne nesne ne de özne kavramının bir anlamı vardır. Bu iki kavram ancak birbirleriyle olan ilişkileri içinde bir anlam kazanırlar. Bu bütünlük birinin öbürünün ürünü saymakla değil, karşılıklı etkisel ilişkilerini kavramakla ortaya konur. . Özneyle nesne arasındaki karşılıklı etkisel ilişkiler, insanın toplumsal-tarihsel eylemlerinde gerçekleşir. İnsan ancak bu toplumsal biçimsel biçimlenişinde nesneyle ilişkili olarak özneleşir. İnsan nesneyi yöneten yasaları tanıyıp bilmekle onları kendi öznel amaçlarına uyarlar. Kendi hizmetine koşar. Böylelikle nesneyi değiştirdiği gibi kendisini, eşdeyişle, öznesini de değiştirir, geliştirir. Özne böylece, hem öznel amaçlarıyla hem de nesnel koşullarla belirlenir ve güçlenir. Toplumsal – tarihsel süreçte öznenin etkinliği gittikçe artmaktadır (Hançerlioğlu, 1989).

Nesne, dilbilimsel anlamıyla tümcedeki yüklemi bütünleyen, eylemsel yüklem olanaklı yayılımları arasında yer alan, geçişli eylemin zorunlu kıldığı tümleç (Vardar, 1998). Nesnenin etimolojik açılımı, şey anlamına gelen Türkçe ne sözcüğünden türetilmiş olduğunu göstermektedir. Avrupa dillerindeki karşılığı, Hint-Avrupa dil grubunun atmak düşüncesini dile getiren ve kökünden türemiş ve skolastiklerin önüne atmak (karşıya koymak) anlamını dile getiren objectum deyişimiyle geçmiştir. Eytışimsel özdekçilik (diyalektik materyalizm) açısından, insan bilincinden bağımsız olarak dış dünyada var bulunan ve bilmenin konusu olan her şey nesne, bunun karşısında bulunan bilinçli insan öznedir. Her ikisi bir bütündür ve aralarındaki ilişki eytışimsel bir karşılıklı etki ilişkisidir. İnsan, nesnenin bilgisini edinerek nesneyi değiştirir

ve nesneyi değiştirirken kendisini de değiştirir. Bilinen nesne yeniden üretilmiştir. Üretilen nesneyse elbette bilinen nesnedir. Nesnenin özneye göre önceliği açıktır, yansıyan nesne olmasaydı bilinçsel ve öznel yansıma olmazdı. Ama bu metafizik özdekçilerin sandığı gibi öznenin tümüyle edilgin olduğu anlamında gelmez. Özne, nesnelin bilgisiyle bilinçli amaçlar edinir ve bu bilinçli amaçlarıyla nesneyi etkiler, değiştirir ve hizmetine koşar. Ne var ki bu da metafizik düşüncelerin sandığı gibi öznenin tümüyle etkin olduğu anlamına gelmez. Çünkü insan nesnenin yasalarına bağlıdır, ne etse bu yasaları değiştiremez. İnsansal eylem, hem nesnel yasalarla, hem de bu nesnel yasaların bilgisiyle oluşan öznel amaçlarla belirlenir. Toplumsal tarihsel süreçte nesnel öznele dönüşür. Ne var ki nesnelle öznel aynı hızla işlemez, çünkü temel olan nesnelle temel olmayan öznel eşdeğerli değildir. Önce olaylar (nesne) yaşanır, yaşanan bu olayların sonrasında bilincine (özneline) varılır. İşte nesnelle öznel arasındaki değer başkalığı, birinin temel olup öbürünün olmaması burada belirir (Hançerlioğlu, 1989).

Bu anlamda, özne - nesne ilişkisinin ortaya çıktığı bildirişim eksenini, Eisenman'ın söylemi açısından, mimarlık alanındaki bir olgunun sorunsallaştırılması (mimariyi ilgilendiren, karşıtlıklara dayalı ve doğal, doğru olarak kabul edile gelmiş uzlaşmaları ortaya koyma) işlevini üstlenen bir eksendir. Özne nesne ilişkisi daha çok, Eisenman'ın mimarinin sorunlarına işaret ettiği nesneler ulamında yer alan kavramlar üzerinden açıklamaya çalışılacaktır. Çünkü anlatısının pek çok yerinde mimari özne olarak konumlandırılmıştır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği biçimiyle kendisi de temelde bir nesne olan öznenin, nesne ile arasındaki karşıtlık, nesnenin özneye önsel olma koşulunda ortaya çıkmaktadır.

Özne - nesne ilişkisi, bir anlatının çözümlenmesinde en temel ilişkidir. Greimas'ın sunduğu anlatısal çözümleme tekniğinin bildirişim ekseninde Gönderen- Alıcı karşıtlığına dayanan ilişkilerin olduğu bilinmektedir. Bu karşıtlık ilişkilerini çözümlmek, özne - nesne ilişkisinin anlaşılmasından sonra daha da kolaylaşmaktadır. Çünkü özne - nesne ilişkisi, Greimas'ın belirttiği şekliyle kipsel açıdan, bildirişim ekseninin ortaya koyduğu ve anlatının dizimsel yapısında bilmenin gerçekleştiği düzeyi öncelemektedir.

Aslında gönderen - alıcı ilişkisini şöyle de yorumlamak olasıdır: Gönderen öznenin nesneye ulaşmadığı, onu gerçekleştirmediği durumu göstermektedir. Alıcı ise öznenin nesneyle ilişkisinin sona erdiğinde ortaya çıkacak olasılıklara işaret etmektedir. Bu anlamda gönderenin, nesneye işaret ettiği, alıcının ise nesnenin gerçekleştirilmesi durumuna gönderdiği söylenebilir.

Eisenman'ın söylemi açısından bildirişim ekseninin mimari sorunsalı tanıma ve tarihsel bağlamı içerisinde mimarlık alanındaki kabulleri değerlendirme işlevine hizmet ettiği söylenebilir. Bir

çok anlatı kesitinde Eisenman'ın tarihsel örneklerle mimarlık alanındaki eksiklere işaret ettiği görülmüştür (Bkz. Ek 1. Metinlerin Çözümlemesi). Eisenman metninin çözümlemesinde bu eksendeki ilişkileri, istek eksenindeki ilişkilerden ayırdığı gözlemlenen en önemli hususlardan biri budur. Diğeri ise Gönderen ve Alıcı ulamlarında sınıflandırılan kavramların, özne – nesne grubuna girenlerdekinin aksine, tam bir karşıtlık içinde konumlanmış olmalarıdır. Bu yüzden özne – nesne ilişkilerini belirleyen en önemli unsurun nesnenin belirlenmesi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca özne ulamında yer alan kavramların %50'den fazlası, mimari, mimarlık nesnesi ya da 'başka' bir mimarlık olasılığına işaret eden kavramlardır.

Eisenman metnindeki son bağılaşıklık ilişkisi sınama ekseninde kurulmaktadır. Anlatılarda snama ekseni, öznenin gücünün sınıandığı eksenidir. Öznenin belirlediği hedefe ulaşım ulaşamayacağı bu eksende ortaya çıkar. Sınama ekseninin bu özelliği Eisenman metnini çözümlemesine, 'mimari sorunsalın aşılması için olasılıkların ortaya koması' olarak yansıtılmıştır (bu iki yolla yapılmaktadır: (1) karşıtlıklara dayalı terimler arasında her iki karşıtlıktan bir parça içeren üçüncü bir terimin icadı, (2) uzlaşıda benimsenmeyen, diğeri, öteki konumundaki terimin öne çıkartılması).

Eisenman'ın mimaride sorunsallaştırdığı noktalar başlıca, anlamın ve geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanmasıyla ilgilidir. Mimarlığın gösterenleri (biçim, mimarlık nesnesi) ile gösterilenleri arasındaki bağın silikleştirilmesi ya da bütünüyle kopartılması gerekmektedir. Eisenman metnlerinde kullanılan kavramlar birbirlerine sürekli göndermektedirler. Örneğin Eisenman gerçeğin, mantığın, ilahi ya da doğal olanın, yaşanan anın temsiline yönelik anlamlandırma sürecini, tüm çağların ortak bir özelliği olarak değerlendirmektedir. (Eisenman, 1984b). Çağlar arasında anlama yönelişteki bu ortak nokta, aslında tarihin süreksizlikler içeren dönemlerden değil bir bütünsel süreklilikten oluştuğunu (bu sürekliliğe, post – modern de dahil edilmektedir) göstermektedir ve artık çağlara aşkın yanlış bu değerlendirmenin altındaki gerçekleri görmek gerektir. Klasik dönemden beri mimari, gerçekliği temsil etmeye çalışırken, gerçeklikle temsil arasındaki bağın silinişine sebep olmuştur. Bu bağın silinişi Eisenman'ın , Baudrillard'dan alıntılacağı simülasyon kavramına gönderir. Simülasyonun aşılması için önerilen kurmacanın ve icat edilmiş olanın amaçlanmasıdır.

İstek ekseni söz konusu olduğunda Eisenman'ın, zamanın ve anlamın olumlanması önerdiği görüşü, temsilin olumsuzlanması ve kurmaca kavramının devreye girmesiyle devam etmektedir. (Eisenman, 1984b) kurmacayı kısaca şöyle nitelemektedir: Kurmaca, nedensiz, anlamdan bağımsız bir yapaylığın yaratılmasıdır. Ayrıca kurmaca, (her hangi gösterge) kendi durumunu

kurmaca olarak tanımlamadığında simülasyona dönüşmektedir. Eğer mimarlık kurmacaların icat edilmesiyle ilgiliyse, o zaman amacını anlam, zaman ve mantık gibi değerleri yansıtmak üzerine kurmamalıdır. Eisenman'ın, mimarlık söyleminde sorunsallaştırdığı önemli noktalardan biri ise, farklı, alternatif, yeni başka ilişkilerin kurulması gereğidir. Mimarinin iç işleyişini belirleyecek olan bu 'başkalık'ın ise ne olduğu tam olarak belirtilmez. Ancak bir olasılık olarak varlığı sezdirilir. Örneğin zamanı bir süreklilik olarak değerlendirme konusunda mimarinin, tarihe 'başka' bir açıdan bakabilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Sözü edilen başka bakış, klasik ve modern arasındaki kopmayı (ayrılığı) dışlamaktan geçmektedir (hepimizin bildiği ve dönemlerden oluştuğunu düşündüğümüz tarihsel yapı). Başka bir deyişle, klasik ve modern aynı tarihsel süreklilik içerisinde görülmesi gerekmektedir (Eisenman, 1984a).

Eisenman başka terimini, mimariyi bir metin olarak görme ve diğer metinlerle arasında ilişki kuran bir yapı olarak göstermede de kullanmaktadır. Aslında başka oluş iki karşıt kavram arasında, ne o ne öbürü olana ya da hem o hem de öbürü olana göndermektedir. Karşıtlıklarla oluşturulan anlamın kısıtlı bir alana sıkışmış olacağını düşünen Eisenman (1988a), bu yolla yine anlam sorununa dönüş yapar ve mimari metnin tanımlamasına girer. Mimarinin durağan nesnesinin birden fazla anlam içerebileceğinden hareketle mimaride metinselliğin olanaklı olmadığını düşünmenin yerinde bir görüş olmadığını belirtir. Bu görüş, mimari düşüncedeki bir yerleşikliklerdir. Söz konusu yerleşikliği bozma iddiasıyla ortaya çıkan bir mimari, mimari ile başka metinlerin işleyişindeki iç ilişkileri arasında bağlar kurarak mimari bir metin ortaya koyabilir. Böyle bir mimari ürün, ne tam olarak mimari süreçlerin ifadesi olan bir mimarlık nesnesidir, ne de konu aldığı bir dış metnin iç ilişkilerini tam olarak yansıtmaktadır. Böyle bir metin, bir aradalık durumu içinde yer almaktadır ve yerleşikleri bozan bir mimari edimin, farklı metinlerin iç ilişkilerini göstererek bu aradalık durumuna ulaşabileceği düşüncesini dile getirir.

Eisenman, kendi mimarlık söylemini bir metin olarak gördüğünü defalarca dile getirmiştir. Metin yada bir yazma edimi olarak mimari düşüncesi okumaya gönderen bir kavramdır. Okuma edimi, her şeyden önce çevremizdeki şeyleri bir dil olarak tanımaktır. Bu bakış açısından okuma, anlam ve ifade düzeyinden çok bir çağrışım düzeyinin ortaya çıkmasını olanaklı kılar (Eisenman, 1984b). Bu içerimiyle mimarlık edimini ve mimarlık ürününü farklı bir konuma oturtmaktadır. Artık mimarlık nesne üreten değil, okuma etkinliğiyle kullanıcıyı (ve tasarlayanı) üretim sürecinin içine davet eden bir nitelik kazanmaktadır .

Mimari – metin ilişkisini irdeledikte şu gerçeklere ulaşılmaktadır. İlk dil ya da ana dil kavramı, bir köken düşüncesine gönderir. İlk olarak öğrenilen, ahlak ve erdemle ilgili değerlerin

öğrenilmesini sağlayan da, yine bu ilk dildir. Öyleyse ikinci dilin, bu değerlerin yokluğuna göndermede bulunduğu söylenebilir. İkinci dil düşüncesiyle metin arasında da bir ilgi bulunmaktadır, çünkü metin, kendi dışındaki şeylere gönderen izlerden (yazıdan) oluşmaktadır. Bu anlamda çağlardır dilin temsiline yarayan ikincil bir araç olarak görülmüştür. Bu anlatı ilk dil düşüncesi, var olan, yerleşik değerleri temsil etmektedir ve bu değerlerin başında gelense mimari biçimdir. Mimari biçimin bir şeyler anlatması düşüncesinin artık bozulması, ortadan kalkması gerekmektedir. Söz konusu yerleşiklikleri ortadan kaldırabilmek için özne olarak konumlandırılan mimarinin, metin kavramını incelemesi, araştırması gerekliliği vardır. (Eisenman, 1988a)

Ancak metin düşüncesinin en görünür hale geldiği nokta şudur: mimarlık (özne) “metin düşüncesi”ni (nesne) inceledikçe zamanda ve mekânda yer tutan mimari ürünün iç işleyişindeki ilişkileri çözümleyecektir. Bu ilişkilerin görünür olmasını sağlayan, metnin, dilin yapısını ve iç ilişkilerini bir temsil eder konumunda oluşudur. Mimarlık kendi içinde de bu ilişkileri gördükçe ve göstermeye çalışıkça (mimari bir metin olarak), şimdiye kadar orijinal ve doğal olarak kabul ettiği şeylerin bir uzlaşıya dayalı olduğunu görecektir. Dolayısıyla anlam denen olgunun değişmez ve tek bir değer taşıması olasılığı ortadan kalkacak, anlamın kurgusal (bir kurmacaya dayandığı) ve çoğulcu yönü görünür hale gelecektir.

Sistemin bütünü sorgulanması ve mevcut yerleşiklerinin sürdürülmesinin engellenmesi, mimarinin bir metin olarak kavranmasıyla mümkün olabilecektir. Burada önemli olan, mimarlığın içinde bastırılmış olarak duran metinlerinin ortaya çıkartılmasıdır. Tek bir mimari nesneyi, birçok çizim ve modelle temsil etmekte olduğu gibi, mimarlık nesnesinin kendisini anlatmaktan başka bir şey yapmayan ve tek bir anlama işaret eden mimari okuma yönteminden kaçınmak gereğine dikkat çekilmektedir. Mimarlık nesnesinden kaçamayan bu okuma biçimi yerine, (estetik, köken, doğruluk, anlam gibi değerleri ortaya çıkartan) söz konusu okumaya için ilişkilerin aslında mimarlığın doğal, apriori, değerleri olmadığını, sadece geçmişten gelen ve halen sürdürülen uzlaşılar olduğunu gösteren metinlere (yerleşikliği bozan metinler: *dislocating texts*) gerek olduğu vurgulanmaktadır (Deleuze’ün nomadik metinleri örneğinde olduğu gibi. Bkz. Giriş Bölümü, 1.1.2 Mimari Metinleri Okumak: Yorum ve Eleştiri) (Eisenman, 1988a).

Eisenman, zaman kavramının da sorunsallaştırılmasıyla yakından ilgilenmiştir. Aslında zaman, Derrida’nın bulunuş (mevcudiyet, varoluş, varlığın görünür hale gelişi) metafiziği adını verdiği batı felsefesinin en büyük çıkmazlarından biridir. Varlık, hiçbir zaman aşamayacak en soyut

kavramdır. Soyutluk derecesi en yüksek olan bu kavram, ister istemez ilahi bir varlıkla da ilintilendirilmiştir. Bu açıdan varlık kavramının teolojik bir yönü de bulunmaktadır. Bu kavramın Varlığına o kadar kesin gözüyle bakılmaktadır ki, tüm gösterge sistemlerini başlatan aşkın bir gösterilen olarak değerlendirilmiştir. Tüm gösterge sistemlerinin varlığını garanti altına almaktadır. O kadar ki Descartes kendi varlığının kanıtını, aşkın gösterileni (varlığı) iç sesi, düşüncesi olarak duyumsamana dayandırmıştır. Varoluş ise varlığın görünür hale gelişidir. O halde Varlık asla varlığı görünür hale gelemeyecek bir kavramdır. Varlığı yoklukla ifade olunabilen bir kavram. İşte Derrida'nın, varoluş (mevcudiyet, bulunuş) metafiziği diye adlandırdığı büyük çelişki budur. Eisenman da bu çelişkinin üzerine gitmektedir. Mevcudiyet, mimariyi de ilgilendiren bir kavramdır çünkü zaman ve mekanla ilişkilidir. Söyleminin bir çok yerinde mimarinin yoklukların oluşturduğu bir yapı üzerine kurulması gerektiğini dile getirmektedir. Eğer mimari, içinde bulunduğu, yukarıda da belirtilen türden anlam ve gerçekliğin temsiline yönelik çıkmazlardan kurtulmak istiyorsa bunu yapmalıdır. Bunu başaramazsa, farklı ve yeni şeyler ürettiğini sanıp aynı kör dairenin içinde dönüp duracaktır. Mimarlık, kendi evrimini farklı tarihsel dönemler içinde değerlendirirse de, tüm çağlarda gerçeğin, Rönesans'ta ilahi olanın, Aydınlanma çağında mutlak aklın ve yaşanan anın, Modern dönemde verimliliğin temsilini yapmakla aslında aynı tarihsel süreklilik içinde devinen ve kendini aşamayan bir etkinlik olarak kalacaktır.

Mimarlık, durmadan bir şeylerin temsilini yapmaya çalıştıkça, yani mevcudiyet içeren gösterenlerle (göstergenin duyulabilir, algılanabilir olan parçası) kavramları birleştirmeye çalışarak anlamlı bir yapı ortaya koymaya uğraş verdikçe, mevcudiyetlerden oluşmuş bir yapı ortaya koyacaktır. Mevcudiyet ise zaman ve mekanda yer kaplamakla ilişkilidir. Ayrıca zaman belli bir başlangıca ve sona gönderen bir kavramdır ve her mevcudiyet de, zamanda belli bir başlangıca ve sona sahiptir. Mevcudiyete dayanan bir yapı ile zamansızlık, kendi zamanını aşma ereğine ulaşamaz.

Eisenman bunun uygulamaya dönük bir örneğinin tasarımı şöyle tercüme edilebileceğini dile getirmiştir. Ona göre, herhangi bir tasarım alanında, bir birinden ayrı yerlerde bulunan ancak benzer öğelerin bir araya getirilmeleri, hareket ve varış noktalarını aynı anda kapsamalarını sağlar. Örneğin bir aks boyunca, arazide yer alan kimi öğelerin tekrarı, ya da benzer öğelerin art arda kullanılması, aks üzerindeki hareketin başlangıcıyla sonu arasındaki ayrımı ortadan kaldıracaktır. Bir aks boyunca belli bir varış noktasına doğru yapılan hareket, hareket noktasına geri dönerek son bulur. Bu yolla, yer düşüncesi hem güçlendirilmiş hem de

reddedilmiş olur. Yeni yerler yaratılırken, yer kavramı parçalanmıştır. Dolayısıyla zaman kavramı da, çünkü bir şey aynı anda iki yerde birden mevcut olamaz (Eisenman, 1987).

Eisenman metinlerinin çözümlenmesinde, istek ekseninde yer alan ve özne – nesne karşıtlığını yansıtan çağrışımsal ilişkilerin yorumlanmasında genel olarak şu sonuca ulaşılmıştır:

Eisenman'ın söyleminde, mimari alanda sorunsallığa konu olan kavramlar bağlılaşıklık içerisinde birbiriyle ilişkilendirilmişlerdir. Bu bağlılaşıklık, her sorunsalın tanımını bir diğerinin varlığını gerektirecek biçimde yapılandırılmışlardır. İşaret edilen her bir sorun, belli bir tutarlılık ve mantık ilişkisi içerisinde bir diğer sorunun yazımına hizmet etmektedir. Bu sorunların, birbirini kapsayıcılığı dahilinde sıralanması mümkündür:

Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığını reddetme, yukarıda da anlatıldığı biçimiyle mevcudiyete olanak tanıyan; aynı zamanda da varlığı mevcudiyet düşüncesine bağlı olan bir kavramdır. Mevcudiyet, nesne ulamındaki tüm eyleyenlere aşındır. Dolayısıyla denilebilir ki Eisenman'ın temel sorunu Mevcudiyet ve Zamansallıkla ilgilidir (zaman ve mekanda Yer kaplama). Diğer, farklı, alternatif, yeni, değişik betimlemelerini içeren 'başka oluş' ve 'başkalık' kavramı ile nitelenen düşünce ise Zamanı ve Mevcudiyeti aşabilecek tek unsurdur ve Yokluğa gönderir. Ancak Eisenman, nesne içeriğiyle yokluğu kullanmaktan imtina etmektedir. Bu tutumu belki de, yokluğu bir erek olarak göstererek onu bir nesneye, mevcudiyeti olan bir şeye, ya da bir başlangıca, bir kökene dönüştürmekten duyduğu çekinceden dolayıdır. Aslında Zamansızlık, mevcudiyetlerin oluşturduğu yapının reddi ve başkalık farklı yollardan aynı amaca işaret etmektedir.

Eisenman'ın yukarıda belirtilen önsel amaçlarını takip eden sıradaki çağrışımsal öğeler, 'metin, yazı, ikinci dil' olarak ifade bulan kavramlardır. Çünkü metin, yokluğun görünür oluşuna işaret etmektedir. Ses / yazı karşıtlığı bu görünür oluşa örnek olarak verilebilir. Ses, ya da sesçil bileşen, duyularla algılanabilir, özdeksel bir büyüklüğe sahiptir. Oysa yazının, özdeksel bir büyüklüğe sahip olduğu söylenemez; okunup anlıkta, bir iz bırakmadığı sürece varlığından söz etmek mümkün değildir. Ses, onu algılayandan bağımsız olarak varlığını sürdürebilir ancak yazı sadece zihinde oluşan bir izdir. Yokluğun görünür oluşu olarak mimarlık metni, bu nedenle Eisenman'ın ürettiği nesneler repertuarının aşkın öğelerinden bir diğeridir.

Mimarinin nesneler üretme yönünü de sorulu olarak gören Eisenman, 'nesne olmayan, nesne odaklı olmayan, nesnenin mevcudiyete dayalı bütünlüğünü yadsıyan' bir mimari nesne tasarlamaktadır. Çünkü nesne, her zaman bir başlangıç düşüncesine göndermektedir.

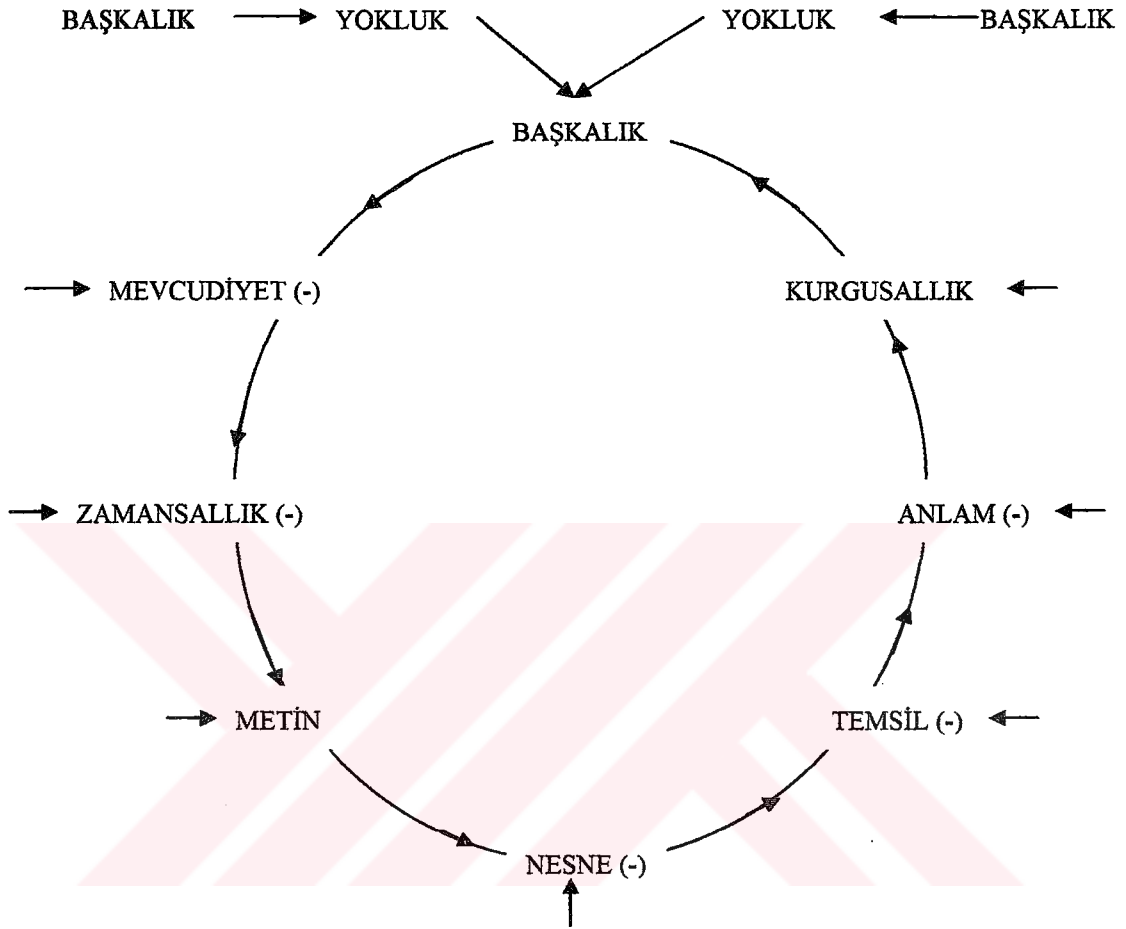
Anlamlama sürecini başlatan, nesnenin göndergesel özelliğidir. Çevremizdeki nesneleri anlamlandırmaktan başka bir şey yapmıyoruz. Bu nedenle ilkselliğe, kökenselliğe ve başlangıca, zamanda ve mekanda yer edinmesi ile mevcudiyete göndermektedir. Mimariyi nesneler üreten bir edim olarak görmenin karşısında, mimariyi bir metin olarak düşünmeyi konumlandırmaktadır.

Eisenman'ın söyleminde, kapsayıcılığı bakımından bir sonraki sırada değerlendirilebilecek tüm anlamlandırma biçimlerinin yadsınması yer almaktadır. Temsil bunlardan biridir. Mimari, değer atfettiği kavramları dönemler boyunca temsil etmeye çalışmıştır (temsil edilen değerler çağlara göre değişmekle birlikte hepsinin ortak noktası temsile dönüşmüş olmalarıdır; örneğin Rönesans'ta ilahi/doğal, aydınlanma çağında sav dünyevi mantık ve bunun gereği olarak tip biçimler, aydınlanma çağı sonrasında dönemin ruhu ve yaşanan an, modern de verimlilik, işlevsellik, modern sonrası dönemde ise kendi zamanını ifade etmenin kaçınılmazlığıdır). Ancak temsil daha derinlerde yatan bir sorunu ortaya çıkartmaktadır; temsilin, temsil ettiği şeyin yerini almaya çalışan şeye dönüşmesine. Eisenman bunu temsilin temsili olarak adlandırmaktadır. İlahi, doğal, mantıksal, işlevsel olduğu düşünülen ne varsa zaten belli düşüncelerin, uzlaşıların temsidir ve mimarlık bunları temsil etmeye çalışmakla temsilin temsiline dönüşmekte ve gerçekliği yerine getirmeye çalışırken onun ilkelerine zarar vermeye başlamaktadır. Bu nedenle mimarlık bu türden değerleri temsil etmeye çalışmamalıdır.

Tüm diğer sorunsalların altında yer alan ve tüm temsil sorunlarının ortaya çıkmasına neden olan, mimarideki anlamlandırma sorunudur. Bir şeyi başka bir şeye bağlamak, temsil etmek (gösterileni, gösterenle temsil etmek) temelinde köken ve mevcudiyet sorunlarını barındıran şeye göndermektedir. Anlamlandırma oyunu, her gösterilenin gösterene dönüşmekten kaçamadığı sürgit bir zincirdir. Asla bir sona ulaşmamaktadır; gerçekte bu sona, nihai ve diğer tüm gösterenlere aşkın bir gösterilene ulaşmayı, anlamlandırmayı olası kılan yegane şeydir. Ancak anlamlama olgusunun bir gösteren ve bir gösterilen arasındaki ilişkiye bağlanmış olması, yukarıda sözü edilen aşkın gösterenin bulunmayışını yadsımaktır. Onu yok saymaktır. Yani yok oluşun yokmuş gibi düşünülmesidir. Dolayısıyla anlamlama, mevcudiyete göndermektedir. Mimaride söz konusu anlamlama yapısı, en bilindik şekliyle biçim ve içerik (işlev, bir nesnenin kullanım amacına uygunluğu) arasında kurulmuştur. Mimarinin herhangi bir gerçeklik düzeyinde yer alan hiçbir biçim, kendisinden beklenen kullanıma uygunluk değerini , somut ve nesnel olarak gösteremez, temsil edemez. Ancak mimarlık nesnelerinin kullanım amacına uygunluğu üzerine belli uzlaşılardan bahsedilebilir.

Eisenman'ın mimarinin sorunlar bağılılığı içinde en son kademeye yerleştirilen, kurmaca, kurgusallık yapaylık, doğal olmayan, uzlaşıya dayalı olma kavramlarına deyinilebilir. Anlamın aslında mevcut olmadığı, belli uzlaşılarla temellendirilerek türetildiği düşünüldüğünde, tüm gösterge biçimlerinin kurgusal bir yapıya işaret ettiği görülür. Tüm anlamlandırma yapılarının temelinde yer alan bu kurgusalılık iki açıdan önem taşımaktadır: İlki, mutlak, doğal, aşkın, ilahi, vazgeçilmez, evrensel, doğru gibi değerlerin aslında bir hiçbir mutlak yönünün olmadığına görülmesinde; ikincisi yeni kurgusalılıkların, yapaylıkların, ve uzlaşısalılıkların yaratılmasına olanak tanınmasında. Bu nedenledir ki Eisenman, mimarlık alanındaki tasarımlarını, yüksek düzeyde kurgusalılık taşıyan metinlere dayandırmaktadır. Eisenman için mevcut herhangi bir yazı, hikaye, anlatı, resim, daha önceden yapılmış tasarımlar, tasarım alanının okunması, kendi tasarımı için dışsal bir metin teşkil etmekte ve yeni kurgusalılıkların üretilmesine gönderecek bir başlangıç oluşturmaktadır. Herhangi bir mevcudiyete, kökene, değere göndermeyen, başlangıç olmayan bir başlangıç. Bu anlamda, eski uzlaşıların öngördüğü biçimde, bir kökene, mevcut bir temsil sistemine gönderen bina programı (alansal ihtiyaçların ve mekanların kullanım amacının temsili), arazi verileri, işlevin temsili gibi unsurlar bir başlangıç teşkil edemezler.

Kapsayıcılıklarına göre sıralanmaya çalışılan ve Eisenman metinlerini oluşturan kavramların tümelden tikele değin hepsi, bağılılıklık ilişkileri açısından birbirini gerektirmektedir. Bir terimin daha az kapsayıcı olması, onun eksikliğinde diğerlerinin tam olarak tanımlanacağı anlamına gelmemektedir ve bu sıralamanın bir önem sıralaması olmadığına dikkat çekilmelidir. Eisenman'ın söyleminde burada belirtilmemiş olan bir çok başka terim daha bulunmaktadır ve bu sayma ne kadar ileri götürülse de söylemin tanımını eksik bırakacak bir başka terim daha kalacaktır. Burada ortaya konmaya çalışılan terimler arasındaki bağılılıkların kendisi değil, bağılılıklık ilişkisini göstermeye çalışan bir kesittir.

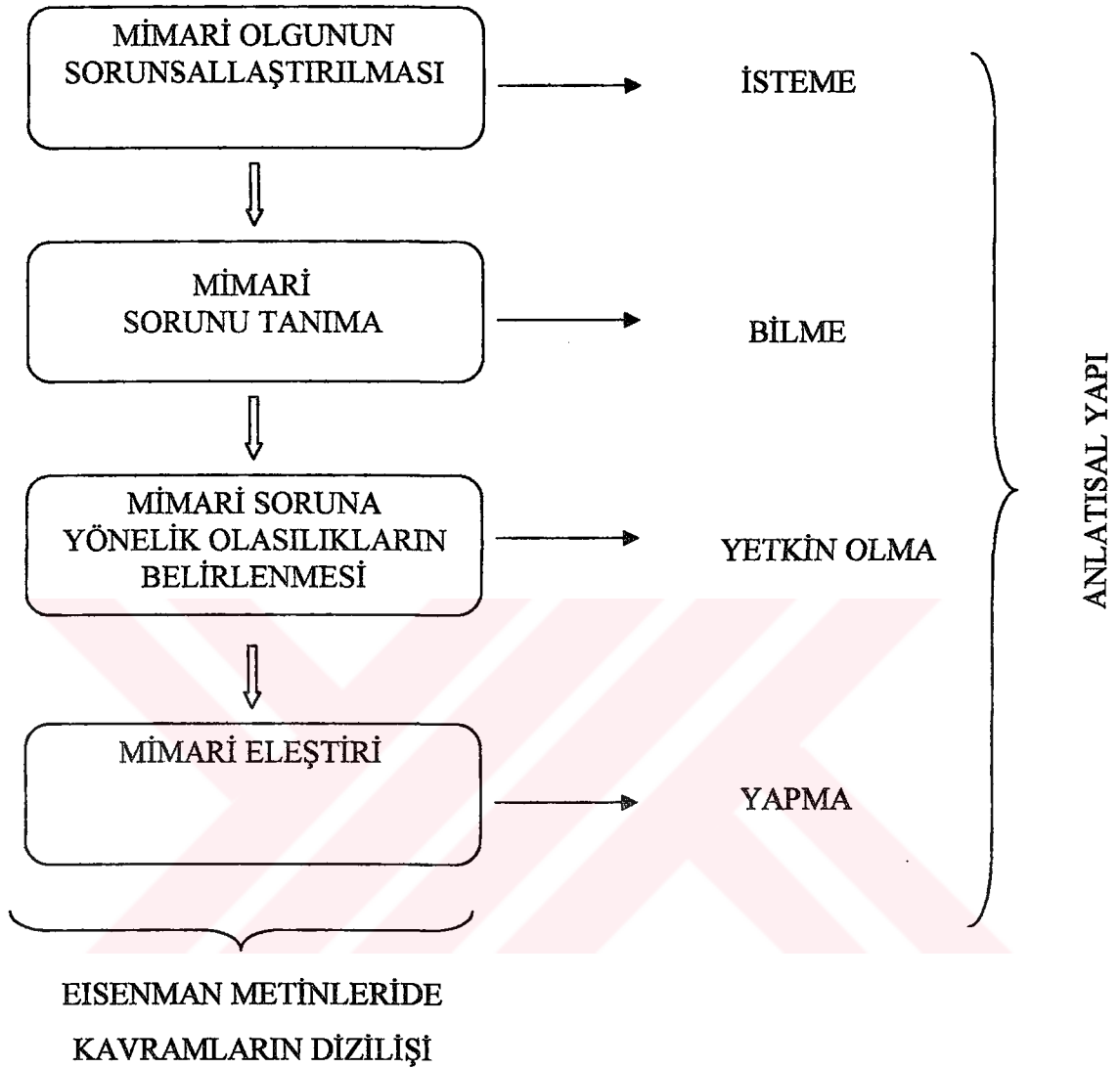

Sekil 6.1 Eisenman Söylemindeki Nesnelerin Bağlılaşıklığı

Eisenman'ın söyleminin anlamsal yapısı ise şu şekilde özetlenebilir:

mimarlık alanındaki bir olgunun sorunsallaştırılması (mimariyi ilgilendiren, karşıtlıklara dayalı, doğal, doğru aşılabilir olarak kabul edile gelmiş uzlaşıları aşma ereğinin ortaya konması) → mimari sorunsal tanıma (tarihsel bağlamı içerisinde mimarlık alanındaki kabulleri değerlendirme) → mimari sorunsalın aşılması için olasılıkları ortaya koyma (iki yolla yapılmaktadır: (1) karşıtlıklara dayalı terimler arasında her iki karşıtlıktan bir parça içeren üçüncü bir terimin icadı, (2) uzlaşıda benimsenmeyen, diğer, öteki konumundaki terimin öne çıkartılması) → eleştiri (yazım, yeniden yazım: doğal, doğru, değişmez, mutlak değerleri atfedilmiş kabullerin, aslında tarihsel nitelikli uzlaşılar olduğunu ortaya koyma).

Bu Şekil 6. 2’de olduğu gibi gösterimlenebilir.:

Şekil 6.2 Eisenman Metinlerindeki Kavramların Dizilişi

Böylece Eisenman’ın mimarlık söyleminin dizimsel ve çağrışımsal düzeydeki açılımı ve tartışması gerçekleşmiş olmaktadır.

Giderek metinselleşen mimarlık evreninde, bu metinlerin değerlendirilmesi önemli bir sorun olarak kendini göstermektedir. Geçen süre içerisinde, mimarlık üzerine yazılan metinlerin sayısı sürekli artmaktadır. Bu metinlerin, belli bir yöntem doğrultusunda değerlendirilmesinde, eyleyenler modelinin mimarlık alanına uygulanabilir bir araç sunduğunun, Peter Eisenman metinleri örneğinde gösterildiği düşünülmektedir. Eyleyenler modeli, mimarlık metinlerindeki kavramların karşıtlıklarına göre sınıflandırılmasında ve bu kavramların üstlendikleri eyleyensel

işlevler üzerinden yorumlanmasında açılımlar sunmaktadır. Tez çalışmasında eyleyenler modelinden hareketle geliştirilen yöntemin, büyük miktardaki nitel veriyi sayılabilir kılmada, mimarlık alanındaki kullanılabilirliği tartışmaya açılabilir.

Farklı yazarların metinlerinin karşılaştırmalı çözümlemesi, bu alanda ileride yapılacak çalışmalara örnek olarak verilebilir. Michael Graves'in uygulamalarıyla birlikte değerlendirilmek üzere yazdığı metinleri bu model yardımıyla değerlendirilebilir. Mimari metin üretkenliği nedeniyle incelenebilecek bir başka mimar, Rem Koolhaas'tır ve metinleri değerlendirme kapsamına alınabilir. Benzer biçimde Tschumi ve Libeskind metinlerindeki kavramlar karşıtlıklarına göre sıralanıp birbiriyle karşılaştırılabilirler. Böylelikle güncel mimarlık paradigmasının bütünsel bir yorumuna ulaşılabilir.

Kullanılan model zamana göre yazarın söyleminde meydana gelen kavramsal değişiklikleri belirleyecek yönde de kullanılabilir. Eşit zaman araklıları ile anlatı kesitlerinde hangi kavramların sıklıkla doğru kullanım gösterdiği belirlenebilir. Mimarlık metinlerine uyarlanan bu model, metinden metin türetmede ve bilginin gelişimine katkıda bulunmada farklı biçimlerde kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Agrest, D.; Gandelsonas, M., (1996), "Semiotics and Architecture - Ideological Consumption or Theoretical Work", 112-121, *Theorizing a New Agenda for Architecture*, K. Nesbitt (Derl.), Princeton Architectural Press, New York.
- Alexander C., Eisenman P., (1983), "Contrasting Concepts of Harmony in Architecture", [Söyleşi], Lotus International, 40: 60 - 68
- Alpar, R., (2003), *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlere Giriş*, Nobel, Ankara, 64
- Anderson, M., (1995), "Building For The Arts in a Digital Age", 60-61, *M Emory Games Emory Center For The Arts*, Eisenman Architects, Harvard University School of Design, Rizzoli, New York.
- Anonim, (1987), "The Divided Self", *Progressive Architecture*, 3: 81-91.
- Anonim, (1998), "The Peter Principles", [Söyleşi], *Architecture*, 11:87 -93
- Barthes, R., (1977), *Elements of Semiology*, (Çev., L. A. Smith), C. Hill and Wang, New York, 58-71.
- Barthes, R., (1988), *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*, (Çev., M. Rifat ve S.Rifat), Gerçek, İstanbul, 18-59.
- Barthes, R., (1996a), *Çağdaş Söylenler*, Metis, İstanbul, 7.
- Barthes, R., (1996b), *Göstergeler İmparatorluğu*, (Çev. T. Yücel), YKY, İstanbul
- Barthes, R., (2003), *Yazının Sıfır Derecesi*, (Çev., T. Yücel), Metis, İstanbul, 65, 73-74.
- Baudrillard, J., (2003), *Simülakrlar ve Simülasyon*, (Çev., O. Adanır), Doğu Batı Yay. Ankara., 18-19
- Berger, J., (1986), *Görme Biçimleri*, (Çev. Y. Salman), Metis, İstanbul
- Berman, M., (1991), *All That Is Solid Melts Into Air*, Verso, Londra
- Bonta, J. P., (1996), *American Architects and Texts: A Computer-Aided Analysis of the Literature*, The MIT Press, 2-4.
- Brandolini, S., (1986), "Reconstruction, Deconstruction", *AA Files*, 11:100-101
- Broadbent, G., (1996), "A Plain Man's Guide to the Theory of Signs in Architecture", 127-128, *Theorizing a New Agenda For Architecture*, K. Nesbitt (Derl.), Princeton Architectural Press, New York.
- Bunschoten, R., (1985), "Worlds of Daniel Libeskind", *AA Files*, 10:79 - 88
- Chernikhov, I., (1984), "The Construction of Architectural and Machine Forms", *AD*, vol. 54, 9/10
- Chomsky, N., (2001), *Dil ve Zihin*, (Çev., A. Kocaman), Ayraç, Ankara
- Cooke, C., (1983), "Form is a Function X': The Development of the Constructivist Architect's Design Method", 34 - 48, *AD Profile: Russian Avant-Garde Art and Architecture*, Academy Editions Ltd., Londra.
- Critchley, S., Derrida, J. ve diğ. (1998), *Yapıbozum ve Pragmatizm*, (Çev. T. Birkan),

Onk, İstanbul

Culler, J., (1975), *Structuralist Poetics*, Routledge, 233

Deleuze, G., (1993), "The Fold – Leibniz and the Baroque, The Pleats of Matter", *AD*, 3/4:17-21

Deleuze, G., Guattari, A., (1988), *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, The university of Minnesota Press, Mineapolis

Derrida, J., (1977), *Writing and Difference*, (Çev., A. Bass), The University of Chicago Press, Chicago, 283-285.

Derrida, J., (1997), *Of Grammatology*, (Çev., G. C. Spivak), Johns Hopkins, Baltimore, 13-63.

Derrida, J., Eisenman, P., *Chora L Works*, The Monacelli Press

Eco, U., (1980), "Function and Sign: The Semiotics of Architecture", 10-69, *Sign, Symbols and Architecture*, G. Broadbent, R. Bunt ve C. Jencks (Derl.), John Wiley & Sons, New York

Eco, U., (1992), *Günlük Yaşamdan Sanata*, (Çev. K. Atakay), Adam, İstanbul

Eco, U., (1996), *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, (Çev. K. Atakay), Can, İstanbul

Eco, U., (1997a), *Yanlış Okumalar*, (Çev. M. Doğan), Can, İstanbul

Eco, U., (1997b), *Yorum ve Aşırı Yorum*, (Çev. K. Atakay), Can, İstanbul

Eco, U., (2001), *Açık Yapıt*, Can, İstanbul, 73, 85, 88, 119, 130.

Eisenman, P., (1983), "Max Reinhardt Haus, Berlin", *AA Files*, 25: 10 – 13.

Eisenman, P., (1984a), "The futility of objects: decomposition and processes of differentiation", *Lotus international* 1984, no.42, p.63-75.

Eisenman, P., (1984b), "The end of the classical: the end of the beginning, the end of the end", *Perspecta*, 21:154-173

Eisenman, P., (1986), "Moving arrows, Eros and Other Errors", *AA files*, 12:76-84

Eisenman, P., (1987a), "Architecture and the problem of the rhetorical figure", *A + U: architecture and urbanism*, 202:16-22

Eisenman, P., (1987b), "Postscript / Text as Zero: Or: The Deconstruction of the Narrative", 93 – 98, *Planned Assaults* (Derl. L. Lerup), MIT Press, Cambridge

Eisenman, P., (1988a), "Architecture as a second language: the texts of between", *Threshold: journal of the School of Architecture*, University of Illinois at Chicago, 4:71-75, 81.

Eisenman, P., (1988b), "The authenticity of difference: architecture and the crisis of reality", *Center: a journal for architecture in America* 1988, 4:50-57

Eisenman, P., (1988c), "Blue line text", *Architectural Design* 7-8: 6-9

Eisenman, P., (1988d), "Peter Eisenman: An Architectural Interview by Charles Jencks",

[Söyleşi], *An Architectural Design Profile: Deconstruction in Architecture*, 3/4: 50-51

Eisenman, P., (1988e), "Wexner Center for the Visual Arts, Ohio", 63, *AD Profile: Deconstruction in Architecture*, vol. 58, Academy Editions Ltd., Londra.

Eisenman, P., (1988f), "In Progress: Wexner for the Visual Arts Center", *A + U*, 208:13 - 14

Eisenman, P., (1990), "Post/El cards: a reply to Jacques Derrida", *Assemblage*, 12: 14-17.

Eisenman, P., (1992), "Visions' unfolding: architecture in the age of electronic media", *Domus*, 734:17-24.

Eisenman, P., (1993a), "Is it style or ideology?", *Any*, 1:24-25.

Eisenman, P., (1993b), "Folding in Time, The Singularity of Rebstock", *AD*, 3/4:22-35

Eisenman, P., (1993c), "Columbus Convention Center", *A+U*, 276: 126 – 145.

Eisenman, P., (1993d), "Tokyo, Koizumi Sangyo and Nunotani Headquarters", *Lotus International*, 76: 87 – 96.

Eisenman, P., (1994), "Confronting the double Zeitgeist", *Architecture*, 10: 51, 53, 55.

Eisenman, P., (1995), "Architecture and the "Zeitgeist": The problem of immanence", *AV monographs* 53:27-32.

Eisenman, P., (1997), "L'architettura post-critica" [editorial], *Casabella* 644:1.

Eisenman, P., (1999), *Diagram Diaries*, Universe Publishing (A Division of Rizzoli International Publications), New York, 63

Eisenman, P., (2001), "Notes on conceptual architecture: towards a definition", *A + U: architecture and urbanism*, 365:3-20.

Eisenman, P., Krier, L., (1994), "My Ideology Is Better Than Yours", [Söyleşi], *AD Profile: Reconstruction Deconstruction*, Academy Group Ltd., Londra, 7-18

Eisenman, P., Serra, R., (1999), "Peter Eisenman vs Richard Serra", [Söyleşi], *Lotus International*, 104:76-79

Eisenman, P., (1995), "M Emory Games", 58-59, *M Emory Games Emory Center For The Arts*, Eisenman Architects, Harvard University School of Design, Rizzoli, New York

Er, A., (2001), "Boris Vian'ın İmparatorluk Kurucuları ya da Le Schmürz Adlı Oyununda Eyleyenler ve İşlevleri", 112, *Göstergebilim Tartışmaları*, E.Onat ve S. Ö Yıldıırım (Derl.), Multilingual, İstanbul.

Eren, H., ve diğ., (1992), *TDK Türkçe Sözlük - 1*, Milliyet Yay., İstanbul, 722

Evans, R., (1985), "Peter Eisenman: Fin d'Ou T Hou S – Not to be Used for Wrapping Purposes", *AA Files*, 10:69

Fiske, J., (1996), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev., S. İrvan), Bilim ve Sanat, Ankara, 160-161.

Foucault, M., (2000), *Psikoloji ve Ruhsal Hastalık*, (Çev. M. Hesapçioğlu), Birey,

İstanbul.

Foucault, M., (2001), *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*, (Çev., M. A. Kılıçbay), İmge, Ankara, 74-79.

Gandelsonas, M., Morton, D., (1980), 'On Reading Architecture', 242-273, *Sign, Symbols and Architecture*, G. Broadbent, R. Bunt ve C. Jencks (Derl.), John Wiley & Sons, New York

Gil, S., Eisenman, P., (1996), "Peter The Mad", [Söyleşi], *World Architecture*, 45:60

Göldeli, İ., (1984), *Mimarlık Göstergesi, Mimarlık Göstergesinde Düzanlam (Denotation) ve Yananlam (Connotation)*, Doktora Tezi, Karadeniz Üniversitesi Basımevi, Trabzon, 49-61.

Greimas, A. J., (1995), *Kusur Konusunda*, (Çev., A. Kıran, Önsöz, T. Yücel), Yapı Kredi, İstanbul, 7.

Greimas, A.J., (1988), *Maupassant: The Semiotics of the Text*, (Çev. P. Perron, F. Jameson), John Benjamins, Philadelphia.

Greimas, A.J., (1987), *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*, (Çev. P. Perron, F. Jameson), Frances Pinter Publishers, Londra, 66-109

Grosz, E., (2001), *Architecture from the Outside: Essays on Virtual and Real Space*, Massachusetts Institute of Technology, 56-58.

Guiraud, P., (1975), *Anlambilim*, (Çev., B. Vardar), Gelişim, İstanbul.

Guiraud, P., (1994), *Göstergebilim*, (Çev., M. Yalçın, İmge Kitabevi, Ankara.

Habermas, J., (2001), *The Structural Transformation of the Public Sphere*, (Çev. T. Burger), MIT Press, Cambridge

Hançerlioğlu, O., (1989), *Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul*

Harvey, D., (1997), *Postmodernliğin Durumu*, (Çev. S. Savran), Metis, İstanbul

Hawkes, D., (1992), "The Language Barrier", *The Architectural Journal*, 2: 22 – 25

Heidegger, M., (1997), *Özdeşlik ve Ayrım*, (Çev. N. Aça), Bilim ve Sanat, Ankara

Heidegger, M., (1998), *Bilim Üzerine İki Ders*, (Çev. H. Hünler), Paradigma, İstanbul

Heidegger, M., (1998), *Teknik ve Dönüş*, (Çev. N. Aça), Bilim ve Sanat, Ankara

Hirst, P., (1993), "Foucault and Architecture", *AA Files*, 26:52.

Ivy, R., Eisenman, P., (2003), "Challenging Norms: Eisenman's Obsession" (Söyleşi), *Architectural Record*, 10:83-88

Jencks, C., (1969), "Semiology and Architecture", 11-25, *Meaning in Architecture*, C. Jencks ve G. Baird (Derl.), Barrie & Rockliff: The Cresset Press, Londra.

Jencks, C., (1983), "The Perennial Architectural Debate", 4 -21, *AD Profile: Abstract Representation*, Academy Editions, Londra.

Jencks, C., (2000), "Critical Modernism in the Twentieth Century (as if Morality Mattered)", *AD Profile: The Transformable House*, 4:94-99

- Jencks, C., Eisenman, P., (1988), "An Architectural Design Interview", [Söyleşi], 49 – 62, AD Profile: Deconstruction in Architecture, vol. 58, Academy Editions Ltd., Londra.
- Johnson P, Eisenman, P., Gehry, F., (1992), "Philip Johnson on Eisenman and Gehry", [Söyleşi], AD, 3/4 .
- Koolhaas, R., Eisenman, P., (1994), "Eisenman in Conversation with Koolhaas and Scogin", [Söyleşi], GSD News (Harvard University, Graduate School of Design), summer, 22 – 23.
- Koolhaas, R., Boeri, S., Kwitter S., ve diğ.,(2000), Mutations, Actar, Barcelona
- Lévi-Strauss, C., (1963), Structural Anthropology, (Çev., C. Jacobson, B.G. Schoepf), Basic Books, ABD , 212-219.
- Lévi-Strauss, C., (2000), Hüzünlü Döğenceler, (Çev. Ö. Bozkurt), YKY, İstanbul Cogito, 24:290-293
- Lévi-Strauss, C., (2000), Yaban Düşünce, (Çev., T. Yücel), Yapı Kredi, İstanbul, 42-45.
- Levrat, F., (1995), "Intentions Matter", 62-64, M Emory Games, Harvard University Graduate School of Design, Rizzoli, New York.
- Liebeskind, D., (1990), "Between the Lines", Ad Profile: The New Modern Aesthetic, Academy Group Ltd., Londra.
- Lodder, C., (1983), "The Costakis Collection: New Insight into the Russian Avant Garde", AD Profile: Russian Avant-Garde Art and Architecture, Academy Editions Ltd., Londra.
- Lüchinger, A., (1981), Structuralism in Architecture and Urban Planning, Karl Kramer Verlag, Stuttgart, 8 – 71.
- Marsen, S., Biddle, R., Noble, R., (2003), Use Case Analysis with Narrative Semiotics, Technical Report CS-TR-03-10, May 2003, 7.
- Mengüşoğlu, T., (1988), Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Middleton, R., (1993a), "Sickness, Madness and Crime as the Grounds of Form", AA Files, 25: 14 – 29.
- Middleton, R., (1993b), "Sickness, Madness and Crime as the Grounds of Form", AA Files, 24: 16 – 30.
- Norris, C., (1991), Deconstruction Theory and Practice, Routledge, Londra
- Onart, A., (1973), "Değişik Yönleriyle Yapısalcılık ve "Yapı" Kavramı", Türk Dili Dergisi, 262:231,232.
- Propp, V. I. A.,(1985) Masalın Biçimbilimi, (Çev., M. Rifat ve S.Rifat), B/F/S, İstanbul, 1985, 7-110.
- Rapoport, A., (1977), Human Aspects of Urban Form, Pergamon Pres, Londra, 207-228.
- Rifat, M., (1996), Homo Semioticus, YKY Cogito, İstanbul
- Rifat, M., (1997), Gösterge Avcıları, YKY, İstanbul
- Rifat, M., (2000), XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, Tarihçe ve

Eleştirel Düşünceler, Om, İstanbul

Rifat, M., Rifat, S., Boyat, T. ve Gürpınar, Y., (1988), Dilbilim ve Göstergebilim Terimleri, Sözcce, İstanbul, 25,93.

Sarup, M., (1997), Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm, (Çev., A. B. Güçlü), Bilim ve Sanat, Ankara, 55-92.

Saussure, F., (2000), Course in General Linguistics, (Çev., R. Haris), Open Court, Chicago.

Schärfe, H., (2001), Reasoning with Narratives, Yüksek Lisans Tezi, Aalborg Universitet, Intsitut for Kommunikation

Schärfe, H., Øhrstrøm, P., (2000), "Computer Aided Narrative Analysis using Conceptual Graphs", 16-29, Working with Conceptual Structures, Gerd Stumme (Derl.) – Contributions to ICCS 2000, Shaker Verlag, Aachen, 2000.

Sennett, R., (2002), Kamusal İnsanın Çöküşü, (Çev. S. Durk ve A. Yılmaz), Ayrıntı Yay., İstanbul

Somol, R., (1993), "Accidents Will Happen", 73-77, Re: Working Eisenman, A. Betella (Derl.), Academy Group Ltd., Londra.

Taylor, M., (1993), "Refusing Architecture", 79-89, Working Eisenman, A. Betella (Derl.), Academy Group Ltd., Londra.

Teyssot, G., ve diğerleri, (1977), "Heterotopias and the History of Spaces", (Çev. D. Stewart), Il Dispositivo Foucault, Venice: Libreria Editrice.

Tschumi, B., (1983), "Illustrated Themes From the Manhattan Transcripts", AA Files, 4: 65-74.

Tschumi, B., (1988), "Parc de la Villette, Paris", 33 - 40, AD Profile: Deconstruction in Architecture, Academy Editions Ltd., Londra.

Tschumi, B., (1994), Event Cities -2, The MIT Press, Cambridge

Tschumi, B., "Point de Folie – Maintenant l'Architecture", (1986), AA Files, 12: 65 - 75

Uhlig, G., Eisenman, P., (2000), "Critical in architecture: Peter Eisenman in conversation with Gnther Uhlig", [Söyleşi], Domus ,824: 4-8.

Vardar, B., (1998), Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Kitabevi, İstanbul

Wigley, M., (1997), The Architecture of Deconstruction Derrida's Haunt, MIT Press, Cambridge

Wilson, P., "Homeless Representaiton", AA Files, 9:93-96

Yücel, A., (1981), Mimarlıkta Biçim ve Mekanın Dilsel Yorumu Üzerine, Doçentlik Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi (yayımlanmamış), İstanbul,152.

Zenghelis, E., (1988), "The Aesthetics of the Present", 66 – 68, AD Profile: Deconstruction in Architecture, vol. 58, Academy Editions Ltd., Londra.

INTERNET KAYNAKLARI

- [1] <http://www.m-w.com/cgi-bin/dictionary>, 23.11.2004
- [2] http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/fnart/fa267/flw/unitarian02.jpg , 14. 12. 2004
- [3] http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/fnart/fa267/20_univ2.html , 14. 12. 2004
- [4] <http://www.galinsky.com/buildings/twa/> , 14. 12. 2004
- [5] <http://www.archpedia.com/Architects/Robert-Venturi.html> , 14. 12. 2004

EKLER

- Ek 1. Peter Eisenman Metinlerinin Eyleyenler Modeliyle Çözümlemesi
- Ek 2. Kavram İndeksi.
- Ek 3. Kavramların Eyleyensel İşlevlere ve Anlatı Kesitlerine Göre Dağılımı
- Ek 4. Kavramların Eyleyensel İşlevlere Göre Dağılımı ve Görülme Sıklıkları
- Ek 5. Peter Eisenman Metinleri
- Ek 6 Kavramların Eyleyen Ulaımlarına Dağılımı

Ek 1 Peter Eisenman Metinlerinin Eyleyenler Modeliyle Çözümlemesi

The Futility of Objects (Eisenman, 1984a)			
Paragraf 1-2 Anlatı Kesiti: 14/81			
	Gönderen	İstek Eksen	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksen	mevcut zamanda oluşan son düşüncesi Modern bilim ve teknolojinin geldiği nokta: tüm medeniyetin yok edilmesi tehdidi,	(modern ve klasik dönemi aynı süreklilik içinde görme) Tarihe başka bir biçimde bakış	Yeni bir zaman anlayışı Yeni bir duyarlılık Post Modernizm
Sınama Eksen	zamanın günümüz-de algılanış biçimi geçmiş ve ilerleyen zaman anlayışının hatırası, imanent oluş (kendi içinde oluş), sonun mevcudiyeti, geleceğin sonu	Mimari	Tarihin önceden olduğu biçimde algılanışı (Klasik ve modern arasındaki durum değişikliği, modernin silinişi, klasiğin canlandırılması)
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Bu anlatı düğümünde, anlamsal ilişkileri başlatan, bir eksikliğe işaret eden, günümüzde, yaşanan mevcut anda, zamanın son bulacağı düşüncesidir. Zamanın bir sonu olması düşüncesinde, beklenmedik bir durum yoktur ancak, zamanın yaşanan anda son bulacağı düşüncesi, zamanın geçmiş, şimdiki zaman ve gelecekte oluşan çizgisel ve her zaman ileri giden çizgiselliğinde bir kırılmaya yol açmaktadır. Bu düşüncüyü ortaya çıkartan, modern bilim ve teknolojinin, tüm medeniyeti bir sona sürüklemesidir.

Anlatının Bildirişim Eksenini yeni bir zaman anlayışına dayanan ve yeni bir duyarlılık olarak tanımlanan Post Modern arasında kurulmuştur. Bunun için mimari, tarihe başka bir açıdan bakabilmelidir. Sözü edilen başka bakış, klasik ve modern arasındaki kopmayı (ayrılığı) dışlamaktan geçmektedir. Başka bir deyişle, klasik ve modern aynı tarihsel süreklilik içerisinde görülmektedir. Mimarlık ve bu görüş arasındaki ilişki, istek eksenini belirlemektedir.

Paragraf 3-8 Anlatı Kesiti: 15/81			
Gönderen		İstek Eksenine	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Eksenine	tip biçimler Kökene ilişkin mükemmel olma düşüncesi, doğal ve soyut olan.	Nesneler ve süreçler arasındaki ilişkiyi açıklayan yeni bir model	Post Modern Duyarlılık
Sınama Eksenine	Klasik / Modern sürekliliğinin (nesne ve süreçlerin) mevcut duyarlılık tarafından sürdürülmemesi	Mimarlık düşüncesi (nesnesi)	Klasisizm ve modernizm-in devam eden geleneksel unsurları Tarihteki süreklilik Anlamın biçimde yer alması Tip (köken) düşüncesi anlam taşıyan nesne Doğanın aşkın konumda oluşu (nesnenin doğa olarak gözükmesi) Sonuç biçimin süreç içerisinde yer alması
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Bu anlatı düğümünde iletişim, tip biçimler ile post modern duyarlılık arasında kurulmuştur. 400 yıldır süren klasik / modern sürekliliği içerisinde, mimarının ideal olan bir kökenden hareket etme düşüncesi günümüzde bir eksiklik olarak görülmektedir. Klasik dönemde bu köken doğal olandır; modernde ise soyut olan. Her ikisinde de ortak yönü, tasarımda hareket noktasının idealize edilmiş bu tip biçimlerden oluşmasıdır.

Post modern eleştiriyi başlatan, kökende yer alan bu tip biçim düşüncesidir. Zamanın, geçmiş, şimdi ve gelecek olarak algılanması (mevcut anlayış) mimarlık nesnesini de bir başlangıç (tip biçimler), bir kompozisyon ve dönüşüm evresi ve sonuç ürün olarak görmeye götürmektedir. Klasikçilikte mimarlık nesnesini ortaya koyarken doğadan hareket etmek, modernizmde ise sonuç biçimin tasarım süreci tarafından belirlenmesi, mimarlık ürününü anlamla yüklenmiş bir nesne konumuna getirmektedir. Bu karşıtlıklar, anlatının Sınama Ekseninde okunabilmektedir.

İstek ekseninde, anlatının hedefine ulaşabilmesi için mimari düşüncenin, kendi nesne ve süreçleri arasındaki ilişkiyi açıklayan yeni bir modele yönelmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Paragraf 9-13 Anlatı Kesiti: 16/81			
Gönderen		İstek Eksenine	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Eksenine	Anlatı olarak tarih (hep ileri yönde giden, tarihselleştirici etmen)	Dekompozisyon (klasik dönemin kompozisyonel nesne ve süreç düşüncesinden uzaklaşma)	tarihin eleştirel bir yapı olarak kullanılması. Tarih düşüncesini yorumlamanın yeni bir boyutu; Köken düşüncesine, felsefi ve diyalektik olmayan bir yaklaşım içindeki tarih
Sınama Eksenine	tersine çevrilme nesnenin doğasının, anlamı taşıma kapasitesinin ve kompozisyonel / dönüşüm-sel süreçlerin tersine çevrilmesi.	Diğer nesneler ve süreçler	Nesnenin doğası, Nesnenin anlam taşıma kapasitesi, kompozisyonel ve dönüşümsel süreçler
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Bu anlatı düğümünde iletişim, tip biçimler ile post modern duyarlılık arasında kurulmuştur. 400 yıldır süren klasik / modern sürekliliği içerisinde, mimarinin ideal olan bir kökenden hareket etme düşüncesi günümüzde bir eksiklik olarak görülmektedir. Klasik dönemde bu köken doğal olandır; modernde ise soyut olan. Her ikisinde de ortak yönü, tasarımda hareket noktasının idealize edilmiş bu tip biçimlerden oluşmasıdır. Post modern eleştiriyi başlatan, kökende yer alan bu tip biçim düşüncesidir.

Zamanın, geçmiş, şimdi ve gelecek olarak algılanması (mevcut anlayış) mimarlık nesnesini de bir başlangıç (tip biçimler), bir kompozisyon ve dönüşüm evresi ve sonuç ürün olarak görmeye götürmektedir. Klasikçilikte mimarlık nesnesini ortaya koyarken doğadan hareket etmek, modernizmde ise sonuç biçimin tasarım süreci tarafından belirlenmesi, mimarlık ürününü anlamla yüklenmiş bir nesne konumuna getirmektedir. Bu karşıtlıklar, anlatının Sınama Ekseninde okunabilmektedir.

İstek ekseninde, anlatının hedefine ulaşabilmesi için mimari düşüncenin, kendi nesne ve süreçleri arasındaki ilişkiyi açıklayan yeni bir modele yönelmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Paragraf 14-18 Anlatı Kesiti: 17/81			
Gönderen		İstek Eksen	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Eksen	hiyerarşi tercih edilen imgeler bütünlüğü / aynılık / farklılığın azalması / karmaşık olguları basite indirgeyerek açıklama düşüncesi / karmaşık verilerin oluşum süreçlerini, ideal ve doğal (tekil ya da ikili) modellere geri çevirerek çözümleme	Klasik ve modern dönemlerdeki diyalektik süreçlerin olumsuzlanması (tip biçimlerin fiziksel nesne ile ilişkisinin olumsuzlanması)	tip biçimlere dönüşün olanaksızlığına işaret eden ve bir nesnenin kendi içinde bölünmesini temsil eden Farklılıklar düşüncesi
Sınama Eksen	Kompozisyonel süreç ve nesnenin içerdiği anlam	başka bir nesne ve başka bir düzen düşüncesi: oluşun ve yaratmanın diğer kategorileri	Dengesizlik (Instability) ve Değişim
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatı düğümünde, ‘diğer nesne ve diğer düzen düşüncesi’ olarak ortaya konan kavramı harekete geçirerek, diyalektik süreçlerin olumsuzlanmasına yönelmesini sağlayan, hiyerarşi gönderenidir. Çünkü hiyerarşi, tercih edilen imge kümelerinin oluşmasına yol açmakta, bu aynılığı doğurmakta, farklılığın azalmasına neden olmaktadır.

Tüm karmaşık olguların basite indirgenerek ya da, ideal ve doğal (tekil ya da ikili) modellere geri çevirerek çözümlenmesi, sözü edilen farklılığın azalışındaki önemli etkenlerdir. Öyleyse farklılık düşüncesi ulaşmak istenen, eksikliği duyulan ve Bildirişim Ekseninin diğer ucunu belirleyen eyleyendir. Farklılık düşüncesi, tip biçimlere dönüşün olanaksızlığına işaret etmektedir.

Kompozisyonel süreçler, bu iletişimin hiyerarşiden, farklılıklar düşüncesine yönelişine karşı çıkarken, dengesizlik ve değişim kavramları, bu yönelişi destekleyen öğeler olarak konumlandırılmışlardır.

Paragraf 19-20 Anlatı Kesiti: 18/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	tarihin sürekliliği düşüncesi tarihin geçmiş, mevcut an ve gelecekte oluşması düşüncesi	nesnenin dışındaki uzlaşma dayalı kimliğin ve anlamın kopartılması	Süreç içerisinde saklı kalan izlerin açığa çıkarılması
Sınama Ekseni	geçmişe ait hafıza, sadece mevcut anda var olan gelecek.	Dekompozisyon Nesnenin ve sürecin aynı zaman ve mekân içerisinde yer alması.	ideal bir geçmiş (tip formlar) ve gelecek (kompozisyon ve dönüşüm) ile kurulan dolaysız ilişki
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Dekompozisyon kavramı bu kez, tarihin sürekliliği düşüncesi ile kompozisyon ve dönüşüm süreci içinde saklı kalan izlerin açığa çıkartılması arasında bir geçişlilik olmasını sağlayan özne konumundadır. Dekompozisyonun amacı, nesneye dışarıdan atfedilen kimlik ve anlamların, nesnenin kendisinden kopartılmasıdır. Bu gerçekleştiğinde, kompozisyon ve dönüşüm süreçlerinin nasıl işlediği gösterilmiş olabilecektir. Burada anlatılmak istenen aslında, tarihin geçmiş ve gelecek arasındaki doğrusal bir hareket olarak düşünmenin, mimarlığı kavrayışımız üzerindeki kapsamlı etkisidir. Çünkü tarihteki geçmiş ve gelecek kategorileri, mimaride idealize edilmiş köken (tip biçimler) kavramına; gelecek kategorisi ise, kompozisyon ve dönüşüm kavramlarına göndermektedir. Dekompozisyon adı verilen yöntemle nesnenin anlamdan kopartılması, mimarideki süreç ve nesne arasındaki ilişkiyi (ve bu ilişkinin anlamsızlığını /günümüzdeki geçersizliğini) görünür hale getirecektir.

Paragraf 21-23 Anlatı Kesiti: 19/81			
	Gönderen	İstek Eksenini	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	gelecek, dizgisel zamansal çözümleme nesnenin taşıdığı anlam / parçalar arasında nesnel ilişkiler kuran, kompozisyonel ve dönüşümsel çözümlemeler.	ilişkileri zaman içinde çizgisel bir ardışıklık olarak okumama başlangıç olarak nesne yerine sürecin önerilmesi. tip biçimlerin fiziksel nesne ile ilişkisinin olumsuzlanması	Nesnenin kendi içinde ve yapısındaki ilişkileri açığa çıkartma (kurgusunu bozma)
Sınama Eksenini	Ögelerin nasıl yapıp korunduğu anlayışına dayanan doğa	Dekompozisyon Klasik dönem süreçlerinin (kompozisyon ve dönüşüm) örttüğü ilişkileri dekompozisyonel çözümlemelerle açığa çıkartma (son kavramına heuristic yaklaşım – heuristic: problemin çözümünden çok çözüm olasılığını arttıracak kurallar kütmesi tanımlama)	Varlığa / Nesnenin özdeğine dayanan doğa
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Anlatının ‘kahramanı’, dekompozisyon kavramı bu kez, ‘başlangıç olarak nesne yerine sürecin önerilmesi’ biçiminde ifade edilen bir amaca yönelmektedir. Böylece gelecek kavramı ve dizgesel / zamansal çözümlemenin ortaya çıkarttığı eksikliğin giderilmesi sağlanmış olacaktır. Bu eksikliğe, nesnenin yapısındaki ilişkileri gizleyen, nesneyi kompozisyon ve dönüşüme dayalı süreçlerden geçirerek, ona dışarıdan anlamlar yükleyen yaklaşımlar neden olmaktadır. Başlangıç olarak nesne yerine sürecin geçmesi sağlanabilirse, nesnenin kendi içinde ve yapısındaki (daha önceden işaret edilmemiş, üzerinde düşünülmemiş olan) ilişkiler açığa çıkmış olacaktır. Şimdiye dek nesnenin neden oluştuğunu, özünde neyin yer aldığını sorgulayan doğa anlayışı ile dekompozisyon, birbirine karşıt eylensel kavramlar olarak konumlandırılmışlardır. Bu anlamda kompozisyonel ve dönüşümsel süreçler, nesne sorununa, nasıl bir doğal / kökensel durumdan evrilerek geldiğini sorarak yaklaşmaktadırlar. Nesne, doğasında var olanın kendini tanımladığı, ya da doğasında varolanın sonuç ürüne dönüştürüldüğü, belirli bir son kavramına işaret etmektedir.

Dekompozisyon ise, son kavramına ‘heuristic’ bir bakış ile yaklaşmak, yani problemin çözümünden çok, çözüm olasılığını arttıracak kurallar kümesini tanımlamak söz konusudur.

Paragraf 9-13 Anlatı Kesiti: 20/81			
Gönderen		İstek Eksenine	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Eksenine	nesnenin doğasını açıklamaya çalışmak	Anlam ve kimliğin çıkarılması	Nesnenin Anlamsızlığı ve dekompozisyon süreci
Sınama Eksenine	Kimlik /anlam nesnenin doğasını açıklamada kullanılan eski kuramlar	Nesne	Başka bir evrene ait olan evrensel özerklik
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Nesnenin doğasını açıklamaya çalışmak, anlatıyı nesnenin anlamsızlığına gönderen bir motivasyondur. Çünkü 'nesnenin doğası' düşüncesi, nesnenin doğal bir önceli olduğunu, onu önceleyen daha basit bir kökeni olduğu düşüncesine işaret temektedir (aslında, daha önceki anlatı düğümlerini yorumlarken belirtildiği üzere bunun da altında yatan neden, zamanı kavrayışımızda yatmaktadır: ideal bir geçmiş ve belli bir sona yönelmiş gelecek düşüncesi) Nesnenin doğasını açıklamaya çalışmak, diğer (zaman gibi) kategorilerle anlamsal ilişkiler kurmak, şimdiye dek üzerinde düşünmediğimiz bir süreç idi ve ister istemez nesneyi çeşitli anlamlarla yüklüyor ve ona bir kimlik kazandırıyor. Bu ilişkilerin farkında olunması ve gösterilmesi ile (dekompozisyon süreci) nesne, kendisine dışarıdan atfedilmiş olan tüm anlamlarından arınacaktır.

Moving Arrows, Eros and Other Errors (Eisenman, 1986)			
Paragraf 1-2 Anlatı Kesiti: 21/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimari ölçek	köken ve mevcudiyetin antroposantrik örgütlenme biçimlerinden bilinçli olarak kaçınmak	ölçekleme işlemi
Sınama Ekseni	kökensel bir değer olmaması düşüncesi, insan bedeni gibi tekil bir göndergenin olmadığı düşüncesi.	Mimarlık söylemi	İnsanın katları olan büyüklükleri kullanarak insan bedenine kökensel bir değer atfetme / Mevcudiyet ve köken kavramları, İnsan ölçeği
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu kesitinde Eisenman, mimarinin sorununu insan ölçülerini merkez alması olarak ortaya koyuyor. Mimari tasarımı insan ölçüsünün katlarına göre yapılandırma yerine, mimari tasarım arazisinde mevcut olan izlerin, farklı ölçeklerde büyütülüp küçültülerek yeniden yazımını öneriyor. Bunu mimari ölçeğe karşıt konumlandırıyor. Böylelikle mimarinin insanmerkezci biçimde kendini gösteren ve temelini varoluş metafiziğinden alan köken sorunundan kurtulabileceğini öneriyor. Düşüncecilik açısından bakıldıkta, zaman ve mekânda mevcudiyet gösteren her oluş biçimi, tüm niteliklerinden soyutlandığında geriye varlık düşüncesinden başka bir şey kalmaz. Bu söz konusu olabilecek en yüksek soyutlamadır. Genelde batı düşüncesinin, tikelde mimarinin temel sorunu, varoluş (mevcudiyet, bulunuş) metafiziği olarak adlandırılan bu kökensel düşünce biçiminden kurtulamamasındadır. Mimarlıkta, kökene değgin düşüncenin görünüş biçimlerinden biri insanmerkezci yaklaşımdır.

Paragraf 3 Anlatı Kesiti: 22/81			
Gönderen		İstek Eksenine Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenine	mimarinin mevcudiyete ve kökene atfettiği değer, tüm merkeziyetçilikler	süreksizlik (discontinuity) yinelenirlik (recursivity), öz benzeşim (self similarity),	mevcudiyet ve kökeni dengesizleştirme
Sınama Eksenine	mevcudiyet, kökeni temsil düşünceleriyle yüzleşme	ölçekleme	temsil ve estetik nesne düşüncelerine mimarinin atfettiği değer
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Eisenman'ın önerdiği ölçekleme düşüncesi (tasarım alanındaki mevcut izlerin yeniden yazımı) süreksizlik olarak adlandırılan düşüncüyü gerçekleştirmeyi amaçlar. Tasarım alanında mevcut olan izlerin yeniden yazımı, benzerlik, yinelenirlik ve benzeşime gönderir. Tasarım alanındaki bir gözlemci için, buradaki nesnelerle tekrar tekrar ancak mevcut ölçeklerinden farklı büyüklükte oldukları halde karşılaşmak, köken düşüncesinin sağlamlığına olan güveni dengesizleştirir. Çünkü köken belli bir başlangıca ve (zaman söz konusu olduğunda) belli bir doğrultuda ilerlemeye gönderir. Kökenin en belirgin göndergelerinden biri zamanın kendisidir ve zaman da kaçınılmaz biçimde mekâna, mekân da mevcudiyet düşüncesine (bir şey aynı anda iki yerde birden olamaz).

Paragraf 4-6 Anlatı Kesiti: 23/81			
	Gönderen	İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mevcudiyete ve (belli bir başlangıçtan başlayıp bir gelişim izleyen) sürece bağlı geometrilerin kaçınılmaz biçimde sürekli oluşu	arazi, program ve temsil kavramlarıyla yüzleşme	Yokluk: Bellek (Geçmiş Mevcudiyetlerin izi) Immanence (Olası mevcudiyetlerin izi)
Sınama Ekseni	araziyi bir palimpsest (parşömen ya da papirüs üzerine üst üste yazılmış, eksisi silik fakat halen gözüken yazı), bellek ve immanence izleri olarak değerlendirme	süreksizlik, yinelenirlik ve öz benzeşim	Araziyi mevcut bir başlangıç noktası (köken) olarak değerlendirme (yokluğun mevcudiyetini inkâr etme)
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Bir önceki kesitte nesne olarak konumlandırılan süreksizlik, yinelenirlik ve benzeşim kavramları, bu kesitte özneye dönüşmüşlerdir. Bu kavramların varlık amacının, mimari program ve mimari temsil kavramlarının yeniden yorumlanması olduğu belirtilmiştir. Çünkü mimarinin üstüne kalın bir örtü gibi serilerek mimarlık alanındaki konvansiyonların sürmesini sağlamakta ve yeniden yorumlanmasına engel olmaktadır. Arazi, program ve temsil hemen her tasarımıda bir başlangıç teşkil etmektedir. Bu da mimarinin mevcut izlerinin silikleşerek olası başka izlerin oluşmasında önemli bir engeldir.

		İstek Eksenini		
Gönderen		Nesne		Alıcı
Bildirişim Eksenini	Mevcut başlangıç noktası (köken) olarak arazi, kökensel değer kaynağı olarak program, estetik nesnenin temsili	kendi içindeki yapıya göndermede bulunma,		bellek ve immanence kavramları, yinelenen baskın terimlerin sunulması, betimlemenin söylemle birleştirilmesi
Sınama Eksenini	doğruluk içeren ya da değer atfedilmiş bir sonuca gitmeyen metin, yanlış okumalar, hata olasılıkları	metin olarak mimari		son, kapanış düşünceleri
Yardım Eden		Özne		Karşı Çıkan

Mimari tasarımın, kendi içindeki yapıya gönderen bir metne benzetilmesi ve özne olarak konumlanması söz konusudur. Çünkü gösterme, bir kavramla, onun temsili görevini üstlenen özdeksel bir büyüklüğün birlikteliğine dayanmaktadır. Oysa yazının (konuşmada olduğunun tersine) özdeksel bir büyüklüğü, mevcudiyeti yoktur. Mimari tasarım söz konusu olduğunda biz çoğunluk arazi verilerini, programı ve belli estetik değerleri temsil etmeye çalışırız. Oysaki nihai bir amaç olan temsile yönelik tüm bu değerler, mimarinin kendi dışında yer almaktadır. Buna karşıt biçimde, mimarinin (mevcut arazi verilerinin) yanlış okumaları ve hata olasılıklarını değerlendirme, mimariyi kendi dışındaki (doğru, gerekli olarak görüle gelmiş) değerlerin temsilinden kurtaracaktır.

Architecture and the Problem of the Rhetorical Figure (Eisenman, 1987)			
Paragraf 1 Anlatı Kesiti: 25/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Zamanda belli bir kesit	mimari mekân	tek içerikli
Sınama Ekseni	“klasik mimari anlayış“	tarihsel sürecin temsili (Sahte kahraman)	mimarinin “zaman, mekân ve ölçeğe özgü olmaması” anlayışı
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

(Mimarinin, zaman, mekân ve ölçeğe özgüllüğü) Anlatının bu kesitinde Freud'un düşüncesi sorgulanmaktadır. Bu düşünceye göre tarihsel süreci mekânsal terimlerle anlatabilmek olanaklıdır. Freud'a göre bir mekân aynı anda farklı içeriğe sahip olamaz. Eisenman bunun klasik mimari'nin 500 yıllık kısıtlayıcı görüşü olduğunu belirtmekte ve “zamana, mekâna ve ölçeğe özgü olmayan bir mimarinin var olabileceğini öne sürmektedir.

Paragraf 2-3 Anlatı Kesiti: 25/81 (tekrar)			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimaride gerçekliğin arayışı	mimari gerçeklik	mimarlık düşüncesinin merkezinin oluşturulması
Sınama Ekseni	mimarlık düşüncesini yönlendiren yazarlar, medya vs.	günümüz mimari düşüncesinin temeli (barınma, estetik, taşıyıcılık ve anlam) ve terimcesinin bileşenleri (sütunlar, sütun başlıkları gibi bileşenler- sahte kahraman)	mimarinin olması gereken tanımı: mimarinin kendini sürekli yeniden keşfetmesi (Palladio örneği: mesire evi (country villa) kavramını Palladionun yaşadığı dönemde bilmemesi ve onu mimarinin içinden kendinin keşfedip çıkartması)
Yardımcı Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu kesitinde mimari gerçeklik olarak günümüze kadar yazar ve düşünürlerin sunduğu elemanların (anlambilimsel çalışmalar dâhil) aslında hep mimari düşünce yapısını oluşturmaya yönelik bir merkez oluşturma çabası olduğu belirtilmektedir. Bu merkez oluşturmaya nitelik mimarlık düşüncesinin yeniden yapılması gerekli görülen tanımına karşı görülmektedir. Bu tanım mimaride yerleşik olanın yerinin sorgulanmasıdır. Barınma eylemi buna örnek olarak verilmiştir. Mimariyi tanımlayan barınma eyleminin kendisi değil barınma eyleminin mimari düşüncenin konumundaki sürekli değişikliklerdir.

Paragraf 4 (a) Anlatı Kesiti: 26/81			
Gönderen		İstek Eksen Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksen	Geleneksel anlamlandırma sistemleri	estetik ve eğretileneci (metaforik) yaklaşım	mevcut mimarinin varlığını koruması
Sınama Eksen	tasarım alanının geleneksel yorumu	mimarinin kurumsallaştırıcı yönü (Sahte kahraman)	tasarım alanının retorik okuması
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin paradoksunun ele alındığı bu kesitte, söz konusu paradoks, mimarinin kurumsallaştırıcı yönüyle açıklanmaktadır. Mimari varolabilmek için kurumsallaşmaya, yani kendi varlık sebebine karşı durmalıdır. Bunu yaparken kendi varlığını ortadan kaldırmamalıdır. Bunu yapabilmesi için bir yöntem olarak tasarım alanının (geleneksel anlamlandırma sistemlerine bağlı kalarak yorumlanmasına karşıt olarak) retorik açıdan yeniden okunması önerilmektedir.

Paragraf 4 (b) Anlatı Kesiti: 27/81			
Gönderen		İstek Eksenii Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenii	Kültürel, tarihi ve birikimsel anlamlandırma	Gösteren / gösterilen ilişkisinin koparılması	serbestçe yüzen göstergelerin oluşması
Sınama Eksenii	opaklaşma (gösteren/gösterilen ilişkisinin zayıflatılması)	retorik beti (figür)	saydamlaşma (gösteren / gösterilen ilişkisinin güçlenmesi)
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki, doğa yasası olarak kabul edilen mimari elemanların forumuna benzetilmektedir. Bu ilişkinin kopartılması, kültürel, tarihi ve birikimsel anlamlardan arındırılmış, serbestçe yüzen göstergeler ortaya çıkartmaktadır. Edebiyatta, gösteren/gösterilen ilişkisinin çok saydam olduğu belirtilmekte, gösteren ve gösterilen arasındaki bağın kopartılmasının, bu saydamlığı azaltmakta (opaklaştırmakta) olduğu ifade edilmektedir. Bu bağın kopartılması, Eisenman'ın retorik beti (rhetorical figure) olarak ifade ettiği kavramı ortaya çıkartmaktadır.

Paragraf 4 (c) Anlatı Kesiti: 28/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mimaride fikir birliği sağlanmış gösterim biçimleri	mimarinin doğal terimlerinin reddi	mimarinin düşük düzeydeki gösterimselliği
Sınama Ekseni	edebiyat ve Eisenman'ın mimari tutumu	retorik	geleneksel mimari ve Graves'in tutumu / estetik içerik
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Edebiyatta, çok gelişkin bir sentaksın (sözdizimi) varlığından ötürü gösteren/gösterilen ilişkisini koparmanın kolay olduğu belirtilmektedir. Derrida'nın "geleneksel olarak edebiyatta retoriğin estetiğe yeğ tutulduğu "ifadesinden alıntı yapılmakta, mimaride ise bu durumun neredeyse tam tersinin geçerli olduğu belirtilmektedir. Mimarinin sanatlar içerisinde en az gösterimsellik (representational) içerenlerden biri olduğu vurgulanmakta, bunun nedeni olarak, üzerinde fikir birliği sağlanmış bir göstergeler sisteminin bulunmayışı gösterilmektedir. Düşünce bileşenleri (elements of thought) olarak, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin, mimarinin vazgeçilmez terimleri (vocabulary) olarak düşünüldüğüne işaret edilmektedir.-Graves tarafından Eisenman'a yöneltilen "Eisenman'ın yaptığı şey mimarlık değildir" eleştirisini Eisenman "mimarinin "doğal " olarak kabul edildiğini belirttiği terimler dışında davranmak" olarak yorumlamakta; kendinin mimarlık bileşenlerinin içeriklerine dair geleneksel ve genel geçer (associative) kabulün dışında hareket ettiğini belirtmektedir.

Paragraf 5-7 Anlatı Kesiti: 29/81			
Gönderen		İstek Eksen Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksen	Gösterimsel beti	(gösterge içeriğinin yokluğu)	Retorik beti
Sınama Eksen	Gösterilenle (gösterenin kendi eksikliğinde var olan kavramla) kurulan bağın yokluğu	Gösteren olmayan gösteren	Gösterilenle kurulan bağın varlığı
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Eisenman anlatısının bu kesitinde, mevcudiyet (presence) ve yokluk (absence) kavramlarını kullanarak gösterimsel ve retorik betimleme arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Gösterimsel bir beti (representational figure) bir şeyi kendi yokluğu durumunda temsil etmekte; kendi dışındaki bir şey yerine konmaktadır. Retorik beti (rhetorical figure) ise kendi yokluğunu, kendi açık uçluluğunu içermektedir. *(İlk betimleme tarzında, gösteren bir gösterileni temsil etmektedir ancak gösterdiği kavramlar içinde kendi mevcudiyeti söz konusu değildir). Oysa retorik betimlemede, herhangi bir kavramla (gösterilenle) bağı olmayan bir gösteren söz konusudur. (Gösterge içeriği eksik olan bu "gösteren olmayan gösteren" belli belirsiz çağrışımlarla bir kavrama göndermede bulunmaktadır)*

Paragraf 7-9 Anlatı Kesiti: 30/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Post modern hareket	gösterimsel yöntemin, geleneksel mimarlık terimlerinin kullanılması	felsefi ve dilbilimsel anlamda post modern nitelikten yoksunluk
Sınama Ekseni	betimlemenin geri getirilmesi	Graves'in anladığı anlamda retorik beti (sahte kahraman)	betimlemenin Eisenman'ın anladığı anlamda retorik bir temel üzerine oturtulması
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Eisenman Graves'in anladığı biçimiyle retorik beti'yi eleştirirken geleneksel gösterimsel bir yöntemle bu betimlemeyi gerçekleştirdiğini dile getirmektedir. Gösterimsel beti, atası soyut beti gibi (abstract figure) göstergenin retorik doğasını daraltmaktadır. Eisenman'a göre post modern hareket betimlemeyi geri getirmekle olumlu bir yol izlemiştir. Ancak bunu gerçekleştirirken dilbilimsel bir tuzağa düşmüştür. Betimlemeyi retorik yerine estetik bir temel üzerine oturtmuştur. Graves'in yaptığı gibi, geleneksel mimarlık terimlerini kullanmıştır. Bu nedenle de ne felsefi, ne de dilbilimsel anlamda post modern mimari, post modern bir nitelik taşımamaktadır.

Paragraf 10-11 Anlatı Kesiti: 31/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	öğelerin yalnızca ölçeği, taşıdıkları değerler, estetik ve eğretileneci anlamlarıyla ilgilenme	tasarım alanının retorik (analojik - örneksemeci) okuması	Retorik beti
Sınama Ekseni	arazinin üzerindeki unsurların, kültürün belirlediği anlamlarından ayrılması	mimaride onaylanmış olanlardan farklı metinlerin yazılması	tasarım alanının gösterimsel (analitik) çözümlemesi: <i>tasarım alanına</i> kültürün belirlediği sembolik anlamlar içeren fiziksel bir mevcudiyet olarak bakılması
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Eisenman bu kesitte, retorik betimlemenin mimaride onaylanmış metinlerden farklı metinlerin yazılmasını önermesi nedeniyle retorik olarak adlandırılabilceğini söylemektedir. Yazılan bu metinler sadece mevcut olanlarla ilgili değildir. öğelerin ölçeği, taşıdıkları değerler, estetik ve eğretileneci anlamlarıyla ilgilenmemektedir. Eisenman'ın retorik beti önermesine göre, mimarlık artık sadece estetik ve işlevsel bileşenlerden oluşmamakta; tasarım alanının yeniden okunmasını öneren farklı bir gramatik yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Gösterimsel ve çözümlemeye dayalı (representational, analytic) geleneksel incelemede tasarım alanına, kültürün belirlediği sembolik anlamlar içeren fiziksel bir mevcudiyet olarak bakılmaktadır. Analojik (örneksemeci) ya da retorik okumada ise, analitik olanın tersine, iki eski içeriğin yeni bir içerik oluşturmak için üst üste getirilmesi ile arazi üzerindeki unsurlar, kültürün belirlediği anlamlarından ayrılmaktadır.

Paragraf 12 (a) Anlatı Kesiti: 32/81			
Gönderen		İstek Ekseni	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Ekseni	tasarım alanı bileşenlerinin insan bedeni ve gözünün tanımlaması	bastırılmış metnin ortaya çıkışı	uzunluk parçalarının ölçeklerini, gerçek boyutlarını, konum, yer ve zamanlarını yitirmeleri
Sınama Ekseni	hepsinin bitiş noktası olması nedeniyle analojik ilişki içinde olan, farklı yerde ve ölçekteki uzunluk parçalarının üst üste bindirilmesi	Süperpoze edilen (üst üste bindirilen) aks örneği aksların yanlarındaki öğelerin üst üste binmesiyle oluşan figürlerin okunması	genel anlayışla aks: belli bir anlam ve hiyerarşik bir ilişki içeren iki (ya da daha fazla) nokta arasındaki hareketin, zamanda doğrusal ilerlemenin temsili
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Eisenman, tasarım alanının retorik okumasını (metnin yazılmasını) mimari bir örnekle şöyle açıklamaktadır: Aks geleneksel anlayışa göre, belli bir anlam ve hiyerarşik bir ilişki içeren iki (ya da daha fazla) nokta arasındaki hareketi, zamanda doğrusal bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Eisenman'ın superpozisyon (üst üste bindirme) önermesi doğrultusunda, tasarım alanının farklı noktalarında, farklı ölçeklerde yer alan herhangi bir uzunluk parçasının bitiş noktaları, ölçekleri değiştirilerek ve aynı boyutlara getirilerek süperpoze edilebilir. Bu üç farklı uzunluk arasındaki analogi her üçünün de bir aksın bitiş noktaları olmalarıdır. Aynı boyda getirildiklerinde farklı bir ölçeğe sahip olurlar. Süperpoze edilen uzunluk parçaları, insan bedeni ve gözü ile tanımlanan ölçeklerini yitirmenin yanında artık gerçek boyutlarını, konumlarını, yerlerini ve zamanlarını da yitirmişlerdir. Daha önemlisi bu aksların yanındaki öğeler yer değiştirip bir birinin üzerine binmeye başladıkça, daha önceki durumda bir anlam verilemeyecek olan biçimler ortaya çıkmaya başlar. Süper pozisyonlarla ortaya çıkacak durum önceden tahmin edilemez. Bu, söz konusu yeni retorik betileri okumakla ortaya çıkan bastırılmış (repressed = kısıtlanmış, kapatılmış, hapsedilmiş) metindir.

Paragraf 12 (b) Anlatı Kesiti: 33/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	yer kavramı	hareket ve varış noktalarının aynı zamanda bir arada olması	yer kavramının parçalanması
Sınama Ekseni	Bir aks boyunca belli bir varış noktasına doğru yapılan hareketin, başlangıç noktasına geri dönerek son bulması	bir birinden ayrı yerlerde bulunan ancak benzeş (analogous) öğelerin bir araya getirilmeleri	bilinen anlamda zaman ve mekân kavramı
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Eisenman'a göre, herhangi bir tasarım alanında, bir birinden ayrı yerlerde bulunan ancak benzeş (analogous) öğelerin bir araya getirilmeleri, hareket ve varış noktalarını (origin and destination) aynı anda kapsamalarını sağlar. Bir aks boyunca belli bir varış noktasına doğru yapılan hareket, hareket noktasına geri dönerek son bulur. Bu yolla, yer düşüncesi hem güçlendirilmiş hem de reddedilmiş olur. Yeni yerler yaratılırken, yer kavramı parçalanmıştır. Sonuç, zaman ve mekân kavramlarının kaybolmasıdır.

Paragraf 12 (c) Anlatı Kesiti: 34/81			
	Gönderen	İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Durağan olan (stasis)	hareket edenin daha önceden bulunduğu ve gittiği yere izini bırakması	yaşayan bir kentin dinamik gerçekliği
Sınama Ekseni	mevcudiyet içindeki yokluk (absence in presence) Her tasarım alanının sadece mevcudiyeti değil, geçmişteki ve olması muhtemel mevcudiyetleri (yoklukları) içermesi	ortaya çıkan betilerin yanlış okumaları	mevcudiyet karşıtı yokluk
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Ortaya çıkan figürlerin yanlış okumaları, eksikliğin (absence), retorik beti için gerekli olduğunu hatırlatır. Ancak bu eksiklikten kasıt, mevcudiyetin karşıt anlamı değil, mevcudiyet içindeki eksikliklerdir. Her tasarım alanı, sadece mevcudiyeti değil, geçmişteki ve olması muhtemel mevcudiyetlere ait anıları da içermektedir. Hareket eden bir şey (dinamizm) ile durağan olan (stasis) arasındaki fiziksel farklılık, hareket edenin daha önceden bulunduğu ve gittiği yere izini bırakmasıdır. Bu iz, ya da eksiklik durumu bize, yaşayan bir kentin dinamik gerçekliğini sunmaktadır.

Paragraf 13 Anlatı Kesiti: 35/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	zaman ve mekân ilişkisi	biçim ve figürün farklı olgular olarak çöküntüye uğraması	geleneksel gösterim ve anlamın yitirilişi
Sınama Ekseni	aks üzerinde hareket	aynı öğelerle defalarca karşılaşma	zamanın mekânsal, mekânın harekete (dinamik statik) göre gösterimi
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Eisenman anlatısının bu kesitte daha önce açıklamaya çalıştığı zaman ve mekân arasındaki bağın kopuşunu, kendi kurduğu aks örneğinde hareketle vermeye çalışmaktadır. Kişi bu aks üzerinde ilerledikçe, aynı öğelerle defalarca karşılaşır. Zaman ve mekân, biçim ve figür farklı olgular olarak çöküntüye uğrar; mekân (gerçek ve tarihi) zamandan ve formdan bağımsızlaşır. Zamanın sembolize edilmiş lineer, dairesel gibi mekânsal gösterimleri; aynı şekilde mekânın dinamik ve statik biçiminde gösterimi, geleneksel anlamlarını yitirirler.

Paragraf 13-14 Anlatı Kesiti: 36/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Anlam sistemi	biçimin aşkın ve apriori anlamlarından arınması	göstergeler arasındaki / ilişkiler içindeki anlam kavramı
Sınama Ekseni	biçim ve figürlerin zaman ve yer kavramından bağımsızlığı	biçimin reddedilme-den reddi	mimari öğelerin zamanın ve mekânın içine yerleştirildiği makalenin başındaki anlayış erimi
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Biçime ait anlam sistemi, biçimin kendisi reddedilmeden reddedilmektedir. Artık biçimlerin kendi içlerinde aşkın (transandantal) ya da önsel (apriori) anlamları yoktur. Anlam ilişkilerin içinde, mimari göstergelerin arasındadır. Mimari öğeler, baştaki anlamlarından yoksundurlar, başka bir deyişle, kültürün, tarihin, yerin, mekânın veya zamanın içine yerleştirilmemişlerdir. Artık, hem yeni hem eskidirler; ölçek mesafe ve yön bakımından yersiz ve mekânsızdırlar. Bunun anlamı, biçim ve figürlerinin zaman ve yer kavramlarına kaçınılmaz biçimde bağlı olmadıklarıdır.

Eisenman bu metninde başta sorduğu “zaman, mekân ve ölçekten bağımsız bir mimari olabilir mi?” sorusunu, belli bir mantık sürecine bağlı kalarak yanıtladığı görülmektedir. Kendi kurduğu örneğe önce haklı bir zemin hazırlamıştır: edebiyat gibi mimaride de retorik figürlerin kullanabileceğinden bahsetmiş, retorik gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin koparılması tanımını ortaya koymuştur. Sonra “retorik okumayı” arazinin üzerindeki unsurların, kültürün belirlediği anlamlardan ayrılması” olarak tanımlamış ve bunu aks örneğinde incelemiştir. Süperpozisyonu, geleneksel anlamlardan kurtulmak ve yeni bir içerik oluşturmak için araç olarak kullanmış, aksı parçalamış, ölçeğini değiştirmiştir. Ele alınan aks parçalarının farklı yerlere ait olması, hepsinin aksın bitiş noktası olarak seçilmesi (retorik analogiye endekslenmiştir) ve ölçekleriyle oynanması çok can alıcıdır çünkü buna bağlı olarak zaman ve mekânın anlamı çöktürülmüş ve metnin başında sorulan soru olumlanarak yanıtlanmıştır.

Blue Line Text (Eisenman, 1988c)			
Paragraf 1-5 Anlatı Kesiti: 37/81			
	Gönderen	İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mimarinin Hegelgil kavramları aşma isteği Hegel'in biçim x işlev; strüktür x süsleme; betimleme x soyutlama gibi diyalektik karşıtlıkların ortaya konduğu "Estetik Üzerine Dersler"i; klasik dönemin, biçimin niyet edilen anlamı temsil etmesi geleneğini kırma denemeleri...	Aurasını yitirmiş Otantikliğe (doğru ve orijinal olana) duyulan kaba nostalji	Post – Modernizmin, dünyayı yeniden kavramsallaştırmak gibi önemli bir görevi yadsıyarak, Hegelgil terimleri aşamaması
Sınama Ekseni	Banal olanı estetikleştir- meye aracılık etme, Kitlesele üretilmiş nesneleri, öyle değillermiş gibi göstermeye çalışma	Mimari (sahte kahraman)	Bilim ve felsefe gibi diğer disiplinlerin bu sorgulamayı gerçekleştirmiş olmasına karşın mimarinin kendi esasını sorgulamayı başaramamış oluşu
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Kesitte olumsuz içerimli bir anlatı parçasının çözümü yapıldığından özne negatif değerlidir (Yani özne dâhil diğer tüm eyleyenler çözümlemeye olumsuzlanmış biçimleriyle katılmaktadır) Genel geçer içeriğiyle mimarinin temelde yöneldiği şey 'doğru' ve 'orijinal' olandır. Mimarlık orijinal ve doğru olanı, belli dönemlerde geçmişin terimlerinde aramıştır. İlginç olan, Hegel'in 'Estetik Üzerine Dersleri'nde ortaya koyduğu ve aralarındaki eytişimsel ilişkilerin öne çıkarıldığı biçim x işlev, strüktür x süsleme, beti x soyutlama gibi karşıtlıkların asla aşılammış olmasıdır. Bu olumsuzluğun karşısında duracak tek şey, mimarinin kendi esaslarını sorgulamasıdır.

Paragraf 6-8 Anlatı Kesiti: 38/81			
Gönderen		Istek Eksen Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksen	mimarinin post-Hegelgil döneme geçişindeki güçlük Mimarinin hem gerçek dünyada hem de düşünceler dünyasında var olması	fiziksel ve metafizik anlamda barınma kavramı	mimarinin paradoksu: yerleşikleştirici yönünün yerleşikliğini bozma, ortadan kaldırma, mimarinin hem bir mevcudiyet hem de yokluk durumu olarak işlemesi
Sınama Eksen	mimarinin hem bir mevcudiyet hem de yokluk durumu olarak gerçekleşmesi	Mimari	Gerçeklik, mevcudiyet ve nesnelliğin oluşturduğu yapı Mimari işlevin, barınma, içe kapanma olarak simgeleştirilmesi
Yardımcı Eden		Özne	Karşı Çıkan

Mimari Hegelgil terimleri aşmak için kökensel ve doğru olana yönelmek yerine, fiziksel ve metafizik tüm içerimleriyle barınma kavramını sorgulamalıdır. Çünkü 'barınma' yer kavramının olduğu ilk yerdir ve mimaride ilksel, kökene yönelik bir içeriğe sahiptir. Mimariyi bir ikileme yöneltten bu sorgulama, mimarinin çıkış yolu olabilir. Bu çıkışın işaret ettiği ikilem, mimarinin yerleşikleştirici yönünün yerleşikliğini bozmaktır. Yani mimariyi, mevcudiyet, nesnellik, gerçeklik gibi temellere oturtmak ve bunu barınma (bir yer oluşturma, mevcudiyet) ile simgeleştirmek yerine, mimariyi, onun mevcudiyet (yerleşikleştirici) yönünü unutmadan, aynı zamanda bir yokluk durumu olarak değerlendirmek (yerleşiksizlik).

Paragraf 9-10 Anlatı Kesiti: 39/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	insanın ve kökeninin temsili ile mevcudiyeti 'doğal' olarak değerlendiren mimari gelenek	Doğal doğruluk düşüncesinin yerleşikliğini bozma	tekil dünya görüşü ve tekil zeitgeist'in olanaksızlığı kentsel açıdan dünyanın iki bölümde değerlendirilmesi / çift bölünme / çift zeitgeist
Sınama Ekseni	Mimarinin hiçbir anlamda doğal olmadığı, düşüncesi mimarinin uzlaşısallığı (konvansiyonelliği)	mimari	Mimarinin otantikliğe (doğruluğa ve orijinal olana, kökeni belli ve bilinir olana) bitmek bilmeyen yurtsaması (nostaljisi), Post Modernin mimariyi 'doğruluk' ve 'doğallık' taşıyan mirasına geri döndürme çabası
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin, doğallık ve doğruluk atfedilen değerlerin ve düşüncelerin mutlaklığından şüphe etmeyi, yerleşikleşmiş düşünce ve değerleri sorgulamayı amaçlaması. Çünkü mimarideki bu bilinç durumundan önce, insanın ve kökenin (varlığın, zamanın, zaman ve mekâna özü oluşun) temsilinin doğal olarak görüldüğü bir durum söz konusudur. Mimari, söz konusu doğal ve doğru değerlerini eleştirdikçe, bu değerlerin aslında bir uzlaşıya dayandığı görülür hale gelecektir. Bu yolda, post-modernin mimariyi, doğruluk ve doğallık taşıyan (otantik) mirasına geri döndürme çabası, özne konumunda düşünülen mimari için çatışma yaratan bir durumdur.

Paragraf 11-12 Anlatı Kesiti: 40/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	diyalektik karşıtlıkların içsel bir değere sahip olmaları strüktür: iyi süsleme: kötü gibi...	diyalektik karşıtlıkların değer yapısından ve katılığından uzaklaşma	post Hegelgil duruma geçiş
Sınama Ekseni	diyalektik kavramların arasındaki bulanıklık	mimari	ulamların (kategorilerin) birbirinden ayrılığı / değer kademelenmesi (hiyerarşisi) / işlevsel ve biçimsel tipolojileri koşullu sınıflama sistemi
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin tüm eytişimsel terimlerinin kurduğu değer yapılarından uzaklaşmasını hedeflemesi gerekmektedir. Karşıtlıklara dayalı bu değer yapısı, örneğin “strüktür iyidir; süsleme kötüdür” ifadelerinin yıkılmasını nesneleştirilebildiği koşulda, post Hegelgil döneme geçilmiş olacaktır. Bu anlamda, eytişimsel kavramlar arasında kesin ayrımların değil ama bulanıklaşmış geçişselliklerin olması düşüncesi, mimarinin bu amaca ulaşmasına yardımcıdır.

Paragraf 13-18 Anlatı Kesiti: 41/81			
Gönderen		İstek Ekseni	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Ekseni	mimarinin geleneksel olarak yerleşiklik yaratıcı oluşu / mimarinin yer düşüncesi (topos) ile ilgili bir etkinlik oluşu	Catachresis (sözün yanlışlıkla ya da bilerek, yanıltmaçlı kullanımı / doğruyu kesmek) Atopia (yersizlik) düşüncesini kesip yeni bir topos (yer) düşüncesini açığa çıkartmak / topos ve atopia arasındalık	mimaride aradalık kavramı
Sınama Ekseni	Günümüzün 'atopia'sını (yerselliğini) reddetmek ve 18.yy 'topos'unu geri getirmeye çalışmak / banalın estetikleştirilmesine yurtsayış (nostalji)	mimari	Mimarinin tam kalbinde mevcut olan iki catachresis ve atopia durumu: arabesk ve grotesk (betimleme ve soyutlama arasındalık / strüktür ve süsleme arasındalık)
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Mimari yer ile ilgili bir etkinlik olması nedeniyle, yerleşikleştiricidir ve bu durumdan kurtulabilmesi için yersizlik düşüncesinin çağrışımları üzerinde durulmalıdır. (Eisenman'ın söyleminde kesip çıkarmak, üstündeki örtüyü kaldırıp içinde bakmak diye nitelenen ve o ana kadar ya çok kullanılmış ya da kullanımı baskılanmış kavramların sorgulanması işaret eden bu türden eğretilmeler, belli uzlaşımları yüklenmiş göndermelerin tüm yönleriyle incelenmesi, altında yer alan ilişkilerin araştırılması demektir).

Bu anlatı kesitinde de temelde ortaya konmak istenen düşünce arada kalmış ve yüzeyden bakıldığında göremediğimiz ya da göz ardı ettiğimiz göndergelerin çağrıştırdıklarını açığa çıkartmaktır.

The Authenticity of Difference: Architecture and the Crisis of Reality (Eisenman, 1988b)			
Paragraf 1-4 Anlatı Kesiti: 42/81			
Gönderen		İstek Eksenine	Alıcı
		Nesne	
Bildirişim Eksenine	Gerçeklik krizi		
	Gerçeklik ile otantikliğin birbirine karıştırılması (gerçekliğin mevcudiyete dayanması – şimdi ve burada olma durumu)	Başlangıç (köken) kavramını sorgulama	Otantiklik * (authenticity) sorusu
Sınama Eksenine	kendi zamansal ve mekânsal göndergelerin-den başkasını taşıyamama	Otantik (authentic) çevre	kökensel bir (authorial) mevcudiyetten yoksunluk
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Otantikliğin ne olduğu sorusunun sorulmasını sağlayan şey gerçeklik kavramı üzerine düşündürmektir. Gerçeklik, mevcudiyet ile (şu anda, burada olmak) açıklanabilecek bir kavramdır. Oysaki gerçek olan her şeyin, aynı zamanda otantik olduğu söylenememektedir. Otantisite zamana ve yere bağlı bir durumdur. Demek ki otantisite kavramı zamanda ve mekânda başlangıç durumunun bilinmesiyle, yani kökenle ilgilidir. Otantik bir çevrenin varlığı, başlangıç (köken) kavramına göndermektedir. Anlatının istek eksenini oluşturan ilişki budur. Çevrenin; kendi zamansal ve mekânsal göndergeleri dışında bir öge içermemesi otantikliğin ortaya çıkmasına yardım eden bir husustur. Kökensel (authorial) bir mevcudiyetinin olmaması ise otantik bir çevrenin oluşmasına karşı çıkmaktadır.

* Otantiklik (*authenticity*), bir şeye kaynak olma / kaynak oluşturma olarak tanımlanabilecek bir kavramdır ve genelde gerçeklik ve doğrulukla karıştırılmaktadır. Makalede, İngilizce *author* kökünden gelen çok sayıda sözcük kullanılmıştır. *Author* bir şeye kaynak olan/ oluşturan kişi anlamındadır. *Authorize* ise, kaynak oluşturan bu kişinin, ayrıcalıklarını, yetkilerini başkasına da tanıması anlamındadır. Bu anlamda, *authorial* sözcüğü yetkisel anlamında kullanılmıştır. *Authentic* sözü, otantik, kaynağı belli olan, orijinal, hakiki anlamındadır. Uzun tercüme yerine çoğu yerde bu sözcüklerin, dilimize de girmiş olan söylenişleri kullanılmıştır.

paragraf 5-7 Anlatı Kesiti: 43/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Otantiklik ve gerçekliğe değgin geleneksel kavramları sürdürme-deki güçlük	belli bir kökenle ilişkilendirilmemiş (unauthorized) tasarımlar	banallik düşüncesi
Sınama Ekseni	Thonet mobilyaları örneği ve fotoğrafın çoğaltılma potansiyelinde olduğu gibi eser sahibinin (author) üreticisiyle yer değiştirmesi / orijinal olanla ilişkisi bakımından otantikliğin kaybı	zamanla gelişen ve nesnede içsel olan banal nitelikler (sahte kahraman)	dışarıdan bir irade empoze eden tasarımcının markası (işareti)
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Otantiklik ve banallik arasında da bir ilişkinin olduğuna değinmek gereklidir. Zira endüstrileşme ve kitlesel üretim çağında, otantiklik ve gerçeklik kavramlarının geleneksel içeriğini sürdürmek hayli güçtür. Örneğin Thonet mobilyaları otantiktirler ancak, yaratıcısı (eser sahibi _author), üreticisi ile yer günümüzde değiştirmiş bulunmaktadır. Benzer biçimde çoğaltılma potansiyeli nedeniyle, köken kavramı ile girdiği ilişkinin değişmesi, fotoğrafın otantiklik değerini azaltmaktadır. Tasarımın belli bir kökenle ilişkilendirilmemiş olması, banallik düşüncesini beraberinde getirmektedir. Belirli bir tasarımcının, yani tasarıma kaynak teşkil eden bir kişinin markası olmadan yapılan tasarımların, nitelik açıdan banal oldukları ifade edilmektedir. ,bir tasarım ürünündeki içsel olan ve ona zaman içerisinde atfedilen banal nitelikler, belli bir kökenle ilişkilendirilmemiş tasarımlara yöneldiğinden, özne-nesne ilişkisi bu iki öge arasında kurulmuştur. Anlatının “banallik düşüncesi” gibi olumsuzluk içeren bir ‘son duruma’ yönelmesi, pozitif ve negatif eksenlerinin birbiriyle yer değiştirdiğine ve belirlenen öznenin, anlatısal açıdan bir sahte kahraman olduğuna işaret etmektedir.

Paragraf 8-10 Anlatı Kesiti: 44/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	belli bir köken ile ilişkilendirilmiş (tasarımcı ürünü) olan tasarım	banal olanın estetikleştirilmesi (tasarlanan nesnenin sapkınlaşması)	banallığı fark etmenin olanaksızlaşması (gerçekliğin simülasyonu) doğruluğun kaybı / yeni bir doğruluğun oluşması
Sınama Ekseni	otantik nesneden kitlesel üretilmiş banal nesneye geçiş	Sersem ya da banal nesneler (Sahte kahraman)	tasarlanmamış gibi gözüken, <i>sersemce</i> şeyler
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Anlatı, bir önceki anlatı kesitinde olduğu gibi olumsuz bir sona yöneldiği, alıcı eylensel rolünü taşıyan kavramının olumsuzluk içermesi nedeniyle, öznenin sahte kahraman olduğu belirtilmelidir. Banal tasarım ürünlerinin estetikleştirilmesi, anlatının özne-nesne ilişkisini ortaya koymaktadır. Anlatının ortaya çıkmasını sağlayan kavram belli bir köken ile ilişkilendirilmiş tasarım kavramıdır. Belli bir tasarımcı ile ilişkilendirilmemiş olan nesneler ne zaman bir tasarımcı ile ilişkilendirilip estetize edilmeye çalışılırsalar, sonuç otantik olan ancak aynı zamanda banallik niteliğini üzerinde taşıyan ürünler olmaktadır. Bu ürünlerin banalliklerini fark etmek olanaksızlaşmıştır; ancak halen banal tasarımlardır. Dolayısıyla gerçekliğin simülasyonu söz konusudur. Mevcut olmayan bir şey var gibi gösterilmektedir. Doğruluk değeri yitirilmiştir. Gerçekliğin krize girdiği, paradoksal bir durum ortaya çıkmaktadır. Buna karşın tasarlanmadığı açıkça belli olan ve banalliklerini gizlemeyen *sersemce* şeyler gerçeklik duygusuna zarar vermediklerinden, estetize edilmiş banal nesnelerden daha olumludur. Bu nedenle bir anlamda nesnenin banallığına karşı koymaktadırlar. Bu nedenle Sınama Ekseninde, karşı çıkan eyleyen olarak konumlandırılmışlardır.

Paragraf 11-12 Anlatı Kesiti: 45/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	gerçeklik krizi otantikleştirilmiş nesneye ya da doğruluğa duyulan nostalji	otantiklik, doğruluk ve gerçekliğe değer vermek yerine onları bozmak (dislocation)	farklılık taşıyan otantiklik
Sınama Ekseni	banal olana bir yaratıcı kaynak atfetmenin (authorization of the banal) eleştirisi	tasarım	otantik bir çevreyi yeniden yaratmaya çalışmak kozmetik uygulamalarla banal olanı estetikleştirmek (alışveriş merkezi örneği) Kitsch
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Banallik, nesneden var olması için önceden çaba harcanacak bir tasarım işlemiyle ilişkilendirilemez. Dolayısıyla bir nesne belli bir yaratıcıya (author) sahipse ve bir şekilde, zaman içerisinde banallik niteliği kazanmışsa, ortaya çözüm bekleyen, 'gerçekliğin simülasyonu, gerçekliğin içine girdiği kriz' olarak betimlenebilecek sorun ortaya çıkmaktadır. Gerçeklik krizini (gönderen) aşmanın tek yolu, otantiklik, doğruluk ve gerçeklik gibi kavramlara bir değer atfetmek yerine, bu kavramları ve birbirleri ile olan ilişkileri bozmak, ortadan kaldırmak, yok etmek gerekmektedir (nesne). Bu şekilde otantiklikle ilgili krizlerin, sorunların üstesinden gelinebilir. Ortaya çıkan otantiklik, eski ilişkilerin tanımladığından farklı, başka bir otantikliği tanımlamaktadır.

Paragraf 13-14 Anlatı Kesiti: 46/81			
Gönderen		İstek Ekseni	Alicı
		Nesne	
Bildirişim Ekseni	Nesneyi doğru biçimde okuma düşüncesi işlevsel ya da anlamlı bir programı yerine getirme, mimaride otantik edim (otantik tasarım süreci) “doğru biçimde yapma”ya çalışma, mantıklı, gerçeğe uygun bir programı izleyen tasarım	Mimaride-ki uzlaşım ve eski kategorileri bozmak	Mimarinin farklı okunması için öneri Otantik ve banal arasındaki bir yetkililik durumu (authoriality)
Sınama Ekseni	“iyi” ve “kötü” gibi ayrımsal baskıların açığa çıkarılması	mimarlık ve tasarım	uzlaşım bir edim, arzu ve değer nesnesi, olarak mimari
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu kesitinde, mimari nesneyi doğru biçimde okuma düşüncesinin ortaya çıkarttığı eksiklik üzerinde durulmaktadır. Mimariyi doğru bir biçimde okumak, mantıklı, gerçeğe uygun, işlevsel ya da anlamlı bir mimari programı yerine getirmek ve böyle bir programı izleyen tasarım düşüncesi ile ‘mimarinin farklı biçimde okunması’ kavramları arasındaki karşıtlık üzerine oturan bir anlatı biriminden bahsetmek mümkündür. Mimarinin farklı okunması için, mimari ve tasarım kavramlarının, mimariye ait eski ve uzlaşım kategorileri ve bunların arasındaki ilişkiyi bozması gerekmektedir. Böylece Otantik ve banal gibi kavramlar arasında yeni ve arada bir başka otantiklik durumu ortaya çıkacaktır. Mimarinin “iyi” ve “kötü” gibi eski kategorileri arasındaki yerleşikleşmiş ilişkinin bozulması, bu ilişkilerin yapısı ve anlamsızlığını ortaya çıkartacaktır. Bu nedenle anlatıda yardım eden eyleyen olarak konumlandırılmışlardır.

Paragraf 15-17 Anlatı Kesiti: 47/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	diyalektik kategorilerin bir bütün olarak korunması	mevcudiyetin uzlaşsımsızlıklarını (atopos) kabul eden yeni (başka) uzlaşımlar	farklı bir otantiklik, farklılık otantikliği (authenticity of difference)
Sınama Ekseni	gösteren ve gösterilen arasındaki ayrım, barınak, kapalılık, yaşama ve strüktüre ait simgesel değerler	Otantiklik	gerçeklik krizini (doğruluğa ve otantikliğe duyulan nostalji ve onu elde etmenin olanaksızlığı) bir fırsat ve kendi varlığının koşulu olarak görme
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatının son kesiti, açık biçimde eski uzlaş ve yapıların işleyişinin ve kısıtlılıklarının farkına varmaya vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu uzlaş ve yapılar arasındaki işleyişin dışında diyalektiğe ve karşıtığa dayanmayan yeni yapılar ve uzlaşılar kurulursa, farklı bir otantiklik durumunun yaratılabileceğine göndermede bulunmaktadır. Bu anlamda gösteren ve gösterilen arasındaki ayrım, barınak, kapalılık ve strüktüre ait simgesel değerler, yeni otantiklik durumunun yaratılmasına engel olacak yerleşikliklerdir. Bu anlatıda işaret edilen önemli noktayı, nesne ve karşı çıkan olarak konumlandırılan eyleyenlerde görmek olasıdır. Eskiye ait yapı ve değerlerin yerleşikliklerini bozmakla birlikte (ve bunun için en öneli araç bir önceki anlatıda da belirtildiği gibi eleştiridir) onları bir engel olarak değil, başka, farklı yapılar oluşturmada bir fırsat olarak görmek gerektiğinden söz edilmektedir. Yardım eden kategorisindeki eyleyende, sözü edilen gerçeklik krizini (doğruluğa ve otantikliğe duyulan nostalji ve onu elde etmenin olanaksızlığı) bir fırsat olarak değerlendirme ve ortaya çıkan farklı otantikliğin varlığının bir koşulu olarak görmekten bahsedilmektedir. Benzer biçimde, eskiye ait uzlaşsımsızlıkları (atopos) kabul eden, onu reddetmeyen başka uzlaşımlara (topos) yönelmenin, söz konusu farklı otantiklik durumuna ulaşmada gerçekleştirilmesi gereken bir koşul olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

Architecture as a Second Language: The Texts of Between (Eisenman, 1988a)			
Paragraf 1-4 Anlatı Kesiti: 48/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Kökensel ve ahlaki değerleri çağrıştıran bir ilk dil ya da ana dil düşüncesi	Metin kavramı	Biçim ve içerdiği anlam arasındaki yerleşikleşmiş geleneksel ilişkinin bozulması
Sınama Ekseni	Mimarinin kendi doğal ya da 'ilk' dili	Mimari	İkinci dil olarak mimari (Metin olarak mimari)
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

İlk dil ya da ana dil kavramı, bir köken düşüncesine gönderir. İlk olarak öğrenilen, ahlak ve erdemle ilgili değerlerin öğrenilmesini sağlayan da, yine bu ilk dildir. Öyleyse ikinci dilin, bu değerlerin yokluğuna göndermede bulunduğu söylenebilir. İkinci dil düşüncesiyle metin arasında da bir ilgi bulunmaktadır, çünkü metin, kendi dışındaki şeylere gönderen izlerden (yazıdan) oluşmaktadır. Bu anlamda çağlardır dilin temsiline yarayan ikincil bir araç olarak görülmüştür. Bu anlatı kesitinde ilk dil düşüncesi, var olan, yerleşik değerleri temsil etmekte ve bu değerlerin başında gelen biçimin bir şeyler anlatması düşüncesinin artık bozulması, ortadan kalması ihtiyacına işaret etmektedir. Söz konusu yerleşiklikleri ortadan kaldırabilmek için özne olarak konumlandırılan mimarinin, metin kavramını incelemesi, araştırması gerekliliği vardır.

Paragraf 5-7 Anlatı Kesiti: 49/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimarinin zaman ve mekâna özgürlüğü (Univocality) Tek anlamlılık	'Metin' düşüncesi - Sonsuza dek kendinden başka bir şeye gönderen izler dokuması - Anlatını biçimine ait yapının temsili	Çoklu (3 ya da daha fazla) bağ kurabilme düşüncesi (Multivalence) Çok anlamlılık Yüzeyin üzerindeki, 'güzel' olarak algıladığımız görünenden fazlası
Sınama Ekseni	İkinci dil düşüncesi. Mimari		Kökensel ve Doğal olan - Anlatının temsili - Kapalı ve bitmiş olan - Yazınsal anlama dair uzlaşsal ve doğal olma düşüncesi.
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Hikâyenin kahramanı olan mimarlık (özne), "metin düşüncesi"ni (nesne) inceledikçe zamanda ve mekânda yer tutan mimari ürünün iç işleyişindeki ilişkileri çözümleyecektir. Bu ilişkilerin görünür olmasını sağlayan, metnin, dilin yapısının ve iç ilişkilerinin bir temsili konumunda olmasıdır. Mimarlık kendi içinde de bu ilişkileri gördükçe ve göstermeye çalıştıkça (mimari bir metin olarak), şimdiye kadar orijinal ve doğal olarak kabul ettiği şeylerin bir uzlaşıya dayalı olduğunu görecektir. Dolayısıyla anlam denen olgunun değişmez ve tek bir değer taşıması olasılığı ortadan kalkacak, anlamın kurgusal (bir kurmacaya dayandığı) ve çoğulcu yönü görünür hale gelecektir.

Paragraf 8-10 Anlatı Kesiti: 50/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Lineer zaman ile kronolojik zaman arasında çakışma 1930'lara dek yapılan sessiz filmler. - Film karelerinin doğrusal hareketiyle, anlatının kronolojik hareketinin birbirini izlemesi gerektiği düşüncesi	İkinci Dil: Anlatının (Filmin) yapısının dışında yer alan, başka ilişkilerin oluşturduğu yapı Anlatıdan başka bir şeyle kurulan ilişki (Görsel anlatı yanında sesin filme girişi)	Kronoloji anlayışı dışında gelişen zamanın çoklu bağ kurabilme özelliği (<i>multivalence</i>) 1930'lardan sonra yapılan filmler - Sesin filme girişi - Yerleşikleşmiş zaman ve mekân anlayışının bozulması - Arada olan Metinler
Sınama Ekseni	Geçmiş ve geleceğin karmaşık ve kasıtlı olarak üst üste bindirmelerinden (<i>superposition</i>) oluşan doku	Sesler ve İmgeler	Zamana ve yere özgülük (mimaride doğal olan)
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

İkinci dile (metin) kavramının, sinemadan bir örnekle verildiği anlatının bu kesitinde 1930'lara dek yapılan filmlerle bu tarihten sona yapılan filimler arasında bir karşıtlığın olduğu ortaya konmuştur. Aynı karşıtlık zamanın kavranmasında da söz konusudur. Zamanın doğrusal biçimde kavranması, aslında anlam, doğruluk, işlev gibi yerleşikliklerin oluşmasında büyük rol oynamaktadır. Daha doğrusu tüm bu kategorilerin kavrayışımızda yapılışı, bir birine koşut, birbirini gerektiren bir durumu göstermektedir. 1930'lara kadar yapılan filmlerde, zamanın doğrusallığı ile anlatının kronolojik hareketi arasında bir koşutluk olması gerektiği düşünülmektedir. Görsel bir anlatının yanına, ikinci bir dil olarak sesin eklenişi zaman kavramının (onunla birlikte mevcudiyet düşüncesinin ve mevcudiyetle bağlantılı olarak mekân düşüncesinin) yeniden ele alınışını beraberinde getirmiştir. David Lynch, Blue Velvet adlı yapıtında bu yeniden ele alınışın bir örneğini, 1950'lerde geçen hikâyeye 1960'lardan müzik temaları yerleştirerek ve 1968 model araba ve 50'lerde henüz var olmayan içecek markaları gibi unsurları kullanarak gerçekleştirmektedir.

Paragraf 11-14 Anlatı Kesiti: 51/81			
	Gönderen	İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimarinin durağan nesnesinin multivalan bir değeri göstermedeki yetersizliği (mimari metinselliğin olanaksızlığı)	Mimari ile başka metinler arasındaki çeşitli ilişkileri temsil ederek Multivalan oluşu gösterme	Metinsel zamanı mimariye yerleştirme Mimari metnin aradalık durumu içinde yer alması
Sınama Ekseni	İçsel (doğrusal ve kronolojik) zamana ait belleğin yerleşikliğini bozma Ve köken, yer, ölçek gibi diğer tüm mevcudiyet unsurlarının yerleşikliklerini bozma	Yerleşiklikleri bozan mimari (the dislocating text)	Mimarinin sadece 'şimdi'den oluşan tek bir zamansal değeri olduğunu düşünme
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin durağan nesnesinin birden fazla anlam içermeyeceğinin dolayısıyla mimaride metinselliğin olanaklı olmadığını düşünmenin anlatıdaki eksikliği gösteren düşünce olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Bu mimari düşüncedeki bir yerleşiklik. Söz konusu yerleşikliği bozma iddiasıyla ortaya çıkan bir mimari, mimari ile başka metinlerin işleyişindeki iç ilişkileri arasında bağlar kurarsa mimari bir metin ortaya koyabilir. Böyle bir mimari ürün, ne tam olarak mimari süreçlerin bir ifadesi olan bir mimarlık nesnesidir, ne de konu aldığı bir dış metnin iç ilişkilerini tam olarak yansıtmaktadır. Böyle bir metin, bir aradalık durumu içinde yer almaktadır. Yerleşikleri bozan bir mimari edimin, farklı metinlerin iç ilişkilerini göstererek bu aradalık durumuna ulaşabileceği düşüncesi üzerine oturan anlatıda özneye yardım eden düşünce köken, yer ölçek gibi mevcudiyet unsurlarının yerleşikliklerini bozmaktır.

Paragraf 15-20 Anlatı Kesiti: 52/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Tüm başka yorumların ve metinselliklerin bastırılması	Mimariyi kökensel (<i>authorial</i>) ve doğal bir varoluş olarak görme yerleşikliğinden kopartacak tüm stratejiler	Diğer metinlerle kurulan türlü ilişkiler
Sınama Ekseni	İkinci Dil düşüncesi	Yerleşikliği bozan metin (<i>the dislocating text</i>)	Kökensellik metinleri (<i>texts of authority</i>) • Köken, güzellik, işlev, doğruluk, tekil okumalar • Mimari söylemde doğal olarak var olduğu düşünülen tüm metinler ve yorumları •
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Yerleşiklikleri bozan bir metnin, mimariyi kökensel ve doğal bir varoluş olarak görme yerleşikliğinden koparacak tüm stratejileri benimsemesi gereği, anlatının özne-nesne ilişkilerini gösteren istek eksenini oluşturmaktadır. Mimarinin tek bir yorumu kabul etmesi, anlatının genelinde ve genelde Eisenman'ın tüm metinlerindeki temel eksikliğe işaret etmektedir: Mimarinin yere ve zamana özgüllüğü anlamına gelen mevcudiyet düşüncesine. Söz konusu düşünce mimariyi köken, estetik, işlev, doğruluk gibi belli yerleşikliklere indirgemıştır. Diğer tüm yorumları bastırmanın yarattığı eksiklik karşısında konumlandırılan, diğer metinlerle kurulan farklı ilişkiler düşüncesi bu anlatının Bildirişim Eksenindeki gönderen ve alıcı eyleyenlerini göstermektedir. İkinci dil düşüncesi, (ilk anlatı kesitinde açıklandığı gibi) mevcudiyet ve köken kavramına karşı çıktığından, yerleşiklikleri bozan metin düşüncesine yardımcıdır.

Paragraf 21-30 Anlatı Kesiti: 53/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Tek anlamlılık (Univocality)	Metin ve okuma düşüncesi	Zaman ve mekân arasındaki yerleşik ilişkinin bozulması
	Tekillik (Singularity) Mimaride tek bir nesnenin bir çizim ve modeller kümesi ile temsil edilmesi ve bunun nesneyi metinden ayırması	(Aynı adlı tiyatro oyunu / Via Flaminia yolu boyunca yer alan yerleşimlerin yerleşikliğini bozma)	• Yerleşikleşmiş mevcudiyet fikrinin bozulması • Zaman ve mekânın anlamının doğrusal ve sembolik temsilden kurtulması (Zaman: doğrusal, dairesel / Mekân: dinamik, statik)
Sınama Ekseni	Değişik ölçek ve zamanlı öğelerin üst üste bindirilmesi Böylece varış noktasına yapılan seyahatin , başlangıç noktasına dönüşle son bulması. Ayrıca başlangıç noktasıyla varış noktasının aynı anda algılanması.	Romeo & Juliet ile Via Flaminia Projeleri	Mimarlık nesnesi ile gösterdiği şey arasında doğruluk içeren bir ilişki olduğunu öneren Mimari temsilin geleneksel kökenselciliği (authority)
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu kesitinde Eisenman'ın projelerinden örnekler yer almaktadır. Romeo ve Juliet Projesi ile Via Flaminia projeleri, anlatının öznesi olarak konumlandırılmıştır. Anlatıda, örnek olarak gösterilen projelerin, zaman ve mekân arasındaki yerleşikliği bozmak gibi bir durumun ortaya çıkmasını nasıl sağladığı anlatılmaktadır. Bu durum, yerleşikleşmiş mevcudiyet fikrinin bozulması ile zaman ve mekânın anlamının doğrusal ve sembolik temsillerden kurtulması (Zaman: doğrusal, dairesel / Mekân: dinamik, statik) gibi hususları içermektedir. Söz konusu örnekler, bu durumu , metin ve okuma düşüncesini ortaya koydukları için sağlayabilmişlerdir. (Aynı adlı tiyatro oyunu / Via Flaminia yolu boyunca yer alan yerleşimlerin yerleşikliğini bozma). Mimaride tek bir nesnenin bir çizim ve modeller kümesi ile temsil edilmesi anlatıdaki tek anlamlılık (Univocality) düşüncesi ile ifade edilen eksiklik durumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Değişik ölçek ve zamanlı öğelerin üst üste bindirilmesi, örnek projelerin hedeflediği şeyi yerine getirmeye yardımcı olan eyleyen olarak konumlandırılmıştır.

Paragraf 31-33 Anlatı Kesiti: 54/81			
Gönderen		İstek Eksenini Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Metin düşüncesinin mimarinin gelenekleri dâhilinde okunması	Zayıf imgeler olarak görünen ancak birlikte okununca baskınlaşan İki metnin üst üste bindirilmesi	Aradaki metinler (Yerleşiklikleri bozma)
Sınama Eksenini	Herhangi bir metni tasarımın kaynağına dönüştürmeme	Frankfurt Biocentrum Projesi	bir binanın çağrıştırdığı işlev gibi gözükmesi
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Eisenman'ın , mimari metinlere örnek olarak verdiği ve anlatının öznesi olarak konumlandırılan Frankfurt Biocentrum projesinde amaçlanan iki metnin üst üste bindirilmesidir. Bu proje ile amaçlanan arasındaki ilişkiyi özne-nesne eyleyenleri olarak konumlandırmak mümkündür. Ne tam olarak mimari (fraktal geometri) ne de tam olarak biyolojik (DNA sarmalı) bir süreci anlatan iki metnin süperpoze edilmesiyle arada bir metin elde edilmiştir. Bu sonuç duruma, metnin mimari gelenekler dâhilinde okunması düşüncesinin projenin hedeflerini (nesnesini) determine eden motivasyonu (gönderen) sayesinde gelinmiştir. Mimari geleneklerde kökensel metinler (texts of authoriality) olarak geçen anlam, işlev, doğruluk, estetik gibi değerlere gönderen okumalar, anlatısal eksikliği taşıyan eyleyendir. Anlatının öznesi olarak konumlandırılan Frankfurt Biocentrum tasarımının hedeflerine ulaşmasını engelleyen bir düşünce olarak, binanın çağrıştırdığı işlev gibi gözükmesi hususu verilebilir. Herhangi bir metin, tasarımın kaynağı haline dönüştürülmediği sürece mimari metni oluşturmaya yardımcı olarak kullanılabilir.

Paragraf 34-35 Anlatı Kesiti: 55/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimarlığın içinde bastırılmış ve kısıtlanmış olarak duran metin düşüncesi	Yerleşikliği bozan metin (<i>the dislocating text</i>)	Sistemin bir bütün olarak sürdürülmesinin engellenmesi
Sınama Ekseni	Biçimin mimarının geleneklerine karşı sorumluluğu anlamına gelen, ahlaklılık ve erdem kısıtlayıcılığının ortadan kalkışı	Mimarlık	Arzu (estetik zevk), değer (doğruluk, köken ve eğretisel anlam) nesnesi ve insanı yücelten (antropomorfizm ve insan ölçeği) bir uğraş olarak mimari
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Sistemin bütünü sorgulanması ve mevcut yerleşiklerinin sürdürülmesinin engellenmesi, mimarının bir metin olarak kavranmasıyla mümkün olabilecektir. Burada önemli olan, mimarlığın içinde bastırılmış olarak duran metinlerinin ortaya çıkartılmasıdır. Tek bir mimari nesneyi, birçok çizim ve modelle temsil etmekte olduğu gibi, mimarlık nesnesinin kendisini anlatmaktan başka bir şey yapmayan ve tek bir anlam en mimari okuma yönteminden kaçınmak gereğine dikkat çekilmektedir. Mimarlık nesnesinden kaçamayan bu okuma biçimi yerine, (estetik, köken, doğruluk, anlam gibi değerleri ortaya çıkartan) söz konusu okumaya içkin ilişkilerin aslında mimarlığın doğal, apriori, değerleri olmadığını, sadece geçmişten gelen ve halen sürdürülen uzlaşılar olduğunu gösteren metinlere (yerleşikliği bozan metinler: *dislocating texts*) gerek olduğu vurgulanmaktadır. Mimarının bu amaca ulaşmasını engelleyen, biçim ve içerdiği işlev arasında tam bir temsiliyet ilişkisine dayanan ve bu ilişkiye doğru, erdemli gibi vasıflar yükleyen sorumluluk düşüncesinin mimari metin kavramıyla ortadan kalkmasıdır.

Post/El Cards: A Reply to Jacques Derrida (Eisenman, 1990)			
Paragraf 1-6 Anlatı Kesiti: 56/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Derrida'nın (bir yanıtı çerçeve olacak) soruları: (Tanrı inancı, cama temellenen kültür, evsizlik ve fakirlik üzerine)	mimarlık üzerine düşünmek için kışkırtıcı bir çatkı oluşturmak	Derrida'nın sorularını yanıtlamak yerine Eisenman'ın elindeki kartları masanın üstüne sermesi
Sınama Ekseni	kurgu bozum adı verilen ve mimarının karşılaştığı problemlere işaret eden şey	Mimari	sorulara gerçek yanıtlar vermek
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimari üzerine sorulan mevcut soruların yanıtlanması yerine, kendi sorularını sormayı hedeflemesi ve daha kışkırtıcı bir çatkı oluşturmayı hedeflemesi. Derrida'nın mektubuna karşılık Eisenman'ın ortaya koyduğu bu oyun, kurgu bozumun, mimarlıkla olan sorunlu yönlerini ortaya çıkartmaya çalışmaktadır.

Paragraf 7-9 Anlatı Kesiti: 57/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mevcudiyet / yokluk diyalektiği	gösterileni gösterenden ve tüm mevcudiyet durumlarından ayırmak	ne mevcudiyet ne yokluk durumu: hazır bulunuş (neither presence, nor absence: presentness)
Sınama Ekseni	Eisenman'ın mimarisinin işaret ettiği şey: mevcudiyeti aşma ihtiyacı	Mimari	mevcudiyet durumu / biçim ve işlev, gösterge ve varlık arasındaki güçlü bağ
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimari gösterilenin gösterenden ve mevcut tüm gösterge durumlarından ayrılmasının istenmesi, anlatının istek eksenini oluşturmaktadır. Bu istenç öncesinde, mevcudiyet / yokluk arasında eştimsel bir ilişkinin kurulmuş olduğu söylenmelidir. Mimari, tüm göstergesel ilişkilerden ari, ne mevcudiyete ne de yokluğa gönderen bir mimari olmalıdır. Eisenman'ın mevcudiyet / yokluk eştimselliğinin ortadan kaldırılmasıyla işaret ettiği, mimaride karşıtlığı mevcudiyetin tümüyle aşıldığı bir bilinç durumunun yaratılmasıdır.

Paragraf 10 Anlatı Kesiti: 58/81			
Gönderen		İstek Ekseni Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mimaride göstergenin varolabilmesi için mevcudiyete duyulan gereksinim, mimarinin aurasında başka bir durum, hal, biçim olup olamayacağı sorusu	mimarinin mevcudiyetle girdiği eşsiz ilişki: bulunuş (başka bir şeyin hazır bulunması olasılığı)	mekanın diyalektik olmayan üçüncü durumu: mimaride başka bir auranın olabileceği olasılığı
Sınama Ekseni	Eisenman'ın mimarisinin açığa çıkartmak istediği şey: yokluğun mevcudiyeti	mimari	mimarinin geleneksel vitruvgil ön şartları: strüktür, işlev, güzellik
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin başka bir şeye yönelmesi daha doğrusu başka bir şeyin her an hazır bulunulduğu bir duruma yönelmesi. Mimarinin şu anda içinde bulunduğu eksiklik durumu, mimari göstergenin varolabilmesi için mevcudiyete duyduğu gereksinimden kaynaklanmaktadır ve anlatıda gönderen işlevini üstlenmiştir. Mimari kendisi için başka bir durum, oluş, biçim olup olamayacağı sorusunu kendisine sormalıdır. Mimari başka bir bulunuş olasılığı karşısında, üreteceği mekanları eytişimsel olmayan, mevcudiyet / yokluk arasındaki üçüncü bir durumla ilişkilendirecektir. Bu durumun ortaya çıkmasında vitruvgil şartlar (strüktür, işlev, güzellik) mimari açısından çatışmaya işaret eden engelleyicilerdir. Eytişimsel olmayan bu üçüncü terimin algılanmasına yardımcı olan düşünce, yokluğun düşüncesidir.

Paragraf 11-13 Anlatı Kesiti: 59/81			
	Gönderen	İstek Ekseni	
		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	sanat ve mimarlıkta aura'nın eksikliği	başka bir aura: var olanın şimdi ve burada olanın dışında kalan, fazlalık olan (excess)	mimarinin başka bir şeyleri, kendi işlev, strüktür, anlam ve estetik metinlerinden başkalarını yazması
Sınama Ekseni	mevcudiyet ve bulunuş (presence and presentness) arasındaki söz oyunu	Eisenman'ın mimarisi	analitik ya da eleştirel olamayan, tarihi göz önüne almayan sanat ürünleri
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Eisenman bu noktada kendi mimarisinin neyi amaçladığından bir örnek sunmaktadır. Kendi mimarisi, şimdi ve burada olanın dışında kalan, fazlalık olanı amaçlamaktadır. Bu amacını yerine getiren mimarinin, başka şeyleri, kendi işlev, strüktür, anlam ve estetik metinlerinden başkasını üretmeye başlayacağını belirtmektedir. Bu durumu anlamaya ya da gerçekleştirmeye yardımcı olan mevcudiyet (presence) ve hazır bulunma durumu (presentness) arasındaki söz oyunudur. Analitik ya da eleştirel olmayan, auradan yoksun olarak nitelen sanat ve mimarlık ürünleri ise söz konusu ereğe ulaşmada engelleyicidir.

Vision's Unfolding: Architecture in the Age of Electronic Media (Eisenman, 1992)			
Paragraf 1-7 Anlatı Kesiti: 60/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimarının vizyonu sorunsallaştırmamış olması (vizyon: görüşün, görmeyi düşünmeyle ilişkilendiren özelliği)	(tek görme açılı ve insan merkezci) özne olarak gören insanın ortadan kaldırılışı	Görüş - anlak yapısının doğasında yer alan sorunlu nitelikleri gösterilmesi
Sınama Ekseni	simülasyon Elektronik medyanın neyi nasıl gördüğümüzün temeline yönelik getirdiği belirsizlikler	Mimari	Vizyon (İlk bulunduğu 16.yy. dan beri perspektif çizim)
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Özne – nesne bağıntısı. Nesneyi değiştirme, müdahale etmede öznenin konumu. Gerçeği algılama ve ifade etmede vizyonun yeri. Mimarının çağlardır vizyon konusunu sorunsallaştırmamış olması. Vizyonun antropomorfik ve antroposantrik (insan biçimci ve insan merkezci) yönünün mimari mekanı anlama ve anlatma alışkanlığına bağlanmış olması. Vizyonun insanın görüşü ve anlağı arasında oluşmuş yapıdaki sorunlu yönleri görünür kılabilmek için öncelikle vizyon sorunun sorunsallaştırılması gerekmektedir. Bunu yapabilmek için mimari tek görme açılı ve insan merkezici özne olarak 'gören insan'ın ortadan kaldırılmasını amaçlamalıdır. Ancak elektronik paradigmanın yardımıyla ki, medyanın getirdiği simüle edilmiş gerçekliklerin etrafımızı sarmasıyla neyi nasıl gördüğümüz üzerinde bildiklerimiz belirsiz bir zemine taşınmıştır. Özellikle mimaride mekanı algılamada ve anlatmakta, günümüze dek perspektif çizimin belirleyiciliği süregelmiştir. Bu klasik anlama ve anlatma yönteminin yetkinliğinin sorgulanması gerekmektedir.

Paragraf 8-10 Anlatı Kesiti: 61/81			
Gönderen		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mimari mekanın doğasında olan hiyerarşi	Öznenin arkasından bakan katlanmış mekan	“Başka” mekanın kavramsallaştırılması
Sınama Ekseni	• Bir dış metnin mekana tercümesi • Nedensel etkiden (effective), Duygusal ya da bilişsel etkiye (affective) yönelim İç ve dış arasında kesintisiz bir devamlılık olması	Öznenin mekanı kavramsallaştırması	Geleneksel vizyon tarafından oluşturulan yapılar • Akıl gözül için oluşturulmuş yapı • İç ve dış arasındaki hiyerarşi
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Geriye doğru bakış düşüncesi Mimari mekanın doğasında olan ve iç-dış ilişkisiyle kendini ortaya koyan hiyerarşi. Böyle bir hiyerarşinin olmadığı bir mekanın kavramsallaştırılabilmesi için, gözlemci olarak, mekana bakan, onu gözleyen, algılayan, anlayan özne yerine başka bir mekan anlayışının konması. Böyle bir mekanın kavramsallaştırılması sadece bir olasılık durumu dur. Bir an, çok kısa bir süreliğine de olsa böyle bir mekanı kavramak mümkün olabilir. Böyle bir anda artık mekana bakan özne değildir. Mekan geriye dönüp özneye bakıyor gibidir. Böyle bir anın yakalanması için iç ve dış arasındaki ayrımın bir mobius şeridinde olduğu gibi kesintisiz bir süreklilik taşıdığını düşünmek yardımcıdır. Ayrıca mimari mekanı tarif eden bir düşüncenin değil ancak bir dış metnin mekana tercüme edilmesi de bu olasılığın ortaya çıkmasına yardımcı olabilir. Çünkü mimarin şimdiye kadar kullandığı vizyon, akıl, nedensel bağıntılar, gördüğünü yorumlamaya çalışma gibi (effective) yöntemler bizi ancak şimdiki mekan kavrayışına götürecektir. Eisenman’a göre böyle bir dış metin Deleuze’ün katlanma (fold) kavramını anlattığı metinler olabilir. Fold kavramını nedensel etkilere dayanarak, nedensellik ya da mantıkla anlamak söz konusu değildir; onu ancak duygusal ya da bilişsel bir kavrayışla canlandırmak olasıdır. Fold kavramı ile geleneksel vizyon (görüş-aklı yapısı) düşüncesinin ürünü olan yatay-dikey, figür-zemin, iç-dış ayrımının oluşturduğu yapıların yerine geçecek yeni bir ilişkinin tanımlanması söz konusudur.

Paragraf 11-12 Anlatı Kesiti: 62/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Mekanı fonksiyon, yapı ve anlam üzerinden kavrayışın sürmesi	Çizimle çizilen mekan arasındaki ilişkinin azaltılması	Usun, çevrenin duygusal/bilişsel etkileyciliği durumundan ayrılması
Sınama Ekseni	Başka bir düzeni anlatan yazımı algılama	• Katlanma • Geriye bakış	• Çevresindeki düzeni algılayan • Anlamanın yollarını arayan 'Bilen' özne
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimari mekanın farklı bir biçimde kavramsallaştırılması için önerilen dış metinlerle verilen kavramsal örnekler (geriye bakış, katlanma), çevreyi algılamak için kullandığımız aracı değiştirmekle ilgilendirilmiştir. Mekanın fonksiyon, yapı ve anlam üzerinden kavranması sürdürülecekse ve mimarinin öznesi olarak 'bilen insan' çevresindeki düzeni algılamaya, anlamanın yollarını aramaya devam edecekse, çevreyi aklının açıklayacağı ilişkiler içinde görecektir. Ancak çevrenin insan üzerindeki duygusal ve bilişsel etkileri, aklınkilerden ayırması durumunda mekanı farklı bir biçimde kavraması mümkün olabilecektir. Bunu yaparken mimarinin önerdiği düzen biçimlerini değil, farklı düzen biçimlerini anlatan yazıları anlamaya çalışması ona yardımcıdır.

Paragraf 13-16 Anlatı Kesiti: 63/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Dik duran birey için gridlere bölünmüş düzlemler	Duygulara ve bilişe etki eden mekan (affective space)	Diğer söylemlerin olması olasılığı (Gridlerin üstesinden gelme, onu aşma olasılığı)
Sınama Eksenini	Pürüzsüz Mekan (Smooth Space) Figür ve zemin arasındaki diyalektik ayrımın ortadan kalkması	Vizyonun ortadan kalkışı	Mekan vizyonunu 2B çizim aracılığıyla katlanmış mekanın 3Boyutlu gerçekliğine ilişkilendirmek
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimari mekanın farklı bir biçimde kavramsallaştırılması için önerilen dış metinlerle verilen kavramsal örnekler (geriye bakış, katlanma), çevreyi algılamak için kullandığımız aracı değiştirmekle ilgilendirilmiştir. Mekanın fonksiyon, yapı ve anlam üzerinden kavranması sürdürülecekse ve mimarinin öznesi olarak 'bilen insan' çevresindeki düzeni algılamaya, anlamının yollarını aramaya devam edecekse , çevreyi aklının açıklayacağı ilişkiler içinde görecektir. Ancak çevrenin insan üzerindeki duygusal ve bilişsel etkileri, aklınkilerden ayırması durumunda mekanı farklı bir biçimde kavraması mümkün olabilecektir. Bunu yaparken mimarinin önerdiği düzen biçimlerini değil, farklı düzen biçimlerini anlatan yazıları anlamaya çalışması ona yardımcıdır.

Is It Style or Ideology? (Eisenman, 1993)			
Paragraf 1-8 Anlatı Kesiti: 64/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Pragmatizm İdeoloji Nostalji Eklektisizm Modernist Sofistikeler Nötralite (eleştirel edimin kaybı)	konvansiyonlardaki değişim.	Eleştirel edim
Sınama Eksenini	Mevcut ana duyulan ilgi	Bina etme süreci	Geçmişini yeniden inşa etmek
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Eisenman'a göre bina etme süreci demek olan mimari, uzlaşılarıdaki değişimi algılamaya açık olmalıdır. Pragmatizm, ideoloji, nostalji, eklektisizm, modernizmden birini ya da birkaçını benimsemiş olan mimarının şu anki durumu, uzlaşılarıdaki değişime karşı duyarsızdır. Geçmişini yeniden inşa edip durmaktadır. Ancak uzlaşılarıdaki değişimi algıladığı takdirde, eleştirel bir edime dönüşebilecek ve geçmişin ideolojik kalıplarından kurtulabilecektir.

Confronting the Double Zeitgeist (Eisenman, 1994)			
Paragraf 1-4 Anlatı Kesiti: 65/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mevcut standartlar ve kültür içinde soğurulma	Mevcut Zeitgeist'ı dönüştürme ve bu dönüşümü sürdürme yetisi	mevcut uzlaşılardan yıkılması, dönüştürülmesi ve tarihte kendi zamanına aşkın hale gelmesi iyi mimari ile gereksinim, estetik ve işlev arasındaki ilişkinin zayıflaması
Sınama Ekseni	tipolojisi düşünce-sininin yapısında kesinti	İyi Mimari	geleneksel tipolojiler estetik, işlev ve anlam arasındaki ilişki
	Yardımcı Eden	Özne	Karşı Çıkan

İyi mimari, dönemin ruhuna uygun binalar tasarlamaktan öte, dönemin ruhunu dönüştürme ve bu dönüşümü sürdürme yetisine sahip olunması ile ilgilidir. İyi mimari bu yetiyi ister, onu gerektirir. Mimarın, tarihsel süreci içinde kendi zamanına aşkın hale gelmesi için hissedilen eksiklik, tasarlanan binaların mevcut standartlar ve uzlaşılar içinde, kültür tarafından soğurulması, emilmesidir. Kendi zamanına aşkın olan iyi bir mimarın önündeki en önemli engel geleneksel tipolojilerdir. Geleneksel tipoloji kavramına gönderen, estetik, anlam ve işlev arasındaki ilişkinin bozulmasıdır.

Paragraf 5-7 Anlatı Kesiti: 66/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	tekil dünya görüşünü olanaklı bulan politik yaklaşımlar Papa 5. Sixtus, Haussmann ve Le Corbusier'nin, kendi dönemlerinin statükosunu yansıtan ideolojileri ve çalışmaları	Dünyanın iki bölüme ayrılması (Sırbistan ve Slovakya gibi, toprak, endüstri ve halk ayrımına dayalı geleneksel bölünme / Berlin, New York, Tokyo gibi şehirleri aynı sınıfta toplayan Bilişimsel bölünme)	tekil dünya görüşü ve tekil zeitgeist'in olanaksızlığı kentsel açıdan dünyanın iki bölümde değerlendirilmesi / çift bölünme / çift zeitgeist
Sınama Ekseni	tekil dünya görüşünü olanaklı bulan politik yaklaşımlar Papa 5. Sixtus, Haussmann ve Le Corbusier'nin, kendi dönemlerinin statükosunu yansıtan ideolojileri ve çalışmaları	Dünyanın iki bölüme ayrılması (Sırbistan ve Slovakya gibi, toprak, endüstri ve halk ayrımına dayalı geleneksel bölünme / Berlin, New York, Tokyo gibi şehirleri aynı sınıfta toplayan Bilişimsel bölünme)	tekil dünya görüşü ve tekil zeitgeist'in olanaksızlığı kentsel açıdan dünyanın iki bölümde değerlendirilmesi / çift bölünme / çift zeitgeist
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Dünyanın açıklanma biçimi, dünyanın bölünmesi ve dönemin ruhu kavramları arasında ilişkiler kuran anlatının bu bölümünde, Papa V. Sixtus, Haussmann ve Le Corbusier'in çalışmalarından hareketle ve kendi dönemlerinin statükosunu yansıtan ideolojileri örneğinde, tekil dünya görüşünü olanaklı bulan politik yaklaşımlar eleştirilmektedir. Dünyanın birbirinden farklı bölünme biçimleriyle tanımlanması, tekil dünya görüşünün geçerli olmadığının kanıtı olarak sunulmaktadır. Bu bölünmeler; Sırbistan ve Slovakya gibi, toprak, endüstri ve halk ayrımına dayalı geleneksel bölünme ile Berlin, New York, Tokyo gibi şehirleri aynı sınıfta toplayan Bilişimsel bölünmedir. Bu aynı zamanda tek bir dönem ruhunun olamayacağına gönderir. Kente ve mimarlığa değgin geleneksel unsurların zamanın ruhunu ve dünyadaki organizasyonel çatıkları tanımlamakta yetersiz kalmalarına ve günümüzün bilgisayarlaşmış küresel ağının bu tanımlara aşkınlığına dikkat çekilmektedir.

Paragraf 8-12 Anlatı Kesiti: 67/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	tekil bir dünya görüşüne karşılık gelen tekil estetik talimatlar	İkili bölünmenin ortak kapsayıcılığı (yeni çatılar ve sistemler ile yere bağımlı şemaların birlikteliği)	bilişim mimarisi (yeni çatılar ve organizasyon sistemleri) ile yer yaratma mimarisi (yere bağımlı şemalar) arasında seçim
Sınama Ekseni	Çift düşüncesi (bir arada varoluş) Çift organize oluş ilkesini anlama karşısında mimara düşen sorumluluk; bu ilkeyi nasıl simgeleştirip üstesinden gelineceğini anlamak .	Birbiri üzerine katlanan çift Zeitgeist dönemi Günümüz kavrayışı	İkilik düşüncesi (karşıtlık) çift Zeitgeist düşüncesini yeni bir determinizm biçimi olarak önermek (modernizmin yaptığı gibi) / tekil Zeitgeist düşüncesi / mimarların dönemin ruhunun merhametine bırakılmaları
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Anlatının iki ucunda yer alan kavramlardan, eksikliğe işaret edeni “tekil dünya görüşüne karşılık gelen tekil estetik zorunluluklar” kavramıdır (gönderen). Bu eksik, yukarıda bahsedilen ikili bölünmenin bir arada ele alınması gereğini ortaya çıkartmaktadır. Bu gereklilik, yeni organizasyonel sistemler ile “yer” kavramına bağımlı şemaların birlikte düşünülmesidir (nesne). Bilişimsel mimari ile yer yaratma edimine bağlı geleneksel mimari arasında seçim yapabilir konuma gelinmesi, yukarıdaki gerekliliğin (alıcı) giderilmesi ile mümkün olacaktır. Anlatı, birbiri üzerine katlanan çift Zeitgeist dönemini konu almaktadır. Dolayısıyla bu kavram anlatı parçasının öznesi olarak konumlandırılmıştır. Çift Zeitgeist kavramının nesne eyleyeninin ortaya koyduğu gerekliliği yerine getirmesini engelleyen ikilik (dualite), karşıtlık, tekil Zeitgeist kavramlarıdır. Aynı şekilde çift Zeitgeist düşüncesinin yeni bir determinizm biçimi olarak ortaya konması da bir engelleyicidir. Öznenin istediğini elde etmesine yardımcı olacak kavram olarak da çift (bir arada varoluş) düşüncesinin görüldüğü belirtilmelidir.

Paragraf 8-12 Anlatı Kesiti: 68/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Mimarları yönlendiren tek bir ilke (mekanik paradigma gibi)	çift zeitgeist'in eşsiz olanaklarına açılma	çift zeitgeist düşüncesiyle yüzleşme, uzlaşma ve gelenekleri dengesizleştirme ve tarihi aşma Mimarinin diğer sanatlardan farklılaşması
Sınama Eksenini	Sosyal dönüşüm mekanizması olarak mimari mimarinin zeitgeist tanımlama ve yaratma becerisi /mimaride mekanikten elektronik paradigmaya geçiş	Mimari	geçmişin estetik determinizmi zeitgeist düşüncesiyle ilgisi olmadığı halde eski bir stile, bir tarihi gerekliliğe dönüş
	Yardımcı Eden	Özne	Karşı Çıkan

Anlatıyı başlatan eksiklik durumu, mekanik paradigma gibi mimarları yönlendiren tekil bir ilkenin olması düşüncesidir. Söz konusu tekliliğin çifte Zeitgeist düşüncesiyle yüzleşmeye varacak bağlantılar zincirini başlattığı görülmektedir. Benzer biçimde, uzlaşma ve gelenekleri dengesizleştirme ve tarihi aşma gibi kavramlarla son bulan Bildirişim Ekseninde bu bağlantıyı okumak mümkündür. Bu bağlantının mümkün olabilmesini sağlayan günümüz mimarlığının, geçmişin estetik determinizmler, tarihsel buyruklar demek olan geçmişe ait stiller gibi kısıtlayıcılardan uzaklaşması ve çift Zeitgeist'in eşsiz olanaklarına (nesne) yönelmesi gerekmektedir. Bu yolda, mimarinin sosyal dönüşüm mekanizması olarak çalışması, Zeitgeist tanımlama ve yaratma becerisi ve mimaride mekanikten elektronik paradigmaya geçiş yardımcı unsurlardır.

Architecture and the Zeitgeist: The Problem of Immanence (Eisenman, 1995)			
Paragraf 1-4 Anlatı Kesiti: 69/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Mimarinin geleneksel olarak yere ve insana bağımlılığı	Enformasyon kenti için ne çeşit bir mimari gerektiği sorusu	İnsansız ve topraksız bir ülke-kent'in fiziksel çevresini tanımlamak
Sınama Eksenini	Toprağa ve insanlara dayanan, tarımsal ve endüstriyel yapıların oluşturduğu politik organizasyonlar	Mimari	enformasyonel toplumlar ve kentler
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin geleneksel olarak kavranışı, (mevcudiyetin temsili olarak görülmesinden ötürü) yere bağlı bir etkinlik olması yönündedir. Toffler'in sınıflamasına göre dünya üzerindeki ülkelerin ekonomileri 3'e ayrılmaktadır. Bunlardan ilk ikisi tarımsal ve endüstriyel etkinliklere ve dolayısıyla toprağa ve insan gücüne dayanmaktadır. Mimarinin işte bu şekilde algılanışı ve ekonomik sınıflandırmanın da yere bağlılığı desteklemesi, hemen karşıt düşüncüyü (Toffler'in sınıflandırmasındaki 3. başlık) harekete geçirmektedir: İnsansız ve topraksız bir kentin, fiziksel çevresini tanımlamak. Anlatı bu iki eyleyen kavram arasında oluşmaktadır. Enformasyon kentinin fiziksel çevresinin tanımlanması için, 'mimari' olarak konumlandırılan öznenin, 'enformasyon kentinin ne çeşit bir mimariye gereksinin duyduğu' sorusunu (nesne) yanıtlamalıdır. Özneye bu serüvende yardımcı olan kavram, Toffler'in sınıflamasında belirttiği, enformasyonel toplumlar ve kentler, karşı çıkan ise insan ve toprağa bağlı tarımsal ve endüstriyel organizasyonlardır.

Paragraf 11-12 Anlatı Kesiti: 70/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Uluslararası kapital ağının enformasyon ile ayrı tutulması	Enformasyon düğümlerinden medya aracılığıyla ticari kapital değişimi (medya: TV, radyo, film, yayıncılık ve bu medyanın ilgilendiği sanat ve kültür)	Başka bir Zeitgeist'i öneren yeni bir politik bünyenin oluşması
Sınama Eksenini	medya tabanlı sanat ve kültürün geliştiği, uluslar arası kapital ağı tarafından desteklenen enstitüler ve eğitsel kurumlar	Kamusal ve özel kültürle iç içe geçen yeni bir kamusal ve özel kapital yapısı	Eskiden var olan ve sanatsal-kültürel kurumların kamusal kesimin kapitaliyle desteklendiği (tekil) yapı
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu düğümünde uluslar arası kapital, medya, enformasyon ve kültür - sanat unsurlarının arasındaki ilişkiler ağı ortaya konmak istenmektedir. Anlatının bir eksikliğe işaret eden eyleyeni, eskiden kapital ve enformasyon kanallarının birbirinden ayrı tutulmasıdır. Ayrı kategorilerde yer alan bu iki unsurun birleşmesi, başka bir Zeitgeist (çift zeitgeist) anlayışının gelişmesine yol açmıştır. Çünkü zamanla kamusal ve özel sermaye, medya kanalları ile birleşmiş, medya kanallarını kullanarak sermaye transferleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Dolayısıyla, günümüzde büyük oranda bu medyadan beslenen sanat ve kültür de, medya kanalları aracılığıyla hareket eden kamusal ve özel sermaye ile iç içe geçen bir yapı oluşturmuşlardır. Eskiden ise, sanatla ilgilenen sermaye hem daha kamusaldır hem de medya kanallarını çok fazla kullanmamaktadır. Günümüzde ise hem sermaye, hem de sanat bir enformasyon ortamına gerek duymaktadır. Bu yeni yapı, tekil bir dönemin ruhu düşüncesinden daha farklı başka bir dönemin ruhu (Zeitgeist) düşüncesine göndermektedir. Bu başka Zeitgeist düşüncesinde, her şey birbirinden ayrı ve tek başına bir yapı içinde değil, birbiri üzerine katlanmış daha karmaşık ve çoğulcu bir yapıda ortaya çıkmaktadır.

Paragraf 17-19 Anlatı Kesiti: 71/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	işlevin estetik ile girdiği sebeup - sonuç ilişkisi	iç tutarlılık, (bir düşünceenin kendi dışındaki bir nesne ile ilişkisi göz önünde bulundurulmadan kendi içindeki ilişkiler kapsamında bakıldığında, gerçeğe uygun oluşu) (<i>immanence</i>)	mimarinin kendine özgü bir iç tutarlılık yapısı (<i>immanence</i>) olduğu düşünceci (sebeup-sonuç ilişkisiinden ödtün almamış olduğu iç tutarlılık)
Sınama Eksenini	Yer yaratan mimariden, enformasyon mimarisine doğru olan paradigma değışikliğı Sebeup – sonuç ilişkisi tarafından bastırılan, mimarinin kendi içinde yer alan iç tutarlılık olasılığının açığa çıkması.	Mimari	politik estetizasyon / Zeitgeist’a yanıt
	Yardıı Eden	Özne	Karşı Çıkan

Anlatının bu kesitinde eleştirilen kavram “iç tutarlılık” kavramıdır. Felsefede imanent gerçeklik kavramında ele alındığı üzere “iç tutarlılık = imanens” kendi dışında herhangi bir nesne ile ilişki kurmaksızın, bir düşünce biçiminin kendi içindeki tutarlılığı, kendi iç ilişkilerindeki tutarlılık olarak tanımlanır. Mimarinin geleneksel anlamdaki “iç tutarlılığı”, sebeup sonuç ilişkisine dayandırılmaktadır. Bu anlatıda işaret edilen eksiklikler (gönderen). Çünkü sebeup – sonuç ilişkisi mimarinin içinde değil dışında yer alan bir ilişkiler yapısıdır. Bu anlamda mimari, “iç tutarlılık = *immanence*” kavramına yönelmeli ve gerçekten kendine ait bir iç tutarlılık yapısı oluşturmalıdır. Mimarinin kendi iç tutarlılığı olması olasılığını görünür kılarak yardıı eden, yer yaratan mimarlıktan, enformasyon mimarisine doğru yapılan paradigma değışimidir. Belli bir dönemin ruhu artık o dönemi açıklamaya yetmiyorsa, dönemin yen için yeni bir ruh belirleyerek onu eskisine yanıt olarak belirleme ve bunu determinist bir çerçevede yapma, belli estetik görüşleri yüceltme, mimarinin kendi iç tutarlılığına yönelmeye karşı çıkan; bu iç tutarlılığı, aynı sebeup sonuç ilişkisi gibi baskıla

unsurlar olarak konumlandırılmıştır.

Post – Critical Architecture (Eisenman, 1997)		
Anlatı düğümü: 1 Anlatı Kesiti: 72/81		
	Gönderen	Nesne
Bildirişim Eksenini	(Kendini eleştirel bir edim olarak gösteren, politik ve sosyal konumların içinde yer alan yada bu konumları üreten ideolojik mimari) Fransız Devriminden beri süre gelen ideolojik mimarlık	İdeoloji Eksikliği 200 yıllık eleştirel mimari geleneğini sürdürmek için gereken enerjinin eksikliği
Sınama Eksenini	doğu komünizminin çöküşü ve beraberinde uluslararası kapitalin egemenliğini getirmesi	(çalışan ve hükmeden sınıf, doğu-batı vb) İkili karşıtıklardan kaynaklanan eski ideolojik mücadeleler Biçimin (mimarinin), toplumsal sorunları düzeltmeye olan inanç
	Yardımcı Eden	Özne
		Karşı Çıkan

Fransız devriminden beri mimari, kendini eleştirel bir edim olarak göstermiş, politik ve sosyal durumlar içinde yer almış ya da bu durumları üretmiştir. Mimarinin ideolojik yönüne işaret eden bu husus, komünizmin çökmesiyle ve uluslar arası kapitalin egemenliğini ilan etmesiyle son bulmuştur. Böylece Eleştirel mimari ideoloji eksikliği ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucu olarak, 200 yıldır olageldiği biçimiyle, eleştirel mimari geleneğinin sürdürülmesinde motivasyon eksikliği yaşanmaktadır. Çünkü eskisi gibi bu motivasyonu sağlayacak, çalışan ve hükmeden sınıflar gibi ikili karşıtıklara dayanan, eski ideolojik mücadeleler yoktur. Aynı şekilde, biçimin (mimarinin) toplumsal sorunları düzeltmeye olan inanç da ortadan kalkmıştır. Sol kısmımdaki tablosal gösterimde, yukarıdaki anlatımda yer alan kavramların eysensel rollere göre nasıl dizilebileceği görülmektedir.

Anlatı düğümü: 2 Anlatı Kesiti: 73/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mimarinin anlam taşıması gerektiğine dayanan önerme	anlamın nasıl üretileceğinin gözden geçirilmesi.	“mimarinin anlam içermesi gerekli midir?” sorusunun sorulmaya başlanması
Sınama Ekseni	insanın enformasyonla ve onun iletilme biçimleriyle girdiği mücadele Karşı çıkacak ya da propaganda yapacak ideolojisi olmayan mimari Mimarinin ikonografik işlevini yitirmesi /	Mimari	insanın doğayla mücadelesini imgeleyen mimari biçimler Mimarinin biçimlendirilmiş bir şey olduğu için hep başka bir şeye benzeyeceği dolayısıyla anlam taşımaya karşı duramayacağı düşüncesi
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin anlam taşıması gerektiğine dayanan önerme ile hissedilen eksiklik, anlamın nasıl üretileceğinin gözden geçirilmesi durumunda belli bir adrese ulaşabilecektir. Bu adres , “artık mimarini anlam içermesi gerekli midir?” sorusunun sorulmaya başlamasıdır. Özne olarak mimarinin kendisi, anlamın ne olduğu üzerine sorular sormaya başladıkça, anlamın gerekliliğini sorgular bir konuma gelmektedir (diğer metinlerde de sözü geçen, “anlamın kendini tüketmesi, anlamın kendi üzerine kapanışı”). Sürecin bu yönde işlemesine yardım eden husus, eskiden olduğu biçimiyle, mimari biçimlerin, insanın doğayla girdiği mücadeleyi imgelemesi değildir. Tam tersine, bu sürece yardım eden, insanın doğayla mücadelesinin yerini alan, enformasyonla ve onun iletilme biçimleriyle girdiği mücadeledir.

Anlatı düğümü: 3 Anlatı Kesiti: 74/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	mimarinin iki kutup arasında sıkışıp kalmışlığı Altyapı olarak mimari X anlam taşıyan mimari (biçim)	yüzleşilmesi gereken sorular (art-eleştirel mimarinin ne olduğu / günümüz söylemlerinin art eleştirel mimariyi tanımlayıp tanımlayamayacağı / anlamı nesneden ayırma ediminin sonucunda ortaya çıkan biçimlerin neye benzeyeceği)	bir başlangıç noktası olarak mimarinin sadece kendi eşsiz varoluş olasılığına sahip oluşu Belli bir kurala işaret etmeyen mimari
Sınama Ekseni	kendine meşruiyet sağlayan uzlaşımsal modellerden kopartarak nesnelerin tekilliklerini korumak Bois ve Krauss'un "Biçim: kullanım kılavuzu" başlıklı sergisi	Art-eleştirel mimari (günümüzün mimarisi) Günümüz kavrayışı	Mimarinin mevcut meşruiyet kaynakları Mimarinin, kendi sosyal işlevi olan anlam ve kullanımı bünyesinde taşıması
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimarinin ya da mimari biçimin ulaşması istenen konuma açık bir biçimde işaret edilmektedir. Başlangıç noktası olarak mimarinin, bünyesinde ne kullanım ne de anlam taşıyan bir unsur olarak görülmesidir; onun yerine mimarinin kendi eşsiz varoluş olasılığıyla yalnız bırakılması önerilmektedir. Eşsiz, çünkü ulaştığı bu konumda mimari iki kutup arasında sıkışıp kalmış olmaktan (alt yapı olarak mimari, ya da anlam taşıyan mimari gibi) kurtulacaktır. Tüm bunlar, günümüzün mimarisi olarak nitelenen eleştirellik sonrası (art-eleştirel: post-critical) mimarinin konusu alanında gerçekleştirilebilecek olan işlemlerdir. Bu nedenle, art-eleştirel mimari özne olarak konumlandırılmıştır. Anlatıda ulaşılması istenen hedef durum için, art eleştirel mimarinin kendinin ne olduğu, eleştirel mimari söylemlerin kendini tanımlayıp tanımlayamayacağı, anlamı nesneden ayırma ediminin sonucunda ortaya çıkan nesnenin neye benzeyeceği gibi sorularla yüzleşmesi gerekmektedir. Öznenin bu isteğini yerine getirmeye yardımcı olan, nesnelerin tekilliklerini, kendine meşruiyet sağlayan uzlaşımsal modellerden kopartarak korumak düşüncesidir (Bois ve Krauss'un sergilerinde açıkladıkları biçimiyle). Çünkü bu meşruiyet kaynakları, mimarinin anlamla yüklenmesini sağlamakta ve art eleştirel mimari kavramının oluşmasını ve kendi sorularını oraya koymasını engellemektedir.

Notes on Conceptual Architecture: Towards a Definition (Eisenman, 2001)			
Paragraf 1-3 Anlatı Kesiti: 75/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Mimarlık düşüncesinin merkezinde yer alan Kavram sorunu	Süreç ve nesne sorunu	Kavramsal mimarinin tanımlanması
Sınama Eksenini	Terimin ve çağrıştırdıklarının netleştirilmesi Sanatın kavramsal yönü Mimaride neyin kavramsal olduğunun ayrımı	Mimaride kavramsal olan	Kavramsal olanı 'Avant Garde' olarak tanımlama
	Yardımcı Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimaride kavramsal olan, kendini tanımlayabilmek için süreç ve nesne sorununa yönelmeli ve onu inceleme kapsamı altına almalıdır. Ancak bu şekilde mevcut olan mimarlık düşüncesinin merkezindeki kavram sorunu aşılıp, kendin tanımlayabilecektir. Bunu basitçe, "sanat ve mimaride kavramsal olan Avant Garde'tır" diyerek gerçekleştiremez. Tersine bu şekilde kavramsallıktan uzaklaşmış olur.

Paragraf 4-5-6 Anlatı Kesiti: 76/81			
Gönderen		Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Nesnelerin algısal yönü (görsel / duyusal)	Kod (düzgü) Dıştaki bir gösterge sistemi (içkin veya dışkın)	Nesnelerin kavramsal yönü (zihinsel)
Sınama Ekseni	Dışkın kod (Bilinen bir gösterge sisteminin temsili)	Fiziksel biçim (Nesneler)	İçkin kod
Yardım Eden		Özne	Karşı Çıkan

Fiziksel biçimler, ya da nesneler, herhangi bir düzgülüye göre düzenlendikleri takdirde kavramsal yönlerini ortaya koymuş olurlar. Nesnelerin sadece algısal yönleriyle değerlendirilmeleri, onları zihinsel bir etkinlik olmaktan uzaklaştıracaktır. Nesneleri kavramsal öğeler haline getiren, kendi dışında yer alan bir gösterge sisteminin temsiliyle yani dışkın bir düzgüsel yapıyla ilişkilendirmektir.

Paragraf 6 Anlatı Kesiti: 77/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Ekseni	Fiziksel mevcudiyet	Evrensellik potansiyeli	Kavramsal nitelikli kullanımlar
Sınama Ekseni	Fiziksel mevcudiyete içkin kod	Fiziksel biçim	Duyusal unsurların yok sayılması arzusu ve geleneksel biçim / işlev ilişkisi
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Fiziksel biçim, kendi içindeki evrensellik potansiyelinin farkına varıp bunu hedeflediğinde, kavramsal nitelikli olduğu yönündeki bir değerlendirmeye konu olabilir. Nesnelerde bu başırlamadığı sürece fiziksel mevcudiyetleri kapsamında değerlendirilmeye mecburdurlar. Bu türden bir evrensellik potansiyelinin ortaya çıkartılabilmesi, fiziksel bir mevcudiyete ilişkin bir düzgü sistemi üzerinde işlemler gerçekleştirmekle daha olanaklıdır. Biçim ve işlev ilişkisinin öne çıkartılması, söz konusu evrenselliğin eldesine engel teşkil etmektedir.

Paragraf 7 (a) Anlatı Kesiti: 78/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	entelektüel deneyim aracı olarak nesne	Entelektüel ya da kavramsal deneyim	Hem biçim hem anlam olarak nesne
Sınama Eksenini	dil	Sanat nesnesi	nesne
	Yardımlı Eden	Özne	Karşı Çıkan

Sanat nesnesinin entelektüel ya da kavramsal bir deneyime konu olabilmesi için dilsel yapılardan yararlanılabilir.

Paragraf 7 (b) Anlatı Kesiti: 79/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Kavramsal Olmayan (nesnenin mevcudiyeti, fiziksel gerçek / fenomen)	Fiziksel mevcudiyeti olan Bir nesne hakkında, var olsa da olmasa da bir fikir sahibi olmak	Kavramsallık
Sınama Eksenini	Estetik Niyet	Mimarlık veya sanat	Biçim içine kasıtlı olarak konmuş olan Kavramsal yapı
	Yardımcı Eden	Özne	Karşı Çıkan

Mimarlık veya sanat, kendi nesnesi hakkında var olsa da olmasa da bir fikir sahibi olduğu takdirde kavramsallaşır. Bu gerçekleşmez ise sadece fiziksel mevcudiyeti ile (görgül özellikleriyle) değerlendirilebilir. Mimarlık ya da sanat nesnesinin kavramsallaştırılması yönünde estetik niyet önem taşımaktadır. Biçim içine kasıtlı olarak yerleştirilmiş kavramsal düzgüler, gönderenler ise onu kavramsal yapamamaktadır. Eisenman bu kesitle (ve bu kesite kadar) mimarlık veya sanat nesnesinin çağrışımsal düzlemdeki (gösterilenler, kavramlar) terimlerle ilişkilendirilmesinin, sanıldığı aksine, onu kavramsallaştırmaya yetmeyeceğini belirtmektedir. Bunun için mevcudiyeti olan fiziksel biçim yine fiziksel mevcudiyete ilişkin düzgülerle birleştirilmelidir.

Paragraf 8 Anlatı Kesiti: 80/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Herhangi bir nesne (Sanat olmayan)	Bağlamın değişmesi (nesnenin dışı)	Sanat nesnesi (sanat)
Sınama Eksenini	Fiziksel gerçekliğin kavramsal yönü	Estetik niyet	Nesnenin estetik nitelikleri Kavramsallığın sonuç nesnede realize edilmesi
	Yardımcı Eden	Özne	Karşı Çıkan

Estetik niyet, sanat nesnesini herhangi bir nesneden farklı bir konuma getirir. Çünkü bir anda içinde bulunduğu bağlamı değiştirir. Fiziksel gerçekliğin kavramsal yönü, estetik niyetin oluşmasına yardımcıdır ancak nesnenin kavramsallığının sonuç nesnede realize edilmesi, yani nesnenin estetik nitelikleri, herhangi bir nesnenin bağlamının değişerek sanat nesnesine dönüşmesi için yeterli değildir.

Paragraf 9 Anlatı Kesiti: 81/81			
	Gönderen	Nesne	Alıcı
Bildirişim Eksenini	Herhangi bir nesne (Sanat olmayan) Sanat nesnesi (sanat)	Herhangi bir biçim içinde yer alan doğal bağıntılar	Sanat nesnesi (sanat)
Sınama Eksenini	Gözlemci için görünür olan kavramsal unsuru ifade etmenin yollarını bulma	Kavramsal niyet	Biçimin dışında yer alan göstergeler
	Yardım Eden	Özne	Karşı Çıkan

Kavramsal niyet, gerçekten kavramsal bir nitelik sergileyebilmesi için, herhangi bir biçimde yer alan ve doğal olarak nitelenen bağıntıları irdelemelidir. Gözlemciler için görünür olan herhangi bir kavramsal unsuru ifade etmek (ki burada kavramsal unsurun görünür olması önemlidir) herhangi bir nesnenin sanat nesnesi olarak değerlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Biçimin dışında yer alan göstergelerle uğraşmak, yani fiziksel biçimi, biçimi olmayan göstergelerle birleştirmek (çağrışımsal düzlemde yer alan terimlerle yani kavramlarla birleştirmek) , nesnede kavramsal niteliğin oluşmasını engelleyicidir.

Ek 2 Kavram İndeksi

Simge	Kavram
A	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar
A _b	Soyut, abstre
A _b x	Somut
A _e	Estetik, estetik niyet, estetize etme, estetikleştirme, güzellik (aesthetics, aesthetic intention, aestheticizing, beauty)
A _e x	Estetik, estetize etme, estetikleştirme, güzellik kavramlarının olumsuzlanması
A _{Ei}	Eisenman'ın mimarisi
A _g	Avant Garde
A _{rt}	Sanat
A _u	Otantiklik, orijinal değeri olan, belli bir kökne ait olduğu bilinen, doğru ve gerçek olan (Authentic)
A _u x	Otantik olmayan, otantik olmayı otantikleştirmeye çalışmak, banal olan, otantik yapılmaya çalışılan banal (authenticization, authorial, authoriality, authorizing, authorization)
B	Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni (other, new, different, alternative), değişik, değişim
B _e	İnanç, itikat
B _i	Varlık, var oluş (being, existence)
B _u	Bina etme bina (build, building)
C	Klasik Dönem (classical), geleneksel mimari, mimarinin kurumsallaştırıcı yönü
C _x	Klasik dönem dışı, klasik dönemin, gelenekselliğin olumsuzlanması,
C ₁	Rönesans
C ₂	Geç 18.yy
C ₃	Modern, Hegel'in belirlediği biçimde modernizm
C ₃ x	Modern ya da modernist olmayan, modernin ya da modernizmin olumsuzlanması, gerçek post modernizm, Eisenman'ın belirlediği anlamda post modern, Derrida'nın değimiyle Post Hegelgil paradigma. Dolayısıyla Klasik olanın da dışına çıkma, klasik dönemin sürekliliğinin sonu ve olumsuzlanması)
C ₄	Post Modern (Modernizmi aşma çabaları, C bir anlamda sahte post modernizm)
C ₅	Aydınlanma Çağı
C ₆	Aydınlanma Çağı Sonrası
C _a	Neden, bellibir nedene bağlı, nedensellik (cause, casuality)
C _a x	Nedensiz (arbitrary)
C _{ap}	Kapital, uluslar arası, özel sermaye
C _{ap} x	Kamusal sermaye
C _{en}	Merkez, merkezcilik (center, centrism)
C _{en} x	Merkezsiz (decentralism), merkez ya da merkezcilik düşüncesinin olumsuzlanması
C _{lo}	Kapanma, kapalılık, kapanış (enclosed, closure)
C _{lo} x	Kapanmama (disclosure)
C _m	Kompozisyon, kompozisyonel
C _m x	Dekompozisyon, dekompozisyonel
C _o	İçerik
C _{ode}	Kod, düzgü
C _{oe}	Bir arada var olma, çift düşüncesi(coexistence, double)
C _{oe} x	Karşıtlık, ikilik, ayrılık (contradiction, duality)
C _{on}	Bağlam (context)

Simge	Kavram
C _p	Karmaşıklık
C _p x	Karmaşıklığın azalması ya da olumsuzlanması, basitlik
C _r	Eleştiri, eleştirel
C _s	Geleneksellik; geleneksel unsurlar
C _t	Kent, kentsel
C _t x	Kentsel olmayan
C _{ult}	Kültür
D	Diyalektik
D _x	Diyalektik olmayan, diyaletkrğin olumsuzlanması
D _c	Discourse
D _{ef}	Tanım, tanımlama (define, definition)
D _f	Farklılık, ayrışım, ayırt etmek, ayrı (difference, differential, distinction, distinct)
D _f x	Farklılık, ya da ayrışım içermeyen (nonxdifferential) , farklılık ya da ayrışımın olumsuzlanması, aynılık
D _i	İlahi (divine)
D _i x	Dünyevi (secular)
E	Elektronik, elektronik paradigma, bilgisayar, IT teknolojisi
E _x	Elektronik ya da elektroik paradigmanın olumsuzlanması, mekanik paradigmaya gönderme
E _{du}	Enstitü ve eğitim kurumları
E _f	Sonuç, etkili (effect, effective)
E _f x	Algısal, duygusal, duygusal etki (affect, affective)
E _n	Çevre
E _x	Deneyim
F	İşlev, işlevsellik, işlevsel olan, kullanım, kullanımı kolay (function, functionality, functional, use, useful)
F _d	Katlanmışlık kavramı, iç ve dış arasında kesintisiz bir devamlılık olması (Fold)
F _g	Figüratif, betimsel, betimleme, beti, gösterimsel beti (figure, figurative, figuration, representational figure)
F _g x	Betimsel olmayan (nonxfigurative), betimselliği olumsuzlayan, retorik betimleme (rhetorical figure)
F _o	Biçim, biçimsel
F _o x	Biçimin ya da biçimselliğin olumsuzlanması
G	Gerçeklik, Hakikat, Realite
G _x	Gerçeklik değeri taşımayan
G _b	Küresel, dünyanın bütününe ilgilendiren
G _b x	Küreselliğin olumsuzlanması
G _e	Geometri, geometrik
G _r	Grid, kartezyen mekan ve düzlemler (gridded space, cartesian space)
G _r x	Grid ya da kartezyen mekan anlayışının olumsuzlanması, katlanmış mekana gönderme, prüzsüz mekan (smooth space)
H	Tarih, tarihsel
H _e	Heuristic
H _r	Hiyerarşik, hiyerarşi
H _r x	Hiyerarşik olmayan, hiyerarşinin olumsuzlanması
H _u	İnsan, insana ait
I	Enformasyon, bilgi, bilişim

Simge	Kavram
I _c	İçsel (intrinsic)

I _e x	Dışsal (extrinsic)
I _d	İdeal, ideoloji, ideolojik
Simge	Kavram
I _d x	İdeal olmayan
I _m	Immanence (olası mevcudiyetlerin izi, iç tutarlılık, dışarıdaki bir nesneye bağlı olmadan kendi içinde tutarlı olma)
I _n	Kimlik
I _n x	Kimliğin yadsınması
K	Kavram, kavrayış, kavramsallaştırma, biliş, (concept, conceive, conception, cognition)
K _x	Algı, duyu organlarıyla algılama,
L	Mantık, akıl (logic, ratio)
L _n	Dil
L _{oc}	Mimarinin anlam, işlev, barınma, taşıyıcılık, kapalılık, yere ve zamana özgünlük gibi yerleşikleşmiş kavramları ve bu kavramları yerleşikleştirici yönü.
L _{oc} x	Mimarinin yerleşikleştirici yönünün bozulması, olumsuzlanması.
L _r	Rasyonellik, akla ve mantığa uygunluk, akıl, zeka (rationality, rational, logical, mind, intellect, intellectual)
L _r x	İrrasyonellik
M	Anlam, geleneksel anlamlandırma biçimleri, eğretilme, düzdeğişmece (meaning, signification, metaphor, metonymy)
M _x	Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması, catachresis: sözcükleri bilerek yanlış anlamıyla, yanıltmacı biçimde –paradokslu x kullanma ör: buz gibi yakan)
M _c	Mekanik paradigma, elektronik paradigmanın olumsuzlanması
M _c x	Mekanik paradigmanın olumsuzlanması, elektronik paradigmaya gönderme
M _d	Medya, ortam (media)
M _e	Bellek, geçmişe ait mevcudiyetler
M _o	Hareket, hareket halinde olan, dinamik
M _o x	Duran, durağan olanı durağanlık, statik
M _s	Kitle
M _v	Çok anlamlılık, çoğulculuk, ikili karşıtlıklar arasındalık,,diyalektik karşıtlıkların bulanıklaşması (multiplicity, multivalence, blurring, betweenness, in between),
M _v x	Tekillik, iki ya da tek anlamlı, ikili karşıtlık (singularity, binary oppositions, univocal, univocality)
N	Doğal, kendiliğinden olan, a priori, (natural, self evident, a priori)
N _x	Kurmaca, kurgusal, yapay, doğal olmayan, konvansiyonel, uzlaşıya dayalı (fictional, artificial, unnatural, conventional) .
N _a	Anlatı, anlatısal
O	Köken, kaynak, başlangıç
O _x	Kökensizlik, kökenin sonu, köken ya da başlangıç kavramlarının olumsuzlanması, geleneksel içeriklerinin bozulması, başkalaşması
O ₁	Son, varış noktası, bitiş
O ₁ x	Sonu olmama, sonun sonu, son kavramının olumsuzlanması, geleneksel içeriklerinin bozulması, başkalaşması
O _b	Nesne
O _b x	Nesne olmayan, nesne odaklı olmayan, nesnenin bütünlüğünü yadsıyan
O _r	Düzen, örgütlenme, organizasyon (Order, organization)
O _r x	düzen ve örgütlenmenin olumsuzlanması

Simge	Kavram
-------	--------

P	Mevcudiyet, mekan ve zamana özgü olma, mekan ve zamanda yer kaplama (presence, time and space specifity)
P _x	Mevcut olmama, yokluk, mekan ve zamana özgü olmama (Absence)
P _l	Yer kavramı, yer kavramına bağlılık (place, topos, placexbound)
P _{lx}	Yer kavramının olumsuzlanması (atopos, atopia, non blacexbound)
P _o	Bina programı
P _{ox}	Bina programının olumsuzlanması
P _{ol}	Politika, politik, politik yaklaşım
P _{olx}	Politikanın ya da politik yaklaşımların olumsuzlanması
P _{os}	Olasılık
P _r	Süreç, işlem
P _{ro}	Sorun, sorunsal, sorunsallaştırma (problem, problematic, problemmatize)
R	Temsil, gösterim, gösterimsellik (representation, representational)
R _x	Temsili / gösterimsel olmayan (nonxrepresentational), retorik
R _d	Okuma
R _d	Geleneksel okumalar
R _e	geri getirmek, canlandırmak (restore, resurrect, revitalize, revival)
R _{ex}	Canlandırma, geri getirmenin olumsuzlanması
S	Simülasyon
S _x	Desimülasyon
S _b	Özne
S _{bt}	Özdek, özdeksel, algı organlarıyla algılanabilen ve daha küçük parçalara bölünebilen
S _c	Ölçek, insan boyutları, insan ölçüleri, insan ölçeği, insan biçimcilik, insan merkezcilik (Scale, human dimensions, human sice, human scale, anthropomorphism, anthropocentirsm)
S _{cx}	Ölçekleme, arazideki farklı boyut ve konumdaki mimari öğeleri ,farklı ölçeklerde büyültüp küçültürük, birbiri üstüne bindirme (Scaling)
S _d	Gösterilen
S _{dx}	Gösterilenin olumsuzlanması (gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması)
S _f	Gösteren
S _{fx}	Gösterenin olumsuzlanması (gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması)
S _g	Çatışma, mücadele (contradiction, struggle)
S _h	Barınma, barınak (shelter)
S _{hx}	Barınma, barınak düşüncesinin olmsuzlanması, kavramla yüzleşilmesi, kavramda bastırılmış olan anlam(ların) ortya çıkartılması
S _i	Arazinin bir başlangıç ögesi olarak kullanılması, tasarım alanının geleneksel yorumu
S _{ix}	Arazinin bir başlangıç noktası olarak kullanımını olumsuzlama, arazideki izlerin okunması, metin olarak arazi kavramı, tasarım alanının retorik okuması
S _l	Denge, stabilite
S _{lx}	Dengesizlik, instabilite
S _n	Gösterge
S _{nx}	Göstergenin olumsuzlanması (gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması)
S _{os}	Sosyal
S _{osx}	Bireysel
S _p	Mekan
S _r	Standart, standartların kültür içinde soğrulması
S _{rx}	Standart düşüncesinin olumsuzlanması
S _t	Strüktür, yapı, yapısal ilişkiler, yapısalıcı, yapısalcılık, iç ilişkiler, bağlantılar sistemi.

Simge	Kavram
S _{tx}	yapısal ilişkilere işaret etme, yapısal ilişkileri açığa çıkartma, yapısal ilişkileri bozma,

	kurgu bozum, dekonstrüksiyon.
S_{up}	Üst üste bindirmek Superpose etmek
S_{yb}	Simge, simgesel
$S_{yb}x$	Simge ya da simgesel olanın olumsuzlanması
T	Zaman, zamana bağımlı, zamanın doğrusallığı içinde yer alan
T_x	Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığı içinde yer almak zorunda olmayan
T_a	Dönüşüm, dönüşümsel (transform, transformational)
$T_{a}x$	dönüşümsel olmayan, dönüştürülmemiş (nonxtransformational)
T_c	Süreklilik, ileri gitme; ilerleme; gelişme (continuity, progress, progressive, progression)
$T_{c}x$	Süreksizlik (discontinuity)
T_f	Gelecek
T_n	Yaşanan an, şimdi
T_p	Geçmiş
T_r	Doğru, doğruluk, doğrulama (true, truth)
$T_{r}x$	Yanlış, yanlışlık, hata (error)
T_{rc}	İz (trace)
T_y	Tip, Tipoloji, tip biçimler
$T_{y}x$	tipolojiyi y ad atıp biçimleri yadsıma, olumsuzlama
U	Evrensel
U_x	Evrensel olmayan
V	Değer, değer taşıyan, değer atfedilmiş
V_x	değer atfetmeme, değer kavramının olumsuzlanması
V_i	Vizyon:görüşün, görmeyi düşünmeyle ilişkilendirilmesi (seeingxmind construct)
$V_{i}x$	Vizyon kavramının olumsuzlanması, geriye bakma (gaze back)
V_o	Oylum (hacim)
W	Yazma (Writing)
X	Metin, yazı (Text), ikinci dil
X_x	onaylanmış yazı, yetkilendirilmiş yazı (authorial texts)
Z	Zeitgeist, dönemin ruhu, tek bir zeitgeist olması düşüncesi, belli bir dönemin tek bir ruh ile temsili
Z_x	Birden fazla dönemin ruhu olduğunu kabul etme, çift zeitgeist

Ek 3 Kavramların eyleysel işlevlere ve anlatı kesitlerine göre dağılımı

Anlatı Eksenini No	ÖZNE								
1	A								
2	A	C ₁₋	C ₂₋	C ₃₋	C ₄₋				
3	A	C ₁₋	C ₅₋	C ₆₋	C ₃₋				
4	C ₁₋	C ₆₋	C ₃₋	C ₄₋					
5	T-								
6	B	M ₀	A						
7	B	M ₀	A						
8	B	R							
9	O	B	N-	N-	O	N-	O	C-	O
10	C _m	Ta	D-	Tc-	P _r	O _{b-}			
11	A	X							
12	R _d	S _b							
13	T _n	A	T-	R-	O _{b-}	N	Ca-		
14	A								
15	A	O _b							
16	B	O _b	T _c	B	O _{b-}	Tc-			
17	B	O _b	O _r	B	O _{b-}	O _{r-}			
18	C _{m-}								
19	C-	C _{m-}	T _{c-}	T _{a-}	H _e				
20	O _b								
21	A	D _c							
22	Sc-								
23	T _c								
24	X	A							
25	T _{c-}	R-							
26	S _{b-}	S _{t-}	M-						
27	C-								
28	F _{g-}								
29	R-	F _{g-}							
30	S _{r-}	S _r							
31	F _{g-}								
32	X	B							
33	S _{up}	S _{r-}							
34	S _{up}								
35	F _{g-}	T _{r-}	X						
36	F _{o-}								
37	A-								
38	A								
39	N-	T _{r-}	L _{oc-}						
40	A								
41	A								
42	A _u								
43	A _u								
44	A _u								

Anlatı Ekseni No	ÖZNE								
45	A								
46	A								
47	A _v								
48	A								
49	A								
50	S _n								
51	M _v -								
52	L _{oc} -	X							
53	A								
54	A								
55	A								
56	A								
57	A								
58	A								
59	A _{Ei}								
60	A								
61	S _b	K							
62	V _r -	F _d							
63	V _r -								
64	B _n								
65	V	A							
66	G _b								
67	Z-	C _{oe}							
68	A								
69	A								
70	B	C _{ap} -	C _{ap}	S _t					
71	A								
72	C _r	A							
73	A								
74	C _r -	M	T _n	K					
75	A	K							
76	P	F _o	O _b						
77	P	F _o							
78	A _{rt}	O _b							
79	A	A _{rt}							
80	A _e								
81	K								

Anlatı Ekseni No	NESNE										
45	T _r -	L _{oc} -									
46	C-	M _v									
47	P-	P _r									
48	X										
49	X	T _r									
50	B	S _r									
51	L _{oc} -										
52	O-	N	L _{oc} -								
53	X	R _d	L _{oc} -								
54	X	S _{up}									
55	X	L _{oc} -									
56	0										
57	M-	S _n -	S _r	S _d -							
58	B	P	P-								
59	B										
60	S _b	S _c	V _r								
61	F _d	S _p	V _r								
62	R-	S _p									
63	K-	S _p									
64	B	N-									
65	Z	T _a	Z-								
66	D	G _b									
67	C _{oe}										
68	Z-										
69	I	E	C _t	A							
70	E	M _d	C _{ap}	A _{rt}	C _{ult}						
71	O _b -	I _c	G	I _m							
72	I _d -										
73	M-										
74	C _r	A	M-	O _b -	F _e -						
75	P _r	O _b	P _{ro}								
76	S _n	Code	I _c	I _c -							
77	U										
78	L _r	K	Ex								
79	P	O _b	B _i	B _r -	I _d						
80	B	C _{on}	I _c -	O _b							
81	F _o	I _c	N	S _t							

Anlatı Ekseni No	Gönderen							
1	C	C ₃						
2	S							
3	B _e	O ₁ -	F _g	M	M	V	N _t	
4	T	-S						
5	C	T-	T-	S				
6	T _r	C	V	D _r	G	G-	S	A
7	C							
8	C	A						
9	C	T	K	O	O1			
10	H	O1-						
11	R	O						
12	A	I						
13	I _d	T _f	T _p					
14	T _n	O ₁						
15	T _v	I _d	O	N	A _b			
16	N _a	H	T _c	H				
17	H _r	Df-	Cp-	I _d	N	Mv-		
18	T _c	H						
19	T _f	T _c	O _b	M	C _m	T _a		
20	O _b	N						
21	A	S _c						
22	P	O	V	C _{en}				
23	P	O	T _c	P _r				
24	S _i	P	O	V	P _o	A _e	O _b	R
25	M _v -							
26	A	C _{en}						
27	A	C	P					
28	C _{ult}	H	T	M				
29	R							
30	F _g							
31	C ₄ -							
32	S _c	V	A _e	M				
33	S _i							
34	P ₁							
35	M _o -							
36	M							
37	C4							
38	C	C ₃						
39	S _c	O	P	N	C			
40	D	V	M _r -					
41	L _{oc}	P ₁						
42	G	P						
43	A _n -							
44	S	A _n -	G-					

Anlatı Ekseni No	Gönderen							
45	A _r -	S						
46	O _b	T _r	P _o	L _r				
47	D							
48	O	V	L _g					
49	M _v -							
50	T _c							
51	X-	M _v -	M _o -	O _b				
52	B-	X-						
53	M _v -	O _b	R					
54	C	X-	R _d					
55	X-							
56	0							
57	P	P-	D					
58	P	S _n						
59	0							
60	V _i	L _r						
61	S _p	N	H _r					
62	S _p	F	S _t	M				
63	S _b	C						
64	C _r -							
65	S _r							
66	M _v -	I _d	P _{ol}					
67	M _v -	G _b	A _e					
68	M _c							
69	C	P _i	S _{os}	A				
70	C _{ap}	E	D _f					
71	F	A _e	C _a	E _f				
72	P _{ol}	C _r	S _{os}	I _d	A			
73	M							
74	M _v -	M	F _o					
75	A	C _{en}	K	P _{ro}				
76	O _b	K-						
77	P							
78	L _r	Ex	O _b					
79	K-	O _b	P					
80	A _{rt} -	O _b						
81	O _b	A _{rt} -						

Anlatı Ekseni No	ALICI					
1	C-					
2	T _n	M	T _r			
3	T _r	O	L _r			
4	T-	O ₁	R _e			
5	U-	T-				
6	S-	T _r -	V-	D _f	G	G-
7	N-					
8	C-	X	R _d	A		
9	T-	R _e	O-	O1-		
10	N-	T _f	O1-			
11	R-	F	Ic	Pr		
12	A	X	R _d			
13	T-	S _p				
14	B	T	C ₄			
15	C-					
16	C _r	H				
17	D _f	Ob-	Ty-			
18	Te-	T _{re}				
19	Ob-	St-				
20	Cm-	Ob-	M-			
21	Sc-					
22	O-	P-	Sl-			
23	P-	I _m	M _e	T _{re}		
24	M _e	I _m	Fg-	D _e		
25	T					
26	A	G				
27	C-	M-				
28	S _n -					
29	R-					
30	F _g -					
31	C ₄					
32	F _g -					
33	S _c -	P-				
34	P _f -					
35	M _o					
36	M-	S _n -				
37	C-	C ₃ -				
38	L _{oc} -					
39	M _v -	Z-				
40	C-	C ₄ -				
41	M _v -					
42	A _n -					
43	A _n	G				
44	O					

Anlatı Eksen No	ALICI					
45	B	A _n				
46	B	X	M _v			
47	B	A _n	D _f			
48	M-	C-				
49	M _v					
50	M _v	T _c -				
51	X	T-	M _v			
52	B	X				
53	L _{oc} -	P-	T-	T _c -	S _p -	
54	M _v	X	L _{oc} -			
55	C-					
56	0					
57	M _v	B	P	P-		
58	D-	B				
59	B	F-	S _f -	A _e -	M-	
60	V _f	L _r -	N-			
61	B	S _p	K			
62	L _r	K-	E _n			
63	B	G _r -	F _d			
64	C _r					
65	N-	T _a	T-			
66	M _v	Z-				
67	E	A	B	O _r	P _i	A
68	Z-	C-	B	N-		
69	S _{os} -	P _r				
70	B	Z	B	P _{ol}	O _r	
71	A	I _m				
72	C-	A				
73	M-					
74	O	B _i	P _{os}	A		
75	K	A	D _{ef}			
76	O _b	K				
77	K	F				
78	F _o	M	O _b			
79	K					
80	A _{rt}	O _b				
81	A _{rt}	O _b				

Ek 4 Kavramların Eyleyensel İşlevlere Göre Dağılımları ve Görülme Sıklıkları

	Açıklaması	Simgesi	Pozitif Deixis	Negatif Deixis	Gönderen	Alıcı	Yardım Eden	Karşı Çıkan	Özne	Nesne	Görülme sayısı
1	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar	A	13	14	9	9	4	5	34	8	69
2	Soyut, abstrak	Ab	0	1	1	0	0	0	0	1	2
3	Estetik, estetik niyet, estetize etme, estetikleştirme, güzellik (aesthetics, aestheticizing, beauty)	Ae	2	13	4	0	2	9	1	1	17
4	Estetik, estetize etme, estetikleştirme, güzellik kavramlarının olumsuzlanması	Aex	2	1	0	1	1	1	0	1	4
5	Eisenman'ın mimarisi	AEi	0	0	0	0	0	0	1	0	1
6	Avant Garde	Ag	0	1	0	0	0	1	0	0	1
7	Sanat	Art	4	1	0	2	2	1	2	1	8
8	Otantiklik, orijinal değeri olan, belli bir kökne ait olduğu bilinen, doğru ve gerçek olan (Authentic)	Aut	5	0	0	3	2	0	4	2	11
9	Otantik olmayan, otantik olmayı otantikleştirmeye çalışmak, banal olan, otantik yapılmaya çalışılan banal (authenticization, authorial, authoriality, authorizing, authorization)	Aux	2	10	3	1	1	7	0	0	12
10	Başka, diğer, farklı, alternatif, yeni (other, new, different, alternative), değişik, değişim	B	16	3	0	14	2	3	10	7	36
11	İnanç, itikat	Be	0	2	1	0	0	1	0	0	2
12	Varlık, var oluş (being, existence)	Bi	3	2	0	1	2	2	0	1	6
13	Bina etme bina (build, building)	Bu	0	0	0	0	0	0	1	0	1
14	Klasik Dönem (classical), geleneksel mimari, mimarinin kurumsallaştırıcı yönü	C	2	23	12	0	2	11	0	1	26
15	Klasik dönem dışı, klasik dönemin, gelenekselliğin olumsuzlanması,	Cx	12	0	0	10	2	0	3	3	18
16	Rönesans	C1x	0	0	0	0	0	0	3	0	3
17	Geç 18.yy	C2x	0	0	0	0	0	0	1	0	1
18	Modern, Hegel'in belirlediği biçimde modernizm	C3	1	3	2	0	1	1	0	1	5
19	Modern ya da modernist olmayan, modernin ya da modernizmin olumsuzlanması, gerçek post modernizm, Eisenman'ın belirlediği anlamda post modern, Derrida'nın değimiyle Post Hegelgil paradigma. Dolayısıyla Klasik olanın da dışına çıkma, klasik dönemin sürekliliğinin sonu ve olumsuzlanması)	C3x	1	1	0	1	0	1	3	0	5
20		C4x	1	1	1	1	0	0	2	0	4
21	Post Modern (Modernizmi aşma çabaları, C bir anlamda sahte post modernizm)	C4	2	1	1	2	0	0	0	0	3
22	Aydınlanma Çağı	C5x	0	0	0	0	0	0	1	0	1
23	Aydınlanma Çağı Sonrası	C6x	0	0	0	0	0	0	2	0	2
24	Neden, bellibir nedene bağlı, nedensellik (cause, causality)	Ca	0	2	1	0	0	1	0	0	2
25	Nedensiz (arbitrary)	Cax	1	1	0	0	1	1	1	0	3
26	Kapital, uluslar arası, özel sermaye	Cap	2	1	1	0	2	0	1	1	5
27	Kamusal sermaye	Capx	0	1	0	0	0	1	1	0	2
28	Merkez, merkezcilik (center, centrism)	Cen	0	3	3	0	0	0	0	0	3
29	Kapanma, kapalılık, kapanış (enclosed, closure)	Clo	0	1	0	0	0	1	0	0	1
30	Kompozisyon, kompozisyonel	Cm	1	3	1	0	1	2	1	0	5
31	Dekompozisyon, dekompozisyonel	Cmx	2	0	0	1	1	0	2	2	6
32	Kod, düzgü	Code	2	1	0	0	2	1	0	1	4
33	Bir arada var olma, çift düşüncesi(coexistence, double)	Coe	1	1	0	0	1	1	1	1	4

34	Bağlam (context)	Con	0	0	0	0	0	0	0	1	1
35	Karmaşıklıkla azalması ya da olumsuzlanması, basitlik	Cpx	0	1	1	0	0	0	0	0	1
36	Eleştiri, eleştirel	Cr	2	1	1	2	0	0	1	0	4
37	Geleneksellik, geleneksel unsurlar	Cs	0	1	0	0	0	1	0	0	1
38	Kent, kentsel	Ct	0	1	0	0	0	1	0	1	2
39	Kültür	Cult	1	3	1	0	1	2	0	1	5
40	Diyalektik	D	0	3	3	0	0	0	0	1	4
41	Diyalektik olmayan, diyaletkriğin olumsuzlanması	Dx	5	0	0	1	4	0	1	2	8
42	Discourse	De	1	0	0	1	0	0	1	0	2
43	Tanım, tanımlama (define, definition)	Def	1	1	0	1	0	1	0	0	2
44	Farklılık, ayırışım, ayırt etmek, ayrı (difference, differential, distinction, distinct)	Df	4	1	1	3	1	0	0	0	5
45	Farklılık, ya da ayırışım içermeyen (non-differential) , farklılık ya da ayırışımın olumsuzlanması, aynılık	Dfx	0	2	2	0	0	0	0	0	2
46	İlahi (divine)	Di	0	1	0	0	0	1	0	1	2
47	Dünyevi (secular)	Dix	0	0	0	0	0	0	0	1	1
48	Elektronik, elektronik paradigma, bilgisayar, IT teknolojisi	E	5	2	1	1	4	1	0	2	9
49	Elektronik ya da elektroik paradigmanın olumsuzlanması, mekanik paradigmaya gönderme	Ex	0	1	1	0	0	0	0	1	2
50	Enstitü ve eğitim kurumları	Edu	1	0	0	0	1	0	0	0	1
51	Sonuç, etkili (effect, effective)	Ef	0	2	1	0	0	1	0	0	2
52	Algısal, duyuşsal, duygusal etki (affect, affective)	Efx	1	0	0	0	1	0	0	0	1
53	Çevre	En	2	1	0	1	1	1	0	0	3
54	Deneyim	Ex	0	1	1	0	0	0	0	1	2
55	İşlev, işlevsellik, işlevsel olan, kullanım, kullanımı kolay (function, functionality, functional, use, useful)	F	3	8	2	2	1	6	0	0	11
56	Katlanmışlık kavramı, iç ve dış arasında kesintisiz bir devamlılık olması (Fold)	Fd	2	0	0	1	1	0	1	1	4
57	Figüratif, betimsel, betimleme, beti, gösterimsel beti (figure, figurative, figuration, representational figure)	Fg	0	4	2	0	0	2	0	0	4
58	Betimsel olmayan (non-figurative), betimselliği olumsuzlayan, retorik betimleme (rhetorical figure)	Fgx	6	0	0	3	3	0	4	2	12
59	Biçim, biçimsel	Fo	2	10	1	1	1	9	2	1	15
60	Biçimin ya da biçimselliğin olumsuzlanması	Fox	1	1	0	0	1	1	1	2	5
61	Gerçeklik, Hakikat, Realite	G	3	4	3	3	0	2	0	1	9
62	Gerçeklik değeri taşımayan	Gx	1	2	2	1	0	0	0	2	5
63	Küresel, dünyanın bütününe ilgilendiren	Gb	1	1	1	0	1	0	1	1	4
64	Grid ya da kartezyen mekan anlayışının olumsuzlanması, katlanmış mekana gönderme, prüzüz mekan (smooth space)	Gnx	2	0	0	1	1	0	0	0	2
65	Tarih, tarihsel	H	3	9	5	1	2	4	0	1	13
66	Heuristic	He	0	0	0	0	0	0	1	0	1
67	Hiyerarşik, hiyerarşi	Hr	0	4	2	0	0	2	0	0	4
68	Enformasyon, bilgi, bilişim	I	0	4	1	0	0	3	0	1	5
69	İçsel (intrinsic)	Ic	4	1	0	1	3	1	0	6	11
70	Dışsal (extrinsic)	Icx	1	1	0	0	1	1	0	2	4
71	İdeal, ideoloji, ideolojik	Id	0	7	5	0	0	2	0	1	8
72	İdeal olmayan	Idx	1	0	0	0	1	0	0	1	2
73	Immanence (olası mevcudiyetlerin izi, iç tutarlılık, dışarıdaki bir nesneye bağlı olmadan kendi içinde tutarlı olma)	Im	6	0	0	3	3	0	0	2	8
74	Kimlik	In	1	0	0	0	1	0	0	0	1
75	Kimliğin yadsınması	Inx	0	0	0	0	0	0	0	1	1
76	Kavram, kavrayış, kavramsallaştırma, biliş, (concept, conceive, conception, cognition)	K	11	8	2	5	6	6	4	1	24
77	Algı, duyu organlarıyla algılama,	Kx	3	3	2	1	2	1	0	2	8

78	Mantık, akıl (logic, ratio)	L	0	2	0	0	0	2	0	0	2
79	Dil	Lg	3	1	1	0	3	0	0	0	4
80	Mimarinin anlam, işlev, barınma, taşıyıcılık, kapalılık, yere ve zamana özgümlük gibi yerleşikleşmiş kavramları ve bu kavramları yerleşikleştirici yönü.	Loc	0	1	1	0	0	0	0	0	1
81	Mimarinin yerleşikleştirici yönünün bozulması, olumsuzlanmazı.	Locx	4	0	0	3	1	0	2	5	11
82	Rasyonellik, akla ve mantığa uygunluk, akıl, zeka (rationality, rational, logikal, mind, intellect, intellectual)	Lr	2	4	3	2	0	1	0	1	7
83	İrrasyonellik	Lrx	1	0	0	1	0	0	0	0	1
84	Anlam, geleneksel anlamlandırma biçimleri, eğretilme, düzdeğişmece (meaning, signification, metaphor, metonymy)	M	7	21	9	2	5	12	1	1	30
85	Anlamdan bağımsız, anlamın olumsuzlanması, geleneksel anlamlandırma biçimlerinin olumsuzlanması gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması, catachresis: sözcükleri bilerek yanlış anlamıyla, yanıltmaçlı biçimde -paradokslu - kullanma ör: buz gibi yakan)	Mx	12	2	0	6	6	2	1	12	27
86	Mekanik paradigma, elektronik paradigmanın olumsuzlanması	Me	1	1	1	0	1	0	0	0	2
87	Medya, ortam (media)	Md	1	0	0	0	1	0	0	1	2
88	Bellek, geçmişe ait mevcudiyetler	Me	6	1	0	2	4	1	0	1	8
89	Hereket, hareket halinde olan, dinamik	Mo	2	0	0	1	1	0	2	3	7
90	Duran, durağan olanı durağanlık, statik	Mox	0	2	2	0	0	0	0	0	2
91	Kitle	Ms	1	1	0	0	1	1	0	0	2
92	Çok anlamlılık, çoğulculuk, ikili karşıtlıklar arasındaki, diyalektik karşıtlıkların bulanıklaşması (multiplicity, multivalence, blurring, betweenness, in between),	Mv	10	1	0	7	3	1	0	3	14
93	Tekillik, iki ya da tek anlamlı, ikili karşıtlık (singularity, binary oppositions, univocal, univocality)	Mvx	3	14	9	2	1	5	1	0	18
94	Doğal, kendiliğinden olan, a priori, (natural, self evident, a priori)	N	6	16	5	0	6	11	1	2	25
95	Kurmaca, kurgusal, yapay, doğal olmayan, konvansiyonel, uzlaşıya dayalı (fictional, artificial, unnatural, conventional) .	Nx	9	2	0	5	4	2	4	8	23
96	Anlatı, anlatısal	Na	0	1	1	0	0	0	0	0	1
97	Köken, kaynak, başlangıç	O	4	20	8	3	1	12	4	1	29
98	Kökensizlik, kökenin sonu, köken ya da başlangıç kavramlarının olumsuzlanması, geleneksel içeriklerinin bozulması, başkalaşması	Ox	5	1	0	2	3	1	0	7	13
99	Son, varış noktası, bitiş	Ol	2	4	2	1	1	2	0	0	6
100	Sonu olmama, sonun sonu, son kavramının olumsuzlanması, geleneksel içeriklerinin bozulması, başkalaşması	Olx	4	2	2	2	2	0	0	2	8
101	Nesne	Ob	7	23	11	4	3	12	6	4	40
102	Nesne olmayan, nesne odaklı olmayan, nesnenin bütünlüğünü yadsıyan	Obx	4	0	0	3	1	0	4	6	14
103	Düzen, örgütlenme, organizasyon (Order, organization)	Or	3	1	0	2	1	1	1	0	5
104	düzen ve örgütlenmenin olumsuzlanması	Otx	0	0	0	0	0	0	1	1	2
105	Mevcudiyet, mekan ve zamana özgü olma, mekan ve zamanda yer kaplama (presence, time and space specifity)	P	5	18	10	1	4	8	2	2	27
106	Mevcut olmama, yokluk, mekan ve zamana özgü olmama (Absence)	Px	11	3	1	5	6	2	0	3	17
107	Yer kavramı, yer kavramına bağlılık (place, topos,	Pl	3	3	3	1	2	0	0	0	6

	place-bound)										
108	Yer kavramının olumsuzlanması (atopos, atopia, non place-bound)	Phx	4	1	0	2	2	1	0	3	8
109	Bina programı	Po	0	2	2	0	0	0	0	0	2
110	Bina programının olumsuzlanması	Pox	0	0	0	0	0	0	0	1	1
111	Politika, politik, politik yaklaşım	Pol	2	4	2	1	1	2	0	0	6
112	Olasılık	Pos	1	0	0	1	0	0	0	0	1
113	Süreç, işlem	Pr	2	2	1	1	1	1	1	4	9
114	Sorun, sorunsal, sorunsallaştırma (problem, problematic, problemmatize)	Pro	0	1	1	0	0	0	0	1	2
115	Temsil, gösterim, gösterimsellik (representation, representational)	R	3	15	4	0	3	11	1	0	19
116	Temsili / gösterimsel olmayan (non-representational), retorik	Rx	4	1	0	2	2	1	3	6	14
117	Okuma	Rd	4	1	1	2	2	0	1	1	7
118	Geleneksel okumalar	Rd	4	1	1	2	2	0	1	1	7
119	geri getirmek, canlandırmak (restore, resurrect, revitalize, revival)	Re	2	3	0	2	0	3	0	0	5
120	Simülasyon	S	1	6	5	0	1	1	0	1	8
121	Desimülasyon	Sx	2	2	0	1	1	2	0	0	4
122	Özne	Sb	0	2	1	0	0	1	2	1	5
123	Özdek, özdeksel, algı organlarıyla algılanabilen ve daha küçük parçalara bölünebilen	Sbt	0	2	0	0	0	2	0	0	2
124	Ölçek, insan boyutları, insan ölçüleri, insan ölçeği, insan biçimcilik, insan merkezilik (Scale, human dimensions, human sice, human scale, anthropomorphism, anthropocentrism)	Sc	0	5	3	0	0	2	0	1	6
125	Ölçekleme, arazideki farklı boyut ve konumdaki mimari öğeleri farklı ölçeklerde büyültüp küçültürük, birbiri üstüne bindirme (Scaling)	Sex	3	1	0	2	1	1	1	1	6
126	Gösterilen	Sd	0	1	0	0	0	1	0	0	1
127	Gösterilenin olumsuzlanması (gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması)	Sdx	3	0	0	0	3	0	0	2	5
128	Gösteren	Sf	0	0	0	0	0	0	1	0	1
129	Gösterenin olumsuzlanması (gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması)	Sfx	2	0	0	0	2	0	1	2	5
130	Çatışma, mücadele (contradiction, struggle)	Sg	1	1	0	0	1	1	0	0	2
131	Barınma, barınak düşüncesinin olumsuzlanması, kavramla yüzleşilmesi, kavramda bastırılmış olan anlam(ların) ortaya çıkartılması	Shx	0	0	0	0	0	0	1	1	2
132	Arazinin bir başlangıç ögesi olarak kullanılması, tasarım alanının geleneksel yorumu	Si	0	4	2	0	0	2	0	0	4
133	Arazinin bir başlangıç noktası olarak kullanımını olumsuzlama, arazideki izlerin okunması, metin olarak arazi kavramı, tasarım alanının retorik okuması	Six	2	0	0	0	2	0	1	2	5
134	Denge, stabilite	Sl	0	1	0	0	0	1	0	0	1
135	Dengesizlik, instabilite	Slx	1	0	0	1	0	0	0	0	1
136	Gösterge	Sn	2	5	1	0	2	4	1	1	9
137	Gösterenin olumsuzlanması (gösteren/gösterilen arasındaki ilişkinin kopartılması)	Snx	4	0	0	2	2	0	0	3	7
138	Sosyal	Sos	1	5	2	0	1	3	0	0	6
139	Bireysel	Sosx	1	0	0	1	0	0	0	0	1
140	Mekan	Sp	3	3	2	2	1	1	0	3	9
141	Standart, standartların kültür içinde söğürülmesi	Sr	0	1	1	0	0	0	0	0	1
142	Strüktür, yapı, yapısal ilişkiler, yapısalci, yapısalcılık, iç ilişkiler, bağlantılar sistemi.	Sf	1	4	1	0	1	3	1	2	8
143	yapısal ilişkilere işaret etme, yapısal ilişkileri açığa çıkartma, yapısal ilişkileri bozma, kurgu bozum,	Stx	3	0	0	2	1	0	1	1	5

	dekonstrüksiyon.											
144	Üst üste bindirmek Superpose etmek	Sup	4	0	0	0	4	0	2	1	7	
145	Simge, simgesel	Syb	0	3	0	0	0	3	0	0	3	
146	Zaman, zamana bağımlı, zamanın doğrusallığı içinde yer alan	T	5	6	3	2	3	3	0	0	11	
147	Zamansız, zamana aşkın, zamanın doğrusallığı içinde yer almak zorunda olmayan	Tx	10	4	2	7	3	2	2	8	24	
148	Dönüşüm, dönüşümsel (transform, transformational)	Ta	2	2	1	1	1	1	1	1	6	
149	dönüşümsel olmayan, dönüştürülmemiş (non-transformational)	Tax	1	0	0	0	1	0	1	0	2	
150	Süreklilik, ileri gitme; ilerleme; gelişme (continuity, progress, progressive, progression)	Te	4	12	5	0	4	7	2	2	20	
151	Süreksizlik (discontinuity)	Tex	6	0	0	3	3	0	4	4	14	
152	Gelecek	Tf	1	4	2	1	0	2	0	0	5	
153	Yaşanan an, şimdi	Th	5	3	1	1	4	2	2	1	11	
154	Geçmiş	Tp	3	4	1	0	3	3	0	0	7	
155	Doğru, doğruluk, doğrulama (true, truth)	Tr	2	4	2	2	0	2	0	1	7	
156	Yanlış, yanlışlık, hata (error)	Trx	3	1	0	1	2	1	2	1	7	
157	İz (trace)	Tre	3	0	0	2	1	0	0	1	4	
158	Tip, Tipoloji, tip biçimler	Ty	0	4	1	0	0	3	0	0	4	
159	tipolojiyi y ad atıp biçimleri yadsıma, olumsuzlama	Tyx	2	0	0	1	1	0	0	2	4	
160	Evrensel	U	0	2	0	0	0	2	0	1	3	
161	Evrensel olmayan	Ux	1	0	0	1	0	0	0	1	2	
162	Değer, değer taşıyan, değer atfedilmiş	V	0	12	7	0	0	5	1	2	15	
163	değer atfetmeme, değer kavramının olumsuzlanması	Vx	4	0	0	1	3	0	0	1	5	
164	Vizyon:görüşün, görmeyi düşünmeyle ilişkilendirilmesi (seeing-mind construct)	Vi	0	3	1	0	0	2	0	0	3	
165	Vizyon kavramının olumsuzlanması, geriye bakma (gaze back)	Vix	1	0	0	1	0	0	2	2	5	
166	Oylum (hacim)	Vo	1	1	0	0	1	1	0	0	2	
167	Yazma (Writing)	W	3	1	0	0	3	1	0	0	4	
168	Metin, yazı (Text), ikinci dil	X	13	1	0	6	7	1	5	7	26	
169	onaylanmış yazı, yetkilendirilmiş yazı (authorial texts)	Xx	0	5	4	0	0	1	0	0	5	
170	Zeitgeist, dönemin ruhu, tek bir zeitgeist olması düşüncesi, belli bir dönemin tek bir ruh ile temsili	Z	1	3	0	1	0	3	0	1	5	
171	Birden fazla dönemin ruhu olduğunu kabul etme, çift zeitgeist	Zx	3	0	0	3	0	0	1	3	7	
	TOPLAM		39 9	47 4	21 0	19 2	20 7	26 5	16 4	21 3	12 51	
	Aritmetik ortalama (Ex)		2, 33	2, 77 2	1, 23	1, 12	1, 21	1, 55	0, 95 9	1, 2	7, 31 6	
	Standart sapma		2, 95	4, 44 2	2, 2	1, 94	1, 5	2, 56	2, 87 7	1, 9	8, 68 4	
	Varyans		8, 63	19, 6 1	4, 8	3, 76	2, 22	6, 52	8, 22 6	3, 6	74, 9 8	
	Mimarlık, mimari tasarım, mimarlık ürünü, mimarlık nesnesi, mimar	A	13	14	9	9	4	5	34	8	69	
	Soyut, abstre	Ab	0	1	1	0	0	0	0	1	2	
	Estetik, estetik niyet, estetize etme, estetikleştirme, güzellik (aesthetics, aestheticizing, beauty)	Ae	2	13	4	0	2	9	1	1	17	
	Estetik, estetize etme, estetikleştirme, güzellik kavramlarının olumsuzlanması	Aex	2	1	0	1	1	1	0	1	4	

Ek 5 Peter Eisenman Metinleri

N°	Metnin Başlığı	Yay. Tarih	kriter
1	The new paradigm and September 11th: Peter Eisenman in conversation with Charles Jencks [interview] / Charles Jencks	2002 July	5
2	Notes on conceptual architecture: towards a definition +	2001 Feb	-
3	Jean Quantin Hejduk (1929-2000) [obituary] / Peter Eisenman.	2000 Sept.	6
4	Autonomy and the will to be critical +	2000 Nov.	-
5	John Hejduk: Nueva York, 1929 - Nueva York, 2000 / Peter Eisenman, X. Estvez, A. Sanmartn.	2000 May-June	1
6	Architecture in the digital age: interview with Peter Eisenman / Gene King	2000 Mar.	5
7	Peter Eisenman: Citt della Cultura della Galizia, Santiago de Compostela, Spagna = The Galicia City of Culture, Santiago de Compostela, Spain / Peter Eisenman.	2000 Mar.	4
8	Il carattere critico dell'architettura: Peter Eisenman a colloquio con Gnther Uhlig = The critical in architecture: Peter Eisenman in conversation with Gnther Uhlig	2000 Mar	5
9	Peter Eisenman	2000 Feb.	1
10	Intervista a Peter Eisenman [interview] / Sebastiano Costanzo, Alessandro d'Onofrio, Stefano Fiorini.	1999 Apr	5
11	Peter Eisenman vs Richard Serra [Interview].	1999	5
12	Peter Eisenman: l'histoire en perspective [interview] / Rmi Rouyer.	1999	5
13	Peter Eisenman: Staten Island Institute of Arts and Sciences, fuga da New York (e dal Guggenheim) = Staten Island Institute of Arts and Sciences, escape from New York (and the Guggenheim) / Peter Eisenman.	1998 July	4
14	Diagram work	1998	4
15	The Peter principles [interview].	1998	5
16	Save We moeten opnieuw doordenken wat architectuur doet": interview met Peter Eisenman / Harm Tilman.	1997 May	5
17	L'architettura post-critica [editorial] +	1997 Apr.	-
18	Jury discussion	1997	4
19	Project: torqued ellipses	1997	4
20	Peter Eisenman 1990-1997	1997	1

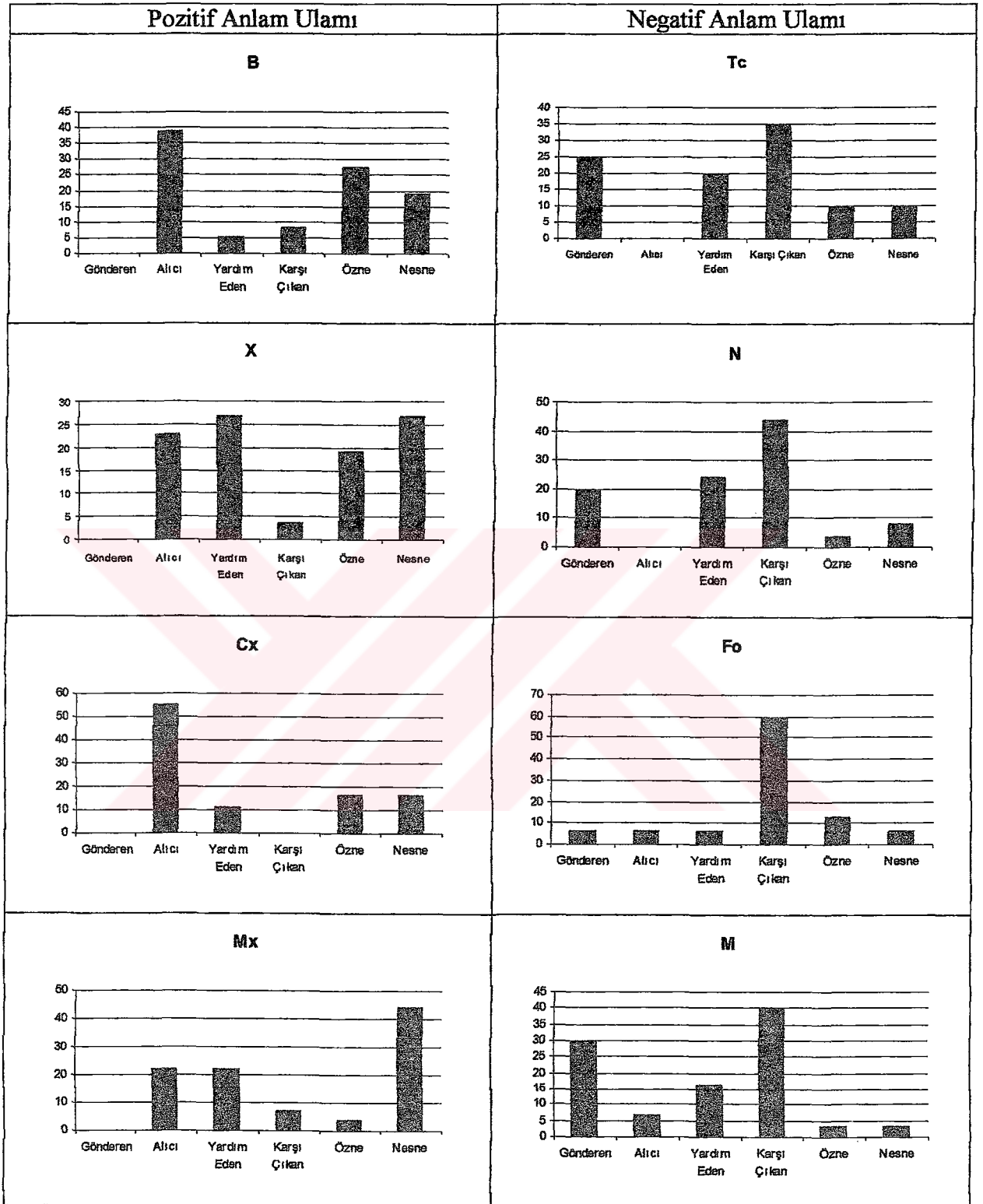
No	Metnin Başlığı	Yay. Tarih	kriter
21	Like the difference between Autumn/Winter '94/'95 and Spring/Summer '95 / Peter Eisenman, Silvia Kolbowski +	1996 Winter	1
22	Intervista con Peter Eisenman = Interview with Peter Eisenman / Luca Monica, Tito Canella. .	1996 Mar.- Aug	5
23	Peter Eisenman.	1996 Mar.-	1
24	. Intervista con Peter Eisenman = Interview with Peter Eisenman / Luca Monica, Tito Canella.	1996 Mar.	5
25	I materiali degli architetti: le scelte di Johnson, Gehry ed Eisenman / Maria Giulia Zunino.	1996 Feb.	1
26	Peter the mad [interview] / Susana Gil	1996 Apr	5
27	Peter the mad [interview] / Susana Gil	1996 Apr	
28	Figuring the ground / Peter Eisenman. +	1995 Nov.- Dec.	-
29	El "zeitgeist" y el problema de la immanencia = Architecture and the "Zeitgeist": The problem of immanence +	1995 May-June	-
30	El ltimo vanguardista: entrevista con Peter Eisenman [interview] / Anatxu Zabalbeascoa.	1995 Mar.- Apr.	5
31	Eisenman in conversations with Koolhaas and Scogin [interview].	1994 Summer	5
32	Eisenman in conversations with Koolhaas and Scogin [interview].	1994 Summer	5
33	Confronting the double Zeitgeist +	1994 Oct.	-
34	Not the last word: the intellectual sheik [Colin Rowe] / Peter Eisenman	1994	1
35	Peter Eisenman: Columbus Convention Center, Columbus, Ohio	1993 Sept	4
36	. Peter Eisenman's interview with Philip Johnson [and] Oriental Pavilion, New Canaan, Connecticut, 1991-1993.	1993 Mar.- Aug.	5
37	Peter Eisenman's interview with Philip Johnson [and] Oriental Pavilion, New Canaan, Connecticut, 1991-1993.	1993 Mar.- Aug.	5
38	Folding in time: The singularity of Rebstock / Peter Eisenman	1993 Mar.- Apr.	4

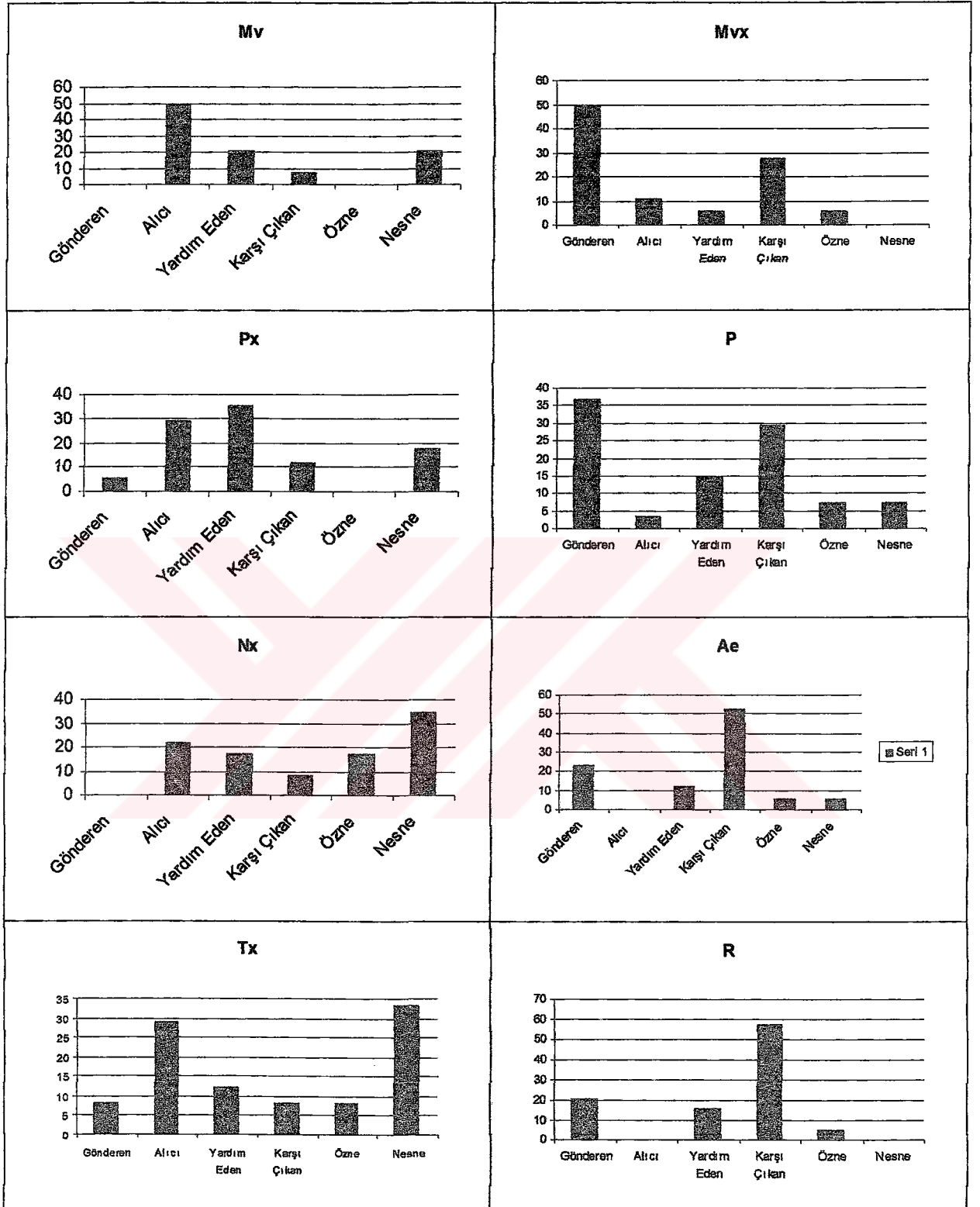
No	Metnin Başlığı	Yay. Tarih	kriter
39	Tokyo, Koizumi Sangyo and Nunotani Headquarters	1993	4
40	Is it style or ideology? / Peter Eisenman +	1993	-
41	Talking about writing [interview] / Jacques Derrida, Peter Eisenman +	1993	1
42	Tokyo, Koizumi Sangyo and Nunotani Headquarters / Peter Eisenman.	1993	4
43	Oltre lo sguardo: l'architettura nell' epoca dei media elettronici = Visions' unfolding: architecture in the age of electronic media / Peter Eisenman.	1992 Jan.	-
44	Vices versus verses (or vice versa): Peter Eisenman / Stanley Tigerman +	1992	1
45	Peter Eisenman: interview with Robert E. Somol.	1991 Mar.	5
46	"Agreeing to disagree": a conversation with Peter Eisenman and Michael Graves" [interview] / Anthony Vogel.	1990 Spring	5
47	Alvin Boyarsky 1928-90 [obituary] / Peter Eisenman. +	1990 Sept.	6
48	Post/El cards: a reply to Jacques Derrida / Peter Eisenman +	1990 Aug.	-
49	Das Carnegie Mellon Research Institute / Peter Eisenman.	1989 Mar.	4
50	Em busca de uma arquitetura ps-hegeliana: entrevista de Peter Eisenman a Fuensanta Nieto e Enrique Sobejano.	1989 Jan.-Feb.	5
51	Eisenman Architects [works] / Peter Eisenman	1989 Jan	4
52	Das Guardiola-Haus / Peter Eisenman.	1989 Jan	4
53	Carnegie Mellon Research Institute and Pittsburgh Technology Center office building, Pittsburgh, Pennsylvania, U.S.A., design: June 1988-Dec. 1989; construction: 1989-91.	1989 Apr.	4
54	Carnegie Mellon Research Institute and Pittsburgh Technology Center office building, Pittsburgh, Pennsylvania, U.S.A., design: June 1988-Dec. 1989; construction: 1989-91. / Peter Eisenman.	1989 Apr.	4
55	Peter Eisenman versus Leon Krier: "My ideology is better than yours."	1989	5
56	Architecture as a second language: the texts of between / Peter Eisenman.	1988 Spring	-
57	In progress: Wexner [Center] for the Visual Arts, Columbus, Ohio	1988 Jan	4
58	Biology center for the J. W. Goethe University of Frankfurt, Frankfurt am Main	1988	4
59	The authenticity of difference: architecture and the crisis of reality +	1988	-

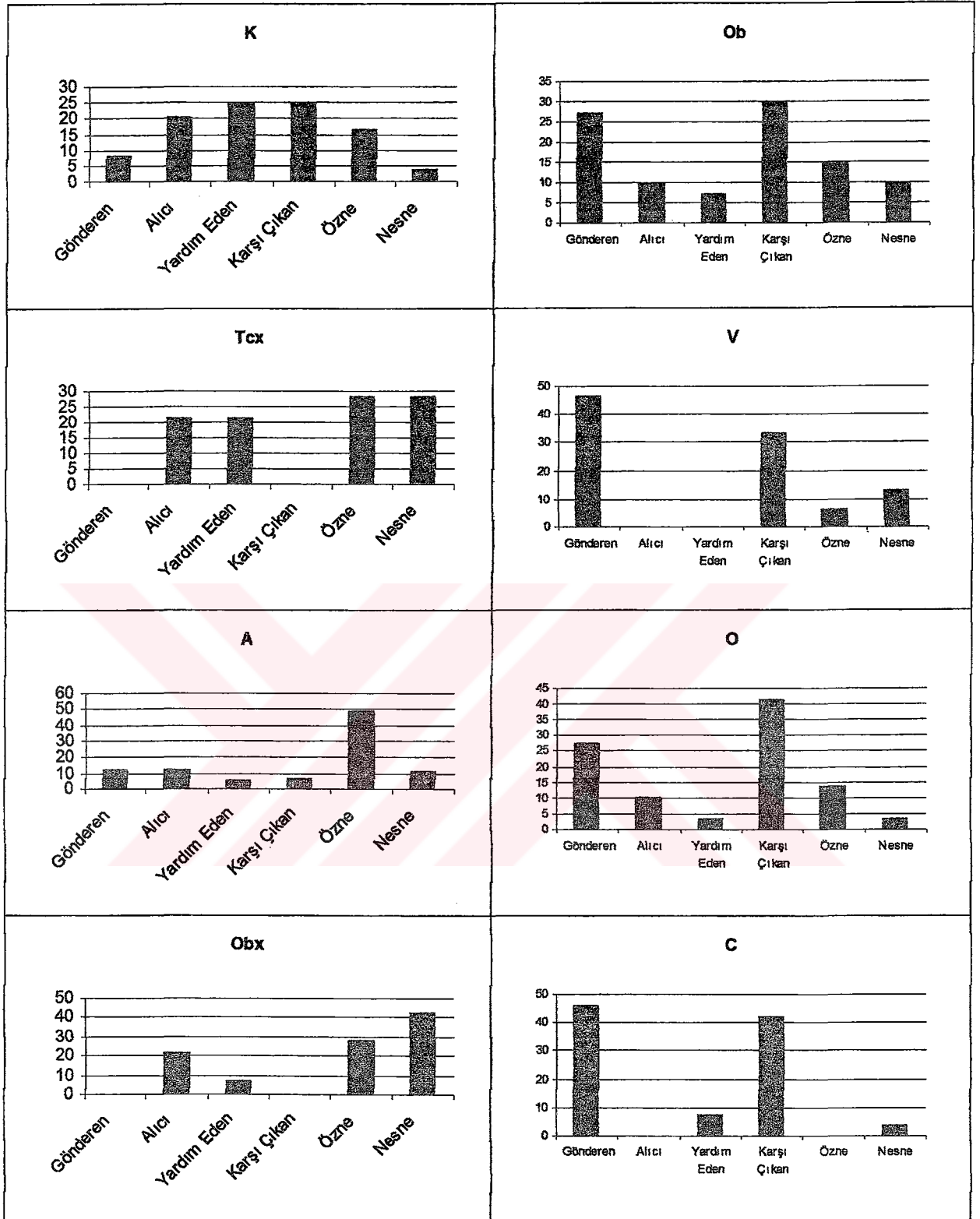
No	Metnin Başlığı	Yay. Tarih	kriter
60	Biology Center for the University of Frankfurt	1988	4
61	En terror firma: in trails of grotexes	1988	4
62	Blue line text / Peter Eisenman.	1988	-
63	Biology center for the J. W. Goethe University of Frankfurt, Frankfurt am Main, 1987 / Peter Eisenman.	1988	4
64	Eisenman & Yorgancioglu: Tom's Loft, New York / Peter Eisenman.	1988	4
65	Dislocatin y arquitectura: entrevista con Peter Eisenman [interview].	1987 May	5
66	Special feature: Eisenman Robertson Architects.	1987 July	4
67	Architecture and the Problem of the Rhetorical Figure	1987	-
68	Site unscene - notes on architecture and the concept of fiction: Peter Eisenman: Moving arrows, Eros and Other Errors	1986 Summer	-
69	Chamber works par Daniel Libeskind / Peter Eisenman, Aldo Rossi, Kurt W. Forster, John Hejduk.	1985 Feb.- Mar.	1
70	Lon Krier et Peter Eisenman: entretien [interview].	1985	5
71	Discord over harmony in architecture / Peter Eisenman and Christopher Alexander. +	1984 Sept	1
72	Interview: Peter Eisenman.	1984 Apr.	5
73	La futilit degli oggetti: decomposizione e processi di differenzianione = The futility of objects: decomposition and processes of differentiation	1984	-
74	The end of the classical: the end of the beginning, the end of the end / Peter Eisenman.	1984	-
75	Interview: Peter Eisenman.	1984	5
76	Peter Eisenman	1983 Fall	1
77	Contrasti sul concetto de armonia in architettura: dibattito tra Christopher Alexander e Peter Eisenman = Contrasting concepts of harmony in architecture: debate between Christopher Alexander and Peter Eisenman	1983	1
78	Interview: Gerald D. Hines and Peter Eisenman	1982 Oct.	5
79	Interview: Cesar Pelli and Peter Eisenman.	1982 May	5
80	Interview: Goldberger and Eisenman.	1982 June	5
81	Interview: Robert Venturi and Peter Eisenman	1982 July	5

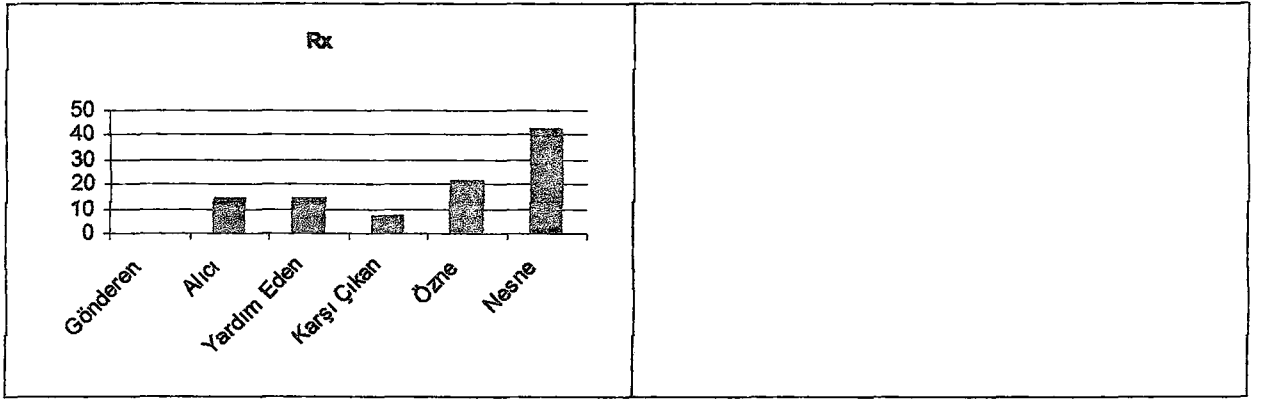
No	Metnin Başlığı	Yay. Tarih	kriter
82	Unser Haus und Bauhaus: ein interview / Peter Eisenman und Tom Wolfe.	1982 July	5
83	Interview: Johnson and Eisenman	1982 Feb.	5
84	House VI (Frank residence), Cornwall, Connecticut, design: 1972; completion: 1975; architect: Peter D. Eisenman / by Peter Eisenman.	1980	4
85	Aspects of modernism: Maison dom-ino and the self-referential sign / by Peter Eisenman.	1979 Winter-Spring	3
86	Entretien avec Peter Eisenman / Alessandra Latour and Laurette Vinciarelli.	1977 Mar	3
87	Post-functionalism / Peter Eisenman.	1976 Fall	3
88	From Golden Lane to Robin Hood Gardens, or, If you follow the Yellow Brick Road it may not lead to Golden Green / Peter Eisenman.	1973	3
89	Robin Hood Gardens, London E14 / Peter Eisenman.	1972 Sept	3

Ek 6 Kavramların Eyleyen Ulamlarına Dağılımı

Ek 7 Tezde Geçen Terimler Sözlüğü

Alıcı, Receiver, Bildirişim eyleminde, bildiriği alan aygıt ya da algılayan kişi. Alıcı bir aygıt değil de bir insansa, alıcı terimi dinleyici terimiyle özdeşleşir. Alıcıya dönük dilbilgisi, tümcelerinin anlaşılmasını sağlayan kuralları saptar (Vardar, 1998).

Anlambilim, Semantics, Dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremlili ve artsüremlili açılardan inceleyen bilim dalı.

Anlambilimsel kare, Semantic square,

Anlamlama, Signification, Bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı anlığımızda canlandırabilecek bir göstergeliye bağlayan oluş, gösterenle gösterilenin birleşme süreci; anlam aktarma ve anlam verme eylemi; anlamın eklemlenmesi; anlamın üretilmesi ve kavranması. Mantıksal nitelikli göstergebilim kuramı (Greimas), anlamlama olgusuna öncelik verir; işlevselci toplumsal göstergebilim kuramındaysa bildirişim olguları ağırlık taşır (Vardar, 1998)ç.

Anlamlandırmanın temel yapısı, Elementary structure of signification,

Anlamsal, Semantic, Anlama ilişkin, anlamla ilgili olan (Vardar, 1998).

Artık bilgi, Redundancy, Bildirişimi bulandırabilecek çeşitli gürültü etkenlerinden kaynaklanan aksaklıkları engellemek için, iletilen bilginin, değişik biçimde ya da olduğu gibi yinelenmesi. Dilsel bildiri en az çaba ilkesinin belirlediği biçimlerle yetinmez, çünkü çoğu kez, gürültü diye adlandırılan çeşitli etkenler bilginin iletilmesini engeller. Bu nedenle, kimi dillerde aktarılan bilgide, nicel bir artış olmadan artık bilgi oranı yüzde elliye varır (Vardar, 1998).

Artsüremlili, Diachronic, 1. Evrim açısından ele alınan, süre içinde birbirini izleyen. Örneğin ses değişimleri artsüremlili dil olguları arasında yer alır. 2. Olguları, süre içinde geçirdikleri evrim açısından inceleyen. Dilbilim tarihinde XIX. yüzyıl, artsüremlili incelemelerin yoğun olduğu dönemdir (Vardar, 1998).

Aşkın gösterilen, Transcendental Signified,

Ayrım, Difference, (Rifat, vd., 1988)

Ayrımlaşma, Differentiation, (Rifat, vd., 1988)

Bağlılaşım, Correlation, Sesbilimde, öğeleri aynı ses özelliğinin varlığı ya da yokluğuyla karşıtlık bağıntısı kuran sesbirim çiftlerinin oluşturduğu bütün. Bağlılaşımın dayandığı ses özelliğine bağlılaşım belirtisi denir (örn. Türkçedeki p/b, t/d, k/g, f/v vb. çiftlerindeki titreşimlilik (Vardar, 1998).

Belirti, Index, Gösterge kuramında (Pierce), bir durumun, bir olgunun varlığını doğal olarak içeren ya da ortaya koyan olgu. Belirti, var olduğunu gösterdiği dış gerçeklikle bir bitişiklik, neden – sonuç, vb. ilişkisi kurar. 2. Eksiköğeli bir karşıtlık ilişkisi kuran birimlerin karşıtlığını sağlayan ayırıcı özellik. Örneğin Türkçe’de ‘b’ ile ‘p’ sesbirimleri ‘b’de titreşimlilik belirtisinin bulunmasıyla birbirinden ayrılır. Belirti kavramı önce sesbilim alanında ortaya çıkmış, giderek dilbilimin başka alanlarında da kullanılmaya başlanmıştır (Vardar, 1998).

Belirtisel, *Indexical*, Belirtiye ilişkin olan, belirti özelliği taşıyan

Belirtke, *Signal*, Göstergesel düzlemde, doğal özellikli bir belirtiye karşıt olarak, bildirişim amacı güderek istençli ve yapay yoldan oluşturulmuş biçim (ör. Karayolu, demiryolu belirtkeleri). Dilsel göstergeler, bu anlamda belirtke sayılır. Öte yandan, tüm belirtkeler uzlaşımsal ya da saymaca niteliklidir (Vardar, 1998).

Beti, değişmece, *Figure*, Hjelmslev'in kuramında, göstergeden daha küçük boyuttaki birimlerin ortak adı. Dil sonlu sayıda betilerle (seslem, sesbirim, anlambirincik) sonsuz sayıda gösterge oluşturmaya elverişli düzenektir (Vardar, 1998)

Biçim, *Form*, Dilbilim: 1. Dilsel bir göstereni oluşturan ses öğelerinin tümü. Dağılımsal dilbilim, biçimi anlama karşıt olarak ele alır ve yalnız gözlemlenebilen biçimlerin inceleme konusu olabileceğini savunur. İşlevsel dilbilimse, işlevi biçime karşıt olarak ele alır ve dil incelemesinin işlevlerin ortaya konulmasını amaçladığını öne sürer. 2. Dil birimleri arasındaki yapısal ilişkilerin oluşturduğu, hem içerik, hem anlatım düzlemlerinde ortaya çıkan düzen. Hjelmslev'in kuramında biçim töze karşıt olarak yer alır ve dil F. de Saussure'de olduğu gibi, bir töz olarak değil, biçim olarak tanımlanır (Vardar, 1998).

Metafizik: Antikçağ Yunan Felsefesinde biçim kavramı evrensel oluşumda düzenlenmemiş özdek (Khaos) karşıtı olarak düzenlenmiş özdek (Kosmos)'tir. Aristoteles, ünlü eidos (biçim) kavramının düzenleyicilik ve yetkinleştiricilik anlamlarını bradan almış olsa gerektir.

Aristoteles, deyimi nesnenin niteliklerinin tümü anlamında ve özdekle içerik karşıtı olarak kullanmaktadır. Ona göre ilk özdek (Prote hyle) biçimsizdir ve sadece bir güç (Dynameis)'tür; onu edim (Energeia)'e geçirip gerçekleştiren, görünümlü ve yetkinkılan biçim (Eidos)'dir. Biçim özdeğin gerçekleşmesidir, gerçek olmayanın gerçek haline gelmesidir. Biçimsiz olan özdek, biçimle gerçekleşmektedir; eşdeyişle kumaş, biçimlenerek pantolon, ceket, perde, masa örtüsü olmaktadır. Demek ki her varlık, kendinden daha yetki olan varlığın özdeği ve her yetkin varlık, kendinden daha a yetkin olan varlığın biçimidir (Hançerlioğlu, 1989).

Biçimsel, *Graphic*, (Rifat, vd., 1988)

Bildiri, *Message*, Dilsel bildirişim eyleminde konuşucunun belli bir düzgülüye uygun olarak oluşturup dinleyiciye yönelttiği göstergesel bütün. İleti de denir (Vardar, 1998)

Bireşim, *Synthesis*, Çözümlemeye karşıt olarak, karmaşık bir bütünü oluşturan öğeleri birliğe indirgeme işlemi (Vardar, 1998).

Bitişiklik, *Contiguity*,

Bulunuş, varoluş, mevcudiyet, *Presence, existence*, Metafizik: Antikçağdan beri varoluş (Lat. Existencia) deyimi bireysel olanı dile getirir ve tümel olanı dile getiren varlık (La. Esse) deyimine karşıt tutulur. Geçmişten günümüze gelinceye kadar tüm idealizmin temel savı, varlığın gerçek olup varoluşun görüntüden ibaret bulunduğu savıdır. Bu bilim dışı sava göre varoluşu bulunanların (eşdeyişle, bireysel olanların) varlığı yoktur, varlığınsa, (eşdeyişle, tümel olanların) varoluşu yoktur). Varoluşu bulunanların tümü (ister masa, ister taş, ister insan olsun) soyutlanarak tek ve deyişmez olan varlığa indirgenmiştir. Örneğin "bu kıştur" diyoruz, kuş nedir? Omurgalıdır, yumurtlayandır, akciğerlidir, sıcak kanlıdır, tüylüdür, kanatlıdır, uçandır, hayvandır vb. Kuşu bütün bu niteliklerinden (eşdeyişle, onu tüm öteki nesnelerden ayırt etmek ve dile getirmek için ona yüklediğimiz kavramlardan) soyutlayalım, ortada sadece bir *odur*, eşdeyişle, *dır*, eşdeyişle, *varlık* kalacaktır. Masayı, taşı, insanı, eşeği, tek sözle

neyi isterseniz soyutlayın; ortada kalacak olan ve varoluşu bulunmayan tek ve değişmez (tüm varoluşlarda ortak) *varlık* 'tır. Metafizik dilde *varoluş* deyimi, *yoluk*, *olanaklılık* deyimleriyle karşıttır (Hançerlioğlu, 1989).

Çağrışımsal, Associative, Biçim ya da anlam açısından ortak özellikler sunan sözcükler arasında söylem düzlemi dışında kurulan bağıntılara ilişkin olan, bu türlü bir nitelik taşıyan Saussure'ün dizimsel bağıntılara karşıt olarak tanımladığı çağrışımsal bağıntılar, çeşitli öğeleri gücül bir belleksel dizide bir araya getirir. Bu düzlemde herhangi bir öğe, bir yıldız burcu öbeğini andırır, kendisiyle bağıntılı öğelerin yöneştiği bir noktaya benzer (birçok dilbilimci günümüzde dizisel terimini yeğlemektedir) (Vardar, 1998).

Desimülasyon, Dissimulation,

Dışsal, harici, External, (Rifat, vd., 1988)

Différance, Différance,

Dilbilgisi, Grammar, (Rifat, vd., 1988)

Dizge, System, Öğeleri ya da bölümleri çeşitli ilkeler uyarınca birbirine bağlı düzenli bütün. Dizisel düzeydeki ilişkilerden oluşan bütün (Vardar, 1998)

Dizgesel, Systemic, Dizge niteliği taşıyan, dizgeye ilişkin olan (Vardar, 1998).

Dizi, değerler dizisi, Paradigm, Aynı sözdizimsel bağlam içinde birbirinin yerini alabilecek olan ve gücül bir karşıtlık bağıntısı kuran öğelerin oluşturduğu bütün. Aynı dilsel birimle değiştirilebilecek birimlerin tümünü belirten dizi kavramı, hem birinci hem de ikinci eklemlilik düzeylerinde geçerlidir. Bundan ötürü, sesbirim dizilerinde olduğu gibi anlambirim dizilerinden de söz edilebilir (Vardar, 1998).

Dizim, Syntagm, Syntagma, Söz zincirinde birbirini izleyen ve belirli bir birim oluşturan anlamlı öğelerin bireşimi (Vardar, 1998).

Dizimsel, Syntactic, Syntagmatic, Dizime ilişkin, dizimle ilgili olan (Vardar, 1998).

Dizisel, Paradigmatic, Dışıye ilişkin olan, diziyle ilgili.

Dönüşümsel, Transformational, **Dönüşüm**: Bir tümcenin derin yapısından yüzeysel yapısına geçmesilmesini sağlayan kural ve bu kuralın uygulanmasıyla ortaya çıkan süreç. Belirli bir dizimsel yapısı olan bir dizilişe uygulanan dönüşüm kuralı, türev sayılan dizimsel bir yapısı olan yeni bir diziliş elde etmeyi sağlar. Böyle bir kuralın uygulanması sonucu, katma, silme, değiştirme, değiştirme işlemleri gerçekleşir. Dönüşüm, tümcenin üretiliş sürecinde bir aşamadır. Bir dilbilgisi üretici olmadan da dönüşümlere yer verebilir (dönüşümsel dilbilgisi). Dönüşüm bu anlayışta, bir bölümü özdeş birimler içeren iki tümce ya da yapı arasındaki bağıntıyı belirtir (örn. Kimi etken ve edilgen tümceler arasındaki bağıntı) . Slt üretici nitelikli dilbilgileri de vardır (dizimsel dilbilgileri). Bunlarda derin yapı ele alınmadan yüzeysel yapı üretilir. **Dönüşümsel**: Dönüşüme ilişkin olan, dönüşüm niteliği taşıyan (Vardar, 1998).

Düşünme sesi, düşünce, akıl, Logos,

Düzanlam, Denotation, 1. Bir gösterenin gösterilenini oluşturan kavramın kaplamı, gösterenin belirttiği nesneler sınıfı. 2. Yananlama karşıt olarak, bir birimin mantıksal, bilişsel, nesnel anlamı. Bilimsel söylemde düz anlam, yazınsal söylemde yananlam egemendir (Vardar, 1998).

Düzdeğişmece, Metonymy, Eğretilmeye karşıt olarak, tümcede dizimsel bir bağıntı kuran ya da belirtilen gerçeklik düzleminde yan yana bulunan öğelere ilişkin olarak, benzetme yapılmaksızın sonucun neden, kapsayanın kapsanan, bütünün parça, genelin özel, somut adın soyut kavram yerine kullanılması yoluyla oluşan değişmece türü. Örneğin, *bütün kentte oturanlar* yerine *bütün kent, bir kadeh dolusu içmek* yerine *bir kadeh içmek*, vb. denildiğinde düzdeğişmece yapılmış olur (Vardar, 1998).

Düzgü, Code, Hem bildiri oluşturmaya, hem de bildiriye doğru olarak çözümleyip yorumlamayı sağlayan saymaca nitelikli simgeler ve birleşim kuralları dizgesi. Kimi dilbilimciler (Jakobson) dil/söz karşıtlığı yerine bildirilişim kuramından aktardıkları düzgü/bildiri karşıtlığını kullanmışlardır. Yalnız, doğal dillerin, eşseslilik, anlam belirsizliği, vb. nedeniyle salt nitelikli düzgülerin sınırlarını aşan, daha karmaşık ve esnek nitelikli bildirilişim araçları olduğu unutulmamalıdır (Vardar, 1998).

Edim, Act, (Rifat, vd., 1988)

Eğretilme, Metaphor, Düzdeğişmeceye karşıt olarak, dizisel bağıntılar düzleminde, ortak anlambirimciler kapsadıklarından aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini öbürü yerine ve karşılaştırma yapılmasını sağlayan sözcükleri kaldırarak kullanma sonucu oluşan değişmece. Ör. Yaşamın ilkbaharı sözünde gençlik çağını belirten ilkbahar eğretilme ürünüdür (Vardar, 1998).

Eşsüremlilik, Synchronic, 1. Evrim dışında ve süreden, artsüremden bağımsız olarak ele alınan, birbiriyle aynı dizge içinde bağıntılar kran öğeleri, olguları, vb. belirtmek için kullanılır. 2. Olguları, öğeleri evrim dışında ve süreden bağımsız olarak bir dizge biçiminde ele alan (Vardar, 1998).

Eylem, Action, (Rifat, vd., 1988)

Eyleyen, Actant, Eylemin belirttiği oluşa etken ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesnelerden her biri. Ör. Öğretmen çalışkan öğrenciye ödül verdi tümcesinde üç eyleyen vardır: Öğretmen, öğrenci, ödül. Eyleyenler, ad nitelikli sözcüklerdir ve tümü de eyleme bağlıdır. Bir oluş, çoğu kez çeşitli oyuncular ve tümleyiciler (aracılar) içeren tümcenin odak noktası, eylemdir. Eyleyen kuramından yapısal anlambilim, göstergebilim ve kimi söylem incelemelerinde yararlanılmıştır.

Eyleyenler Modeli, Actantial Model, (Rifat, vd., 1988)

Eyleyensel işlev, eyleyenlerin işlevleri, Actantial Role, (Rifat, vd., 1988)

Eyleyensel Ulan, Actantial Category, (Rifat, vd., 1988)

Gerçek, Real, Bilinçten bağımsız, somut ve nesnel olarak varolan. Düşünce tarihi sürecinde gerçek terimi şu terimlere karşıt anlamda kullanılmıştır: görünüşlü (zahiri, apparent), aldatıcı (ilusive), yapıntılı (fictive), görelilik (relative), olası (possible), ülküsel (ideal), soyut (abstract), anlakalır (makul, intelligible), adsal (itibari,

nominal), kavramsal (conceptual).

Şu terimlerle de anlamdaş olarak kullanılmıştır gerçeklik (reality), hakikat (verity), doğru (just, true), somut (concrete), dokunulabilir (tangible), meydana çıkmış (appearance), apaçık (evident), şüphesiz (constant), biçimsel (formal)

Gerçek deyimi özellikle hakikat ve hakiki deyimlerinden titizlikle ayrılmalıdır. Gerçek, somut ve nesnel olarak var bulunandır. Hakikatse gerçeğin bilinçteki yansısidir. Hakiki deyimi hakikatle ilgili olanı dile getirir. Antikçağdan başlayarak günümüze değin sürüp gelen idealin felsefenin gerçek anlayışı, bu felsefenin doruğu olan Hegel’de şu deyimle dile gelir: “Gerçek ussal olandır”. İdealistler oluşu yadsıyarak tek gerçekliğin varlık olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre duyularımızla algıladığımız her şey bir yanılsama, bir görüntüden ibaretti. Onlara göre dış dünyada ne varsa varlığını bir başka varlığa borçludur, bağımlıdır ve bundan ötürü de gerçek olmayıp görüntüdür. İdealizm böylelikle zorunlu olarak *tanrı* kavramına da varır, çünkü bütün bağımlılar, tek bir bağımsız tümelin ürünü olmalıdırlar. İdealizm, duyusalı yadsımaya çalışmakla, gerçekte özdeği yadsımaya çalışmaktadır. Soyut gerçek yoktur, gerçek daima somuttur. Gerçek, bilinçten bağımsız, somut ve nesneldir. Bilinçten bağımsız olarak tüm varolanlar gerçektirler. Bu anlamda gerçek deyimi, özdek ve nesne deyimleriyle de ilişkilidir. Özdek bize duyularla verilen nesnel gerçekliktir. Tüm nesneler de gerçektirler. Gerçek deyince, bilincimizin dışında nesnel olarak ortaya çıkmış bulunan nesne, nitelik, koşul, durum vb. gibi olgu (fact) ve olayları anlarız. Hakikat de bu nesnel gerçekliğin bilincimizdeki yansısidir (Fr. Verite), hakikatin ve hakikinın ölçütü, bu nesnel gerçeğe uygunluğudur. Birden çok hakikat vardır. Gerçek ise tek ve nesnel olandır. Gerçeğe en uygun hakikat, doğru diye kabul ettiğimiz değerdir (Hançerlioğlu, 1989).

Gönderen (Gönderici, Verici), *Sender*, Bildirişim eyleminde, alıcıya karşıt olarak, gönderilen bildirinin kaynağında bulunan aygıt ya da kişi. Bildirinin kaynağında bulunan kişiyse, verici terimi, konuşucu terimiyle özdeşleşir. Vericiye dönük dilbilgisi, tümcelerinin oluşturulmasını sağlayan kuralları kapsar (Vardar, 1998).

Gönderge, Gönderilen, *Referent*, Bir göstergenin belirttiği gerçek ya da düşsel nesne ya da varlık; göndermede bulunduğu bağlam ya da durum. Gönderge, göstergenin içerdiği gösterilen ve gösteren ikilisinin birinci teriminden titizlikle ayrılmalıdır. Örneğin sabah yıldızı ve akşam yıldızı deyimleri ayrı gösterilenler (anamlar) içermekle birlikte aynı göndergeyi (Venüs gezegenini) belirtirler (Vardar, 1998)

Gönderme, gönderim, *Reference*, Bir göstergeyi bir göndergeye bağlama (Vardar, 1998).

Görüngü, *Phenomenon*,

Görüntü, Görüntüsel gösterge, *Icon*, Dış gerçekle bir benzerlik ilişkisi kuran gösterge. Örneğin bir fotoğraf, görüntüsel gösterge niteliği taşır. Pierce bitişiklik ilişkisiyle açıkladığı belirtiyi ve saymaca nitelikli bulduğu simgeyi, nedenlilik içeren görüntüsel göstergeden ayırır (Vardar, 1998) .

Görüntüsel, *Iconic*, Görüntüye ilişkin olan, görüntüsel gösterge özelliği taşıyan.

Gösteren, *Signifier*, Gösterilenle birleşerek göstergeyi oluşturan ses ya da sesler bütünü; göstergenin özdeksel yönünü oluşturan işitimiş imgesi. Saussure’ün ortaya koyduğu biçimiyle gösteren çizgiseldir, bir başka deyişle yalnız süre içinde gerçekleşir, özelliklerini süreden alır, bir yayılım gösterir ve bu yayılım tek boyutta ölçülebilir; o da çizgidir. Öte yandan, göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensiz ve saymacadır (Vardar, 1998).

Gösterge, Sign, Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birim (im de denir) Dil bir göstergeler dizgesidir. Saussure'ün tanımladığı biçimiyle dil göstergesi, ilişkin olduğu gerçekle doğal bir bağıntı kuran belirtiden, saymaca (uzlaşımsal) olmasına karşın nedenlilik de içeren ve daha çok görsel olan simgeden hem nedensiz ya da buyrultusal, hem de saymaca olmasıyla ayrılır. Göstergenin öğelerini (gösterem ve gösterilen) birleştiren bağ doğal değildir, buyrultusal ya da nedensizdir ve saymacadır. Yansımalar bile toplumdan topluma değişir. Göstergeler, gösterenleri aracılığıyla çizgisel biçimde, söz zincirinin birimleri olarak gerçekleşirler. Öte yandan, gösterge ayrımsal niteliklidir; hem gösteren, hem gösterilen düzleminde bağıntı kurduğu öbür benzer öğelerle belirlenir ve bir dizge içinde yer alır (Vardar, 1998).

Göstergebilim, Semiology, Semiotics, (Rifat, vd., 1988)

Gösterilen, Signified, Göstergenin kavramsal yönü; gösterenle birleşerek göstergeyi oluşturan içerik. Saussure'ün ortaya koyduğu biçimiyle gösterilenin gösterenle, zorunlu, doğal hiçbir bağıntısı yoktur; bunlar arasındaki bağ, nedensiz ve saymacadır (Vardar, 1998).

Gösterim (Tezde Ulam, kategori olarak kullanılmıştır), Deixis, (Rifat, vd., 1988)

Güdülenmemiş gösterge, göstergenin güdülenmemişliği, Motivated sign, Nedenlilik taşımayan, bir nedene bağlanamayan. Örneğin dil göstergesi, ilkece nedensizdir.. Saussure, göstereni gösterileni birleştiren bağın nedensiz olduğuna dikkati çekmiş, bundan ötürü de dil göstergesini nedensiz saymıştır. (Buyrultusal) (Vardar, 1998).

Gürültü, Noise, Bildirişim kuramında, bildiri aktarımını bulandıran her türlü olgu. Genellikle dilsel gürültüyle dilsel olmayan gürültü birbirinden ayrılır. Dilsel gürültü, özel bir belirtisi olmayan öğelerden kaynaklanır. (çokanlamlılık, vb.). Dilsel olmayan gürültüyse, kötü söyleyiş, dikkatsizlik, ağır işitme, işitmeyi güçleştiren koşullara bağlıdır.

İçsel, dâhili, Internal, (Rifat, vd., 1988)

İfade, Statement, (Rifat, vd., 1988)

İlişki, Relation, (Rifat, vd., 1988)

İmge, görüntü, Image, (Rifat, vd., 1988)

İz, Trace,

Karşıtlık, Opposition, Bir dilsel birimle, belli bir bağlamda onun yerini alabilecek birim ya da birimler arasındaki bağıntı. Örneğin küçük çocuk diziminde, küçük, kendisinin yerini alabilecek büyük anlam birimiyle karşıtlık oluşturur. Karşıtlık oluşturan birimler, aralarında dizisel bağıntılar kuran öğelerdir ve dilsel değerin temelinde yer alırlar (Vardar, 1998)

Konuşma sesi, Speech sound,

Kökensel söz, Originary word,

Kurgu, Construct, (Rifat, vd., 1988)

Kurgusal, *Constructive*, (Rifat, vd., 1988)

Metin, betik, *Text*, Dilbilimde, inceleme konusu olan düzlemdeki sözceler bütünü. 2. kimi kuramlarda Saussure'ün sözü ya da söylem; konuşucunun edimli kıldığı dil. Bu bağlamda dilsel üretim süreci olarak sözceleme karşılaşırlar. Betik sözcüğünün göstergebilimde de geniş bir kullanım alanı vardır (Vardar, 1998).

Metinbilim, Betikbilim, *Philology*, Yazılı betikler, özellikle de yazınsal yapıtlar aracılığıyla geçmiş uygarlıkları tanımlamayı amaçlayan, iç ve dış ölçütlere dayanarak betiklerin aktarılması, tarihlendirilmesi, çözümlemesi, değişik betik biçimlerinin ve el yazmalarının karşılaştırılması, eleştirel açıdan değerlendirilmesi, vb sorunlarla ilgilenen dal. Tarihsel bakımdan betik bilim çok önemli bir işlev yerine getirmiş, Rönesans'la birlikte ön sırada gelen insan bilimi olmuştur. XIX. Yy. da oluşan tarihsel ve karşılaştırmalı dilbilim, karşılaştırmalı betikbilimden doğmuştur (Vardar, 1998).

Nedensiz, *Arbitrary*, Gösterenle gösterilen arasında doğal, zorunlu bir iç bağ bulunmaması durumu. Saussure'ün savunduğu nedensizlik (/nedenlilik) yada buyruktusalılık (/simgesellik) ilkesini, dış gerçeklikle gösterge ilişkisi düzleminde onaylamakla birlikte, gösterilenle gösteren ilişkisi ve dilin işleyiş düzleminde yadsınımlardır. Çünkü nedensiz bir seçim sonucu gösterge dile katıldıktan sonra onun öğeleri arasında zorunlu bir bağ kurulur. Ne var ki Saussure'ün bu olguya oluşum açısından yaklaştığını, yoksa dilin işleyiş düzleminde gösterenle gösterilenin zorunlu olarak birbirini çağrıştırdığını belirttiğini de unutmamak gerekir (Vardar, 1998).

Nesne, *Object*, Dilbilim: Tümcedeki yüklemi bütünleyen, eylemsel yüklem olanaklı yayılımları arasında yer alan, geçişli eylemin zorunlu kıldığı tümleş (Vardar, 1998).

Etimoloji: şey anlamına gelen Türkçe ne sözcüğünden türetilmiştir. Avrupa dillerindeki karşılığı, Hint-Avrupa dil grubunun atmak düşüncesini dile getiren ve kökünden türemiş ve skolastiklerin önüne atmak (karşıya koymak) anlamını dile getiren objectum deyiimiyle geçmiştir.

Metafizik: Eyişimsel özdekçilik açısından, insan bilincinden bağımsız olarak dış dünyada var bulunan ve bilmenin konusu olan her şey nesne, bunun karşısında bulunan bilinçli insan öznedir. Her ikisi bir bütündür ve aralarındaki ilişki eyişimsel bir karşılıklı etki ilişkisidir. İnsan, nesnenin bilgisini edinerek nesneyi değiştirir ve nesneyi değiştirirken kendisini de değiştirir. Bilinen nesne yeniden üretilmiştir. Üretilen nesneyse elbette bilinen nesnedir. Nesnenin özneye göre temliği ve önceliği açıktır, yansıyan nesne olmasaydı bilinçsel ve öznel yansıma olmazdı. Ama bu metafizik özdekçilerin sandığı gibi öznenin tümüyle edilgin olduğu anlamında gelmez. Özne, nesnelin bilgisiyle bilinçli amaçlar edinir ve bu bilinçli amaçlarıyla nesneyi etkiler, değiştirir ve hizmetine koşar. Ne var ki bu da metafizik düşüncelerin sandığı gibi öznenin tümüyle etkin olduğu anlamına gelmez. Çünkü insan nesnenin yasalarına bağlıdır, ne etse bu yasaları değiştiremez. İnsansal eylem, hem nesnel yasalarla, hem de bu nesnel yasaların bilgisiyle oluşan öznel amaçlarla belirlenir. Toplumsal tarihsel süreçte nesnel özne dönüşür. Ne var ki nesnelle öznel aynı hızla işlemez, çünkü temel olan nesnelle temel olmayan öznel eşdeğerli değildir. Önce olaylar (nesne) yaşanır, yaşanan bu olayların sonrasında bilincine (özneline) varılır. İşte nesnelle öznel arasındaki değer başkalığı, birinin temel olup öbürünün olmaması burada belirir (Hançerlioğlu, 1989).

Oluş Tarzı, kipsellik, *Modality*, (Rifat, vd., 1988)

Ortam, kanal, oluk, *Medium, Channel*, Bildirinin konuşucudan, dinleyiciye aktarılmasını

sağlayan her türlü özdeksel gereç. Örneğin sözlü bildirişimde hava, oluk işlevini yerine getirir (Vardar, 1998).

Özdek, Madde, Matter, Dilimizde ‘iç’ anlamını dile getiren öz deyiminden ve öze değgin anlamını dile getirmek üzere türetilmiştir. Batı dilindeki karşılığı Hint-Avrupa dil grubunun ‘ana’ anlamını veren ‘matr’ kökünden türemiştir.

Metafizik: Metafizik dünya görüşü, özdeği kitlesi olan, devimsiz ve eylemsiz, durgun ve değişmez, her uzay ve her zamanda aynı kalan bir töz olarak ele almış ve onun böyle olduğundan kuşkulandığı her zaman da onu yok saymıştır

Diyalektik. Özdek, bilinçten bağımsız olarak varolan ve duyumlarla algılanarak bilinçte yansıyan tüm nesnel gerçekliği dile getiren felsefesal bir kavramdır (Hançerlioğlu, 1989).

Özne, Subject, Dilbilim: Geleneksel dilbilgisinde, eylemin belirttiği oluşu gerçekleştiren ya da bu oluşa konu olan öge; çağdaş dilbilimde, yüklemi gerçekleştiren ve onunla birlikte en küçük sözceyi oluşturan ögenin sözdizimsel işlevi; ad dimiyle eylem diminden kurulu çekirdek tümcede ad diziminin dilbilgisel işlevi (Vardar, 1998).

Metafizik: Bilen Varlık. Eyişimsel (diyalektik) özdekçiliğe göre özne, bilinçli ve iradeli, bundan ötürü de etkin insandır. Ne var ki bu insan, soyut bir şey değil, toplumsal bir varlıktır ve ancak toplumsal-tarihsel bir süreçte biçimlenir. Buysa onun, bilinçten bağımsız olarak var bulunan nesneyle ilişkisinde karşılıklı etkisini ortaya koyar. İnsan kökeninde, elbette bir doğa ürünüdür, özdeksel bir yapıdır ve bu bakımdan bütün nesneler gibi bir nesnedir. Ama bilinçli insan olmakla özneleşmiş ve nesnel olanla belirlendiği kadar kendi özelliğiyle nesnel olanı belirlemiştir. Demek ki birbiriyle olan ilişkilerinin dışında, ne nesne ne de özne kavramının bir anlamı vardır. Bu iki kavram ancak birbirleriyle olan ilişkileri içinde bir anlam kazanırlar. Bu bütünlük birinin öbürünün ürünü saymakla değil, karşılıklı etkisel ilişkilerini kavramakla ortaya konur. . Özneyle nesne arasındaki karşılıklı etkisel ilişkiler, insanın toplumsal-tarihsel eylemlerinde gerçekleşir. İnsan ancak bu toplumsal biçimsel biçimlenişinde nesneyle ilişkili olarak özneleşir. İnsan nesneyi yöneten yasaları tanıyıp bilmekle onları kendi öznel amaçlarına uyarlar. Kendi hizmetine koşar. Böylelikle nesneyi değiştirdiği gibi kendisini, eşdeyişle, öznesini de değiştirir, geliştirir. Özne böylece, hem öznel amaçlarıyla hem de nesnel koşullarla belirlenir ve güçlenir. Toplumsal – tarihsel süreçte öznenin etkinliği gittikçe artmaktadır (Hançerlioğlu, 1989).

Ses (düşünce) merkezcilik, Logocentrism,

Ses kalıbı, Sound pattern,

Sesçil, sesbilgisi, Phonetic, 1. Sesle ilgisi olan, sese ilişkin olan. 2. Bildirişim açısından taşıdıkları özellikleri ya da işlevlerini göz önünde bulundurmadan sesleri somut gerçeklikleri içinde, oluşturulmaları, aktarılımları ve algılanmaları bakımından inceleyen dal.

Seslem, hece, Syllable, Bir tek sesleme eylemiyle çıkarılan ses ya da sesler öbeği. Seslem, söz zincirindeki her türlü ses dizilişinin temel yapısını oluşturur. Bu yapının özü ünlülerle ünsüzlerin aykırılık ilişkilerine indirgenebilir. Her dilde bulunan açık seslemler ünlüyle biter; kapalı seslemler ise ünsüzle son bulur (Vardar, 1998).

Simge, Symbol, 1. Göstereniyle, gösterileni arasında belli oranda nedenlilik ilişkisi kurulabilen, çoğu kez görüntüsel nitelik taşıyan, ama yine de uzlaşımsal özelliği bulunan gösterge türü. Örneğin F. De Saussure’de tüzeyi (hukuku) belirten terazi bir simgedir. 2. uzlaşımsal nitelikli ve istençli olarak kullanılan gösterge türü. Pierce’e göre, görüntüsel

gösterge ve belirti ile birlikte simge başlıca gösterge türlerini oluşturur (Vardar, 1998).

Simgesel, Symbolic, Simgeye ilişkin olan, simge özelliği taşıyan (Vardar, 1998).

Simülasyon, Simulation,

Söylem, Discourse, 1. Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. 2. Sözce; bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. 3. Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce. Z.S. harisin tümceleri de öbür birimler gibi dağılımsal açıdan incelemeye başlamasıyla dilbilimin önünde yeni bir alan (söylem çözümlemesi) açılmıştır. Böylece tümcelerin birbirlerine eklenme kuralları araştırılmış, dağılımsal ölçütler dışında dönüşümsel ölçütler de incelemelere yön vermiştir. Söylem çözümlemesi, özellikle dile karşıt olarak ele alınan söz incelemelerinden kaynaklanan söylem çözümlemelerine ilişkin çalışmalar, günümüzde büyük çeşitlilik göstermektedir. Kimi araştırmacılar gösterilenleri (içeriği) incelerken, kimileri geniş bağlamlar içinde göstergeleri ele almaktadır. Özellikle konuşan bireyle ürettiği tümceler ya da sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle bir üretim ya da edim biçiminde algılanan sözceleme birbirinden ayrılmaktadır. Araştırmalarda dağılımsal dilbilimle, üretici – dönüşümsel dilbilgisinin yanı sıra, anlambilim ve göstergebilimden de büyük ölçüde yararlanılmaktadır. (Vardar, 1998).

Söylemsel oluşum, Discursive Formation, (Rifat, vd., 1988)

Söylen, Myth, (Rifat, vd., 1988)

Söylenbilim, Mythology, (Rifat, vd., 1988)

Sözce, Utterance, Bir konuşmacının ürettiği, iki susku arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem. Tümce, sözün çözümlemesiyle elde edilen bir birimdir, sözceyse bu türlü bir işlemten önce belirlenen bir bütündür. Üretici dilbilgisi sözceyi, bir edim olgusu biçiminde yorumlayarak edinç olgusu saydığı tümceye karşıt bir kavram olarak ele alır; kimi dilbilimcilerse sözceyi tümce ya da birbirini izleyen tümceler bütünü olarak görür (Vardar, 1998).

Sözdizim, Syntax, 1. Tümcelere ilişkin olguların, tümce düzeninde dilsel birimler arasında kurulan bağıntıların tümü. 2. Tümcebilim, tümceyi inceleyen dal (Vardar, 1998).

Sözlük, Lexicon, Bir dildeki sözlüksel birimlerin tümünü, genellikle abecesel düzene, kimi durumlarda da konularına ya da kavramsal alanlara göre, tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamlarını, eşanlamlıları, vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapıt. Ekinse nesneler olan sözlükler kesintisiz bir okuma için değil, gereksinin duyulan durumlarda başvuruda bulunmak için hazırlanır. Çokdilli (genellikle ikidilli) sözcüklerle tekdilli sözcükler birbirinden ayırt edilir. Bir başka önemli ayrım da nesne sözlükleriyle (ansiklopediler) sözcük sözlüklerine ilişkindir. Üretici dönüşümsel dilbilgisi kuramı, sözlüğü dilbilgisinin temel bileşenlerinden biri sayar. B anlayışa göre derin yapıyı üreten temel bileşen ya da taban, yeniden yazım kurallarını içeren ulamsal bileşenle sözlüğü kapsar. Yeniden yazım işlemi dizimsel belirticiyi elde etmeyi sağlar, sözlükse her sözlüksel birimin sesbilimsel, anlamsal ve sözdizimsel özelliklerini sıralar (Vardar, 1998).

Sözlükbilim, Lexicology, Bir dildeki sözlüksel birimler, bir başka deyişle, anlambirimlerin (semem) sözlükbirim (lexem) niteliği taşıyanlarıyla, dilbilgisel olmayan ve sözlükbirimler gibi

işlem gören çeşitli birleşimleri (birleşkebirimler) dilbilim yöntemleriyle inceleyen, bu arada sözlük yapısının kuramsal sorunlarını ele alan dal. Saussurgil dilbilimin en büyük özelliklerinden biri dilin bir yapı lduğunu ortaya koymuş olmasıdır. Bu bakış açısı ses dizgesinin yapısal bakımdan incelenmesine yol açmış, sesbilimin kurulmasını sağlamıştır. Sesbilimden sonra dilbilimin öbür alanları da yeni görüşlerden etkilenmiş, çok daha geç olmakla birlikte, sözlükbölüm de bu gidişe ayak uydurmuştur (Vardar, 1998).

Şema, *Schemata*,

Töz, *Substance*, Dilbilim: Dizgeyi oluşturan bağınıtlar bütününe ya da biçimin dışında kalan bölüm. “Dil bir töz değil, bir biçimdir” diyen F. De Saussure’den esinlenen Hjelmslev, hem anlatım hem içerik düzleminde töz bulunduğunu var saymıştır. Özdek düzleminde biçimin görünüşü olarak tanımlanan tözün her türü bir biçimi yansıtmakla birlikte, her biçim ayrı bir töze bürünmez (Vardar, 1998).

Metafizik: Değişen yüklemle desteklik eden değişmez gerçeklik. İngiliz düşünürü John Locke Latince altta bulunan şey anlamına gelen substantia deyiminden ne anlaşılması gerektiğini söyle açıklamıştır: “Niteliklerin yalnız başlarına var olmakta devam ettiklerini kavrayamıyoruz. Zorunlu olarak bunlara destek olan başka bir şeyin var olması gerektiğini düşünüyoruz. Destek olan bu şeyinde birçok nesnelerde bulunduğunu varsayıyoruz. İşte bu ortak desteğe töz adını veriyoruz.

Bilim, doğada değişmeyen bir nesne ya da gerçeklik bulunmadığını tanıtlamıştır. Her şey sürekli olarak değişmektedir. Bu bakımdan ve bu anlamdaki töz, eski felsefenin bir kurgusundan başka bir şey değildir. Diyalektik felsefede töz, özdek demektir.

Üretici, *Generative*, Sözdizimsel, anlamsal, sesbilimsel bileşenlere ilişkin kuralların uygulanmasıyla bir dilin dilbilgisine uygun tümceleri oluşturup betimleyebilecek bir düzenek niteliği taşıyan dilbilimsel örnekçeleri, kavramları belirtir (Vardar, 1998).

Üretici-dönüşümsel dilbilgisi, *Generative-transformational grammar*, Bir doğal dildeki sonlu sayıda kuralla dilbilgisine uygun sonsuz sayıda tümce üretebilecek, dönüşüm bileşeninin eklendiği üretici dilbilgisi. Chomsky’e göre, derin yapıyla yüzeysel yapının birbirinden ayrı olması üretici dönüşümsel dilbilgisinin temel düşüncesidir. Yüzeysel yapı, üretici bölümde üretilen biçimlere yinelenerek uygulanan dönüşüm işlemleriyle elde edilir. Değişik doğrultularda gelişen üretici dönüşümsel dilbilgisi, genel olarak sözdizimsel bileşen, anlamsal bileşen ve sesbilimsel bileşen bölümlerinden oluşur (Vardar, 1998).

Varlık, *Being*, Eski bir Türk sözcüğü olan *var*’dan türetilmiştir. Türkçede *var* sözcüğü XIV. Yüzyıla kadar *varlık* anlamında kullanılmıştır. *Varlık* deymi Türkçede ad köklerine takılarak soyut adlar üreten -lık/-lik ekinin *var* deyimine eklenmesiyle yapılmıştır. Fransızca ve İtalyanca karşılıkları, Hint-Avrupa dil grubunun *olmak* anlamını dile getiren *es* kökünden türetilmiştir. Felsefesal anlamdaki varlık deyiminin ilk kullanılışı çok tanrıcılığa karşı çıkmakla olmuştur (tektanrı: *Eis theos*). Tektanrı varlık sayıldı ve sadece bunun gerçek olup tüm değişimlerin görüntüden başka bir şey olmadığı ileri sürüldü. Platon tümel olarak varolduğu (varlık) halde bireysel olarak var bulunmayan (varoluş) bu gerçeğe İdea adını vermiştir. Rönesans’tan günümüze kadar süregelen varlık kavramı, metafizik ve idealist alanda antikçağdan gelen temel idealist anlayışı sürdürmüştür. Sadece üç düşünür, kendilerine özgü birer mantık özelliği taşımakla dikkati çekebilirler. Bu düşünürler Fransız düşünürü Descartes, İngiliz düşünürü Berkeley ve Alman düşünürü Hegel’dir. Descartes *sum quia cogita* (Varım, çünkü düşünüyorum) diyor, böylelikle de varlığı düşünceye bağlamış oluyor, Berkeley ise tam bunun karşıtı olarak *esse est percipi* (Varlık algılamadır diyor. Bu iki sav düşüncelik alanında birçok usdışı öngörülere yol açmıştır. Yazarın yorumu. Herhalde varoluşçuluğa gndermede bulunuyor.)

Hegel'e göre ise varlık, evreni açıklayabilecek olan tek şeydir ve en yüksek soyutlamadır. Bundan ötürüdür ki varlık tümeldir ve tümel olduğundan ötürü da nesneldir. Nesneldir, ama var oluşu yoktur. Hegel bu savıyla, nesnel düşünceliği (objektif idealizmi) doruğuna çıkarmaktadır (Hançerlioğlu, 1989).

Yananlam, ikinci anlam, Connotation, Bir sözcüğün sürekli anlamsal öğelerine ya da düz anlamına kullanım sırasında katılan ve bildirenlerin tümünce algılanmayan, ikincil kavramlara, imgelere, öznel izlenimlere vb. ilişkin olan duyusal, coskusal ikincil anlam; çağrışımsal değer. Yananlamlar bireysel yönler içerdikleri gibi toplumsal, tarihsel, ekinel, vb. özellikler de taşırlar. Kimi dilbilimciler (Hjemslev), yananlamları, anlatım düzlemi düzanlam dizgesi olan bir içerik düzlemi olarak ele alırlar. Toplum, doğal dilin kendisine sağladığı birinci dizgeden kalkarak yananlam dizgeleri oluşturur (Vardar, 1998).

Yapı, Structure, Genel olarak, bir bütünü oluşturan çeşitli bölümlerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerden ve bütün içinde yerine getirdikleri işlevlerden doğan düzen; özel olarak, dilsel öğelerin oluşturduğu, eşsüremlî iç bağıntılardan ve öğelerin işlevlerinden kaynaklanan, özerk nitelikli bütün, dizge; kimi durumlarda da dizimsel düzlemdeki ilişkilerin oluşturduğu bütün; sözdizimsel düzen. Dili, aynı anda bir arada bulunan eşsüremlî öğelerin işlevleri bakımından incelemek gerektiğini ortaya koyan Saussure, evrim olgularına öncelik veren XIX. yüzyılın dil anlayışını kökünden sarsmıştır. Böylece dilin belli bir evresindeki iç geçerlilik önem kazanmış, bağıntılardan kurulu, değerini birbirinden alan dayanışık öğelerin yarattığı düzene ya da yapıya yönelik araştırmalar dilbilime egemen olmuştur. Yapı kavramı başka birçok bilim dalının da esin kaynağıdır.. (Vardar, 1998)

Yapısal, Structural, 1. yapı niteliği taşıyan, yapı özelliği sunan. 2. Yapıyı ele alan, yapıları inceleyen. Yapısal incelemeler, eşsüremlî olgulara yönelik ürünüdür (Vardar, 1998).

Yapısalcı, Structuralist, Yapısalcılıkta yana olan, yapısalcılığı benimseyen (Vardar, 1998).

Yapısalcılık, Structuralism, Olguları bir bütünün öğeleri olarak ve bu bütün içindeki ilişkileri bakımından ele alan, yapı incelemelerine yönelen, dilbilimin yanı sıra, daha başka birçok insan biliminde önemli bir yer tutan çeşitli akımlara verilen ortak ad. XX. Yüzyıl, insan bilimlerinde yapısalcılık çağı sayılır. Kimilerinin salt bir yöntem olarak gördüğü yapısalcılığı, kimileri bir öğreti ya da değişik türden araştırmalarda gözlemlenen ortak bir eğilim olarak yorumlar. Yapısalcılığın kapsadığı akımların çeşitliliği karşısında, yapısalcılık yerine yapısalcılıklardan söz etmenin daha doğru olacağını savunanlar vardır. Çeşitli insan bilimlerinde (tarih, tarih felsefesi, ruhçözüm, yazınsal eleştiri, insanbilim) daha çok 1950 – 1960 yılları arasında büyük bir yayılma gösteren yapısalcılık, dilbilim dışında özellikle insanbilim alanında en ileri yöntemsel aşamasına ulaşmıştır. Yapısalcılık göstergebilim alanında da etkisini güçlü bir biçimde duyurmuş, değişik doğrultularda gelişen çeşitli akımların kalkış noktasını oluşturmuştur (Vardar, 1998).

Yaptakçı, Bricoleur, (Rifat, vd., 1988)

Yaptakçılık, Bricolage, (Rifat, vd., 1988)

Yazıbilim, Grammatology,

Yazının sıfır derecesi, Zero degree of writing,

Zıtlık, Contrast, (Rifat, vd., 1988)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	23.11.1971	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1982-1989	Ankara Yükseliş Koleji
Lisans	1989-1994	İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1994-1998	İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, End. Ü. Tas. Programı
Doktora	1998-2004	Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurumlar

1993 -1994	Arker Mimarlık LTD. ŞTİ
1994-1995	İTÜ Döner Sermaye İşletmeleri
1995-1997	Tasarımevi Mimarlık LTD. ŞTİ
1997-Devam ediyor	YTÜ Mimarlık Fakültesi Araştırma Görevlisi